

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI**

**ULUSLARARASI HUKUKTA YER YÖNÜNDEN YETKİ VE
MÜLKİLİK PRENSİBİ**

(DOKTORA TEZİ)

ADEM TAFRAN

KOCAELİ 2022

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI**

**ULUSLARARASI HUKUKTA YER YÖNÜNDEN YETKİ VE
MÜLKİLİK PRENSİBİ**

(DOKTORA TEZİ)

ADEM TAFRAN

Doç. Dr. MUSTAFA ÇAKIR

KOCAELİ 2022

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI**

**ULUSLARARASI HUKUKTA YER YÖNÜNDEN YETKİ VE
MÜLKİLİK PRENSİBİ**

(DOKTORA TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Adem TAFRAN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 29.06.2022-19

Jüri Başkanı: ..... İmza:

Jüri Üyesi: ..... İmza:

Jüri Üyesi: ..... İmza:

Jüri Üyesi: ..... İmza:

Jüri Üyesi: ..... İmza:

KOCAELİ 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	VI

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KONUNUN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	16
1.1. GENEL DEĞERLENDİRME.....	16
1.2. KAVRAMLARIN İNCELENMESİ.....	21
1.2.1. EGEMENLİK TANIMI, KAPSAMI, TARİHİ SÜREÇ	22
1.2.2. YETKİ, YETKİ KAPSAMI, YARGI YETKİSİ VE YARGI ALANI (JURISDICTION).....	27
1.2.3. YETKİ ÇEŞİTLERİ.....	32
1.2.3.1. Yasama Yetkisi/Düzenleme Yetkisi/Prescriptive Jurisdiction	34
1.2.3.2. Yargı Yetkisi/Adjudicative Jurisdiction.....	36
1.2.3.3. İcra Yetkisi/Enforcement Jurisdiction	38
1.2.3.4. Sınır Ötesi Yetki/Extraterritorial Jurisdiction	40
1.2.4. YETKİNİN CEZA HUKUKUNDA OLAN GÖRÜNÜMÜ.....	42
1.2.4.1. Cezalandırma Yetkisi/Cezalandırma Hakkı/İus Puniendi	42
1.2.4.2. Ceza Hukuku Kaidesi/İus Poena.....	44
1.2.5. YETKİNİN UYGULANMA SAHASI/JURISDICTION	44
1.2.5.1. Madde Yönünden Yetki/Ratione Materiae.....	44
1.2.5.2 Zaman Yönünden Yetki/Ratione Temporis.....	45
1.2.5.3. Şahıs Yönünden Yetki/Ratione Personae.....	47
1.2.5.4. Olay Yönünden Yetki/Ad Hoc/Ad Hoc' Acceptance Of Jurisdiction	48
1.2.5.5. Yer Yönünden Yetki/Ratione Locı	51

İKİNCİ BÖLÜM

2. CEZA HUKUKU KAİDELERİNİN YER YÖNÜNDEN UYGULANIŞINA YÖNELİK GENEL OLARAK KABUL GÖRMÜŞ PRENSİPLER.....	54
2.1. GENEL DEĞERLENDİRME.....	54
2.2. MÜLKİLİK/ÜLKESELLİK PRENSİBİ	58
2.2.1. ÜLKE KAVRAMI VE KAPSAMI.....	71
2.2.1.1. Gerçek Mânâda Ülke.....	73
2.2.1.2. Farazi Mânâda Ülke	75
2.2.1.2.1 Bayrak Ülkesi/Bayrak Prensibi	78
2.2.1.3. Kara Ülkesi.....	86
2.2.1.4. Deniz Ülkesi.....	88
2.2.1.4.1. İç Sular.....	89

2.2.1.4.1.1. Deniz.....	89
2.2.1.4.1.2. Körfez.....	90
2.2.1.4.1.3. Liman	91
2.2.1.4.1.4. İç Sular Dahilinde Yargılama Yetkisi.....	92
2.2.1.4.2. Karasular	93
2.2.1.4.2.1. Karasuları Dajilinde Yargılama Yetkisi.....	95
2.2.1.4.2.1.1. Yabancı Ticari Deniz Taşıtları Bakımından Yargılama Yetkisi. 95	
2.2.1.4.2.1.2. Yabancı Savaş Deniz Araçları Açısından Yargılama Yetkisi....	101
2.2.1.4.3. Başkaca Deniz Sahaları.....	106
2.2.1.4.3.1. Bitişik Bölge.....	106
2.2.1.4.3.2. Kıt'a Sahahlığı	108
2.2.1.4.3.3. Münhasır Ekonomik Bölge	109
2.2.1.4.3.4. Açık Deniz.....	111
2.2.1.5. Hava Ülkesi/Hava Sahası	112
2.2.1.6. Uzak Bölge.....	114
2.3. ŞAHSİLİK PRENSİBİ	119
2.3.1. Fiili İşleyene Göre ŞAHSİLİK PRENSİBİ	120
2.3.2. Fiilden Zarar Görene Göre ŞAHSİLİK PRENSİBİ	123
2.4. KORUMA/GERÇEKLİK PRENSİBİ	124
2.5. CEZA KANUNUNUN EVRENSELLİĞİ PRENSİBİ	127
SONUÇ.....	130
KAYNAKÇA	136

ÖZET

Hukuk kaidelerinin tatbik edilmesi, teoride yazılan ve savunulan hukuk ile pratikte uygulamada kullanılan hukuk arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır. Hukuk kaidelerinin uygulanması hususunda yapılabilecek farklı birçok ayrımdan çalışmamızın sınırlarını ve içeriğini belirleyecek olan ayrımlardan biri de kendi içerisindeki yer yönünden uygulanma, kişi yönünden uygulanma, madde yönünden uygulanma, olay yönünden uygulanma ve zaman yönünden uygulanma bölümlerine ilişkin ayırım olup, bütün bu ayrı bölümlerin bölüme özel oluşumu ve bu oluşumlara etki eden ve şekil veren ana ilkeleri mevcuttur. Çalışmamız zikrettiğimiz bu bölümlerden, ceza hukuku kaidelerinin yer yönünden uygulanması bahsini içermekte ve incelemektedir. İnceleme yapılırken hukuk kurallarının uygulanması hususunda etkisi olan evrensel kurallar/temeller, ülkemizdeki ve yabancı ülkelerdeki ulusal/yerel kanunlar, uluslararası sözleşmeler, ulusal ve uluslararası literatürdeki tartışmalı/karşılaştırmalı doktrinel fikirler ve ulusal ve uluslararası yargı hükümleri geçirmiş oldukları safhalar da dikkate alınarak karşılıklı ve tartışmalı bir biçimde değerlendirilmiş ve çalışmamıza kaynaklık etmiştir.

Ve nihayetinde söylememiz gereken bir diğer önemli nokta ise, ilk bölümden son bölüme kadar yazmış olduğumuz tezin tümünde rastlayıp fark edebildiğimiz kadarıyla ülkelerin egemenlikleri kaynaklı hak ve yetkileri sebebiyle aralarında oluşan ve oluşabilecek yetki sorunlarından mümkün olduğunca bahsedilerek, tarafımızca bu konularda çözümlenen ve önerilen fikirler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu fikirler ağırlıklı olarak uluslararası hukuk kaynaklı olmakla birlikte kimi durumlarda ise kendi düşüncelerimiz ve uygulamada olan mevcut ceza hukuku, uluslararası hukuk ve uluslararası ceza hukuku kaynaklıdır.

Anahtar Kelimeler: Mülkilik prensibi, uluslararası sözleşmeler, gerçek ve farazi manada ülke, münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı, suçun işlendiği yer teorileri.

ABSTRACT

The application of rules of law provides the connection between the law written and defended in theory and the law used in practice in application. One of the many different distinctions that will be able to be made regarding the application of rules of law, which will determine the boundaries and content of our work, is distinction including the application in terms of the place within itself, the application in terms of the individuals, the application in terms of the article, the application in terms of the event, and the application in terms of the time; all these separate sections have section-specific formation and main principles that affect and shape these formations. Our study includes and examines the application of the rules of criminal law in terms of the place from these sections we have mentioned. While making examination, the universal rules/foundations, the national/local laws in our country and in foreign countries, the international agreements, the controversial/comparative doctrinal ideas in the national and international literature, and the national and international judicial provisions, which have an effect on the implementation of legal rules, have been evaluated mutually and controversially by taking into account the phases they have gone through and have been the source of our study.

And finally, another important point that we have to say is that we tried to put forward the ideas that were resolved and suggested by us on these issues by mentioning as much as possible about the authority problems that occur or will be able to occur between the countries due to their rights and authorities arising from their sovereignty from the first chapter to the last chapter as far as we can come across and notice in the whole thesis. Although these ideas are mainly based on the international law, in some cases, they are based on our own thoughts and current criminal law, international law and international criminal law being in practice.

Keywords: The principle of territoriality, international conventions, real and hypothetical meaning country, exclusive economic zone, continental shelf, place theories where crime is committed.

KISALTMALAR

a.g.e.: adı geçen eser

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AlCK: Alman Ceza Kanunu

AÜHFD: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

AvCK: Avusturya Ceza Kanunu

BK: Birleşik Krallık

bkz.: bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

BMDHS: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

c.: cümle

CD.: Ceza Dairesi

CGK: Ceza Genel Kurulu

CKADAS: Ceza Kovuşturmalarının Aktarılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi

CMK: Ceza Muhakemesi Kanunu CUP: Cambridge University Press

CYMDKAS: Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi

Çev: Çeviren

DEA: Drug Enforcement Agency

dn.: dipnot

E.T.: Erişim Tarihi

ed.: editor eds.: editors

Edt.: Edition

ETCK: Eski Türk Ceza Kanunu

EYUCM: Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi

f.: fıkra

ICJ: International Court of Justice İCK: İsviçre Ceza Kanunu

İÜHFY: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları

K.T.: Karar Tarihi

KBBS: Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi

m.: madde

MEB: Münhasır Ekonomik Bölge

MÜHF: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

NBC: Nuclear Biological Chemical

OUP: Oxford University Press

para.: paragraf

R.G.: Resmi Gazete

Rec.: Recommendation

Res.: Resolution

s.: sayfa

SİDAS: Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi

ss.: sayfa aralığı

t.: tarih

TBB: Türkiye Barolar Birliği

TCHD: Türk Ceza Hukuku Derneği

TCK: Türk Ceza Kanunu

U.S.: United States

UAD: Uluslararası Adalet Divanı

UCM: Uluslararası Ceza Mahkemesi

UMD: Uyuşturucuyla Mücadele Dairesi

UÜİ: Uluslararası Uzay İstasyonu

v.: versus

vd.: ve devamı

Vol.: Volume (Cilt)

YÜHFY: Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları

GİRİŞ

Ceza hukuku kaidelerinin yer yönünden tatbik edilmesi hususu öncelikli olarak ülkelerin egemenlik hakkını ve egemenlik yetkisini evvelinden belirlenmiş, hudutları çizilmiş bir alanda veya sahada tatbik edebilmesinin bir görünüm çeşididir¹. Bu anlamda konu uluslararası hukuku ilgilendirmekte ve aslında konunun esası ve temeli aşağıda ve çalışmamızın neredeyse ilgili her bölümünde tartışacağımız ve detaylandıracağımız üzere uluslararası hukuk kaynaklı olarak genel kabul görmektedir².

Herhangi bir ülkenin şahıslar üstündeki yargılama ve ceza verme hak ve yetkisi ise birçok bakımdan fikir ayrılıkları barındırıp tartışmalı olan ve fakat nihayetinde kamu hukukunu ilgilendiren ve ağırlıklı olarak kamu hukuku içerisinde değerlendirilen bir husustur³. Burada bahsettiğimiz tartışmalar da yeri geldikçe çalışmamız içerisinde paylaşılmıştır.

Kamu hukuku temelli bu hak ve yetki katı ve kesin bir hak veya yetki olmamakla birlikte uluslararası hukuktaki kimi coğrafi anlamdaki kısıtlamalara ve sınırlara bağlı kalmak durumundadır⁴. Coğrafi anlamdaki bu sınırlamalar ve kısıtlamalar ülkelerin, hava ülkesi, kara ülkesi ve deniz ülkesi tarzı belirlenmeleri/sahaları doğrultusunda oluşturulmaktadır. Bu oluşturma neticesinde de

---

¹ Sevin Toluner, Milletlerarası Hukuk Dersleri, Devletin Yetkisi, 4. Basım, İstanbul: Beta Yayınları, 1996, s.15-16; Robert McCorquodale, Martin Dixon, Sarah Williams, Cases and Materials on International Law, Sixth Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2016, s.3-4-5; Evans Malcolm D, 'Immunities Enjoyed by Officials of States and International Organizations', International Law, Fifth Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2018, s.6-7; Peter Malanczuk, Akehurst's Modern Introduction to International Law, Seventh Edition, Routledge, 1997, s.16-17.

² Toluner, a.g.e., 1996, s.17; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.6; Evans, a.g.e., 2018, s.8; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.18.

³ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.7; Evans, a.g.e., 2018, s.9; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.19.

⁴ Malanczuk, a.g.e., 1997, s.20-21.

belirlenmiş her coğrafik saha veya alan üzerinde birbirinden çok değişik hukuk düzenlerinin tatbik edilebilmesi mümkün hale gelebilmektedir⁵.

Ülkelerin hudutları ve tatbik edebilecekleri hukuk düzenleri yukarıda bahsettiğimiz şekilde oluşturulduktan sonra, özellikle farklı nitelikler/özellikler barındıran suç tipleri bakımından ülke dahilinde vuku bulmuş veya yine ülke dahilinde işlenmiş sayılan kabahat ve suçların belirlenmesi ve başkaca bir devlette vuku bulan olaylar hakkında hangi durumlarda devletin hukuk sisteminin tatbik edileceği o devletin oluşturmuş olduğu suç politikası⁶ uyarınca tespit edilecektir.

Kişilerin devlet tarafından cezalandırılması hususu devletin kamu hukuku bağlamında sahip olduğu fakat devletin mutlak olmayan bir yetkisidir. Mutlak olmayışı durumunu, devletin vatandaşının her işlediği suçta cezalandırma yetkisi kullanamamasından ve sınırları içerisinde işlenen her suçta hakim, mutlak yetki sahibi olamamasından çıkarmaktayız. Şu halde yetki kullanımı anlamında farklı coğrafi alanlarda farklı hukuk kurallarının uygulanması mümkündür.

Devletin yetki sınırları ve hukuku belirlendikten sonra karmaşık özellikler gösteren suç tipleri bakımından, hangi şartlarda suçun kendi ülkesinde işlendiği; yabancı bir ülkede suç işleyen vatandaş ile ilgili olarak hangi şartlarda devletin yargılama yetkisinin olabileceği; hangi şartlarda yabancı bir vatandaşın işlediği suç ile ilgili yargılama yapabileceği devletin suç politikasına göre belirlenecektir. Bu belirleme ise uluslararası hukukta kabul görmüş genel prensipler kaynak gösterilerek ve alınarak yapılabilecektir⁷. Aynı suçtan dolayı yabancı mahkeme karşısında alınmış kararların infazı gibi konular da yine yer yönünden uygulamanın bir neticesi

---

⁵ Malanczuk, a.g.e., 1997, s.22.

⁶ Suç Politikası; Genel anlamda ceza hukukunun toplumun emniyetini sağlaması vazifesini en yeterli ve sağlıklı biçimde gerçekleştirebilmesi için takip edilmesi gereken metodların, varılması düşünülen hedefler doğrultusunda kullanılabilecek araçların neler olabileceği hususunun çözümlenmesidir. (Çalışmamızda ‘suç politikası’ ile ilgili münferit bir bölüm açılmamakla birlikte çalışma boyunca ilgili kısımlarda bilhassa kısım ile ilgili olan ilkeleri her seferinde açıklanmıştır o sebepten burada tanımı kısa tutmayı uygun görüyoruz.)

⁷ Toluner, a.g.e.,1996, s.18; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.7-8; Evans, a.g.e., 2018, s.11-12; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.23,24.

olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu konu dahilinde değerlendirilmekte ve incelenmektedir.

Dünya üzerinde yayılmış olan internet ağı, sanayi ve teknolojik gelişmeler ile beraber suç artık öncesi ve sonrasıyla birçok bakımdan işlendiği ülke topraklarıyla bağlı kalmayıp uluslararası nitelikler taşıyabilmektedir. Bu doğrultuda uluslararası ticaret aktörlerindeki artış, uluslararası ticaretin güvenilirliğinin günden güne yeni yöntemlerle güçlenmesi, uluslararası alışverişlerde ulaşım yollarındaki çeşitlilikler ve kolaylıklar gibi sayısını çok daha fazla arttırabileceğimiz nedenlerle bilhassa organize sayılabilecek nitelikteki suçlarda sınırları aşan bir durum söz konusu olmaktadır⁸.

Herhangi bir organize örgüt, kurulduğu ve etkin olarak faaliyet gösterdiği bölgelerin çok daha uzağında veya dışında internet veya başka yollarla organize olarak eylemler yapabilmekte ve hukuka aykırı fiillerde bulunabilmektedir. Bu durumun ceza hukuku anlamında tarihsel süreç içerisinde süre gelen klasik mülkilik anlayışının noksanlığına ,bırakılmasına ve hatta yeni alternatif prensipler yaratılmasına sebep olduğu rahatlıkla söylenebilir⁹.

Klasik mülkilik anlayışı, devletlerin cezalandırma yetkisini sadece egemen oldukları saha veya alan üzerindeki suçlar hakkında kullanacaklarını savunan ve tanımlayan klasik bir prensip niteliğinde olan bir anlayıştır. Ama yukarıda örneklediğimiz küreselleşme sonucu ortaya çıkan yeni dünyada bu artık neredeyse hiç mümkün ve yeterli görülmemektedir¹⁰. Klasik mülkilik anlayışı ile terör suçları, hava taşıtlarını kaçırma tipi suçlar, mülteci kaçırma tipi suçlar gibi içinde uluslararasılık unsuru taşıyan ve uluslararası toplumu menfi yönde ilgilendiren

---

⁸ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.8; Evans, a.g.e., 2018, s.12; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.24.

⁹ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.9-10; Evans, a.g.e., 2018, s.13-14; Ayşegül Nur Tütüncü, Sevin Toluner, Enver Arıkoğlu, Verda Neslihan Akün, Elif Başkaracaoğlu Toluner Milletlerarası Hukuk (Giriş-Kaynaklar), 2. Basım, İstanbul: Beta Yayınları, 2019, s.4-5.

¹⁰ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.11; Evans, a.g.e., 2018, s.15; Tütüncü, Toluner, Arıkoğlu, Akün, Başkaracaoğlu a.g.e., 2019, s.6.

uluslararası yönde olumsuz etkisi olan suçlara çözüm bulabilmek çok mümkün gözükmemektedir¹¹.

Klasik mülkilik anlayışını terk etmenin ülkelerin bilhassa egemenlikleri adına olumsuz yanları da olmakla birlikte, özellikle uluslararası suçlarla mücadelede zaruri olduğu aşikar gözükmemektedir. Çünkü bu suçlar genel olarak yabancılık unsuru içermektedir ve klasik mülkilik anlayışı ile bu suçlarla sağlıklı, etkili ve yeterli bir şekilde mücadele edebilmek pek de imkan dahilinde görülmemektedir¹².

Örneklediğimiz suç tipleri bir taraflarıyla yabancılık unsuru içerdiklerinden birden fazla devleti meşgul etmekte ve kanımızca bu suç tiplerinden uluslararası toplum olarak kavramlaştırılabileceğimiz varlığını sürdüren tüm insanlar menfi şekilde etkilenmektedir. Yani herhangi bir uluslararası suçun cezalandırılmasıyla suçun bir şekilde bulaştığı ülkelere ek olarak tüm insanlığın faydasına bir durumdan bahsetmek zamanımızda fazlasıyla mümkün gözükmemektedir¹³.

Bu durumda bilhassa içinde yabancılık unsuru taşıyan suçlarda ilgili devletlerin birbirleriyle kesişen ve çarpışan cezalandırma yetkilerinin çözüme bağlanması konusu her ne kadar bir yanıla uluslararası hukuk boyutu taşısa da bir yanıla da tamamen ceza hukukunu ilgilendirmektedir. Zira her devlet kendisini az ya da çok ilgilendiren her olaya müdahil olmak, tepki vermek veya en azından kendi huzurunu, bütünlüğünü ve vatandaşlarını korumak ve kollamak adına bu durumda kendi belirlediği hukuk ile söz konusu olaya çözüm bulmak isteyecektir¹⁴.

Herhangi bir ülkenin kendi suç politikasını uygulayabilmesinin öncelikli şartı sahip olduğu cezalandırabilme yetkisinin yer bakımından uygulanabilirliği olduğu

---

¹¹ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.11-12; Evans, a.g.e., 2018, s.15-16; Toluner, Arıkoğlu, Akün, Başkaracaoğlu, a.g.e., 2019, s.7.

¹² McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.13; Evans, a.g.e., 2018, s.17; Tütüncü, Toluner, Arıkoğlu, Akün, Başkaracaoğlu, a.g.e., 2019, s.6-7.

¹³ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.10,11; Evans, a.g.e., 2018, s.14; Tütüncü, Toluner, Arıkoğlu, Akün, Başkaracaoğlu a.g.e., 2019, s.8.

¹⁴ Robert Cryer, Hakan Friman, Darryl Robinson, Elizabeth Wilmshurst, An Introduction to International Criminal Law and Procedure, First Edition, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press, 2007, s.3.

için mülkilik prensibi tüm tartışmaların ve çözümlerin ön koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁵.

Devletlerin var olan egemenlik haklarından doğan kendi oluşturdukları suç politikasını herhangi bir olaya uygulama isteği ve talebi kendisinin yetkili olması durumunda işlevlik kazanabilecektir¹⁶. Devlet her ne kadar herhangi bir suç tipi üzerinde suç politikası tespit etmiş bulunsa da, bunu uygulamaya yetkisi olmadığında olaya kendi yarattığı veya kabul ettiği/onayladığı hukuk ile müdahale edebilme imkanına sahip olamayacaktır. Nihayetinde işte bu durum da bize mülkilik prensibinin önemini ve başatlığını ispatlamakla birlikte açıkça da göstermektedir¹⁷.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere bütün hür ülkelerin kendine has oluşturduğu veya onaylayıp kabul ederek işleve ve yürürlüğe soktukları bir suç politikaları mevcut bulunmaktadır. Her ne kadar yasa oluşturma sürecinde yasaların bazı bölümleri ya da kısımlar başka ülkelerden tercüme ya da kaynak yoluyla alınsa da bu durum onaylanmış ve gerekli organlarca kabul edilmiş bir yasanın mevcudiyetini ve muteberliğini yani bir ülkenin meydana getirdiği suç politikasının özerkliğini, işlevselliğini ve özelliğini etkilemez. Ülkeler kendilerine uygun yasayı ya yapar ya da yapmış olan başka bir ülkeden veya kuruluştan örnek veya kaynak biçiminde edinebilir. Bu oluşturulan suç politikasını kesinlikle etkilemez. Hatta farklı kıtalarda kurulmuş kurum veya kuruluşların hazırladıkları bir uluslararası sözleşme metninde kendi kıta devletlerinden oluşmayan başkaca bir kıtada oluşturulan bir sözleşme metnini neredeyse birebir aldığı örneklere sıkça rastlanmaktadır. Örneğin Amerika kıtası devletleri arasında oluşturulmuş bir metin Avrupa kıtası ülkelerinin kendi aralarında oluşturdukları uluslararası bir sözleşmeye direk olarak aynıyla sabit geçebilmekte ve kaynaklık edebilmektedir ve tarih boyunca bunun birçok örneği

---

¹⁵ Cryer, Friman, Robinson, Wilmschurst, a.g.e., 2007, s.4; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.12-13; Evans, a.g.e., 2018, s.16-17; Tütüncü, Toluner, Arıkoğlu, Akün, Başkaracaoğlu a.g.e., 2019, s.8

¹⁶ Tütüncü, Toluner, Arıkoğlu, Akün, Başkaracaoğlu, a.g.e., 2019, s.8-9.

¹⁷ Cryer, Friman, Robinson, EWilmschurst, a.g.e., 2007, s.5; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.13; Evans, a.g.e., 2018, s.16,17; Tütüncü, Toluner, Arıkoğlu, Akün, Başkaracaoğlu, a.g.e., 2019, s.9.

mevcuttur¹⁸.Çalışmamız boyunca bu tip örneklere rastlanılmış olup, ilgili yerlerde özellikle değinilmiştir.

Farklı suç politikaları doğrultusunda farklı ülkelerde farklı uygulamalar olabilmektedir. Kimi vakıa bir ülkede çok ağır bir cürüm teşkil ederken aynı vakıa başka bir ülkede kabahat dahi olmayabilmektedir. Suç politikası oluşturma nihayetinde ülkenin kendi egemenlik hakkı kaynaklı bir yasama yetkisinin kullanımı ve faaliyetidir. Bu durum haliyle ülkeler arasında farklılık göstermekte ve bilhassa sınır ötesi ya da başka ülkeyi de ilgilendiren hukuka aykırı fiiller bakımından da uyuşmazlığa neden olmaktadır¹⁹.

Misal olarak bir ülkede uyuşturucu satmak ve tüketmek ağır suç iken diğer bir ülkede kabahat dahi değilse bu iki ülkeyi de ilgilendiren bir vakıada nasıl bir çözüm yoluna gidilecektir. Egemenlik ve özgürlük anlayışı gereği her devlet hatta her insan kendini ilgilendiren bir vakıa karşısında kendisi hakim olmak ister. Ama bahsettiğimiz misallerde olduğu gibi birden fazla aktörü ilgilendiren bir vakıada uyuşmazlık ve anlaşmazlık çıkması kaçınılmaz olacaktır. Her ülkenin kendine özgü bir suç politikasının olması ya da olmaması ayrı bir tartışma konusudur, ancak mevcut durum böyle olduğundan yani her ülkenin kendine özgü bir suç politikası olduğundan ötürü ve dünya üzerinde ortak bir ceza hukukunun olmaması yetki uyuşmazlıklarını ve yetki çatışmalarını kaçınılmaz kılmaktadır. Bu durumda bu tür uyuşmazlıkların ve yetki çatışmalarının önlenmesi ve çözümlenebilmesi için günümüzde olduğu gibi çok taraflı uluslararası sözleşmeler, iki taraflı sadece iki taraf ülkeyi bağlayan özel antlaşmalar, bazı suçlar için kurulmuş ayrı örgütler, kurumlar,

---

¹⁸ Cryer, Friman, Robinson, Wilmschurst, a.g.e., 2007, s.5-6-7; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.14; Evans, a.g.e., 2018, s.17-18; Tütüncü, Toluner, Arıkoğlu, Akün, Başkaracaoğlu, a.g.e., 2019, s.10-11, Evans, a.g.e., 2018, s.11-12; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.25,26.

¹⁹ Cryer, Friman, Robinson, Wilmschurst, a.g.e., 2007, s.6-7-8; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.14-15; Evans, a.g.e., 2018, s.11-12; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.26-27.

kuruluşlar ve bunun kararlarına uyma zorunlulukları gibi sistemlerle çözüm aranmaktadır²⁰.

Bu doğrultuda çalışmamızda bilhassa örgütlenmeye ve antlaşmaya kaynaklık ettiği için, devletlerin uygulamalarındaki benzerliklere ve farklılıklara yeri geldikçe örneklendirmeler şeklinde yer verilmiştir.

Bu şekilde farklı uygulamalar tarafımızca tespit edilmek istenilmekte ve ileride oluşabilecek uyuşmazlıklar için kullanılması bizce mümkün gözükmektedir. Bu metodun da sağlıklı ve etkili bir çözüm yolu olduğu kanaatini taşımaktayız.

Bu sebeple farklı kıtalardan dahi olsa her deneyim ve çözüm bizim için anlamlı kabul edilmiş ve tarafımızca da çalışmamız boyunca dikkate alınmıştır.

Uluslararası hukuk kaidelerinin yer yönünden uygulanma sahası/alanı ve mülklik prensibi konusunu çalışma konusu olarak araştırmamızın başlıca nedenlerinden birisi de, ülkelerin cezalandırma yaparlarken, yer bakımından hangi sınırlarla bağlı olduklarının belirlenmesidir.

Devletlerin ceza verebilme yetkileri, yer bakımından, yasama yetkisi kullanılarak yani oluşturdukları suç politikası ile, hangi coğrafi sınırlar/alanlar dahilinde vuku bulan vakıaları suç sayıp bu suçlara ilişkin bir ceza ve infaz hukuku yaratabileceği, icra yetkisi aracılığıyla, oluşturduğu bu ceza hukukunu hangi hudutlar dahilinde icra edebileceği ve yine oluşturduğu yargı yetkisi aracılığıyla söz konusu vakıalar/suçlar hakkında hangi durumlarda soruşturma/kovuşurma başlatabileceğine dair sınırlandırılmaktadır²¹.

---

²⁰ Cryer, Friman, Robinson, Wilmshurst, a.g.e., 2007, s.7-8-9; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.15-16-17; Tütüncü, Toluner, Arıkoğlu, Akün, Başkaracaoğlu a.g.e., 2019, s.12-13-14; Evans, a.g.e., 2018, s.12-13-14; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.27-28.

²¹ Donald Ray Rothwell, Stuart Kaye, International Law Cases and Materials with Australian Perspectives, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press , 2011, s. 83,84; Robert Cryer, Hakan Friman, Darryl Robinson, Elizabeth Wilmshurst, An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University

Bu yönde/minvalde hazırlamış bulunduğumuz araştırmada, ülkelerin ceza verebilme yetkilerinin, yasama yetkilerinin, icra yetkilerinin ve yargı yetkilerinin kapsamı dikkate alınarak, yer bakımından ne şekilde sınırlandırıldığı noktasında detaylı bir şekilde bilgi verilmeye de gayret gösterilmiştir.

Bilindiği üzere herhangi bir ülkede vuku bulan veya etki alanı oluşturan suç veya kabahat, daimi olarak ülkelerin kendi sınırları dahilinde meydana gelen, tamamlanan veya sonuçlar doğuran ve sadece o ülkeye zararlar verip o ülkeyi etkileyen veya ilgilendiren bir olay değildir²². Birçok farklı şekilde başkaca ülkeleri de etkileyebilmekte ve ilgilendirebilmektedir.

Örneğin iştirak şeklinde müştereken işlenebilen suçlarda failler, yardım edenler, mağdurlar farklı devletlerde olmuş olabilirler. Suçun veya kabahatin ifası sonrasında failler veya yardım edenler diğer bir devlete geçiş yapmış olabilirler. Suçu aydınlatabilecek veya kovuşturulabilmesine olanak sağlayabilecek deliller başka ülkelerde olabilir. Müsadereye konu teşkil eden eşyalar veya menfaatler başka ülkelere veya başka ülke vatandaşlarına yayılmış da olabilir. Bir ülkede suçu işleyen ya da yardım eden o ülkenin vatandaşı olmayıp başkaca bir ülkenin vatandaşı olabilir. Suçun failleri, yardım edenleri ve mağdurları bambaşka ülkelerin yurttaşları olup uyrukları dâhi farklı olduğu halde, aynı suç dosyasında aynı suç dolayısıyla müştereken harekette bulunmuş olabilirler. Görüldüğü üzere ihtimaller fazlasıyla arttırılabilir²³.

Yukarıda verilen misallerden de anlaşılacağı üzere, özellikle yeni suç tiplerinin ortaya çıkmasıyla ve dünya üzerinde bilhassa yaygınlaşmış olan internet iletişimi/ağı vasıtası ile örgütlenebilirliğin ve her şeye ulaşımın eskiye nispeten kolaylaşması neticesinde uluslararası hukuk ile ceza hukuku arasında yakın olan tarihi ilişki günümüzde geçmişte olduğundan daha da yakın hâle gelmiştir. Buna en güzel örnek

---

Press, 2010, s.90,91; Vaughan Lowe, 'Jurisdiction', International Law, (edited) Evans Malcolm D., Oxford/United Kingdom, Oxford University Press , 2003, s.80,81.

²² Cryer, Friman, Robinson, Elizabeth Wilmshurst, a.g.e.2007, s.9,10,11; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.16,17,18; Evans, a.g.e., 2018, s.18,19,20; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.29,30.

²³ Cryer, Friman, Robinson, Elizabeth, Wilmshurst, a.g.e., 2007, s.10-11; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.16-17; Evans, a.g.e., 2018, s.19-20-21; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.30.

olarak dünyayı sarmış olan internet ağıları üzerinden veya internet ağıları yardımıyla kolayca ifa edilebilen suçlar ve kabahatler gösterilebilir. Bunun yanı sıra insan ticareti suçlarında, terör suçlarındaki bağlantılarda, taşıt kaçırma ve uyuşturucu suçlarında suçun işlendiği yer tespiti ve uygulanacak hukuk konusu uluslararası hukuk ile ceza hukuku arasındaki yadsınamaz ilişkiyi ortaya iyice çıkarmaktadır.

Ayrıca suç ve kabahatlerin yerelde kalmayıp, uluslararası toplumu ilgilendiren sınır tanımayan bu yeni görünümleriyle birlikte, suçun kovuşturulabilip yargılanabilmesi veyahut suçlunun iadesi veya bahsettiğimiz yeni tiplerdeki suçlarla uluslararası çerçevede yardımlaşarak üzerine gidilmesi gibi yöntemlerin en etkili şekliyle işlevselleştirilmeye çalışılması bu süreçte uluslararası hukuk ile uluslararası ceza hukuku teamüllerinin ve prensiplerinin oluşturulmasına ve temel kriter olarak oluşan bu prensiplerin kullanılmasını zorunlu kılmış görülmektedir²⁴.

Bu ve başkaca sebeplerle konumuzun uluslararası hukuk, uluslararası ceza hukuku ve uluslararası toplum ile alakası dolayısıyla kaynak olarak mümkün olduğunca uluslararası hukuk ile uluslararası ceza hukuku kaynakları, prensipleri, teamülleri ve mahkeme kararları tercih edilmeğe çalışılmıştır. Bu seçki yapılırken ilgili konu ile alakalı doktrindeki mevcut tartışmalara da yeri geldiğinde değinilmiştir.

Bu şekilde tercihte bulunmamızın ikinci bir sebebi de yaptığımız çalışmanın temelini egemenlik kuramı /hakkı oluşundan ileri gelmektedir. Devletlerin yargılama ve cezalandırma hakkı/yetkisi temelinde egemenlik hakkının/yetkisinin varlığı ve kullanılması olduğundan çalışmamızda egemenlik kuramını/kavramını uluslararası kaynaklar kullanarak ve uluslararası çalışmalar temelinde ayrıca bir bölüm olarak açıklamayı ve değerlendirmeyi daha uygun görmekteyiz.

---

²⁴ Cryer, Friman, Robinson, Wilmschurst, a.g.e., 2007, s.13,14; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.21-22-23; Evans, a.g.e., 2018, s.24-25-26; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.33-34.

Ülkelerin egemenliklerini kullanması onlara yargılayabilme, yürütme, yasama ve idare etme yetkisi de tanıdığından bu konulara da ayrıca başlık açılıp değinilecektir. Çünkü çalışmamızın kapsamı sebebiyle ülkelerin egemenlikleri temelli ceza hukuku ile ilgili olan tüm fiilleri/hareketleri ve tasarrufları konumuzu ilgilendirmektedir. Bahsi geçen (yürütme yetkisi, yasama yetkisi, idari yetki, yargı yetkisi) her yetki ile ülkeler, hukuki tasarrufta yani çalışmamızı ilgilendiren veçhiyle yargılamayı ve cezalandırmayı ilgilendiren ceza hukuku tasarruflarında bulunabilmektedirler.

Bu anlamda yasamanın; ilgili suç tiplerini ve bu suç tiplerine uygulayacağı cezaları belirlemesi ve hatta kendi görüşünce suç politikası oluşturması; yürütmenin ülkesinin, deniz ülke bağlantılı olması durumunda, deniz ülkesi olması sebebiyle sınırları dahilinde yargılama yapabilmek maksadıyla mevcut kanunlar ve imzalamış olduğu uluslararası antlaşmalara uygun olarak ülkesinin kıta sahanlığı hakları dahilinde oluşan sınırlarını tayin etmesi; idarenin soruşturma, kovuşturma veya yargılama amacıyla suç delillerini toplamaya çalışması ve suçluları, şüphelileri ve varsa suça yardım edenleri yakalaması; yine yargının suçluları ve yardım edenleri fiilleri sebebiyle kovuşturması ve gerektiği durumlarda çeşitli şekillerde cezalandırması ve hatta suç öncesi ve sonrasında kovuşturabilme veya cezalandırma amacına yönelik her türlü emniyet tedbirleri alabilmesi ve hatta eşya ve kazanca el koyabilme hükümlerinden yararlanabilmesi devletlerin egemenliklerinden kaynaklanan yargılayabilme ve kovuşturabilme imkânı sağlayan birer egemenlik kullanım (egemenlik hakkı/egemenlik yetkisi) çeşididir²⁵.

Devletlerin ceza hukuku faaliyetinde bulunabilme yetkisinin kaynağını oluşturan egemenlik kavramı ve ceza hukukunun yaratılmasında ve yürütülmesinde kaynak teşkil eden egemenlik kuramı temelli devlet yetkileri çalışmamızın diğer bir

---

²⁵ Donald R. Rothwell, Stuart Kaye, International Law Cases and Materials with Australian Perspectives, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press , 2011, s. 92-93-94; Robert Cryer, Hakan Friman, Darryl Robinson, Elizabeth Wilmshurst, An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press 2010, s.110-111; Vaughan Lowe, 'Jurisdiction', International Law, (ed.) Evans Malcolm D., Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2003, s.130-131.

bölümünde incelenmiştir. Bu inceleme uluslararası hukuk kaynakları kullanılarak izah edilmeye ve aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Ceza hukuku kurallarının ne kapsamda sınırlanacağı konusu da ayrı bir başlık olarak incelenecektir. Ceza yetkisinin konu, kişi ve olay yönünden sınırlamalarından kısaca bahsedilecek ve çalışmamızın ana konusunu oluşturan yer yönünden sınırlamaya geçilecektir.

Akabinde ki bölümde ise konumuzla ilgili olarak uluslararası hukuk ile uluslararası ceza hukukunda teamül haline gelmiş genel hukuk prensipleri belirlenip açıklanacaktır. Bu prensipler hakkındaki temel kanaateler ve görüşler yine bu bölüm içinde değinilecektir. Yine bu prensipler hakkında farklı ülkelerdeki farklı uygulamalardan bahsedilip, prensiplerin zaman içindeki/sürecindeki dönüşümü özetlenmeye çalışılacaktır. Bu özetleme yapılırken de devletlerin ve uluslararası kuruluşların vermiş oldukları ilgili ve önemli kabul edilen kararlardan örnekler ve alıntılar yoluyla yararlanılarak kapsayıcı açıklamalar yapılacaktır.

Konumuzu temellendiren mülkilik kuralı kapsamında, hakkın/yetkinin uygulanacağı alan sorun teşkil etmektedir. Bu sebeple ülkelerin yetkisi altında tasarrufta/faaliyette bulunabilecekleri alanın tespiti amacıyla kara, hava ve deniz ülke sınırları belirlenmesi yapılacak ve ayrıca yine günümüzde birçok ülkenin atılımıyla ve beklentileriyle iyice kalabalıklaşıp sorun teşkil etmeye başlamış olan hava ülkesi ve uzaydaki alanlar sorunu ve sınırlarına da çalışmamızda değinilmeye çalışılacaktır.

Ülkelerin yetkilerini/haklarını kullanabilecekleri kara, deniz, hava alanları/sahaları ortaya konulması akabinde bir diğer sorunsal olan bu alanların/sahaların haricinde meydana gelen hukuki olaylar ile ilgili ülkelerin kendi yargılamalarında bulunabilmesi ihtimalleri ele alınacaktır. Bunun çözülmesi

amacıyla şahsılık prensibi, koruma/gerçeklik prensibi ve evrensellik prensibinin açıklanması zaruri olacaktır²⁶.

Saydığımız bu prensiplerin oluşum gayeleri tüm ülkeler adına aynı olduğu halde bunların uygulanması koşulları ve uygulama yöntemleri devletten devlete değişik şekillerde icra edilmekte veya icra edilmek istenmektedir. Bu durum ülkeden ülkeye olduğu gibi durumdan duruma da değişiklik gösterebilmektedir. Örneklendirmek gerekirse, bir ülke yurttaşına diğer bir devlette hukuka aykırı bir fiil, kabahat yada cürüm işlendiğinde, fiilden zarar gören yurttaş sebebiyle vatandaşı zarar gören devlet, yurttaşını korumak fikri dolayısıyla zarar gören yurttaş hakkında zarar gören kişinin yurttaş olduğu devlet olması hasebiyle şahsılık prensibini uygulamak istemekte bazı zamanlar ise bu durumun tersi söz konusu olduğunda yada durum veyahut kişi değiştiğinde koruma prensibi doğrultusunda değerlendirilme ve uygulama görmek isteyebilmektedir.

Prensiplerin diğer bir uygulanma çatışması durumu ise, prensibin uygulama alanı bulması açısından suçun işlendiği ülke kanunlarınca da suç sayılması zorunluluğu arandığı gibi, farklı birtakım devletlerde aynı bu zorunluluğa bakılmaması durumlarıdır. Suçlunun, şüphelinin veya yardım edenin soruşturulma, kovuşturulma ya da hakkında hüküm verme talebinde bulunabilmesi koşulu, işlenen haksız fiilin veya cürmün daha önceden saptanmış bir yoğunluk taşıması ve bu saydıklarımız gibi daha da çoğaltılabilecek koşullar devletler ve mevcut yargıları nezdinde değişiklik gösterebilmektedir²⁷.

Bu duruma benzeyen biçimde, koruma prensibinin de ülkeler adına kabul edilme ve oluşturulma sebepleri belli iken, aynı zamanda güvenlikleri ve kendilerine sağladıkları fayda açıkça saptanmışken her ülke ne tip fiillerin belirlenen ve saptanan bu kurallar çerçevesinde soruşturulabileceği, kovuşturulabileceği ve hakkında hüküm

---

²⁶ Rothwell, Kaye, a.g.e., 2011, s.12-13; Robert Cryer, Hakan Friman, Darryl Robinson, Elizabeth, Wilmschurst, An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press 2010, s.6-7-8; Lowe, a.g.e., 2003, s.13-14.

²⁷ Cryer, Friman, Robinson, Wilmschurst, a.g.e., 2007, s.12-13; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.18-19; Malcolm D. Evans, a.g.e., 2018, s.21-22; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.31-32.

verilebileceği hususunu seçmede özgürdür. Bu sebeplerledir ki koruma prensibi çerçevesinde de soruşturulabilen, kovuşturulabilen ve hakkında hüküm verilebilecek fiil ve cürümler de devletten devlete uygulanma ve sonuçlar doğurma yönünden farklı farklıdır.

Dünya toplumları yekpare düşünüldüğünde ve sonucunda muhafaza edilmek ve hesaba katılmak durumunda olan insanlık, daha toplu bir kavramlaştırmayla uluslararası toplum anlayışı, önemi ve etkisi nedeniyle çalışmamızda evrensellik prensibi ile birlikte ele alınmıştır. Bu konu incelenirken sürece uygun olarak kurulan mahkemelere ve uygulanan kararlara da ilgileri oranında değinilmiştir.

Çalışmamızın ana kısmını oluşturan akabindeki bölümünde ise artık mülkilik prensibinin Türk Ceza Kanunu ve Uygulamaları anlamında tarihçesinden ve geçirdiği değişimlerden de bahsedilerek, Türk Ceza Kanunu bakımından konunun ülke uygulama alanı belirlenecektir. Kanunun/ülkesellik kuralının uygulanacağı ülke olgusu incelenirken öncelikle ülke kavramına değinilecek ve ülkenin kara, deniz ve hava ülkesi olarak sınırlarından bahsedilecektir. Aynı zamanda harici olarak farazi ülke kavramına da yer verilerek, farazi ülke sayılan savaş ve ticaret gemileri ve hava taşıtları incelenecektir. Bu inceleme yapılırken kara, deniz ve hava alanları/sahaları konusunda da mevcut olan ulusal ve uluslararası kurallar kaynak olarak alınıp bu minvalde değerlendirme yapılacaktır. Yani bu şartlar ve usulünce kabul edilmiş olan anlaşmalar çerçevesinde uygulanabilecek olan soruşturma, kovuşturma ve hüküm verebilme yetkisi çözümlenecektir. Bir fiilin vuku bulduğu sahanın netleştirilmesi, mezkur fiil ister cürüm olsun ister yardım etme olsun, ülkelerin münferit olarak ve ayrıca bütünsellik gösteren uluslararası hukuk kapsamında da kabul ettikleri mülkillik prensibinin/kaidesinin icrası açısından en başat sorunsaldır²⁸. Bahsettiğimiz sorun bilhassa, icra edilen fiilin bölünebildiği mesafeli tip fiillerde/cürümlerde daha da fazla soruna neden olabilmektedir.

---

²⁸ Rothwell, Kaye, a.g.e., 2011, s.12-13-14; Cryer, Friman, Robinson, Wilmschurst, a.g.e., 2010, s.4-5-6; Lowe, a.g.e., 2003, s.6-7-8.

Farklı bir devlette vuku bulan kabahatler veya cürümler hakkında ülkemiz hukuk sisteminin tatbiki hakkı/yetkisi olduğu durumlarda, kabahatin ya da cürmün ifa edildiği yabancı devletin hukukunun uygulanıp uygulanamayacağı sorunsalı Ceza Kanunumuzun 19. madde hükmünce incelenip mezkur madde doğrultusunda yargıya varılmıştır. İlgili hüküm uyarınca, sınırları dahilinde kabahatin ya da cürmün ifa edildiği yabancı ülkenin uygulamasındaki hukuka göre kovuşturma ya da cezalandırma gerektirmeyen bir kabahatin ya da cürmün Türk hukuk sistemimizce de ceza almaması gerektiğini düşünmekteyiz ve bu sorunsalın çözümü yönünden biz de bu kanaate varmış bulunmaktayız.

Hak yoksunluğu bahsinde ise tartışmalı olan bölümlerden birisi de, işlenen aynı suç/cürüm dolayısıyla yabancı bir devletin yargı sisteminde yapılmış olan yargılama sonucunun varlığı ile birlikte mezkur olayın aynı zamanda Türk hukuk sistemince de soruşturma/kovuşturma, üzerine hüküm verilebilme hakkının/yetkisinin mümkün olduğu hallerdeki tartışmalardır. Yani yabancı ülkede yapılmış olan yargı faaliyetinin Türk hukuk sistemi açısından bir hak yoksunluğuna sebep verip vermeyeceği tartışmasıdır. Bu mevzudaki düşüncemizden kısaca bahsetmemiz gerekirse, hukuk sistemimizde doktrini ve ilgili mahkemelerde verilen kararları da dikkate aldığımızda konu ile ilgili vardığımız sonuç; Ceza Kanunumuzun ilgili madde gerekçesinde kanun koyucunun belirttiği doğrultuda diğer ülkede verilen yargı kararı ile kendi hukuk sistemimizin yargısı arasında çatışmayan/görüş ve hüküm ayrılığı olmayan uygulanış şekillerinin kabul edilmesi yönündedir. Bu konuda biz de kanun yapıcının ilgili madde gerekçesinde belirttiği doğrultuda düşünmekteyiz ve bu doğrultuda çözümleme yapılması taraftarıyız.

İncelediğimiz konu bakımından bir ülkenin kendi yurttaşını başka bir ülkede emniyette tutmayı nasıl üstlendiği, yine aynı biçimde yurttaşının farklı bir devletteyken kendi ülkesinin yasalarından ne gibi durumlarda sorumlu bulunduğu gibi hususların biliniyor olması da Türk ceza yasamızın dördüncü madde hükmünde

belirtilen ‘ceza yasalarını bilmemek mazeret sayılmaz’²⁹ kaidesi bakımından gayet mühimdir.

Yaptığımız araştırmadaki incelenen başat ve merkeze alınmış sorunsal ülkeler arasındaki yetki çatışmaları ve uyuşmazlıklarıdır. Fakat tahmin edileceği üzere neredeyse bütün ülkelerin birbirlerinden daha değişik uygulama kaideleri kullanıyor olmaları sebebiyle bütün bu değişik tarzdaki tatbik edişlerin tek bir çalışmada dikkate alınmasının ve değinilebilmesinin mümkün olamaması sebebiyle, çalışmamıza, uluslararası hukukun kaynaklık ettiği ve temellendirdiği ölçütler dahilinde Türk ceza hukuku bakış açısı üzerinden gidilme yolu seçilmiştir. Türk ceza hukukunda mevcut olan yer yönünden uygulanma kaidelerine hakim olunmakla birlikte yetki uyuşmazlığı veya yetki çatışması içinde olunan ülkenin yasalarının incelenmesi, yetki uyuşmazlıklarının veya yetki çatışmalarının nasıl bir tür yöntemle çözüme kavuşturulabileceği hususunda kafi geleceği düşüncesini taşımaktayız.

Yapmış olduğumuz çalışmanın başlıklara ayrılmış olan neredeyse tüm parçalarında hukuki bir veya biden fazla problemle karşılaşılması ihtimali çok yüksektir. Bu problemlerin ana nedeni , yukarıda yer yer zikrettiğimiz gibi, ortak bir ceza hukukunun mevcut olmamış oluşudur çünkü zikrettiğimiz gibi bir ortak hukukun mevcudiyeti durumunda bile birbirinden değişik menfaatlerin, yorumlamaların ve tatbik edişlerin oluşması ve gözükmesi çok yüksek ihtimaldedir.³⁰

---

²⁹ Türk Ceza Kanunu dördüncü maddesi, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

³⁰ Tütüncü, Toluner, Arıkoğlu, Akün, Başkaracaoğlu, a.g.e., 2019, s.8; Cryer, Friman, Robinson, Wilmshurst, a.g.e., 2007, s.12-16.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KONUNUN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. GENEL DEĞERLENDİRME

Ceza hukuku kaidelerinin yer yönünden uygulanması uluslararası ceza hukukunun en temel konularından biri olarak kabul edilir³¹. Devletler arası ilişkilerin ve iletişimlerin her bakımdan çok artış gösterdiği günümüz dünyasında devletlerin cezalandırma yetkisinin kendi ülkesiyle sınırlı olmaması dolayısıyla bu yetkiyi kullanma biçimleri en başat sorunlardan biri olmak durumundadır.

Yetkiyi kullanabilecekleri alan, şahıslar ve yetkiyi kullanırken uygulayacakları hukuk en başta çözüme kavuşturmaları gereken hususlardandır. Suçun ülke içinde ya da yabancı bir ülkede vuku bulması, suçun ülke yurttaşı ya da yabancı biri tarafından işlenmesi durumları yetkinin icra edilmesine yön veren birbirinden farklı durumlardır. Bu farklı ihtimallerin hepsi yer yönünden yetki konusu içerisinde değerlendirilip çözüme kavuşturulan hususlardır.

Günümüzde hiçbir egemenlik sahibi ülke, içinde yabancılık unsuru taşıyan suçlarda bile yargılama yetkisini diğer bir ülkeye bırakma ya da salt başka ülke kanununca suç olan bir olayı kovuşturma düşüncesinde de değildir³². Türk Ceza Kanunu'nda vatandaş ve yabancının işlediği suçların belirtildiği on birinci ve on ikinci madde de 'Türk yasalarına göre'³³ tabiriyle belirtilen de tam bu noktadır.

---

³¹ Antonio Cassese, International Criminal Law, Oxford/United Kingdom, OUP: 2003, s.15; Robert Cryer, Hakan Friman, Darryl Robinson, Elizabeth Wilmshurst, An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition, CUP: 2010, s.4-7.

³² Yabancılık unsuru suçun işlendiği yere dair olabildiği gibi suçu işleyenin, suçtan zarar görenin ya da suça tanık olanın yabancı olmalarına dair de olabilmektedir. Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, R. Murat Önok, Uluslararası Ceza Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara: 2009, s.29; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.108-112.

³³ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu onbirinci ve onikinci maddeleri
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 22.01.2018)

Ülkelerin bu tutumu, hüküm verilmezden evvel yargı yetkisinin en başta tamamıyla çözülmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Başka ülkelerin ceza kanunlarının uygulanmasını yasak eden bir ibare bulunmamakla birlikte ülkelerin hangi hukukla hüküm vereceği kendilerine bırakılmıştır³⁴. Her ne kadar yabancı ülke yasalarının direkt uygulanması pek görülen bir durum olmasa da³⁵ ülkemizdeki gibi hükmedilecek cezanın belirlenmesinde yabancı hukukun dikkate alındığı ülkeler de vardır. Bu durum kanımızca da daha adil bir yargılamaya sebep olmaktadır ve doğru bir uygulamadır.

Yer yönünden uygulama düzenlemeleri yalnızca devletlerin ülke içindeki yargılamalarıyla sınırlı olmayıp muhakeme gerektiren uluslararası işlemlerin yetkisinin belirleneceği durumlarda da ele alınmaktadır³⁶. Yetki hususunda hakim olan prensipler ve sınırlamalar sebebiyle ulusal hukuk ile uluslararası hukukun ilişkisi ülke egemenliği hususunu önemli kılmakta ve meydana gelen problemlerin aşılmasında ve prensiplerin oluşturulmasında egemenlik kurumunun belirleyiciliği ortaya çıkmaktadır³⁷.

Günümüzde her ne kadar egemenlik kavramının bırakılması doğrultusunda görüşler bildirenler olsa da³⁸ Kamu Hukukunda ve uluslararası hukukta kullanılarak birçok konuyu çözmeye temel kavram olarak kabul edilmektedir³⁹. Bilindiği üzere ceza hukukunun oluşturulması ve uygulanması noktasında ülkeler arasındaki

---

³⁴ Eğer bir ülke, istian sayılabileceğimiz bir halde, somut vakıa ile alakalı birden çok devletin cwza hukuku kaidelerinden hangisinin somut vakıaya tatbik edileceğine dair bir düzenleme yolunu seçmişse ancak bu durumda uluslararası özel hukukta görüldüğü gibi gerçek mânâda kanunlar ihtilafı söz konusu olabilir. Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e., 2009, s.29-31.

³⁵ İsviçre Ceza Yasası 2007 senesine değin faile ve mağdura göre kişisellik ilkesi doğrultusunda şahısların lehine olan yabancı ülke yasasının direk olarak tatbik edilmesi şeklinde düzenlenmişken bu durum 2007 senesinde terk edilmiştir. Helmut Satzger, Internationales und Europäisches Strafrecht, Baden-Baden 2008, s. 5,6,7., Cassese a.g.e., 2010 s.8,9.

³⁶ Cryer, Friman, Robinson, Wilmshurst, a.g.e., 2007, s.3-7,165-167.

³⁷ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.41-45.

³⁸ Malanczuk, a.g.e., 1997, s. 14-19.

³⁹ Lassa Oppenheim , International Law A Treatise, Vol 1 Peace. London/England, Platanus Publishing, 2020, s. 34-39; Malanczuk, a.g.e., 1997, s. 5-18.

problemler egemenlik kavramı çevresinde gelişerek bir biçime kavuşmuştur⁴⁰. Bilhassa mülkilik prensibinin kaynağı teoride egemenlik kurumudur⁴¹. Bu durumda egemen olan birçok devletin kendini aynı konuda yetkili addetmesi söz konusu olabilecektir ve bu durum normal şekilde karşılanmalıdır⁴². Bu açıklamalar doğrultusunda konumuzu egemenlikten başlatmak kanımızca en doğru tercihtir. Literatürde ağırlıklı olarak egemenlik, kamu hukuku , anayasa hukuku, uluslararası hukuk konusu olarak işlense de çalışmamızda mülkilik ilkesinin dayanağı olma ve kamu hukuku, anayasa hukuku, uluslararası hukukla ilişkisi sebebiyle çalışmamız için en uygun un başlangıç egemenlik olacaktır. Kavramlar kısmında geniş olarak değineceğimiz egemenlik konusu hakkında genel bir değerlendirme yaparak giriş yapmayı uygun görmekteyiz. Devletlerin egemenliğini iç egemenlik ve dış egemenlik olarak ikiye ayırıp açıklayabiliriz. Bu ayırımı devletin egemenliğinin konumuzu ilgilendiren türüyle başlayacak olursak, devletin dış egemenliği bağımsız oluşudur. Devletin sahip olduğu dış egemenliği neticesinde kendisine müdahale yasağı vardır. Zikrettiğimiz yasak Birleşmiş Milletler Şartı'nın ikinci maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilmektedir. İçişlerine karışamaz. Uluslararası kuruluşlar da dahil hiçbir ülkenin müdahalesini kabul etmeyecektir.

Buna acı bir örnek olarak 2. Dünya savaşı dönemi Hitler Almanya'sı gösterilebilir. Dönemin Almanya'sında savaş döneminde ağır ihlaller olmuş ancak ulus devletlerinin Vestfalyan egemenlik de denilen devletlerin kendi ülkelerinde istedikleri gibi davranabilme kabulü dolayısıyla herhangi bir ülke ya da herhangi bir uluslararası örgüt tarafından müdahalede bulunulmamış ve devlete müdahale yasağı dayanak olarak alınıp bağımsız kendi isteği doğrultusunda kendi topraklarında hareket edebileceği düşünülmüştür. Sonrasında insan haklarındaki gelişmeler ve bir

---

⁴⁰ Uluslararası Adalet Divanı'nın Bozkurt v. Lotus hükümleri, Hüküm Tarihi: 17.08.1927, Karar Numarası: 8, Güney Afrika Yüksek Derece Mahkemesi'nin State v. Ebrahim hükmü, Hüküm Tarihi: 16.03.1991, Dosya Numarası: 259/69, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 22.06.2006 tarihli Öcalan/Türkiye hükmü, Başvuru Numarası: 47331/98., ABD v. Alvarez/Machain, Numara: 503 U.S. 645 (1994), Eichmann v. Attorney General of Israel Government (1963).

⁴¹ Hüseyin Pazarcı ,Uluslararası Hukuk Dersleri, Ankara: Turhan Yayınevi, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı., 2021, s.150-155; Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e., 2009, s.79,80 aynı şekilde Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 7. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul: 2011, s. 155; Zeki Mesud Alsan, “Bir Milletlerarası Ceza Divanı Kurulması İle İlgili Fikirler ve Teşebbüsler” , AÜHFD, Yıl: 1951, Sayı: 8, ss. 1-43, s. 2.

⁴² Erdener Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, İstanbul: Beta Yayınevi, 2. Basım, 1982, s.65-68.

tarafından da Birleşmiş Milletlerin kurulması sonucu ‘insani müdahale’ gibi kavramların konuşulmaya başlanması ülkelerin kendi topraklarında da olsa dış egemenliklerinin sınırlandırılmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu uzun ve sancılı sürecin neticesinde artık devletlerin mutlak yetkisi tartışılır olmuş ve daha insani bir dünyaya geçiş yaşanmıştır⁴³. Daha sonra Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi ülkelerin mutlak ve keyfi yetkilerini daraltıcı gelişmeler devam etmiştir. Görüldüğü üzere devletlerin egemenliğinin görünüş şekli olan yetki, hayati önemde bir konudur. Gerekğinde sınırlanması ve her daim uygulamada sınırlarının belirli olması elzemdir. Kavramlar kısmında da etraflıca anlatılacağı üzere egemenlik kelimesi dilimize Arapça hakimiyet kelimesinden geçmiştir. Hakimiyet kelimesi de bilindiği üzere hakimlik, hüküm verme, hüküm koyma, yasaklama salahiyeti kavramlarıyla aynı etimolojik köktendir. Etimolojik olarak incelendiğinde de bu kavramların kaynağının egemenlik olduğu görülmektedir. Egemenlik asli, ilkel olduğu ve başkaca bir kaynaktan gelmediği halde temsiliyet için bir kuruma devlete bir kişiye verilmesi durumunda yetkiden söz ederiz⁴⁴. Bu bakımdan egemenlik başkaca her çeşit otoriteden özerk ve üstün bir otorite olarak kabul edilmektedir⁴⁵.

Örneğin Anayasamızın 6. maddesine göre egemenlik, anayasada belirtilen esaslarca yine anayasanın belirlediği organlar eliyle kullanılır. Anayasamızın devamında bu organların yasama organı, yürütme organı, yargı organı oldukları görülmektedir⁴⁶. Geniş mânâda ceza hukukunu alakadar eden bir kaidenin yürütme veya yasama tarafından ortaya çıkarılması ve mahkemeler aracılığıyla icra edilmesi söz konusu pozitif düzenlemeler karşısında egemenlik kurumuna bağlanabilmektedir. Zikrettiğimiz organların ceza hukuku kaideleri ile ilişkisinden yetki türleri bölümünde geniş bir biçimde yer vereceğiz. Ülkelerin egemenlik haklarının

---

⁴³ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e., 2009, s.40-45; M. Fatih Çınar, Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Gelişimi Işığında Uluslararası Ceza Divanı, İstanbul: Kazancı Hukuku Yayınevi, 2004, s.35-40.

⁴⁴ Yusuf Şevki Hakyemez, Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramları, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2004, s.56.

⁴⁵ Oppenheim, s. 99-105.

⁴⁶ Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sı <https://www.icsleri.gov.tr/illeridaresi/turkiye-cumhuriyeti-anayasasi> (Erişim Tarihi: 14.04.2019)

kullanımının bir bölümü olan yürütme işlemleri, yasama işlemleri, yargı işlemleri ve idare işlemleri, ülkelerin egemenlik yetkileri biçiminde de isimlendirilmektedir.⁴⁷

Egemenlik yetkisi genel olarak hukuk tarihi boyunca, ülkelerin yerel hukuklarınca vermiş olduğu kararlarla gelişmiştir. Her ülkenin karar verirken de kendisini ve kendi menfaatlerini düşünceği göz önünde bulundurulursa, gelişme çok yavaş ve çok geç olmuştur. Bununla birlikte zikrettiğimiz bu sebepler genel olarak yetki hususunda süre gelen belirsizliklerin sabit kalmasına ve hatta artmasına da sebep olmuştur⁴⁸. Yerel kararların uluslararası hukukla uyuşup uyuşmadığına bakılması çok sonraları belirli zorlama, ceza ve yaptırımlarla işlev kazanmıştır⁴⁹.

Yetki meselesi ülkelerin hem iç hukukunu hem de uluslararası hukukla bağlarını düzenleyen ve etkileyen bir hususdur. Yetkinin hangi sınırlar içerisinde kullanılacağı uluslararası hukukla ilişkisi olup, bu yetkinin kapsamı ise iç hukukla ilişkisidir⁵⁰. Ülkelerin egemenlik düzenlemelerinden bahsederken aklımıza hep iç hukuk düzenlemeleri gelse de örneğin yabancı ülke yurttaşının yabancı bir ülkede işlediği suçtan ötürü muhakemesi durumunda hangi ülkenin yetkili olacağı hangi hukukun uygulanacağı, infazın nasıl olacağı egemenliğin asli konusunu oluşturmaktadır. Bu durumlarda yabancılık unsurlarından dolayı egemenlik uluslararası bir özellik gösterecektir. Ülkelerin bir başka ülke ile veya başka bir organizasyonla ikili ya da çoklu anlaşmaya varması da yine egemenliğini kullanması olarak değerlendirilir. Ülke bu şekilde vatandaşının muhakemesini iç hukuk haricindeki bir mahkemede yaptırmakla yetkisini bu şekilde kullanmış olacaktır. Kendi iç egemenliği ve dış egemenliği ile vermiş olduğu karardır. Burada bir ülkenin kendi vatandaşını muhakeme etmekten vazgeçmesi yani yargı yetkisinden vazgeçmesi ve başka bir kurumun yetkisini onaylaması durumu mevcuttur. Çalışmamız yönünden de ceza hukuku kaidesinin yer yönünden tatbik edilmesi dendiğinde bir ülkenin uygulayacağı kuralın, ülkenin egemenlik yetkilerinin

---

⁴⁷. Martin Dixon, Robert Mc. Corquodale, Cases and Materials on International Law, Fourth Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2003, s.268

⁴⁸ Jennings Robert Y., Watts Arthur D., Oppenheim's International Law, 9th Edition, London, Longman Publications, 1992, s.450-455

⁴⁹ Robert, Arthur, a.g.e, s.457,458.

⁵⁰ Robert, Arthur, a.g.e, s.459,460; Dixon, Mc. Corquodale, 2003, s.270-275.

sonucundan doğmuş olması gerekir. Bu yasama, yürütme, idari, yargı yetkilerinin kullanımı sonucu ortaya çıkan kaideler olabileceği gibi, uluslararası anlaşmadan doğan ve ceza hukukunu ilgilendiren bir kaide olabilir. Bu bakımdan usulünce yürürlüğe konmuş uluslararası anlaşmalardaki ceza hukuku kuralları da konumuz dahilindedir.

Bu nitelikleri ve neticeleri açısından yetki kurumu ülke egemenliğinin esas ve zaruri niteliği şeklinde kabul edildiğinden⁵¹ yetki konusunun ceza hukuku bakımından uygulanmasının açıklanmasına yetki kavramıyla başlamayı uygun görmekteyiz. Bu doğrultuda yetkinin kapsamı, çeşitleri ve istisnalarına değinilmesinin akabinde ceza hukuku kaidelerinin yer bakımından uygulanması yani yer yönünden yetki konusu incelenecektir.

1.2. KAVRAMLARIN İNCELENMESİ

Bir ülkenin muayyen bir coğrafi alandaki şahısları, eşyaları, kurumları, davranışları, vakaları ve bu vakaların sonuçlarını etkilemesini ve kontrol edişini sağlayan yetki kurumu; bunlarla birlikte ülkelerin eşitliği, birbirlerinin içişlerine müdahale yasağı, ülke egemenliği gibi prensiplerin de temelini ve dayanağını meydana getirmektedir⁵².

Yargı yetkisi, devlet egemenliğinin görünüm şekillerinden birisidir. Buna bağlı olan ceza verebilme yetkisi de bu doğrultuda ulusal ve uluslararası hukukla kısıtlandırılmış ve keyfi olmayan bir yetkidir. Genelde yargı, özelde ceza verebilme yetkileri, şahıs yönünden, zaman yönünden, olay yönünden, madde yönünden kısıtlandırılabilirliği gibi yer yönünden de kısıtlandırılabilir. Bahsedilen kavramların tasnif edilmesi bakımından yetki veya yargılama yetkisi genel ve üst

---

⁵¹ Malcolm Shaw, *International Law*, Sixth Edition, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press, 2008, s.574; Malanczuk, a.g.e., 1997, a.108-110.

⁵² Shaw, a.g.e., 2008 s.565-570; Malanczuk, a.g.e., 1997, a.109-110; Robert Y. Jennings, Arthur D. Watts, *Oppenheim's International Law*, 9th Edition, London, Longman Publications, 1992, s.452-455; Lowe, s.325-330, Albert Levitt, "Jurisdiction Over Crimes-I", *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol 16 Issue 3 Article 4, 1926, s.319; Malanczuk, a.g.e., 1997, s. 109., Bourgon, s.560-565.

kavramdır. Diğer kavramlar ise bu üst kavramın sınırlarını sebeplerini ve bağımsız uygulama sahalarını meydana getirmektedirler.

Ülkeler yargı yetkilerini tatbik ederken diğer ülkelerin egemenlik haklarına taşmamak, yargı gaspına sebep olmamak ama aynı zamanda da suçluların cezasız kalmalarına mani olmak bunu icra ederken aynı eylemden dolayı birden fazla kez yargılanmalarına sebep olmamak gibi gaye, vazife, yetki ve sorumluluk/yükümlülük sahibidir. Bu yükümlülüklerden dolayı kısıtlamalara uyma zorunlulukları doğmaktadır. Bu nedenlerle söz konusu kısıtlamaların arasındaki farklılıkların ortaya konulması ülkelerin yetkilerini kullanırken hukuki, ekonomik, politik, diplomatik problemle veya uyuşmazlıkla karşılaşmalarını engellemiş olacaktır. Konumuzun uluslararası hukukla olan bağlantısı ve önemi düşünüldüğünde ilk başta literatürdeki kavramlardan başlamayı daha uygun görmekteyiz.

1.2.1. Egemenlik Tanımı, Kapsamı, Tarihi Süreç

Egemenlik, modern devletin ortaya çıkmasıyla birlikte belirli bir kara parçası üzerinde o devletin üstün emretme yetkisini anlatmaktadır. Egemenlik kelimesinin etimolojik olarak Batılı kökenlerinde Latince “superanus” kelimesi yer almakta ve bu köken üstün bir gücün iradesinin dayatılması durumunu imlemektedir.

Uluslararası ceza hukuku bakımından egemenliğin yansıması ise yetki (jurisdiction) kavramında kendisini gösterir. Jurisdiction kelimesinin etimolojik kökeninde Latince “iuris” yani hak ve “dictio” yani söyleme, buyurma kavramları yer almaktadır. Yani yetki kavramı, üstün bir gücün hakkı, hukuku ve haklı olanı buyurduğu bir anlam alanını belirtir. Bu açıdan yetki aslında egemenliğin sahadaki pratiği ile ilgili bir konsepttir. Yetki kavramı zamanla uluslararası hukuk alanında, devletin güçlerinin ayrılmaya başlamasıyla birlikte yasama yetkisi, icra yetkisi, yargı yetkisi gibi alt anlamlara da sahip olmaya başlamıştır.

Çalışmanın bu kısmında egemenlik kavramının tanımı ile başlanacak ve farklı yönlerine dikkat çekilmeğe çalışılacaktır. Uluslararası hukuka göre en kapsamlı yetki biçimi olan egemenlik genel olarak, bölge ve zaman zaman oradaki tüm kişiler üzerinde tam ve tartışılmaz bir güç anlamına gelir. İnsan hakları ve diplomatik

ayrıcalıkların güvenceleri gibi uluslararası hukukta belirlenen belirli sınırlamalara tabi olabilse de ancak pozitif olarak tesis edilen istisnalar haricinde, bir devletin kendi toprakları üzerindeki egemenliği mutlak ve tamdır⁵³.

Egemenliği tanımlamaya yönelik girişimlerde farklı yazarların değerlendirmelerine konu olan bir ortaklığın varlığı göze çarpmaktadır. Bu da egemenlik belirsiz bir kavram olduğu şeklindedir. Uluslararası ceza hukukunun, baskı uygulayan bir güç içerdiğine dikkat çeken Stahn vd, egemenlik eleştirilerine karşı bu hukukun savunmasız olduğunu belirtmektedir. Ona göre devletlerin, kendi işlerine müdahaleye karşı siyasi bir argüman olarak egemenliğe başvurması bu argümanın çelişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Uluslararası ceza hukukunun varlığının, devletlerin kendi ihlalleri üzerinde hakem olmaması gerektiği gerçeğiyle meşrulaştırıldığına dair güçlü bir felsefi argüman vardır⁵⁴.

Bir devletin iç yapısını analiz etme girişimi olarak başlayan egemenlik teorisine dair farklı filozofların düşüncelerine dikkat çekmek gerekmektedir. Siyaset filozofları, her devletin kendi içinde, en yüksek yasama gücüne ve/veya en yüksek siyasi güce sahip bir varlık olması gerektiğini öğretiler. On altıncı yüzyıla kadar uzanan teori çerçevesinde, siyaset bilimciler genellikle Machiavelli (1469-1527), Jean Bodin (1530-1596) ve Thomas Hobbes 'un (1588-1679) yazılarına atıfta bulunur.

Ancak egemenlik söz konusu olduğunda hukukçular açısından en iyi bilinen temsilci, hukuku, bir hükümdarın yaptırım tehdidiyle desteklenen genel emirleri olarak tanımlayan John Austindi (1790-1859)⁵⁵.

Zaman içerisinde başlangıçtaki dar kapsamlı egemenlik anlayışının değiştiğini söylemek mümkündür. Yukarıda bahsedilen teorinin bir sonucu olarak, üstün güce

---

⁵³ Robert McCorquodale, Martin Dixon, Sarah Williams, Cases and Materials on International Law, 6. Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2016, s.161.

⁵⁴ Castern Stahn, A Critical Introduction To International Criminal Law, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press, 2019, s.414.

⁵⁵ Peter Malanczuk, Akehurst's Modern Introduction to International Law, Seventh Edition, Oxford/United Kingdom, Routledge Publishing , 1997, s.16.

sahip olan egemenin kendisinin yaptığı yasalara bağlı olmadığını iddia etmek kolaydı.

Görüldüğü üzere egemenliğin tarz anlayışında keyfiliğin de baskın olduğu bir durum söz konusuydu. Daha sonra, bir anlam kaymasıyla, egemenlik yalnızca bir devlet içindeki bir üst ile astatları arasındaki ilişkiyi (iç egemenlik) değil, aynı zamanda hükümdarın veya devletin diğer devletlerle olan ilişkisini tanımlamak için kullanılmaya başlandı. (dış egemenlik). Ancak hala, yasaların üzerindeki sınırsız gücün duygusal tonlarını bu egemenlik anlayışı, uluslararası ilişkilerin tamamen yanıltıcı bir resmini verdi. Bir hükümdarın kendi tebaasına istediğini yapabilmesi, onun istediğini -ya bir hukuk meselesi olarak ya da bir güç politikası meselesi olarak- diğer devletlere yapabileceği anlamına gelmemekteydi⁵⁶.

Egemenliğin kavramsal çağrışımlarına dönük çelişkili çağrışımlar konusunda Malanczuk'un görüşleriyle devam etmekte yarar vardır. Ona göre uluslararası hukukçuların bir devletin egemen olduğunu söylediğinde, asıl kastettikleri, o devletin bağımsızlığıdır, yani başka bir devlete bağımlı olmadığıdır. Burada kastedilen hiçbir şekilde yasanın üstünde olduğu anlamı değildir. Bu yüzden yazar, 'Egemenlik' kelimesinin yerine 'bağımsızlık' kelimesi geçse çok daha yerinde olacağı kanaatini ve görüşünü taşınakta ve dile getirmektedir. "Egemenlik" bağımsızlığın dışında bir anlam içerdiğinden, sabit bir anlamı olan bir hukuk terimi değil, tamamen duygusal bir terimdir⁵⁷.

Egemenlik ve uluslararası hukuk arasındaki ilişkiye dair bazı aydınlatıcı noktalara değinmek bu noktada faydalı bir tutum olacaktır. Hukuki yaklaşımlara dayanan bir argüman, hukuk kurallarının bu özgürlüğü devlete verdiği yerde devletin özgürlüğe sahip olduğu varsayımına dayanmaktadır. İşte tam da bu noktada meseleyi uluslararası hukukun dahil ederek düşündüğümüzde egemenliğe dair önemli çıkarımlar yapmak mümkün hale gelir. Bu anlamda, uluslararası hukuk devletten önce gelir ve bu nedenle egemenlik, uluslararası hukuk tarafından verilen bir 'haklar,

---

⁵⁶ Malanczuk, a.g.e., 1997, s.17.

⁵⁷ Malanczuk, a.g.e., 1997, s.18; Stahn, a.g.e., s.412-413.

özgürlükler ve yetkiler toplamı'dır. O halde egemenlik, "normatif gücü devlet olmanın özünde değil, bazı yasal işlemlere dahil edilmelerinde olan normların bir tanımıdır". Hukuku normatif olarak kontrol edici olarak nitelendirir bu durum devletin özgürlüğünü mümkün olduğunca kısıtlamaya çalışır⁵⁸.

Crawford da uluslararası hukuk ve egemenlik arasındaki yakın ilişkiye ve bağlantıya dikkat çekmektedir. Ona göre uluslararası hukuk varsa, devlet egemenliğinin dinamiklerinin hukuki açıdan ifade edilebilmesi mümkündür. Bu açıdan eğer devletler (ve yalnızca devletler) egemen olarak algılanırlarsa, o zaman en azından bu açıdan eşittir denebilir. Aynı zamanda egemenlikleri büyük ölçüde kanunla tanımlanan diğer devletlerle (ve devlet örgütleriyle) bir ilişki olarak değerlendirilebilir⁵⁹.

Bu düşünceden hareketle Crawford devletlerin egemenliğinin ve eşitliğinin doğal sonuçlarına yönelik birtakım öğeleri vurgulamaktadır. İlk olarak bir bölge ve orada yaşayan daimi nüfus üzerinde ilk bakışta göze çarpan münhasır bir yargı yetkisinin varlığından bahsedilebilir. İkincisi, diğer devletlerin münhasır yargı yetkisi alanına müdahale etmeme görevidir. Son olarak ister örfi hukuktan ister antlaşmalardan kaynaklanan yükümlülükler rıza göstermeye tam bir bağımlılık önemli bir bileşen olarak görülebilir. Bunlardan sonuncusu belirli özel uygulamalara sahiptir: ilke olarak, uluslararası mahkemelerin yargı yetkisi, tarafların rızasına bağlıdır; uluslararası kuruluşlara üyelik zorunlu değildir; ve bu tür kuruluşların organlarının kendi yetkilerini belirleme, oy çokluğu ile karar alma ve kararları uygulama yetkileri nihai olarak üye devletlerin rızasına bağlıdır⁶⁰.

Yukarıdaki değerlendirmelerden hareketle Crawford'a dayanarak egemenliği devletlerin yetkinliği ve eşitlik bağlamında tanımlamak mümkündür. Yazarın da belirttiği gibi 'Egemenlik' terimi, devletlerin genel olarak sahip olduğu yasal yetkiyi

---

⁵⁸ Aisling O'Sullivan, *Universal Jurisdiction in International Criminal Law The Debate and the Battle for Hegemony*, Routledge, 2018, s.23.

⁵⁹ James Crawford, *Brownlie's Principles Of Public International Law*, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2012, s.429-430.

⁶⁰ Crawford, a.g.e., 2012, s.431.

tanımlamak, bu yetkinin belirli bir işlevine atıfta bulunmak veya bu yetkinin belirli bir kullanımı için bir gerekçe sağlamak için çeşitli şekillerde kullanılmaktadır.

Bu nedenle, ulusal topraklar üzerindeki yasama yetkisi de dahil olmak üzere yetki, "egemenlik" veya "egemenlik hakları" terimleriyle ifade edilebilir⁶¹.

Eşitlik olarak egemenliğe yönelik ise yazar şu tespitlere yer vermektedir. Kriterin, iç yeterlilik – hiçbir dış otoritenin, dahili olarak geçerli bir devlet iktidarı eylemini iptal edememesi veya engelleyememesi– ve bu yetkinin yanlış kullanımının sonuçları için uluslararası sorumluluk arasındaki bir ayrıma bağlı olduğu sonucuna varılabilir, ancak bu, mutlak değildir⁶².

Tüm bu değerlendirmelerin de açığa çıkardığı üzere uluslararası hukukta, 'yetki ile egemenlik arasındaki bağlantı, bir noktaya kadar açık, kaçınılmaz ve neredeyse basmakalıptır, çünkü egemenliğin ölçüsünde bir devletin zorunlu olarak yetkisi vardır' denilir⁶³.

Metnin ilerleyen kısmında egemenlik kavramı ile ilgili olarak burada bahsedilen değerlendirmelere paralel olarak bu kavramı oldukça yakından ilgilendiren yetki kavramına yer verilecektir. Yetki kavramının tanımı, türleri, ceza hukukundaki görünümü ile uygulama alanına dair kapsamlı bir analiz egemenlik ve yetki arasındaki yakın bağlantıyı açığa çıkarma potansiyeline sahiptir⁶⁴. Aynı zamanda bu değerlendirmelerin tezin ilerleyen kısımlarına teorik bir altyapı oluşturacağı düşüncesi de akılda tutulmalıdır.

---

⁶¹ Crawford, a.g.e., 2012, s.432.

⁶² Crawford, a.g.e., 2012, s.433.

⁶³ Stephen Allen, Daniel Costelloe, Malgosia Fitzmaurice, Paul Gragl, Edward Guntrip, (PART III.THEORY) , The Oxford Handbook of Jurisdiction in International Law, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2019, s.45.

⁶⁴ Allen, Costelloe, Fitzmaurice, Gragl, Guntrip, a.g.e., 2019, s.46.

1.2.2. Yetki, Yetki Kapsamı, Yargı Yetkisi ve Yargı Alanı (Jurisdiction)

Yetki kavramının uluslararası hukuk açısından farklı alt anlamlara ayrılmasının altında yatan neden kuvvetler ayrılığı ilkesidir. Modern devletin ortaya çıkmasından sonra devletin iktidarının sınırlanması ihtiyacı ile birlikte devlet iktidarının çeşitli kuvvetlerin ayrılması gerektiği fikirleri gelişmiş, bu fikirlerle anayasacılık hareketleri arasında sıkı bağlar oluşmaya başlamıştır. Montesquieu, Kanunlar Ruhu Üzerine adlı eserinde (1748) bir ülkede özgürlüğün var olabilmesi için devletin yasama kuvvetini, yürütme kuvvetini ve yargı kuvvetini ayrı ayrı organlar eliyle işletilmesi gerektiğini net bir şekilde vurgulayarak eserinde belirtmiştir. Demokrasilerin Avrupa toplumlarında oluşmasıyla beraber kuvvetler ayrılığı insan haklarının da zeminini hazırlamıştır. Bu durum yetki olgusunun da yasama yetkisi, yürütme yetkisi ve yargı yetkisi olarak farklı alanlarda düşünölmeye başlaması gerçeğini beraberinde getirmiştir. Keza bu durum uluslararası hukuktaki yetki kavramının anlamına da etki etmiştir.

Reydams'ın da belirttiğı üzere kusursuz bir hukuk terimi olan "yetki"nin çeşitli anlamları vardır⁶⁵. Yerel (Municipal) kamu hukukunda genellikle bir mahkemenin yetkisini ifade eden bu terim, ancak uluslararası hukukta çok daha özgürce kullanılmaktadır. Terim, "Devletlerin hükümet işlevlerini yerine getirme yasal gücü veya yetkinliğı" veya "bir Devletin kişileri (gerçek veya tüzel) ve şeyleri kendi yasal düzenine tabi kılma otoritesi" olarak yeterince tanımlanmıştır. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta yazarın savunduğı daha dar nitelikli bir yetki tanımıdır. Ceza hukukunda da benzer bir yönelimin olduğunu vurgulayan yazar yetkinin daha dar bir anlama sahip olduğı iddiasındadır. Terim öncelikle "bir devletin uluslararası hukuk uyarınca bir suçun işlenmesini kovuşturma ve cezalandırma konusundaki uluslararası kapasitesi veya ehliyeti" veya "bir devletin diğere devletler karşısında

---

⁶⁵ Reydams Luc, Universal Jurisdiction: International and Municipal Legal Perspectives, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2003, s.3.

kendi ceza hukukunu yapma, uygulama ve yürütme konusundaki egemen gücü" anlamına gelmektedir⁶⁶.

Uluslararası ceza hukukunda yetki konusu ile ilgili olarak yazarların oldukça geniş bir biçimde aynı olaya yönelik değerlendirmelere yer vermesi dikkat çekicidir.

Buna göre uluslararası hukukçular için yetki sınırlarına ilişkin sorular değerlendirilirken ortodoks başlangıç noktası, "uluslararası hukuk tarafından açıkça yasaklanmayan her şeye izin verildiğini" açıklayan Lotus davası olmaya devam etmektedir. Karar, yıllar boyunca aldığı eleştirilere rağmen belirleyiciliğini ve kaynaklılığını sürdürmektedir. Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında da sıklıkla ve fazlaca atıfta bulunacağımız bu karar Devletin cezalandırma yetkisine ilişkin uluslararası hukukun temel kurallarını özetlemektedir;

Birincisi, yetki serbesttir, çünkü bir devlet kendi sınırları içinde yetkisini yalnızca uluslararası hukukun belirli kurallarına tabi olarak özgürce kullanabilir.

İkincisi, yetkisi yasaklayıcıdır, çünkü kendi toprakları dışında bir devlet, uluslararası hukuk tarafından yasaklanmadıkça yetkisini kullanabilir⁶⁷.

Yetkinin farklı görünümünün varlığından bahsedilebilir. Bu bağlamda Genel uluslararası yetki hukuku gibi, evrensel yetki de bir örf ve adet hukuku olduğu akılda tutulmalıdır⁶⁸. Bu sebeple, yalnızca belirli bir anlaşmaya taraf olan devletler arasında kapsamlı bir yetki tanıyan anlaşmaya dayalı bir yetkiden farklı olduğuna dikkat çekilmelidir

Aksine, evrensel yetkiye ilişkin örf ve adet hukuku, dünyadaki tüm devletlere belirli suçlar üzerinde yargı yetkisi vermektedir; yani, evrensel suçların her yerde

---

⁶⁶ Reydams Luc, a.g.e., 2003, s.4.

⁶⁷ Allen, Costelloe, Fitzmaurice, Gragl, Guntrip, a.g.e., 2019, s.6-7.

⁶⁸ Reydams Luc, a.g.e., 2003, s.5; Allen, Costelloe, Fitzmaurice, Gragl, Guntrip, a.g.e., 2019, s.4-5-6.

hukuka aykırılığını emreder ve ayrıca tüm devletlere, mahkemelerini bu suçların faillerini kovuşturma yetkisi verme yetkisi verir⁶⁹.

Bu konu ile ilgili olarak yetki kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için örnek verilen birtakım davalar söz konusudur. Buna örnek olarak Birden çok yetki alanına dayanan davalar gösterilebilir. İsrail'in Adolf Eichmann'ı kovuşturması ve İspanya'nın Augusto Pinochet'i kovuşturma girişimi gibi iyi bilinen iki davaya ilişkin yorumlar, birinci tür kısıtlayıcı metodolojiyi örneklemektedir.

İsrail ajanları Arjantin'de Eichmann'ı kaçırdıktan sonra, İsrail hükümeti 1961'de eski Nazi mensubunu Kudüs'te yargıladı. Alman uyruklu Eichmann, 2. Dünya Savaşı sırasında İsrail devleti dışında işlenen suçlardan yargılandı. İsrail'in kuruluşunun savaş sonrasına rastlaması birtakım ihtilaflara yol açmıştır. Bunun nedeni birçok İsrail vatandaşının Holokost mağduru olmasına rağmen, söz konusu suçların işlendiği tarihte İsrail vatandaşı olmamalarıydı; gerçekten de İsrail devleti savaş sonrasına kadar kurulmamıştı. Bu koşullar altında, İsrail devletinin yetkisini öne sürmek için sağlam bir temel, tartışılmaz bir şekilde uygulanabilir değildi⁷⁰. Yine de Kudüs bölge mahkemesi, Eichmann üzerinde yetkili olduğunu belirleyen İsrail yasasının “uluslar hukukunun en iyi geleneklerine uygun” olduğu sonucuna vardı⁷¹.

Kudüs mahkemesinin kararı Lotus davası ile birlikte düşünüldüğünde yetki konusunun anlaşılması için pek çok meseleyi izaha kavuşturmaktadır. Dixon'ın Lotus davasına dair değerlendirmelerine bu bağlamda yer vermek gerekir. Lotus Davası'ndan, birbiriyle rekabet halinde olan iki genel yetkisi kuralının olduğu göze çarpmaktadır. Bir yandan, 'ilk ve en önemli' kural, bir devletin diğer devletin topraklarında yargı yetkisini kullanamamasıdır.

---

⁶⁹ Anthony J. Colangelo, “Constitutional Limits on Extraterritorial Jurisdiction: Terrorism and the Intersection of National and International Law” Harcard/USA, Harvard International Law Journal, 2007, s.132, https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1187&context=law_faculty (Erişim tarihi: 23.12.2021)

⁷⁰ Diane F. Orentlicher, “Universal Jurisdiction: A Pragmatic Strategy in Pursuit of a Moralism's Vision” in The Theory and Practice of International Criminal Law, Sadat, Leila Nadya and Michael P. Scharf Leiden: Koninklijke Brill NV. Leiden The Netherlands, 2008, s.134.

⁷¹ Diane F. Orentlicher, a.g.e., 2008, s.135-136.

Diğer yandan, bir devletin, belirli bir durumda aksi bir uluslararası hukuk kuralı tarafından yasaklanmadığı sürece, kendi toprakları dışında meydana gelen herhangi bir mesele üzerinde yargı yetkisini tasarlama konusunda tamamen özgür olduğu konusunda eşit derecede genel bir ilke vardır. Dixon'ın yerinde bir şekilde sorduğu gibi birbirlerini dışlıyor gibi göründükleri için, bu ilke ifadelerinin her ikisi de doğru olabilir mi? Yazar cevabında, kişiler, mülkler ve topraklar üzerindeki devlet yetkisi kavramının iki farklı fikri kapsamı gerçeğine dikkat çekmektedir⁷².

Bu nedenle yargı yetkisi toprak/bölge ile yakından bağlantılı olsa da, münhasıran bu şekilde bağlı değildir. Pek çok devlet, kendi toprakları dışında işlenen suçları yargılama yetkisine sahiptir. Lotus ve Nazi mensubu üzerindeki yargılama yetkisi bu bağlamda düşünülmelidir. Yetkinin territoryal yönü ile ilgili bir başka durum da söz konusudur.

Örneğin belirli kişiler, mallar ve durumlar, orada yer almasına veya gerçekleşmesine rağmen, bölgesel yargı yetkisinden muaftırlar. Bu açıdan diplomatlar, çalıştıkları ülkenin yasalarına karşı geniş bir dokunulmazlığa sahiptir ve devletlerin çeşitli egemen eylemleri, yabancı bir ülkenin mahkemelerinde sorgulanamaz veya bozulamaz⁷³.

Shaw'un görüşleri de Dixon'ın bahsettiği meseleler hakkında tamamlayıcı birtakım değerlendirmeleri bünyesinde barındırmaktadır. Ona göre yetki sorununun tamamı, en azından anayasal meselelerin ve kanunlar ihtilafı kurallarının da geçerliliği nedeniyle karmaşıktır. Uluslararası hukuk, bir devletin hükümet işlevlerini yerine getirmesinin sınırları ile ilgili kuralları belirlemeye çalışırken, kanunlar ihtilafı (veya uluslararası özel hukuk), yabancı bir unsur içeren bir davada, belirli bir ülkenin sorunu belirleme yetkisine sahip olup olmadığını düzenlemeye çalışacaktır. İkincisi, varsa, uyuşmazlığın çözümünde hangi ülkenin kurallarının uygulanacağı ile ilgilidir. Uluslararası hukukun herhangi bir özel durumda yargı yetkisinin

---

⁷² Robert McCorquodale, Martin Dixon, Sarah Williams, Cases and Materials on International Law, 6. Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2016, s.148.

⁷³ Malcolm Shaw, International Law, Sixth Edition, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press, 2008, s.481-482.

kullanılmasına izin vermesi sadece ilk aşamadır. Söz konusu devlet, ilgili durumlarda bu tür bir yetkisini fiilen kullanmak için gerekli olan yerel önlemleri de almış olmalıdır⁷⁴.

Sonuç olarak Allen vd.'nin de belirttiği üzere yetki kavramı teorik bir boşlukta yer almaz. Bu kavramın altında, -sadece birkaçını saymak gerekirse- anayasal, çoğulcu, sosyolojik veya doğası gereği eleştirel olsun, çok sayıda dayanak bulunmaktadır.

Uluslararası hukukta yetki kuralları siyasi ve uluslararası ilişkiler perspektifinden ele alındığında devletin egemenlik yetkilerini korumasını sağlamak için tasarlanmıştır. Bir bakış açısına göre, devletler, bu kurallar kendi güçlerine ve çıkarlarına tecavüz ederse, uluslararası hukuk kurallarını asla kabul etmeyeceklerdir.

Ancak tersine, küresel anarşiye düşmemek için ulusal güç üzerindeki sınırlamaları kabul etmek de herhangi bir verili devletin çıkarıdır. Bu nedenle, modern anayasal devletin yabancı yargı iddialarını nasıl kabul edip reddettiğini ve uluslararası bir ortamda yargı sorunlarıyla nasıl ilişki kurduğunu teorik olarak incelemek son derece önemlidir⁷⁵.

Özetlemek gerekirse yetki kavramı, yukarıda bahsedilen devlet egemenliğinin merkezi bir özelliğidir. Çünkü yasal ilişkileri ve yükümlülükleri değiştirebilen veya yaratabilen veya sonlandırabilen şey yetkinin uygulanmasıdır. Bu, yasama, yürütme veya yargı yoluyla gerçekleştirilebilir.

---

⁷⁴ Shaw, a.g.e., 2008., s.483-484.

⁷⁵ Stephen Allen, Daniel Costelloe, Malgosia Fitzmaurice, Paul Gragl, Edward Guntrip, The Oxford Handbook of Jurisdiction in International Law, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2019, s.81,82.

Her durumda, o devletin hukuk sistemi tarafından belirlenen devletin tanınmış makamları, etraflarındaki yaşamı çeşitli şekillerde etkileyen belirli işlevleri yerine getirirler⁷⁶.

Ancak Malanczuk'un da haklı bir biçimde vurguladığı gibi burada yine terim belirsizliği söz konusudur. Çünkü söz konusu yetkiler, söz konusu kişiler, eşyalar, mülkler veya olaylarla ilgili olarak yasama yetkisi (yasama veya kural koyucu yargı yetkisi), bir eyalet mahkemelerinin devletle ilgili davalara bakma yetkileri olabilir⁷⁷. İşte tam da bu noktada yetkinin farklı türleriyle devam etmek ve egemenlik kapsamında bu türlerin hangi işlevleri yerine getirdiğini aydınlatmak konunun açıklığa kavuşmasını sağlayacaktır. İzleyen kısımda yetki türlerine bu bağlamda yer verilecektir.

1.2.3. Yetki Çeşitleri

Yetki konusu, uluslararası hukukta çokça kullanılan bir terim/tanım olmakla birlikte hukuk aleminde düşünülenin aksine çok az miktarda ve boyutta çalışılmış bir kurumdur/husustur⁷⁸. Ondokuzuncu yüzyıldan başlayarak Anglo/Sakson hukuk formatında bu husus farklı bir kısımda değerlendirilmiş olsa da Kıta Avrupası hukuk formatında daha ziyade bir devlet olma meselesi olarak veya ülke veyahut denizler hukuku bakımından incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu sebeple Kıta Avrupası hukuku kaynaklı eserlerde yetki hususu ile alakalı kapsayıcı ve yeterli bir sistemle yazılmış kaynak bulmak pek de mümkün gözükmemektedir⁷⁹. Bununla birlikte yetki hususu öncelikle Avrupa Konseyi'nce 1969 senesinde hazırlanmış olan 'Devletlerarası Kamu Hukuku Sahasında Ülke Uygulamaları ile Alakalı Dökümanların Tasniflenmesi Amaçlı Örnek Plan'da sistemli bir biçimde değişik

---

⁷⁶ Shaw, a.g.e., 2008, s.484-485.

⁷⁷ Peter Malanczuk, Akehurst's Modern Introduction to International Law, Seventh Edition, United Kingdom: Routledge, 1997, s.18-19.

⁷⁸ Francis A. Mann, 'The Doctrine of International Jurisdiction Revisited After Twenty Years', Jurisdiction in International Law, W. Michael Reisman, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 1999, s.18-20.

⁷⁹ Lassa Oppenheim, International Law A Treaty Volume I, London/England, Platanus Publishing, 2020, s.133; Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Ankara: Turhan Yayınevi, 2021, s.153.

konular ve kümeler biçiminde meydana çıkarılmıştır⁸⁰. Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında detaylı bir biçimde incelenecek olan kişisellik prensibi, mülkilik prensibi, okyanus, deniz ve deniz taşıtlarındaki yetki hususları gibi başlıkları içeriğinde bulunduran bu örnek plan 1997 senesinde yenilenerek yetki hususunda özel bir başlık açarak yenilenmiştir⁸¹

Aşağıda detaylandıracağımız yetki çeşitlerine de yine yukarıda bahsettiğimiz Örnek Plan’da da değinilmiş olup tarafımızca değerlendirilmiştir.

Bu açıdan bakıldığında en temel perspektifte devlet işlemlerinin ve devlet faaliyetlerinin özelliği bakımından yetki çeşitleri;

-yasama/düzenleme yetkisi (prescriptive/legislative jurisdiction),

-yargıda bulunma/yargılama yetkisi (adjudicative jurisdiction/judicial jurisdiction) ve son olarak

-icra yetkisi (enforcement jurisdiction/executive jurisdiction) şeklinde 3 ayrı başlıkta değerlendirilmektedir⁸²

Fakat hukuk metinlerinde genellikle başlıklandırma sadece 2 ayrı başlık ‘yasama/düzenleme yetkisi(prescriptive/legislative jurisdiction) ve icra yetkisi(enforcement jurisdiction/executive jurisdiction)’ biçiminde yapılarak ‘yargıda bulunma/yargılama yetkisi(adjudicative jurisdiction/judicial jurisdiction)’ meydana getiren kaidelerin ‘yasama/düzenleme yetkisi(prescriptive/legislative

---

⁸⁰ Robert Y. Jennings, Arthur D. Watts, Oppenheim’s International Law, 9th Edition, London, Longman Publications, 1992, s.129-130-131; Francis A. Mann, a.g.e., 1999, s.23.

⁸¹ Jennings, Watts, a.g.e., 1992, s.132-133; Francis A. Mann, a.g.e., 1999, s.24.

⁸² Jennings, Watts, a.g.e., 1992, s.452-453; Robert Cryer, Hakan Friman, Darryl Robinson, Elizabeth Wilmschurst, An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press, 2010, s.310-311; Cryer, Friman, Robinson, Wilmschurst, a.g.e., 2010; Vaughan Lowe, ‘Jurisdiction’, International Law, (ed.) Evans Malcolm D., Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2003, s.30-31; Francis A. Mann, a.g.e., 1999, s.25; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.109; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.266-267; Donald R. Rothwell, Stuart Kaye, International Law Cases and Materials with Australian Perspectives, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press, 2011, s.292-293-294; Malcolm Shaw, a.g.e., 2008, s.571-572; Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Ankara: Turhan Yayınevi, 2021, s. 153.

jurisdiction)’nden doğması ve yargıda bulunabilme(adjudicative jurisdiction/judicial jurisdiction)’nin uygulanabilmesinin de icra yetkisi(enforcement jurisdiction/executive jurisdiction)’nin bir görünüş şekli sayılması nedeniyle yargıda bulunma/yargılama yetkisi(adjudicative jurisdiction/judicial jurisdiction) farklı bir yetki çeşidi şeklinde kabul görmeyip durumun icap ettiği şekilde zikrettiğimiz diğer iki yetki çeşidi çerçevesinde değerlendirilmektedir⁸³

Yetki çeşitlerinde tertiplenen bu ayrım ülkelerin ceza verme yetkileri anlamında tasarrufta bulunurken meydana gelebilecek olan yetki uyumsuzluklarını ve öteki ülkelerin iç işlerine müdahaleyi engellemede etkili bir işleve sahip olmakla birlikte ülkelerin oluşturdukları bir kaideyi sınır tanımaz bir biçimde tatbik edebilmelerine de mani olabilecek özellik taşımaktadır⁸⁴

Yapmış olduğumuz çalışmanın ileri bölümlerindeki detaylı açıklamaların sağlıklı bir biçimde anlaşılabilmesi, meydana çıkarılabilmesi ve bilhassa uluslararasılık unsuru taşıyan suç ve kabahatlerin muhakeme edilebilmesinde meydana gelebilecek yetki sorunlarının giderilmesi bakımından konunun temelini meydana getiren bu yetki çeşitlerinin ceza hukuku kaideleriyle alakalı bağlantılarının belirtilmesi zaruridir.

1.2.3.1. Yasama Yetkisi/Düzenleme Yetkisi/Prescriptive Jurisdiction

Yasama yetkisini, yetkinin en önemli bileşenlerinden birisidir ve bir devletin davranış üzerinde etkisi olan yasaları geçirme hakkı olarak tanımlanabilir.

Bazı Devletler, dünya çapında meydana gelen meseleleri kapsayan yasaları kabul etme hakkına sahip oldukları düşüncesindedir. Birleşik Krallık Parlamentosu'nun bir Fransız'ın Paris sokaklarında sigara içmesini suç sayan bir yasa çıkarabileceği aforizması bu düşünceye örnek olarak gösterilebilir⁸⁵. Kuşkusuz böyle

---

⁸³ Lowe, a.g.e., 2003, s.331-332; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.110-111.

⁸⁴ Oppenheim, a.g.e., 2020, s.134-135; Jennings, Watts, a.g.e., 1992, s.136-137; Francis A. Mann, a.g.e., 1999, s.25-26.

⁸⁵ Cryer, Friman, Robinson, Wilmschurst, a.g.e., 2010, s.312,313.

bir varsayımın hayata geçirilebilmesi olasılığı hem uygulama açısından hem de teorik olarak birtakım sorunlara yol açabilir. Cryer vd'nin de belirttiği gibi böyle bir tüzüğün uygulanması pratik açıdan zor olacağı gibi, müdahale etmeme ilkesi nedeniyle uluslararası hukukta da sorunlar yaratabilecektir. Uluslararası hukukta yer almayan yasama yetkisi iddialarını protesto etme hakkına devletler bunu yapma yolunda artan bir eğilim sergilemektedir. Bununla birlikte, diğer devletler, dayandıkları belirli bir dava ortaya çıkana kadar haklarının bu iddialardan ağır şekilde etkilendiğini düşünmezler⁸⁶.

Dixon ise yasama yetkisinin tanımlamak üzere “Bir devletin herhangi bir konuyu kendi ulusal hukukunun bilgisi dahilinde getirme gücüne”, vurgu yapar. Daha önce sıkça bahsedilen Lotus Vakasının ikinci ilkesi buna atıfta bulunmaktadır. Nerede bulunurlarsa bulunsunlar veya nerede olurlarsa olsunlar, herhangi bir kişiye, mülke, bölgeye veya olaya kendi ulusal hukukunun uygulanabilirliğini ileri sürme yetkisi bir devletin gücünü ortaya koymaktadır⁸⁷. Shaw da paralel bir yasama yetkisi tanımından bahsetmektedir. Ona göre yasama yetkisi, bir devletin anayasal bakımdan tanınmış organlarının kendi ülkelerinde bağlayıcı hukuk yapma üstünlüğü demektir.

Yukarıdaki örneklerle de açığa çıktığı üzere bu yasama işlemleri bazı durumlarda sınırların ötesine de genişleyebilmektedir. Devletin birçok alanda münhasır yasama yetkisi vardır⁸⁸.

Yasama yetkisi ile ilgili devletlerin birtakım kısıtlamalara maruz kaldığı durumlardan da bahsetmek gerekmektedir. Shaw'un da dediği gibi bir devlet içinde yasama üstünlüğü reddedilemese de, buna itiraz edilebilecek birtakım durumlar söz konusu olabilir.

Örneğin, yabancılara veya ülke içindeki yabancı mülklere ilişkin olarak uluslararası hukuk hükümlerine aykırı kanunlar kabul eden bir devlet, kendisini

---

⁸⁶ Cryer, Friman, Robinson, Wilmshurst, a.g.e., 2010, s.313,314.

⁸⁷ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.268-269.

⁸⁸ Shaw, a.g.e., 2008, s.453,454.

sorumlu tutacaktır. Bu ise uygulamada uluslararası sahnede uluslararası hukukun ihlali nedeniyle ve hiç şüphesiz ilgili yabancı devletin protestoları ve diğer eylemleriyle karşı karşıya kalacaktır⁸⁹.

1.2.3.2. Yargı Yetkisi/Adjudicative Jurisdiction

Yargı yetkisi yasama yetkisinden farklı olarak, bir Devletin yasalarının erişiminden ziyade mahkemelerin yargı yetkisini ifade eder.

Ryngaert'in detaylı görüşleri yargı yetkisine dair önemli içerimlere sahiptir. Ona göre Devletler, uluslararası hukuk kapsamındaki bir durum üzerinde meşru kural koyucu yargı yetkisine sahip olabilir. Bazı durumlarda ise tersine bir durum söz konusu olabilir.

Örneğin davalının Devlet ile hiçbir bağlantısı olmadığı veya özel bir sözleşmenin taraflarının başka bir yargı mercii seçmiş olması nedeniyle durum üzerinde yargı yetkisine sahip olmayabilir⁹⁰.

Yargı yetkisini incelemeden önce, yorumcuların genel olarak kavramı nasıl ele aldıklarını anlamak önemlidir. Mouland'a göre ana akım uluslararası kamu hukuku yorumcuları, yargı yetkisini bir devletin kuralcı yasama yetkisinin bir parçası olarak ele alır.

Bu, bir ulusal mahkemenin yalnızca, devletin yasaları kabul ettiği ölçüde uluslararası hukuk normlarını yorumlama kapasitesine sahip olduğu anlamına gelir. Bu nedenle, herhangi bir uluslararası hukuka doğrudan katkıda bulunma kapasiteleri, bulundukları devlet tarafından doğası gereği sınırlıdır. Bununla birlikte, aşağıdaki bölümde gösterileceği gibi, yargı yetkisi, kuralcı yargıdan kavramsal olarak farklı

---

⁸⁹ Shaw, a.g.e., 2008, s.455-456.

⁹⁰ Cedric Ryngaert, Jurisdiction in International Law, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2015, s.10.

olarak düşünölmelidir. Bu, potansiyel devlet pratiğinin uygulamasını belirlemek için yararlı bir başlangıç noktası sağlar⁹¹.

Yasama, yürütme ile olan ilişkisi açısından düşünöldüğünde yargı yetkisinin bu kuvvetlere dayana yetkilerden farklı birtakım özelliklerinin olduğunu söylemek gerekmektedir.

Ryngaert'in de belirttiğı üzere Kuşkusuz, kuvvetler ayrılığı teorisine göre, yargının kural koyma yetkisi değil, yalnızca uyumsuzlukları siyasi kollar tarafından çıkarılan kurallar temelinde çözme yetkisi vardır. Bununla birlikte, belirli bir yasanın kapsamının net olmadığı durumlar söz konusu olabilir. Böylesi bir durumda, mahkemeler, uluslararası hukukun yargı yetkisi ilkeleri ışığında kanunun kapsamını kendileri belirleyebilirler. Bunu yaparken, kural koyucu yargı yetkisini kullanırlar⁹².

Göröldüğü üzere bazı durumlarda ayrıksı olarak görölebilecek kural koyucu yetki yargı yetkisi kapsamında kullanılabilir.

Yargı yetkisinin temelini ne olduğunu anlayabilmek için de Shaw'un tespitlerine bakılabilir. Yargılama yetkisini belli bir devletin mahkemelerinin yabancılık unsuru içeren davaları yargılama gücüyle ilintilendiren yazara göre bir devletin mahkemelerinin böyle bir yetkiyi icra etme iddiasının çok sayıda esası bulunabilmektedir. Cezai konularda bunlar ölkesel prensipten başlayarak evrensel prensibe ve hukuki konularda davalının sadece ölkede bulunuyor olmasından, vatandaşlığa ve ikamet prensibine doğru sıralanmaktadır.

Bununla beraber yetkinin en fazla tartışmalı boyutunu yargı yetkisi oluşturmakta ve bunun en önemli tezahürü de cezai sorunlarda yaşanmaktadır⁹³.

---

⁹¹ Satya T. Mouland, "Rethinking Adjudicative Jurisdiction in International Law", Washington International Law Journal, 29-1, pp.(173-202), 2019, s.177.

⁹² Cedric Ryngaert, a.g.e., 2015, s.10-11.

⁹³ Shaw, a.g.e., 2008, s.457-458.

Buraya kadar yazılanlara dayanarak yargı yetkisinin, mahkemelerin kişiler üzerinde yargı yetkisi talep etme yetkisini ifade ettiği görülmektedir. Yargı yetkisi kuralları, yabancı davalının bir mahkeme önüne çıkarılma konusundaki meşru beklentilerini karşılamak üzere tasarlanmıştır.

Esas olarak buna dair kurallar, tarafların anavatanının çıkarlarıyla değil, uyuşmazlığın tarafının çıkarlarıyla ilgilendikleri için, uluslararası özel hukuk kuralları olarak kabul edilebilirler.

Bununla birlikte, kişisel yargı yetkisinin aşırı geniş kuralları, dış ilişkilerin yürütülmesi üzerinde dalgali etkiler yaratabilir⁹⁴. Bu durum ise bizi bir başka noktaya götürmektedir.

Dikkat edilmesi gereken nokta Yerel mahkemelerin önlerine getirilen meseleler hakkında karar verebilme derecesidir. Bu noktada, diğeri Devletler, haklı veya haksız olarak, yargı yetkisinin kullanılmasıyla ilgili endişelerini ifade etme konusunda daha iddialı olabilirler.

Mahkemelerin, dolayısıyla Devletlerin, yurtdışındaki suçlar hakkında hüküm vererek, suçun işlendiği Devletin yerel yargı yetkisine müdahale etmesi mümkündür.

Ceza davalarında, "cezai konularda hüküm verme yetkisi ve yargı yetkisi genellikle kapsam bakımından uyumludur"⁹⁵.

1.2.3.3. İcra Yetkisi/Enforcement Jurisdiction

Yürütme yetkisi, Sullivan'a göre genellikle yasaların izin verdiği idari önlemleri kullanarak devletin yürütme kolu tarafından yasaların uygulanması olarak tanımlanır⁹⁶.

---

⁹⁴ Cedric Ryngaert, a.g.e., 2015, s.11-12.

⁹⁵ Cryer, Friman, Robinson, Wilmshurst, a.g.e., 2010, s.314-315.

Yetkinin icrai yönünü vurgulayan bir başka türü de icrai ya da yürütme yetkisi konusunda birtakım açıklamaların yapılmasını gerektirmektedir.

Shaw'un başka yazarlardan yararlanarak yürütme yetkisine dair analizleri bu bakımdan önemli noktaları aydınlatmaktadır. Ona göre yürütme yetkisi bir devletin başka bir devletin sınırları içinde eylemde bulunma kapasitesiyle alakalıdır. Devletler birbirlerine karşı bağımsız ve ülkesel egemenliğe sahip olduklarından, devlet yetkilileri genelde kendi yetkilerini yabancı topraklarda (ev sahibi devletin açık rızası olmaksızın) icra edemez⁹⁷.

Yine kendi devletlerinin kanunlarını yabancı bir ülkede uygulayamaz. Devlet yetkililerinin sınırların ötesindeki kişileri veya malları devlet adına ele geçirmeleri de uluslararası hukuka aykırıdır. Aynı şekilde bir devletin silahlı güçlerinin bir başka devlete izinsiz girmesi de uluslararası hukukta açık bir suçtur⁹⁸.

Yürütme yetkisinin anlaşılabilmesi için yine sıklıkla yapıldığı gibi Lotus Davasına göz atılıp başvurulabilir. Bir devletin uluslararası hukuk uyarınca yargı yetkisini belirleme konusunda genel bir yetkisi olabilirken, bu yargı yetkisinin uygulanması genellikle yalnızca kendi topraklarında gerçekleşebilir.

Özellikle, Lotus Vakasından yapılan alıntının da açıkça ortaya koyduğu gibi, bir devlet başka bir devletin topraklarında kendi kuralcı yargı yetkisini uygulayamaz.

Sonuç olarak, yargı yetkisinin fiili kullanımı – bir polis gücünün, ulusal mahkemelerin vs. faaliyeti – icra yetkisinin başka bir yerde gerçekleşebileceğine dair bir anlaşma olmadıkça, yargı yetkisini ileri süren devletin toprakları ile sınırlıdır.

---

⁹⁶ O'Sullivan Aisling, *Universal Jurisdiction in International Criminal Law The Debate and the Battle for Hegemony*, London: Routledge Press, 2017, s.10-11.

⁹⁷ O'Sullivan Aisling, a.g.e., 2017, s.18-19.

⁹⁸ Shaw, a.g.e., 2008, s.459-460.

Bu nedenle, devletin yargı yetkisini belirlediği bir kişi bölgeye girdiğinde, devlet Joyce v DPP'de olduğu gibi yetkilerini kullanmaya devam edebilir. Özel iznin yokluğunda, kuralcı yargı yetkisini kendi toprakları dışında uygulamaya çalışamaz.

Böyle özel bir iznin nadir bir örneği, Lockerbie tebaasının İskoç yasalarına göre Hollanda topraklarında bir İskoç mahkemesi tarafından yargılanmasına izin veren 1999 Birleşik Krallık/Hollanda Anlaşmasıdır⁹⁹.

1.2.3.4. Sınır Ötesi Yetki/Extraterritorial Jurisdiction

Yetki temel anlamda ülkesel sınırlar üzerindeki iktidar kullanımını anlatmaktadır. Fakat devletler bazen kendi ülkesi dışında da eylemlere girişebilmekte, ülke dışında gerçekleşen olaylar hakkında kimin haklı olduğunu belirtebilme kuvvetini kullanmak istemekte veya ülke dışında geçici bir düzen oluşturmak durumunda kalmaktadırlar.

Bunun çeşitli nedenleri olabilir. Örneğin devletler ülkesi dışında yaşayan vatandaşları üzerinde hâkimiyetini sürdürmek isteyebilirler, başka bir devletin toprağını askeri işgal ile kontrol ettiğinde orada bir düzen oluşturma zorunluluğu duyabilirler. Bu tip durumlar bu devletlerin ülke dışında da yetki kullanması anlamına geldiği gayet açıktır.

Zaluckiye göre sınır ötesi hukuk uygulaması, aslında, belirli bir devletin sınırları dışında bulunan veya yapılmakta olan ancak yine de yasal işlemlerine tabi olan kişilere, durumlara, yasalara ve yasal çağrışımlara karşı hukuku (hukuk düzenini) uygulamaktır. Başka bir deyişle, sınır ötesilik, bu bağlamda, iç (ortak) hukuku, bir bakıma, kısmen “yurtdışında yerleşik” (yabancı çağrışımları olan gerçek durumlara da denebilir) olan fiili durumlara uygulamak anlamına gelir; Ancak,

---

⁹⁹ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s. 270-271.

uluslararası özel hukuk terminolojisini kullanarak, bu yetkinin “yabancı unsurla hukuki ilişkiler” ile ilgili olduğuna dikkat çekilmelidir¹⁰⁰.

Metnin başında da vurgulandığı üzere yetkinin yasama, yürütme ve yargısal anlamda farklı türlerinin olması ülkesellik ve sınır ötesilik söz konusu olduğunda uygulamada birtakım ihtilaflara yol açabilmektedir¹⁰¹.

Bir yanda soyut ya da özel düzenlemeler biçiminde yasa yapma ile diğer yanda yasayı uygulama arasındaki bahsedilen ayırım, sınır ötesi yetki nedeniyle önemlidir.

Bu nedenle, uluslararası sınır ötesi düzenlemeler hukukuyla uyumluluk ile söz konusu bir düzenlemenin uluslararası ülke dışı uygulama hukuku (gerçekleşmesi) ile uyumluluk arasında ayırım yapabilmek gerekmektedir¹⁰².

Çünkü yasal düzenlemenin aksine, fiziksel uygulaması (soruşturma, gerçekleştirme) bölgesel olarak, temelde bir devletin topraklarıyla sınırlıdır¹⁰³.

Sınır ötesi yetkiyi yakından ilgilendiren tarihsel birtakım anlayışlara ve gelişmelere dair Colangelo’nun tespitleri de sınır ötesi yetkinin anlaşılması için önemli birtakım vurgulara sahiptir. Yazara göre yetkiye dair kurallar tarihsel olarak egemenlerin çeşitli çıkarlarını diğer egemenlerin yanı sıra kişilerin veya şeylerin davranışlarıyla tanımlamak ve dengelemek için geliştirildi. Hem uluslararası hukuk hem de ulusal hukuk (ikincisi, ilk yargı kurallarını biçimlendirmek için açıkça birincisinden yararlanır) bir devletin yargı yetkisinin her şeyden önce bir coğrafi bölgeye bağlı olduğu duygusunu inatla yansıtır¹⁰⁴.

---

¹⁰⁰ Krzysztof Załucki, “Extraterritorial Jurisdiction in International Law”, *International Community Law Review*, 17, pp.(403-412), 2015, s.404-405.

¹⁰¹ Krzysztof Załucki, a.g.e., 2015, s.406.

¹⁰² Krzysztof Załucki, a.g.e., 2015, s.406-407.

¹⁰³ Krzysztof Załucki, a.g.e., 2015, s.408.

¹⁰⁴ Anthony J. Colangelo, “Constitutional Limits on Extraterritorial Jurisdiction: Terrorism and the Intersection of National and International Law”, 48 *Harv. Int’l L.J.* 121, 2007, s.127.

Yine Colangelo'ya göre bu paradigma, yalnızca devlet otoritesinin erişimini sınırlamakla kalmamıştır, Aynı zamanda her devletin kendi topraklarında mutlak gücünü karşılıklı olarak pekiştirdi. Bu nedenle, bir devletin yasama yetkisini veya kuralcı yargı yetkisini başka bir devletin topraklarına genişletmesi, ikinci devletin egemenliğine aykırı olacaktır - bu, yalnızca uygulama yetkisi bağlamında daha açık hale gelen bir noktadır¹⁰⁵.

Uluslararası hukukun sınır ötesi yetki konusunda birtakım düzenlemeleri mevcuttur. Uluslararası hukuk, bir ulus-devlete, kendi toprakları içinde meydana gelen, ancak kendi toprakları dışında etkileri olabilecek -ya da "özel bölgesellik" olarak adlandırılan eylemler üzerinde bölgesel yargı yetkisinin yanı sıra, dışarıda meydana gelen, ancak var olan ya da olmayan davranışlar üzerinde bölgesel yargı yetkisi sağlar. Burada amaçlanan kendi sınırları içinde -ya da "nesnel bölgesellik" olarak adlandırılan etkiyi yaratmaktır¹⁰⁶.

1.2.4. Yetkinin Ceza Hukukunda Olan Görünümü

1.2.4.1. Cezalandırma Yetkisi/Cezalandırma Hakkı/İus Puniendi

Cezalandırma yetkisi cezalandırma hakkı olarak da görülebilir. Buna göre Devletin, yargı yetkisine ve insan haklarına saygılı uluslararası hukuk sınırları dahilinde kendi yasalarına göre cezai suçları cezalandırma hakkıdır¹⁰⁷.

Shaw'a göre, bir devletin kendi ülkesindeki faaliyetler hakkında yasa yapabilmesi ve kendi topraklarında işlenen suçları cezalandırabilmesi bağımsız

---

¹⁰⁵ Anthony J. Colangelo, a.g.e., 2007, s.127-128.

¹⁰⁶ Anthony J. Colangelo, a.g.e., 2007, s.128-129.

¹⁰⁷ Aaron X. Fellmeth, Maurice Horwitz, Guide to Latin In International Law, Second Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2021, s.158.

devletlerden oluşan dünya düzeninin mantıksal bir sonucu olup tamamen anlaşılabilir bir durumdur¹⁰⁸.

Zira bir devletin yetkilileri o devlette hukukun idaresi ve düzenin sağlanmasından sorumludur. Bu aynı zamanda oldukça uygun bir yöntemdir; zira pratikte çoğu zaman suçun tanıkları ve sanıklar da o ülkede bulunuyor olacaktır¹⁰⁹.

Uluslarüstü bir ius puniendi, değer temelli bir dünya düzeninin ulusüstülüğünün başlangıç aşamalarının ve hukuku - 'dünya vatandaşlığı hukuku' - evrensel, bölünmez ve Kantçı bir insan onuru kavramına dayanan kültürlerarası olarak tanınan insan haklarıdır.

Aslında, kolektif ve bireyin bu birleşimi, bu çalışmanın başında atıfta bulunulan ICC Statüsü'nün önsözünde zımnen yer almaktadır:

Bir yandan, kolektif düzeyle -'uluslararası topluluk', 'barış, güvenlik' ile ilgilidir. Ve dünyanın refahı' -ve diğer yandan bireysel düzeyde- suçlar, failer, kurbanlar Kolektif düzeye gelince, burada uluslararası çekirdek suçların (core crimes) bir bütün olarak uluslararası toplumu etkilediği ve dolayısıyla bu değer temelli topluluğun bu suçların faillerine karşı cezai işlem yapma hakkına sahip olduğu tartışılmıştır. Bu topluluk, uluslararası ius puniendi'nin sahibidir. Benzer şekilde, anayasallaştırma tezine göre, uluslararası hukukta yetkinin meşrulaştırılması, yani Devlet iktidarının kullanımının meşruiyeti, temel insan haklarına saygıya dayanmaktadır. Bireysel düzeyde ise, insanları merkeze alan ve haklarını ciddiye alan bir uluslararası (ceza) hukuk anlayışı hareket noktasıdır. İnsan haklarını ve vatandaşları bu hakların öznesi olarak almak, odağı ciddi biçimde kolektiften (egemen Devletler) bireye (hakların öznesi olarak vatandaşlar) kaydırır ve ius

---

¹⁰⁸ Shaw, a.g.e., 2008, s.461-462.

¹⁰⁹ Shaw, a.g.e., 2008, s.463-464.

puniendi'yi evrensel, ulusötesi ve kültürlerarası olarak tanınan hakların ihlallerinden türetir¹¹⁰.

1.2.4.2. Ceza Hukuku Kaidesi/Ius Poena

Yetkinin uygulanma alanı bakımından çeşitli ayrımlara gitmek gerekmektedir. Yetki hangi konuda, hangi yerde, hangi kişi için veya hangi zamanda gerçekleşen olaylar bakımından uygulanacaktır gibi soruların cevaplandırılması bu konuda çeşitli ayrımların yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu açıdan özellikle devletlerin cezai yetkisi konusunda şahıs bakımından yetki, zaman bakımından yetki, yer bakımından yetki gibi ayrımlara gidildiği görülmektedir. Örneğin bir devlet tüzel şahısları cezalandırabilecek midir meselesi şahıs bakımından yetki konusunu gündeme getirmektedir. Hükümlü için suçu işledikten sonra çıkarılan ve lehine hükümler getiren bir ceza yasasının, geçmişe etki edip edemeyeceği hususu zaman bakımından yetki ile ilişkilidir. Bir başka örnek olarak bir kişinin yurtdışında işlediği ama suçun etkilerinin/sonuçlarının yurt içini etkilediği suçların yargılanıp yargılanamayacağı yer bakımından yetki konusu ile bağlantılı olacaktır. Gerçekleştirilen bir fiilin ceza yasasında belirlenen bir suçun kapsamına girip girmediğinin belirlenmesi de madde bakımından yetkinin değerlendirilmesini zorunlu kılacaktır.

1.2.5. Yetkinin Uygulanma Sahası/Jurisdiction

1.2.5.1. Madde Yönünden Yetki/Ratione Materiae

Yetkiden bağımsızlık olarak çevrilebilecek bu yetki türüne dair basit bir tanım yapmak gerekirse "Konu nedeniyle." ilgili konunun doğası gereği yetki tanımına yer verilebilir.

Buna örnek olarak bir diplomatın veya devlet başkanının, gönderen devlet adına görevlinin eylemlerine dayanarak kabul eden Devlet mahkemelerinde açılan

---

¹¹⁰ Ambos Kai, "Punishment without a Sovereign? The Ius Puniendi Issue of International Criminal Law: A First Contribution towards a Consistent Theory of International Criminal Law", Oxford Journal of Legal Studies, Summer 2013, Vol. 33, No. 2 (Summer 2013), s.314-315.

cezai ve hukuk davalarının çoğuna karşı bağışıklığı, konu bakımından bağışıklıktır ve görevlinin görev süresinden daha uzun sürer.

Örneğin, “Bu davada olduğu gibi, Mahkeme'nin yargı yetkisine genel bir başvuru olduğu ve ardından belirli istisnaların olduğu durumlarda, genel kısım beyanın altında yatan ilkeyi, yani ibraz ilkesini belirtir. Bu genel kısım, Mahkemenin yargı yetkisinin kabul edildiği çerçeveyi belirler. Bu, diğerlerinin yanı sıra, uluslararası hukukun genel külliyatına ve özellikle de onun egemen ilkelerine bir teslimiyet teşkil eder. Çekinceler, bu davada konu bakımından bu yargı yetkisine istisna teşkil eder.”¹¹¹.

Madde bakımından yetki ile ilgili olarak uluslararası hukukta giderek değişen bir yönelimin varlığına dikkat çekmek gerekmektedir. Uluslararası hukuka göre, yerel mahkemelerinin yargı yetkisinden muaf olan belirli şahıs ve organ kategorileri vardır. İki ana kategori, yabancı devletlere atfedilen egemen bağışıklık ya da devlet bağışıklığı ve onların diplomatik temsilcilerine atfedilen diplomatik bağışıklıktır; ancak uluslararası örgütlerin dokunulmazlığı gibi diğer kategoriler giderek daha fazla önem kazanmaktadır ve dikkate alınması gerekmektedir¹¹².

1.2.5.2 Zaman Yönünden Yetki/Ratione Temporis

Ceza hukuku kaideleri açısından zaman yönünden yetki denildiği vakit kavram olarak yürürlüğe giren ceza hukuku kaidelerinin hangi zamanlar açısından kullanılabileceği tartışılmaktadır. Bu durumda geçmişe, geleceğe veya süreli olarak bu kanun uygulanabilecek midir sorusu ortaya çıkmaktadır.¹¹³

Kanunilik prensibi doğrultusunda Ratione temporis. ratēō'nā tām'pōrēs. rāšō'nē tem'pōris. adv. “Zaman nedeniyle.” İncelenen konuya ilişkin ilgili zamanlama veya süre nedeniyle, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. İşlendikten sonra yürürlüğe giren kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı da kimse cezalandırılamaz ve hakkında güvenlik tedbiri uygulanamaz. Böyle bir ceza veya güvenlik tedbiri hükmolunmuşsa infazı ve kanuni neticeleri

---

¹¹¹ Aaron x. Fellmeth, Maurice Horwitz, Guide to Latin In International Law, Second Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2021, s.247.

¹¹² Peter Malanczuk, Akehurst's Modern Introduction to International Law, Seventh Edition, Routledge, 1997, s.118.

¹¹³ İçel, Donay, a.g.e., 2006, s.96.

kendiliğinden kalkar.¹¹⁴ Böylece zaman bakımından uygulama devlet yetkisini genel olarak, özel olarak da devletin cezalandırma yetkisini sınırlamaktadır.

Ancak uluslararası hukukta bunu bazı istisna örnekleri yok değildir. Örneğin, “Almanya, Madde 27(a)'nın uygulanması açısından temel sorunun, bu anlaşmazlığın ortaya çıktığı tarih değil, anlaşmazlığın kritik tarihten önce mi sonra mı ortaya çıkan olgular veya durumlarla ilgili olup olmadığı olduğu iddia edilmektedir. Çünkü Almanya anlaşmazlıkların kritik tarih olan 1980 öncesi durumlarla ilgili olması gerekçesiyle anlaşmazlık tarihi 1980 sonrası durum olsa da mahkemenin gerekli yargı yetkisinden yoksun olduğunu savunmaktadır.”¹¹⁵.

Diğer örnekler olarak ise Nürnberg ve Tokyo mahkemeleri verilebilir. Bu mahkemeler zaman bakımından yargı yetkisi açısından geçmişe dönük uygulama yapmışlardır. Tarihin tozlu sayfalarında önemli yer etmiş bu iki mahkemenin özelliklerine göz atacak olursak, iki mahkemenin de suçların işlenmesinden sonra, yalnızca bu suçları kovuşturmak için kurulmuş ad hoc (özel) ve olağanüstü nitelikte mahkemeler olduklarını görürüz.¹¹⁶

Ad-hoc mahkemelerin yargılama yetkisine giren suçlarda “opinio juris”in varlığı kabul edilecek olsa bile bu ortak kabul, hukukun evrensel bir prensibi olan “suçta ve cezada kanunilik” prensibi ile “ceza normlarının fail aleyhine geçmişe uygulanamayacağı” esasına aykırılığı ortadan kaldırmaya yeterli değildir. Çünkü ceza hukukunda emir ve yasaklar ile yaptırımlar dayanaklarını, “opinio juris” ten değil, önceden kabul edilen kanunlardan ve uluslararası sözleşmelerden alırlar.

Aynı şekilde doğal hakim prensibi açısından da bakacak olursak; yargılayacakları fiiller işlendikten sonra yalnızca o fiilleri yargılamak için kurulmuş olması yönüyle bu evrensel ilkeye aykırı olduğu ileri sürülmektedir.¹¹⁷ Yugoslavya

---

¹¹⁴ TCK Md. 7

¹¹⁵ Aaron x. Fellmeth, a.g.e., 2021, s.247.

¹¹⁶ Tezcan, D., , Uluslararası Suçlar Ve Uluslararası Ceza Divanı, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı Ankara: Barosu Yayınları 2000.

¹¹⁷ Sözüer A., Erman B., Uluslararası Ceza Mahkemesi, İstanbul: Adalet Yüksekokulu, 2000, s.21-29

mahkemeleri kuruluş zamanından geçmişe yönelik iki senelik bir zaman için; Sierra Leone mahkemeleri kuruluş zamanından geçmişe yönelik on senelik bir zaman için geriye dönük tatbik edilebilme yetkisine sahiptiler¹¹⁸. Aynı şekilde Ruanda mahkemesi de geriye doğru tatbik edilebilme yetkisine sahip durumdaydı. Örneklediğimiz bu mahkemelerin tümünün geriye doğru tatbik edebilmelerinin sebebi ise olağanüstü mahkemeler olma özelliğinden dolayı olmaktadır.¹¹⁹ Uluslararası Ceza Mahkemesi (kısaca UCM), kuruluş belgesi Roma Statüsü olan, savaş suçları, insanlığa karşı işlenen suçlar, soykırım suçları ve saldırı suçlarına bakan uluslararası bir mahkemedir. 1 Temmuz 2002 tarihinde kurulmuş ve 11 Mart 2003 tarihinde çalışmaya başlamıştır. Mahkeme binası "Ev Sahipliği Anlaşması" yaptığı Hollanda'nın Lahey kentinde bulunmaktadır. Bu mahkeme ise UCM sadece Roma Statüsü'nün yürürlüğe giriş tarihi olan 1 Temmuz 2002'den sonraki suç savlarını yargılayabilir. Ancak bu tarihten sonra imza atmış devletler için Antlaşma'ya taraf olma tarihi esas alınır. Bu devletler isterlerse UCM'ye 1 Temmuz 2002'ye kadar geriye doğru yargılama yetkisi verebilir.¹²⁰

1.2.5.3. Şahıs Yönünden Yetki/Ratione Personae

Yetkinin uluslararası hukuk açısından incelenen bir başka yönü şahıs bakımından hangi unsurları içerdiğidir. Buna göre vatandaşlık veya yabancılik yetkinin görünümününü yakından etkileyebilmektedir. Bağlılığın bir işareti ve egemenliğin bir yönü olarak vatandaşlık, sınır ötesi eylemler üzerinde yargı yetkisi için bir temel kabul edilmektedir. İlkenin uygulanması, yabancıların bağlılığının kanıtı olarak ikamet ve diğer bağlantılara dayanılarak ve ayrıca vatandaşlık değişiklikleri göz ardı edilerek genişletilebilir. Örneğin, Birleşik Krallık yasama organı, diğerlerinin yanı sıra, vatana ihanet, cinayet, iki eşlilik, futbol holiganlığı, çocuk cinsel istismarı ve

---

¹¹⁸ Bütün bu zikrettiğimiz mahkemeler bahsettiğimizden ayrı olarak ve hatta ek olarak ileriye yönelik de tatbik edilebilme yetkisine de haizdiler. Schabas William A., An Introduction to the International Criminal Court, 5th Ed., Cambridge/United Kingdom, 2011, CUP., s.65; Ayhan Önder, Ceza Hukuku Dersleri, C.1, İstanbul, 1991, s. 56

¹¹⁹ Schabas, a.g.e., 2011, s. 65,66, Önder, a.g.e., 1991, s.56,57.

¹²⁰ Günel, Kurşun, 101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi, Birinci Baskı, Ankara: İnsan Hakları Gündemi Derneği, 2011, s.34-35-36.

İngiliz vatandaşları veya sakinleri tarafından nerede işlenirse işlensin Resmi Sır Yasalarının (official secret acts) ihlali ile ilgili olarak mahkemelerine yargı yetkisi vermiştir¹²¹.

Uluslararası hukukun, bir devletin, nerede olurlarsa olsunlar, suç veya işlendiğinde kendi vatandaşları üzerinde yargı yetkisini kullanmasına izin verdiği (ancak bunu gerektirmediği) açıktır. Bir vatandaş, her zaman kendi devletinin diplomatik korumasından yararlanma hakkına sahiptir ve bunun bir sonucu olarak, o devletin hukuki ve cezai yargı yetkisine tabidir. Zorunlu olarak, vatandaş fiziksel olarak kendi ülkesinin topraklarına girene kadar yargı yetkisi uygulanmayacaktır ve konu olayların meydana geldiği devlet tarafından ele alındığı için devlet herhangi bir işlem yapmamış olabilir. Ancak, uyrukluk temelinde yargı yetkisini kullanmak için tanınan bir yasal hak vardır ve bu şimdi Birleşik Krallık tarafından, teamül hukuku veya daha genel olarak tüzük tarafından sağlanan ciddi nitelikteki suçlar (örn. cinayet, bazı cinsel tipteki suçlar). Böylece, Earl Russel [1901] AC 446 Davasında, Birleşik Krallık vatandaşı olan davalı, ikinci evlilik eylemi Birleşik Krallık dışında gerçekleşmesine rağmen çift eşlilik suçundan hüküm giymiştir. Bu dava aynı zamanda Birleşik Krallık'ta yürürlükte olan subjektif bölgesel ilkenin erken bir örneğidir (ve o zamanlar nadirdir)¹²².

1.2.5.4. Olay Yönünden Yetki/Ad Hoc/Ad Hoc' Acceptance Of Jurisdiction

Yetkinin ad hoc kabulü olarak da düşünölebilecek bu yetki uygulama alanıyla ilgili olarak Cryer'in görüşlerine yer verilecektir. Olay bakımından yetki ise Statüye taraf olmayan bir Devlet tarafından Madde 12(3) uyarınca Mahkeme'nin yargı yetkisinin kabul edilmesi, Mahkeme'nin bölgesel ve kişisel yargı yetkisini genişletir. Mahkemeye sevk teşkil etmez; gerçekten de taraf olmayan Devletler, durumları Mahkemeye havale edemezler. Bu nedenle, kabul beyanının yapılmasından sonra veya yapılmadan önce, ya bir Devlet tarafından bir başvuru yapılması ya da daha büyük olasılıkla, Mahkeme'nin yargı yetkisini kullanabilmesi için Savcının kendi

---

¹²¹ James Crawford, Brownlie's Principles Of Public International Law, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2012, s.442.

¹²² McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s. 272-273.

yetkileri çerçevesinde bir soruşturma başlatması gerekecektir. Bir deklarasyonun yasal etkisi, taraf olmayan bir Devleti bir Taraf Devletle aynı yargı yetkisine dayandırmak olacaktır, ancak pratikte beyan, Savcıya, ilgili Devletin, ilgili Devletin belirli bir durumu, bu Devlet tarafından ele alınmasına istekli olduğunu gösterecektir. Ancak Savcının soruşturma başlatma yükümlülüğü yoktur.⁹⁴ Statü'nün 9. Bölümündeki işbirliği yükümlülükleri, beyanda bulunan Devlet için geçerli olacaktır¹²³.

'Söz konusu suçla ilgili olarak' yargı yetkisini kabul eden beyanın, sonuç olarak, durumla ilgili tüm suçlar için yargı yetkisinin kabul edildiğini belirtmek önemlidir. Bu, taraf olmayan bir Devletin, kendi devletini korurken, düşman vatandaşlara ilişkin olarak Mahkeme'nin yargı yetkisine rıza göstermesi olasılığını ortadan kaldırır¹²⁴.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM) Roma Statüsü'nün 12(3). Maddesi, Statüye taraf olmayan bir devletin, sicil memuruna sunacağı bir beyan yoluyla "Mahkeme tarafından yargı yetkisinin kullanılmasını kabul etmesine" izin verir.

Statü'nün en göze çarpmayan hükümlerinden biridir. UCM'nin yargı yetkisine ilişkin genel literatürde ya da Mahkeme'nin üçüncü taraf yargı yetkisine ABD'nin itirazlarına ilişkin tartışma bağlamında yalnızca kısa bir ilgi gördü. Çok az yazar, hükmün inşasına ve usule ilişkin rejimine yakından bakmıştır ve bir devlet tarafından bu hüküm kapsamında yapılan ilk deklarasyon (Fildişi Sahili tarafından Şubat 2005'te) uluslararası teori ve pratikte neredeyse gözden kaçmıştır¹²⁵.

Madde 12(3)'ün en tartışmalı yönü, beyanların kendilerinin konusudur. Tüzük metni bu konuda belirsizdir. Madde 12(3), devletin "söz konusu suçla ilgili olarak" Mahkeme tarafından yargı yetkisinin kullanılmasını kabul edebileceğini belirtmektedir. Madde 12(3)'ün gerçek yorumu, üçüncü devletlerin beyanlarının

---

¹²³ Cryer, Friman, Robinson, Wilmschurst, a.g.e., 2010, s.315-316.

¹²⁴ Shaw, a.g.e., 2008, s.461; Cryer, Friman, Robinson, Wilmschurst, a.g.e., 2010, s.317.

¹²⁵ Carsten Stahn, "The International Criminal Court's Ad Hoc Jurisdiction Revisited", The American Journal of International Law, Vol. 99, No. 2 (Apr. 2005), pp.421-431, 2005, s.421.

kapsamı konusunda bir miktar takdir yetkisine sahip olduğunu göstermektedir. İlk bakışta, Madde 12(3)'ün, üçüncü devletlerin UCM'nin yargı yetkisi kapsamındaki belirli cezai fiilleri seçmesine ve seçmesine izin verecek kadar esnek olduğu iddia edilebilir ve bazı yorumcular bu görüşü benimsemiştir. Özellikle, Madde 12(3)'ün, "belirli bir suçu etkin bir şekilde kovuşturmakla ilgilenen üçüncü bir devletin, yalnızca bu suçla ilgili olarak katılmasına" izin verdiği ileri sürülmüştür. ve ayrıca madde üçüncü bir devletin "kendi vatandaşlarını Mahkeme'nin yargı yetkisine tabi tutmadan" beyanda bulunmasına olanak tanımaktadır ("asimetrik sorumluluk" sorunu). Madde 12(3)'ün bu şekilde okunması, eğer kişi maddeyi münhasıran "üçüncü devletler lehine bir anlaşma şartı" olarak yorumlayacaksa makul olacaktır.

Ancak böyle bir anlayış, Usul ve Delil Kurallarının taslak tarihiyle ve ayrıca Statü'nün genel yapısıyla çelişir - her ikisi de Statü'nün Madde 12(3) kapsamındaki tek taraflı beyanlara düşman olduğunu gösterir. Statüdeki bazı yetkililer, taslağı hazırlayanların 12(3) maddesi kapsamındaki yargı yetkisinin kabulünü durumlarla sınırlamayı amaçladıklarını kaydetti. Bu bağlamda, kriz durumlarının ICC soruşturmalarının konusu olduğu özellikle belirtilmelidir. Ayrıca, Madde 12(3) beyanının kapsamı, Kural 44'ün taslağı hazırlanırken ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Önce Hazırlık Komisyonu, ardından Taraf Devletler Meclisi, üçüncü devletlerin Mahkemenin yargı yetkisine tabi olacak cezai fiilleri belirlemesine (ve aslında Mahkemenin soruşturabileceği kişileri belirlemesine) olanak verecek bir yorumu reddetmiştir. ve kovuşturma). Kural 44(2), kayıt memuruna bir Madde 12(3) beyanının sunulmasının "sonuç olarak, durumla ilgili 5. maddede atıfta bulunulan suçlara ve 9. ve Taraf Devletlerle ilgili tüm kurallar uygulanacaktır." Bu pasaj, siyasi amaçlı soruşturma riskini en aza indirmek için dahil edilmiştir¹²⁶.

Madde 12(3) kapsamında geçici yargı yetkisinin kabulünü düzenleyen yasal rejim, Roma Konferansı'ndan beri tartışmalıdır. Somut işleyişi, Tüzüğü hazırlayanlar tarafından büyük ölçüde belirlenmemiştir. Kural 44'ün getirilmesi, ICC'nin geçici yargı yetkisinin telosu ve işleyişi hakkında bazı açıklamalar getirdi. Bu Kural

---

¹²⁶ Carsten Stahn, a.g.e., 2005, s.427.

özellikle, Madde 12(3) kapsamında ad hoc yargı yetkisinin tasarımı ve uygulanabilirliği hakkında şüpheler yaratan "asimetrik sorumluluk" sorununu ele almıştır. Ayrıca, Kural 44, Madde 12(3)'ün üçüncü devletler lehine tek taraflı bir antlaşma şartı olmak yerine, karşılıklılık ilkesi gibi ICC sisteminin genel özellikleri ışığında uygulanması gerektiğini açıkça belirtmiştir. ve Statü'nün Mahkeme'nin siyasallaştırılmış kullanımına yönelik düşmanlığı. Bu açıklama, amacı, uygulanabilir usul rejimi ve hukuki sonuçları da dahil olmak üzere, ad hoc yargı yetkisinin kabulüne ilişkin usule ilişkin ve esasa ilişkin sorunlara ilişkin önemli rehberlik sağlamaktadır. Ayrıca, sonuçta 12(3) maddesinin (ab) kullanımına ilişkin korkuları gidermeye ve hem uluslararası hem de dahili silahlı çatışmalarla ilgili olarak Mahkeme'nin üçüncü devletler karşısındaki rolüne ilişkin bazı endişeleri hafifletmeye yardımcı olabilir¹²⁷.

1.2.5.5. Yer Yönünden Yetki/Ratione Locı

Yer bakımından yetki ile ilgili olarak yine sıklıkla başvurulduğu gibi Lotus davasında ortaya çıkan gelişmelere yer vermek gerekmektedir. Burada temel ilke, 'bir Devletin topraklarında işlenen bir suçun o Devlette yargılanabilir' olmasıdır. Ünlü Lotus davasında, Uluslararası Daimi Adalet Divanı 1927'de 'tüm hukuk sistemlerinde ceza hukukunun bölgesel niteliği ilkesinin temel olduğunu' belirtti, ancak aynı zamanda 'ceza hukukunun bölgeselliği ... uluslararası hukukun mutlak bir ilkesi değildir ve hiçbir şekilde toprak egemenliği ile örtüşmez'¹²⁸.

Burada dikkati çekilmesi gereken İkinci yasal önerme daha söz konusudur. Bu da ülkesellik ilkesinin bir sonucudur: bir suçun ülke dışında işlendiğinde bile, etkileri toprakta hissedilecekse, o zaman Devletin yargı yetkisine uygundur (örneğin, ülkenin dışında duruyorsa). Cassese'nin verdiği örnek bu konuyu açıklamaktadır. Bölgede birini öldüren tabancayla ateş ederim ya da ülke dışında uyuşturucu üretip sonra

---

¹²⁷ Carsten Stahn, a.g.e., 2005, s.431.

¹²⁸ Antonio Cassese, Paola Gaeta , International Criminal Law, Third Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press 2003, s.277; Shaw, a.g.e., 2008, s.462.

Devlet topraklarına kaçırırsam her iki durumda da suçların etkilerinin görüldüğü Devlette yargılanabilirim¹²⁹.

Bu ilkenin sayısız avantajı vardır. Birincisi, locus delicti commissi (suçun işlendiği iddia edilen yer) genellikle delil toplamanın en kolay olduğu yerdir. Bu nedenle, Eichmann'da (302-3'te) yeniden ifade edildiği gibi, forum conveniens veya uygun yargılama yeri olarak kabul edilir. İkinci olarak, normalde sanığın haklarının en iyi şekilde korunduğu yerdir, çünkü eğer yabancı değilse geçici olarak orada ikamet ediyor - bölgenin yasasını bilmesi bekleniyor, bu nedenle orada yürürlükte olan ceza yasasını ve bir ceza davasında sanık olarak haklarını bilmesi muhtemeldir. Ayrıca, mukim olmayan bir yabancı değilse, davanın yürütüldüğü dili bilir ve konuşur. Üçüncüsü - ve bu, özellikle, suçun işlendiği toplum üzerinde ciddiyetinin ciddi yansımaları olabilecek uluslararası suçlar için geçerlidir - kovuşturma ve ceza, suçun işlendiği bölgede gerçekleşirse, katartik için daha olasıdır. ceza yargılaması sürecinin etkili olması: mağdurlar ve aileleri trajedilerini yeniden yaşarlar, tüm toplum neler olduğunun farkına varır ve böylece geçmişteki suçlarla daha iyi anlamaya, dolayısıyla psikolojik olarak üstesinden gelme konumuna getirilir.

Ayrıca, suçların işlendiği toplumun birer mensubu olan hâkim, jüri ve avukatlar, suçlara ilişkin yerel duyguların, basın ve kamuoyunun kendi adalet uygulamalarını yakından takip ettiğinin bilincindedir; bu nedenle, adaleti dağıtma biçimleri konusunda topluluğa karşı genel olarak sorumludurlar. Son olarak, bölgede işlenen suçlar üzerinde adaleti yerine getirerek, bölgesel Devlet kendi sınırları içinde barış ve güvenliğe yönelik saldırılar üzerindeki yetkisini teyit eder; aynı şekilde gelecekteki suçların işlenmesini caydırmaya yardımcı olur¹³⁰.

Yer bakımından yetki yukarıda sıklıkla vurgulanan egemenliğin temel bölgeselliğinin bir yansımasıdır. Suç durumunda, ilkenin, mahkemenin rahatlığı ve suçun işlendiği devletin çıkarlarının varsayılan katılımı dahil olmak üzere bir dizi

---

¹²⁹ Cassese, Gaeta, a.g.e., 2003, s.278

¹³⁰ Cassese, Gaeta, 2003, s.278-279.

pratik avantajı vardır. Bölgesel ilkeye kapsamlı bir uygulama verilmiştir¹³¹. Bu ilke, daha önce tartışılanların çoğunun temelidir. Basitçe, bir devletin kendi topraklarında ortaya çıkan tüm konularda yargı yetkisine sahip olmasıdır. Söz konusu kişiler ister vatandaş, ister dost yabancılar, isterse düşman yabancılar olsun, bu böyledir. Örneğin, İskoçya'nın Lockerbie Davasında yargı yetkisi iddiasının birincil zeminiydi. Bu kuralın uluslararası uygulama ile uyumlu olduğuna ve devletler tarafından kullanılan cezai ve hukuki yargı yetkisinin büyük bir kısmının bu ilkeye dayandığına şüphe yoktur – Banković ve Diğerleri / Belçika ve diğer 16 Sözleşmeciler Devlet, AİHM 2001. Bir eylemin bir devletin topraklarında 'gerçekleştiği' söylenebildiğinde, ancak bunlar bölgesel yargı yetkisine yönelik 'nesnel' ve 'özel' yaklaşımların gelişmesiyle önemli ölçüde azaltılmıştır¹³².

İKİNCİ BÖLÜM

---

¹³¹ Crawford, a.g.e., 2012, s.433.

¹³² McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s. 275-280; McCorquodale Robert, Dixon Martin, Sarah Williams, Cases and Materials on International Law, 6. Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2016, s. 3-4-5; Malcolm D. Evans, 'Immunities Enjoyed by Officials of States and International Organizations', International Law, 5. Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2018, s. 6-7; Robert Cryer, Hakan Friman, Darryl Robinson, Elizabeth Wilmshurst, An Introduction to International Criminal Law and Procedure, First Edition, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press, 2007, s.3.

2. CEZA HUKUKU KAİDELERİNİN YER YÖNÜNDEN UYGULANIŞINA YÖNELİK GENEL OLARAK KABUL GÖRMÜŞ PRENSİPLER

2.1. GENEL DEĞERLENDİRME

Bu bölümde bahsedeceğimiz yetki prensipleri, geniş açıdan bakıldığında aslında bir ülkenin sahip olduğu yasama yetkisi, yargı yetkisi, icra yetkisi gibi yetki alanlarının sınırlarını çizen ve kapsayan uluslararası hukuk kaideleridir¹³³. Aynı sebep ve kanaatle bu hususu ayrı bölün yapmayı ve birinci bölümün akabine yerleştirmeyi uygun gördük.

Bu prensipler dolayısı ile ülkeler, kendi ülke alanları/sahaları dışındaki bazı fiileri suç/kabahat olarak nitelendirip tasarrufta(soruşturma, koğuşturma, muhakeme) bulunabilmekte¹³⁴ veyahut kendi ceza hukuklarındaki/yasalarındaki yabancılık ögesi içermeyen mevcuttaki suçların/kabahatlerin pratikteki olayda yabancılık ögesi ihtiva etmesi durumunda yerel/kendi hukuklarını pratikteki olaya tatbik edebilmektedirler.

Her ülke, kendi devletinde ve kendi devlet sınırları haricinde vuku bulan suç veya kabahatlerden hangisinin hangi koşullar altında kendi devletlerinde ve kendi hukukları/kanunları doğrultusunda soruşturma veya yargılama yapmaya muktedir olacaklarını belirleme hakkına haizdirler¹³⁵. Mevcut ve pratikteki uluslararası hukuk bu mihvalde ülkelerin yabancılık ögesi barındıran iç hukuk muhakemelerini/

---

¹³³ Robert McCorquodale, Martin Dixon, Sarah Williams, Cases and Materials on International Law, 6. Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2016, s.273.

¹³⁴ Vaughan Lowe, 'Jurisdiction', International Law, (ed.) Evans Malcolm D., Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2003, s. 334.,

Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, R. Murat Önok, Uluslararası Ceza Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s.54; Uluslararası Adalet Divanı Lotus kararı

http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1927.09.07_lotus.htm (Erişim Tarihi; 24.11.2021).

¹³⁵ Hamide Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 2013, s.608; Evans Malcolm D., 'Immunities Enjoyed by Officials of States and International Organizations', International Law,Fifth Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2018, s. 580-585.

yargılamalarını tertipleyen/oluşturan her biri farklı tarihsel tekamule/geçmişe ve kabul ediş haiz birçok prensipler ve uygulanabilecek ilkeler sunmaktadır¹³⁶.

Bu prensipler, mülkilik prensibi, şahsılık prensibi, koruma/gerçeklik prensibi ve evrensellik prensibi ve çok daha fazlasıdır. Özellikle zikrettiğimiz ve inceleyeceğimiz mezkur bu prensipler uluslararası hukuk anlamında geleneksel nitelikte sayılmakla kalmayıp ve hatta sayılmakla birlikte bazı suç ve kabahatler bakımından evrensellik prensibi dışındakiler¹³⁷ daha hâlâ hukuk literatüründe teamül denebilecek bir şekilde hukuk kaidesi vasfına haiz oldukları yönünde teorik, pratik veya doktrin anlamında herhangi bir genel kabul görmüş uygulama ve istikrarlı bir görüş birliği bulunmamaktadır¹³⁸. Çalışmamızda yeri geldikçe paylaşılacağı üzere bu konuda birçok farklı görüş ve tatbik mevcuttur. Yeri geldikçe ilgili mahkeme kararları ve doktrinden alıntılarla değerlendirmeler ve örneklendirmeler yapılarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Kabahat/cürüm teşkil eden fiiller anlamında mülkilik prensibi hususuna detaylı şekilde değinilmesi sebebiyle bilhassa uluslararası hukuk anlamında ve genel olarak hukuk literatürü adına başvurulmuş önemli kaynaklar arasına girmiş gözükten Lotus yargılamasında (The case of Lotus) Uluslararası Adalet Divanı vermiş olduğu hükümde, uluslararası hukukun kabul ettiği/öngördüğü mücade edici (permission) özelliğinde veya konumunda bir kaide/norm bulunmaması halinde bir ülkenin kendi sınırları/sahanlığı haricinde yetki tasarrufunda bulunmasının -icra yetkisi- mevzu bahis dışı olacağını, ancak böyle olsa da bu kabul edişin devletlerin yine kendi devlet

---

¹³⁶ Shaw, *International Law*, Sixth Edition, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press, 2008, s. 579; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.80-90.

¹³⁷ Antonio Cassese, Paola Gaeta, *International Criminal Law*, Third Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2003, s. 285-286.

¹³⁸ Robert Cryer, Hakan Friman, Darryl Robinson, Elizabeth Wilmshurst, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, Second Edition, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press 2010, s.46-310-311; Bilhassa Lotus yargılamasında ve akabindeki kararda mağdura göre şahsılık prensibinin uluslararası hukuk nazarında teamül sayılabilecek nitelikte bir kaide olarak görülemeyeceği mahkemece oybirliğiyle tespit olunmuştur. Evrensellik, mülkilik, koruma/gerçeklik prensibi ve faile göre şahsılık prensiplerinin uluslararası hukukta genel teamül kaidesi doğrultusunda incelenişi bağlamında bkz. Danielle Ireland&Piper; 'Prosecutions of Extraterritorial Criminal Conduct and the Abuse of Rights Doctrine', *Utrecht Law Reviews*, Sayı:9, September 2013, s. 1-2. Ayrıca Lotus yargılaması için; http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1927.09.07_lotus.htm (Erişim Tarihi; 24.11.2021)

alanları haricinde vuku bulan bazı fiilleri suç/kabahat şeklinde addetmesindeki (yasama yetkisi) geniş denilebilecek takdir hakkına engel bir durum ortaya çıkarmayacağını, bahsedilen engelin sadece uluslararası hukukun kabul ettiği yasaklayıcılık (prohibitor jus cogens) bir kaidenin mevcudiyeti halinde mevzu bahis edilebileceğini belirtmektedir¹³⁹. Bütün bu sebeplerle günümüzde ülkeler, mülkilik prensibi haricinde bazı başkaca prensipler de edinmek/kabul edip uygulamak suretiyle kendi ceza hukuklarının işlevlilik sahasını kendi devlet sınırları/sahaları haricinde vuku bulan olaylar(suçlar/kabahatler) açısından genişletme yoluna gitme gereksinimi ve mehili göstermişlerdir¹⁴⁰.

Yetki çatışmasının çoğunlukla rastlanan nedenlerinden en önemlileri; vuku bulan bir fiile ilişkin diğer bir ülkenin o konuda kendisinde bir yargılama hakkı görmesi yani mezkur fiille alakalı olarak şüpheli/fail/yardım eden gibi şahısların kendisine teslim edilmesini istemesi sorunsalı ve diğer bir yetki çatışma nedeni ise kişilerin (sanık/fail/yardım eden) davasının görüldüğü/görüleceği ya da soruşturma yapacak olan mahkemenin yetkisizliğinin öne sürülmesi şeklinde olmaktadır. Bu iki yetki uyuşmazlığı şekli meydana gelen uyuşmazlıkların tümü olmayıp, en çok rastlanan sorunlardır diyebiliriz. Daha başkacada sorunlar ortaya çıkabilmektedir¹⁴¹.

Aynı veyahut değişik prensipler gerekçelendirilerek iki ayrı ülkenin vuku bulan aynı fiil bakımından yargılamaya yön verme hakkı istemesi durumunda kimin hukukunun mezkur yargılamada tatbik edileceği, kimin yargı organlarının bu yargılamada yetkili olacağı hususundaki sorunu kati olarak çözebilecek devletlere ait veya devletler üzerinde herhangi bir hükme/karara/kaideye rastlanmamaktadır. Ve hatta bu şekildeki bir yetki çatışmasını çözüme kavuşturabilecek mecburi/kati

---

¹³⁹ (prohibitive/yasaklayıcı) duruma misal olarak açık denizde meydana gelen ufak çaplı çarpışmadan ötürü ceza anlamında yargı yetkisini/hakkını bayrak ülkesi ve fiili işleyen yurttaş olduğu ülke ile sınırlandıran Birleşmiş Milletler Cenevre Açık Deniz Antlaşmasının 11. Madde hükmü örnek olarak verilebilir. Ülkelerin ceza verebilmelerine mani olan/sınır koyan benzeri sözleşmelerin ve ilgili maddelerinin sayısı artırılabilir. Örneğin Cenevre Kara Suları Bitişik Bölge Antlaşması'nın 19. maddesinin 5. fıkrası gibi, örnekleri çoğaltmak mümkündür.

¹⁴⁰ Zikrettiğimiz Lotus yargılamasında verilen hükmün 19. ve 20. Sahifeleri https://web.archive.org/web/20101210073754/http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1927/1927.09.07_lotus.htm (E.T. 02.01.2022)

¹⁴¹ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s. 272-274; Evans , a.g.e., 2018, s.590-595.

yargılama yetkisine haiz mahkeme veya mahkeme özelliğinde herhangi bir organa da rastlanmamaktadır¹⁴². Bugün hâlâ neredeyse bütün ülkelerin yukarıda zikrettiğimiz şekillerdeki uyuşmazlık/çatışma durumlarında tekdüzeliği meydana getirebilecek herhangi bir iç hukuk kaidesi belirlemeyişine ek olarak kendi ülke hukuklarının tatbikine imkan sağlayan tasarruflara yönelmeleri, bahsettiğimiz çatışmaların/uyuşmazlıkların hâlâ var olmalarının en başat ve en önemli sebepleridir¹⁴³. Kanımızca da çözümsüzlük anlamındaki bahsettiğimiz bu tespit edilen sebepler çok yerindedir ve çözümsüzlüğün iskeletini oluşturmaktadır.

Türkiye’yi olumlu şekilde /mânâda şuna kadar zikredilen prensiplere bağlı tutan kurallar en başta Lozan antlaşması’ndaki 15. madde metninde mevcut haldedir, ilk temeller orada atılmıştır. Antlaşmanın zikrettiğimiz ilgili maddesinde (article 15) antlaşmayı imzalayıp kabul etmiş ülkelerle Türkiye Cumhuriyeti aralarında bir yetki uyuşmazlığı/çatışması yaşadıkları taktirde, oluşan problemi uluslararası hukuk prensipleri kabulünde ve doğrultusunda hareket edilerek çözüme kavuşturacaklarını antlaşma metniyle taahhüt ederek çözüm yoluna gitmişlerdir¹⁴⁴. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu taraflarından birini oluşturduğu Avrupa Konseyi’nin Bakanlar Komitesi (Committee of Ministers of the Council of Europe ¹⁴⁵) ’nin 1964 ve ayrıca 1997 senelerinde kabul ettikleri tavsiye niteliğindeki kararlarda da ayrıca yetki problemleri ile ilgili çalışmamızda da yer vereceğimiz prensiplere değinilmiştir ve yeri geldikçe tarafımızca bu kararlar ilgili bölümlerde incelenecektir¹⁴⁶. Buna ek olarak yine Türkiye Cumhuriyeti’nin tarafı olup kabul ettiği ikili taraflı ve daha fazla taraflı karşılıklı sözleşmelerde yetki ile alakalı zikrettiğimiz bu prensipler fazlaca ve kimi zaman daha detaylı olacak şekilde belirtilmiştir¹⁴⁷. Uygulamakta olduğumuz Türk Ceza Yasası bakımından da bu prensipler 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Birinci Kitap birinci kısmın ikinci bölümünde Kanunun Uygulama

---

¹⁴² McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.275.

¹⁴³ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.279-280.

¹⁴⁴ Article 15 <https://www.mfa.gov.tr/chapter-ii--jurisdiction.en.mfa> (E.T. 12.12.2021)

¹⁴⁵ Bütün üye ülkelerin Dışişleri Bakanlarından veya Strazburg’da bulunan sürekli mümessillerinden müteşekkil olup Konsey’in karar alma merciidir. Konumuzu ilgilendiren kısmı itibariyle; Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi’yle birlikte Avrupa Konseyi’nin kabul ettiği ana prensiplerin savunucusu ve takipçisidir.

¹⁴⁶ Lowe, a.g.e., 2003, s.330-334; Tezcan, Erdem, Önok., a.g.e., 2009, s.77.

¹⁴⁷ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e., 2009, s. 78-79-80.

Alanı bölüm başlığı altında 8., 11., 12., ve 13. kanun maddeleri aracılığıyla ceza yasamızda belirtilmiş ve kullanılmaktadır¹⁴⁸.

Çalışmamızın bu ikinci bölümünde ilk olarak bu prensiplerin hangilerinden oluştuğu ve bununla birlikte kapsamlarının ne olduğu tartışıldıktan sonra prensiplerin Türk Hukukundaki durumu akabindeki bölümde tartışılacak ve incelenecektir.

2.2. MÜLKİLİK/ÜLKESELLİK PRENSİBİ

Giriş kısmında ve ülkenin temel mânâda yetkileri/hakları bölümlerinde ve egemenlik konu başlığı dahilinde detaylı bir şekilde açıkladığımız üzere ülkelerin yapı taşı olan egemenlik mefhumunun gerektirdiği ve aynı zamanda ülkelerin tesis edici öğelerin belki de en başında gelen ülke vasıfları sebebiyle kendilerine özgü egemenlikleri ve yine kendilerine özgü hak ve yetkileri mevcuttur. Bahsettiğimiz bu egemenlik ve yetkiler birçok kavramla ifade edilebilir. Bunlardan artık günümüzde en çok kullanılanları ‘ülke egemenliği’ ve ‘iç egemenlik’ kavramları olup¹⁴⁹ bu kavramların eşdeğerlerini çoğaltmak mümkündür. Burada fazlasıyla örneklendirme gereği duymadığımız ülkelerin ülkesel yetkileri; uluslararası hukuk marifetiyle meydana getirilen ve uyulan kısıtlamalar (diğer ülkelere veya diğer ülkelerin yurttaşlarına karşı her anlamda menfi davranışlarda/fiillerde/tasarruflarda bulunmama vs.) haricinde devlet içerisindeki kendi ülkesinin vatandaşları veya farklı ülkelerin vatandaşları veyahut menkul veya gayrimenkul mal farketmeksizin insanların tümünü ve eşyaların tümünü alakadar eden ve etkileyen yasama yetkisi, yargılama yetkisi ve yürütme yetkilerini barındırmaktadır¹⁵⁰.

---

¹⁴⁸ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (E.T. 12.12.2021)

¹⁴⁹ Egemenlik ile ilgili oluşturduğumuz bölümde çok derin detaylandırdığımız için burada sadece kavramların isimlerini vermekle yetiniyoruz. Kavramlarla ilgili detaylı bilgi için çalışmamızın birinci bölümündeki kavramlar kısmına bakılabilir.

¹⁵⁰ Lassa Oppenheim, *International Law A Treaty Volume I*, London/England, Platanus Publishing, 2020, s.217,218; Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Ankara, Turhan Yayınevi, 2021, s.139-143-150-154; Enver Bozkurt, *Devletler Hukuku Bakımından Türkiye’nin Sınır İlişkileri*, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 1992, s.14-15; Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e., 2009, s. 13-14-15.

Mülkilik prensibi veytahut diğer bir kavramlaştırmayla ülkesellik prensibi sonucunda bir ülkenin ceza yasası, egemenliğin, kamu yararı/düzeninin ve emniyetinin oluşturulması hususunda ülke dahilinde tasarruf olanağı tanıdığı yetki uyarınca, ilk olarak kendi ülkesi dahilinde, herhangi bir suçu işleyen, suçtan zarar görenin veya suça yardım edenin ülkenin yurttaşı veya diğer devlet vatandaşı olması veya olmaması farklılığına girmeksizin tüm kişiler hakkında tatbik edilir ve sonuçlar doğurur¹⁵¹.

Mülkilik prensibi ülkelerin devlet olarak egemen oluşlarının nihai bir neticesi olmakla birlikte aynı zamanda yetkiler hususunda da tartışmaya mehal vermeyen bir temel oluşturmaktadır.

Mülkilik prensibi uyarınca ülkeler uargı yetkisi, yasama yetkisi ve icra yetkilerini kendi devletleri dahilinde ortaya çıkan tüm olaylar, eşyalar ve şahıslar hakkında ifa edebilirler ve tasarrufta bulunabilirler¹⁵².

Zikrettiğimiz bu kapsamda, ülkelerin kendi ülke sahaları/alanları dahilinde vuku bulan suç kapsamındaki kabahat ve cürümlere ilişkin yargı yetkisini kullanabilme hakkı çağımız dünyasındaki bağımsız devletler oluşumlarının mantıklı bir neticesi olmakla birlikte, saydığımız ve saymadığımız daha birçok ülke yetkilerinin hukuka tabi ve mevcut kamu düzenliliğinin devam ettirilebilmesindeki mesuliyetlerinin uygun bir zorunluluğu olarak gemel anlamda anlaşılmakta ve hak verilmektedir.

---

¹⁵¹ Uluslararası Adalet Divanı Lotus Yargılaması Hükümü, 107. ve 165. paragraflar, Mahkeme hükmünün tamamı için; https://web.archive.org/web/20101210073754/http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1927/1927.09.07_lotus.htm (E.T. 02.02.2022); Malanczuk, a.g.e., 1997, s.152; Kayıhan İçel, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yenilenmiş Altıncı Basım, İstanbul, Beta Yayınları, 2021, s.168-169-170.

¹⁵² Robert Cryer, Prosecuting International Crimes, Second Edition, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press 2005, s. 72-75; Shaw, a.g.e.2008, s. 578,579; Donald R. Rothwell, Stuart Kaye, International Law Cases and Materials with Australian Perspectives, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press, 2011, s.303-304; Oduntan Gbenga, Sovereignty and Jurisdiction in the Airspace and Outer Space, Oxford/United Kingdom, Routledge Publishing, 2012, s. 41-42.

Buna ek olarak Pratikteki olaylar bakımından vuku bulan herhangi bir suç veya kabahat vasfındaki fiilin şahitlerinin, yardım edenlerinin ve ekseriyetle suç işleyenlerin de suçun vuku bulduğu yere bağlı devlette olmasından ötürü mülkilik prensibinin genel bir hukuk prensibi olarak kabul görüp tatbik edilmesi gayet uygun bir olgu olarak birçok düşünür tarafından kabul edilmekte ve dile getirilmektedir¹⁵³.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere günümüzde ülkelerin devlet olarak bütünlük taşıması ve bunu muhafaza etmesi, kamu nizamı oluşturabilmesi ve emniyetinin güvenceye alınması maksatlarıyla kabahat veya cürüm işleyen kişinin veya bu fiile yardım eden kişinin ülkenin yurttaşı veya diğer devlet vatandaşı olması veya olmaması farklılığına girmeksizin mühim olmadığı devletler açısından devlet alanları/sahaları dahilinde vuku bulan kabahatler suçlar açısından yargı yetkisini ifa edebilmenin devletin egemenliğinin en olağan ve kabul görünebilir neticesi olduğu hususunda hiçbir şüphe bulunmamaktadır¹⁵⁴.

Tarihi süreç içerisinde de J.J. Rousseau, Voltaire, Montesquieu, Cesare Beccaria, Diderot ve daha saymadığımız birçok fikir insanı ceza hukuku doğrultusunda mülkilik prensibi konusu ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgilenmişler ve bu prensibi gayet önemseyip, üzerinde çalışıp hakkında fikirlerini beyan etmişler ve başta uluslararası hukuk olmak üzere ulusal ceza hukuklarına ve tabiki nihayetinde uluslararası ceza hukuku ile birlikte aşağıda örneklendirip belirteceğimiz üzere aslında tüm kamu hukukuna yön vermişlerdir.

‘Suçlar ve Cezalar Hakkında’ isimli kitabı ile hukuk literatürüne birçok hukuk prensipleri ve konumuzla ilgili olmadığı için ana metnimizde detaylandırmadığımız birçok hukuki mevzuu sokmayı başaran devrinin Fransız aydınlanmacılarına bilhassa Voltaire ve Denis Diderot’a ve çok daha fazlasına, ayrıca bazı fikirleri çağının önemli metinlerinde dahi direkt olarak yer almış olan(İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’nin 8. maddesi gibi...) mutlak anlamda mülkilik prensibinin en

---

¹⁵³ Shaw, a.g.e.2008, s.578-580; Evans, a.g.e., 2018, s. 600-604; Oppenheim, a.g.e., 2020, s.219,220.

¹⁵⁴ Shaw, a.g.e.2008, s.580; Evans, a.g.e., 2018, s. 604; Oppenheim, a.g.e., 2020, s.220; Malanczuk, a.g.e., 1997, s. 153.

başat fikir sahibi Cesare Beccaria'ye göre yargılama/ceza verme açısından sadece herhangi bir devlet sınırları dahilinde vuku bulan kabahat ve cürümlerin temel alınmasının nedeni öteki ülkelerin cezalandırmaya dair kaidelerinin değişiklik göstermesi ve fakat her devlette mevcut bulunan sosyal sözleşmenin neticesi olarak fiil nerede vuku bulmuş ise orada var olan sosyal sözleşme dolayısıyla oranın hukukunun tatbik edilmesinin en doğru uygulama olacağıdır¹⁵⁵. Buna ek olarak vuku bulan her türdeki kabahat ve cürüm, vuku bulduğu topluluğun tümünün huzuru,sukuneti ve düzeni açısından olumsuz ,menfi ve zarar verici bir olay olmasından ötürü cezalandırmanın o sahada var olan ve hayatını sürdüren insanlar üstündeki genel önleme ve bu durumun bir daha yaşanmasına mani olunması maksatlı, fiilin veya olayın vuku bulduğu ortamda yargılama ve cezalandırma yapılmak suretiyle ve aracılığıyla çok daha akli ve tesirli olacağı muhakkaktır¹⁵⁶.

Sayın Sulhi Dönmezer, yargılama hakkının ve akabindeki cezalandırma yetkisinin ülkelerin egemenliklerinin en doğal başat sonucu olduğunu belirtmesinin akabinde ülkelerin yargılama ve ceza verme yetkilerinin sınırını mülkilik prensibi ile belirlemiş ve ülkelerin kendi ülkeleri içerisinde vuku bulan olayları kovuşturabilmeli ve cezalandırabilmeli şeklinde görüşünü beyan etmiştir. Yani sayın Dönmezer de kendi görüşünü mülkilik prensibinin kabulü yönünde oluşturmaktadır¹⁵⁷.

Tüm ülkelerin, herhangi bir suç teşkil eden olayın herhangi bir unsuru kendi devletlerinin egemenlik sahaları dahilinde olması zorunluluğu sağlanmak koşuluyla mevcut suç politikası adına herhangi bir suç tipine giren bir fiilin kendi devlet sahası dahilinde başlamasına veyahut kendi devlet hudutları dahilinde tamam olması durumunda mezkur olay üzerinde yargılama yetkisi mevcuttur¹⁵⁸. Herhangi bir ülkenin tasarruf yetkisini fiilin kendi devlet hudutları dahilinde başladığı ve fakat

---

¹⁵⁵ Cassese, Gaeta, a.g.e., 2003, s. 277-280.

¹⁵⁶ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e., 2009, s. 83-84-85.

¹⁵⁷ Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, Cilt 1, 14. Bası, İstanbul: Beta Yayınevi, 1997, s.67,68; Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e., 2009, s.24-25.

¹⁵⁸ Cryer, Friman, Robinson, Wilmschurst, a.g.e., 2010, s.45,46; Oduntan, a.g.e., 2012, s.41,42., 1993 seneli Britanya Ceza Adaleti Yasasının 1. bölüm 2. ve 4. Kanun maddelesi uyarınca dolandırıcılık suçlarına (*fraud*) dair icrai veyahut ihmali fiillerin neticesinin Britanya devletinde vuku bulup bulmaması dikkate alınmaksızın mezkur suç vasfındaki fiiller yönünden Britanya ceza yasasının tatbik edileceğine dair bakınız, Shaw, a.g.e.2008, s. 579-584

ülke alanı haricinde neticeleğinde kabahatler ve cürümler hakkında tatbikine subjektif mülkilik ; devlet sahası haricinde başlayan fiilin devlet hudutları dahilinde neticelenmesi durumunda ortaya çıkan kabahat ve cürümler hakkında tatbik edilebilmesine de objektif mülkilik tanımlaması yapılmaktadır¹⁵⁹. Bu ayrım süregelen bir şekilde klasik bir missal ile şöyle anlatıla gelmiştir; Bir ülkeden başka bir ülkenin sınırları dahilindeki bir şeye ya da yere füze atılması durumunda birinci ülke bakımından ona göre subjektif mülkilik prensibi söz konusuyken diğer ülke bakımından onun hakkında objektif mülkilik prensibi kavramı/kutumu vucut bulup söz konusu olacaktır¹⁶⁰. Örnekler bu minvalde arttırılabilir, örneğin; bir arabaya bir devlette bomba düzeneği kurulmuşken bu bombanın diğer bir ülkeden geçerken infilak etmesi durumunda ilk devlet subjektif mülkilik prensibi babında yargılama yetkisi kazanırken, ikinci devlet ise objektif mülkilik prensibi babında yargı yetkisine sahip olacaktır¹⁶¹. Örneklerimizdeki iki ülkenin durumunda da görüldüğü üzere ülkelerin ikisi de aynı fiili mülkilik prensibi kaynaklı şekilde yargılama hakkına sahip olmuşken bu durumda vuku bulan fiili birinci ülkenin mi yoksa ikinci ülkenin mi söz konusu fiili değerlendirmeye ve de yargılamaya geçeceği hususunda birbirini tutmayan, değişik ölçütler ortaya atılmıştır. Düz mantık ile bakıldığında devlet topraklarının bir bölümünde bir sahasında veyahut bütününde ortaya çıkmış olan kabahat ya da cürüm niteliğindeki fiil hususunda yetki hakkı talep eden ülkenin bu kabahat yada cürmün asli unsurlarından en azından birisinin mevcut ülke sınırları dahilinde vuku bulduğunu kanıtlaması icap etmektedir¹⁶². Bahsettiğimiz bu icap ediş Uluslararası Adalet Divanı'mın yukarıda birkaç kez bahsettiğimiz Lotus yargılamasının hükmünde, diğer bazı müşterek hukuk yargı hükümlerinde ve dahi çok sayıda ülkenin milli/ulusal ceza yasalarında ve mahkeme kararlarında da benimsenerek aynı doğrultuda kabul görmüştür¹⁶³. Ve fakat hemen yukarıda örnekte belirttiğimiz bu birinci ve ikinci ülkeler vuku bulan kabahat veya cürmün asli

---

¹⁵⁹ Malanczuk, a.g.e., 1997, s. 110; Lowe, a.g.e., 2003, s. 337-338; Robert Y. Jennings, Arthur D. Watts, Oppenheim's International Law, 9th Edition, London, Longman Publications, 1992, s. 456-460; Shaw, a.g.e.2008, s.579-580; Rothwell, Kaye, a.g.e., 2011, s.305-307.

¹⁶⁰ Cryer, Friman, Robinson, Wilmschurst, a.g.e., 2010, s.47; Shaw, a.g.e., 2008, s.580-581; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.150-152.

¹⁶¹ Lowe, a.g.e., 2003, s.339; Benzer örnekler için bakınız, Shaw, a.g.e., 2008, s.581.

¹⁶² Malanczuk, a.g.e., 1997, s. 150-152.

¹⁶³ Malanczuk, a.g.e., 1997s. 150-155; Evans, a.g.e., 2018, s. 606-607.

insurlarından bir kısmının veya tamamının kendi sahalarında ortaya çıktığını/zuhur ettiğini kanıtlamak suretiyle meydana gelen mezkur kabahat veya cürüm hakkında yetki talep etmeleri halinde oluşacak yetki uyuşmazlığının/çatışmasının çözümlenebilmesi için herhangi bir yerel veya uluslararası bir hukuk kaidesi yahut teamül niteliğinde bir kaide/hüküm ve benzeri mevcut değildir¹⁶⁴. Bahsettiğimiz bu çatışma ve uyuşmazlık ortaya çıktığında çözüm amacıyla durumu Uluslararası Adalet Divanı'nın önüne koymak hususunda karşılıklı kabul etmeleri iyi ve mantıklı bir olasılık gibi gözüküyor olsa da yapısı gereği Uluslararası Adalet Divanı'nın mutlak yargı yekisinin var olmayışı bu çözüm yolunun da bütün uyuşmazlık ve çatışmalar açısından uygulanamayacağını ve bu konu adına çözüm oluşturamayacağını açıkça göstermektedir.

6 Aralık 1933 senesinde hazırlanmış, uluslararası teamül hukuku açısından kaynak bir metin olarak itibar gören, birleştirici devletlilik teorisini sistemleştirmekle kalmayıp, Avrupa Birliği Badinter Komitesini'n de bildiri ve çalışmalarında önemle yer verip alıntılar yaptığı ve yine uluslararası öncü bir çalışma olan ve ayrıca Birleşmiş Milletler Şartı'nın¹⁶⁵ da bazı naddelerinin kaynak metinlerinden¹⁶⁶ olan, 19 Amerika kıtası ülkesinin imzası ve bunlar içindeki 16 Amerika kıtası ülkesinin onayıyla Uruguay'ın Montevideo eyaletinde 7. Uluslararası Amerikan Devletleri Konferansı sırasında hazırlanan ve kabul edilen Montevideo Konvansiyonu olarak da isimlendirilen 'Ülkelerin Hak ve Görevlerine Dair Montevideo Antlaşması'¹⁶⁷ ¹⁶⁸uyarınca bu tipte bir yetki çatışması, uyuşmazlığı veya yetki problem olduğu takdirde, antlaşmanın ilgili hükümleri doğrultusunda yetki açısından çatışma/uyuşmazlık durumunda olan devletlerden hangisi vuku bulan kabahati veya cürmü öncelikle öğrenerek yargılama yetkisini kullanmışsa yargılama yetkisini

---

¹⁶⁴ Cassese, Gaeta, a.g.e., 2003, s. 279-280.

¹⁶⁵ Birleşmiş Milletler Şartı; 26 Haziran 1945 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nin San Fransisco eyaletinde imzalanmış olup 24 Ekim 1945'te yürürlüğe sokulmuştur.

¹⁶⁶ Dinah L. Shelton, Regional Protection of Human Rights, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press, 2010, s.120-125.

¹⁶⁷ Barbara Lee Bloom, The Organization of American States, New York, Infobase Publishing, 2008, s.12.

¹⁶⁸ Sözleşme metninin tümüne erişmek için;

<https://web.archive.org/web/20140729200355/https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20165/v165.pdf> (E.T. 11.10.2018)

kazanacağını Monttrevideo Antlaşması'nın 2. maddesinde¹⁶⁹ kayıt altına alınıp 16 Amerika kıtası ülkesi tarafından onaylanarak bu konuda ilgili maddeye herhangi bir çekince gösterilmeden kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. International Law kitabının müellifi Malcolm Shaw ise yetkili yargı merciinin suçu işleyen bulduğu devlet doğrultusunda değişeceği kanaatini taşımaktadır¹⁷⁰. Ancak belirtmekte yarar görüyoruz ki kabahati ya da cürmü işleyen ülkede bulunmadan yargı faaliyetinde bulunulamayacağına herhangi bir kısıtlayıcı kaide mevcut değildir. Ülkeler asıl kaide bağlamında yargılama faaliyetini huzurda yani yüz yüze şekliyle gerçekleştirmeyi onaylamış olmakla beraber bazı ayırık durumlarda olağandan ayırık kaideleri onaylayarak, suçu işleyen veya yardım edenin gıyabında başlattıkları yargı faaliyetini(soruşturma veya kovuşturma) akabinde bu kişilerin(suçu işleyen veya yardım eden) talep edilmesi tutumunu takınmaktadırlar¹⁷¹.

Mülkilik prensibi sosyal bir biçimde devamlılığını sağlayan bir topluluğun, bir devlete, belirli bir araziye/alana bağlı olmasını(başka bir anlamda yerleşik olma durumu) zorunlu kıldığından bu prensibin söz konusu olması ve aynı zamanda tatbik edilmesi insan topluluklarının göçebe hayattan/yaşayıştan çıkıp yerleşik hayata/yaşayışa geçişi ile birlikte olmuştur¹⁷². Eski Yunan site devletlerinde/yerleşimlerinde de mülkilik prensibinin mevcut olup tatbik edildiği görülmektedir. Eski Roma ülkesinin egemenliği aleyhine işlenen kabahat ve cürümler ile herhangi bir olayda yada durumda mağdur bırakılan kişinin Roma yurttaşı olması durumu taşıyan kabahat ve cürümler dışında kendi İmparatorluk sahası haricinde vuku bulan kabahat ve cürümlerle alakadar olmayan ve harekete geçmeyen eski Roma İmparatorluğu'nda da aynı şekilde mülkilik prensibinin var olduğu ve tatbik edildiği açıkça görülmekte olup kolaylıkla söylenebilir¹⁷³. İmparatorlukların yıkılması akabinde derebeyliklerinden oluşan Avrupa'nın ortaya çıkmaya başlaması, mülkilik prensibinden şahsılık prensibine doğru bir yönelim

---

¹⁶⁹ 2. Madde (Article 2) <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>

¹⁷⁰ Shaw, a.g.e., 2008, s.580.

¹⁷¹ René Provost, International Human Rights and Humanitarian Law, , Cambridge/United Kingdom Cambridge University Press, 2018, s.70-77.

¹⁷² Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e., 2009, s.63-64; Evans, a.g.e., 2018, s. 608,609.

¹⁷³ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e.,2009, s.67, 68, 69.

oluşturmuştur¹⁷⁴. Onikinci yüzyılda mevcut olan feodel baskıcı system, kabahatin ya da cürmün gerçekleştiği yeri hiç dikkate almayıp, kontrolü altına aldığı tüm insanlar hakkında ve bu insanlara yönelik cezalandırmalar ve muhakemeler yapabilen senyörler ve derebeylerinin ellerine geçmiştir¹⁷⁵. Fransa’da ceza verebilme hakkı onyedinci yüzyıl sonuna dek derebeylerinin kişisel yetkisi ve aynı zamanda kraliyet yargısının ülkesel/ulusal yetkisi doğrultusunda oluşturulup uygulanmaktaydı. 1648 yılında imzalanan Vestfalya Barışı (Münster Antlaşması ve Osnabrück Antlaşması) sözleşmesi sonrasında ülkelerin kendilerine mahsus kendi ülkeleritle sınırlı olan yetkilerini kendi devlet sahalarında/hudutları dahilinde tam ve asli olarak tasarrufta bulunabilmeleri ve yavaş yavaş ulus devlet düşünceinin olgunlaşması ve kabul görmesi sonucunda ülkelerin yargılama faaliyetlerinde de yerelliğe(ülke sınırları dahiline müdahale) tekrardan bir kayış gözlemlenmiştir¹⁷⁶. Yine 1670 tarihli bir Fransa kraliyet yönetmeliğinde gördüğümüz, kabahat ya da cürmün vuku bulduğu bölgedeki yargı kurumunun ilk ve asli yetkili/görevli olacağını kaide haline getirerek mülkilik prensibini tekrardan değerlendirmeye almıştır¹⁷⁷.

Yukarıda tarihi süreçte örnekler de vererek belirttiğimiz mülkilik prensibi hukuk literatürüne girmekle birlikte yine de dünya üzerindeki kuvvetli ülkeler ve özellikle Fransızlar zaman içinde kuvvetlenen neredeyse her ülke (tarihi süreçte yukarıda birçok yerde belirttiğimiz üze birçok olumlu gelişmeye beşiklik etmesine rağmen Fransa’da bu ülkelere dahil olacaktır) ileriki zamanlarda geçmişi ve kabullerini bir kenara koyup, vuku bulan olaylarda soruşturma, kovuşturma ve yargılama yetkilerini kendi üzerlerinde görecektir. Sermaye biriktirme düşüncesinin (ekonomik saikler ve siyaset) de çok etkili olduğu bu duruma örnek olarak 89 Fransız Devrimi evvelindeki kürek çekme cezalandırmasındaki işçiliği muhafaza edebilme düşüncesiyle Fransa vatandaşı olmayan insanlara Fransa dışında verilmiş hükümlerin infazının bile Fransa devletinde infaz edilmesi yoluna gidilmiştir. Bununla aynı doğrultuda Fransa yurttaşlarının diğer başkaca devletlerde

---

¹⁷⁴ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e., 2009, s.68,69; Evans, a.g.e., 2018, s. 610-613

¹⁷⁵ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e.,2009, s. 69-70.

¹⁷⁶ Danielle Ireland-Piper, ‘Prosecutions of Extraterritorial Criminal Conduct and the Abuse of Rights Doctrine’, Utrecht Law Review, 2013, Sayı:9, s. 66-68.

¹⁷⁷ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e., 2009, s.72-73.

işledikleri kabahatler ve cürümler ile ilgili olarak eda edilecek olan soruşturma, kovuşturma ve hüküm verme gibi yargılama faaliyetleri ayrıcalıklı haklar(kapitülasyonlar) aracılığıyla Fransız sefirliklerinde ifa edilmiştir. Akabinde 1972 senesindeki bir kararname ile tekrardan mülkilik prensibine dönüş yapılacaktır¹⁷⁸.

Hukuk literatüründe Kıta Avrupası Hukuk Sistem olarak da isimlendirilen Kara Avrupası Hukuk Düzeni her ne kadar yine literatürde müşterek hukuksüzeni veya ortak hukuk düzeni olarak da isimlendirilmiş olan Anglo-Sakson Sistemi'nde teorik anlamda farklılık göstermesi neticesinde mülkilik prensibinin yanısıra şahsilik prensibi de kabul görmesine¹⁷⁹ rağmen pratikte yargılama yetkisinin kullanımı esnasında menfaatleri gereği diyebileceğimiz saiklerle mülkilik prensibi esas alınmaktadır. Yani teoride kabul ettikleri bir düzen pratikte temel alınmamaktadır denilebilir¹⁸⁰.

Anglo-Sakson hukuk düzenini benimsemiş olan Anglo-Saksondevletlerinde ortak hukuk düzeni/sistemi başlangıcından beri geleneksel denilebilecek bir biçimde mülkilik prensibi temeline oturtulmuştur¹⁸¹. Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık önde gelmek üzere, temel kaide bakımından, sadece kendi topraklarında vuku bulan kabahat ve cürümler açısından yetki hakkı talep ederek soruşturma, kovuşturma ve hüküm verme faaliyetinde bulunmaktadır. Şahsilik prensibinin mülkilik prensibine uygulamada fayda sağlamasıyerine olumsuz bir uygulama oluşturacağı fikrini taşıyan ve mutlak kazuistik bir mülkilik prensibinin içselleştirildiği Anglsakson devletleri yabancı bir ülkede herhangi bir kabahat yada cürüm işleminin akabinde kendi ülkesine geri dönen şahısları, kendi yurttaşı olmaları halinde bile, suçluların iadesi kurumunu çalıştırmaktadırlar ve ek olarak belirtmek gerekirse, diğer ülkelerle yaptıkları iki taraflı veya çok taraflı antlaşmalara

---

¹⁷⁸ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e., 2009, s.74-75.

¹⁷⁹ Evans, a.g.e., 2018, s. 613-618.

¹⁸⁰ Malanczuk, a.g.e., 1997, s. 152-155.

¹⁸¹ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e., 2009, s.75-76-77.

bu minvalde maddeler ekletme yolunu tercih etmektedirler¹⁸². Birleşik Krallık'ta yargılama ve hakkında hüküm verebilme yetkisi genel anlamda mülkilik prensibi kabulü ve tatbiki temelinde oluşturulmuştur. Bu yüzden suç vasfındaki bir fiilin kati bir suretle Birleşik Krallık devletiyle bir şekilde irtibatı aranmaktadır ve bu irtibatın varlığı zaruridir. Birleşik Krallıkdevletinin yurttaşlarınca diğer bir ülkede eda edilen suç niteliğindeki fiiller o suç tipi ya da suç konusu hakkında hususi bir kuralın olmaması halinde cezaya çarptırılmazlar¹⁸³. Bu şekildeki bir prensibin benimsenmesine yasama faaliyetleri esnasında şu şekilde şerh düşüldüğü kaydedilmiştir; 'Bu devletin ceza yasaları millet olarak nasıl bir toplum dahilinde hayatımızı sürdüreceğimize dair isteği göstermektedir. Bir fiilin makbul sayılıp sayılmayacağını,değişkenliklerini, ölçülerini ve biçimlerini hukuk şekillendirmektedir.Bizlere yalnızca ne tür fiillerin ceza yasalarımız aracılığıyla yasaklanması hususunu belirlemek düşmektedir.;st,snalar hariç olmak üzere genel kabul gören şekliyle biz bunu başkası için yapamayacağımız gibi başkası da bizim üzerimizde bizim için yapamaz. Diğer neden de şudur ki, ceza hukuku sistemimizde ceza muhakemeleri, mahkemenin ilgili organının duruşma açmak suretiyle maddi gerçeğe ulaşmada, maddi gerçeğin meydana çıkarılmasında çapraz şekilde sorgulama metodunun uygulanması ve toplanan kanıtların değerlendirmeye alınması şeklinde oluşturulmuştur.Tüm bu sayılanların en sağlıklı şekliyle değerlendirilebileceği yer kabahatin ya da cürmün vuku bulduğu yer olacaktır¹⁸⁴. Düşülen bu şerh ile suç vasfında sayılacak fiil ve hareketlerin devletin sınırları dahilinde vuku bulması zorunluluğuna bağlı olduğu belirtilmiş olmaktadır. Alıntısını yaptığımız şerhte de farkedileceği gibi aslında bu açıklamaların tümü bir tarafıylada ülkelerin şahsılık prensibi hakkındaki eleştirileri olarak da kabul edilebilir. Mülkilik prensibini temel olarak oluşturulmuş olan Birleşik Krallık ceza hukuk sisteminde sınır aşırı yetkinin onayı da şu biçimde meydana gelmiştir;

---

¹⁸² Dönmezer, Erman, a.g.e., 1997, s.285-286; Durmuş Tezcan, "Ceza Kanununun Yer İtibariyle Uygulanması: Milletlerarası Ceza Hukuku", Ceza Hukuku El Kitabı, İstanbul: Beta Yayınları, 1989, s. 180-182; Zafer, a.g.e., 2013, s.639; M. Fatih Çınar, Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Gelişimi Işığında Uluslararası Ceza Divanı, İstanbul: Kazancı Hukuku Yayınevi, 2004, s.58-59.

¹⁸³ McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 268,269.

¹⁸⁴ Jennings, Watts., a.g.e., 1992, s.462-465; Evans, a.g.e., 2018, s. 619-621.

‘Yakın zamanlarda başka devletlerle sınırı aşan/sınır ötesi olaylara karşı birlikte müdahale ve birlikte çalışma gibi mantıklı gereksinimler sınırı aşan yetkinin onaylanmasını mecburi hale sokmuştur. Bu, suçlarla daha etkili bir mücadeleyi için akıllıca bir gerekliliktir. Toplumlar ve teknolojiler ilerledikçe uluslararası boyutta vuku bulan suçların da hem niteliğinin hem de niceliğinin arttığı görülmektedir. Bu suç tiplerine örnek olarak öncelikle cürmü büyük olan terör suçları, tehlikeli madde suçları, değişik türlerdeki silah ve silah benzerlerine dair suçlar, uyuşturucu suçları, birçok çeşitlilikte olan ekonomik suçlar, her türde taşıt kaçırma suçları verilebileceği gibi yine değişik boyutlarda yapılan daha ufak boyutlarda olmasına rağmen yine de uluslararası toplum açısından rahatsızlığa sebep olan ve uluslararası topluma zarar veren dolandırma suçları, hırsızlık, insan ticareti, organ ticareti suçları, cinsel suçlar verilebilir. Avrupa kıtasında çoğu ülke sınır aşırı yetkiyi onaylayarak ülkeleri yurttaşlarının ülke hudutları haricinde bulaştıkları olaylar bakımından da denetleme ve müdahale yetkisini de ellerinde tutmakta ve fakat, Birleşik Krallık’tan farklı olarak, yasalarında yer verdikleri farklı maddelerden ötürü bu şahısları, talep edilmeleri durumunda iadeleri hususunda gereken çalışmayı gerçekleştirip tamamlamamışlardır. Sayısı yüzü aşan ülkeyle suçlu iadesi konusunda karşılıklı anlaşma yoluna giderek sözleşme imzalamış olan ve bu doğrultuda üzerinde anlaşılmış ve onaylanmış olan garantilerle kendi ülkesi yurttaşının iade edilmesini de kabul etmiş olan Birleşik Krallık yasalarında kimi durumlarda yurttaşının Birleşik Krallık sınırları haricinde faili olduğu bazı büyük olaylardan ötürü bu kişinin talebe rağmen iade edilmeme gibi neticenin de meydana gelmesi ihtimaller dahilindedir. Bu çeşit farklı durumlar ve değişik zorluklar topluma ilişkin ve politikaya ilişkin kaygıların bulunduğu coğrafi bölgelerde olağandan daha fazla yetki düzenlemesinin oluşturulması anlamında zorlamaya neden olmaktadır¹⁸⁵.’

Bahsedilen iade işleminin zor yanı Birleşik Krallık’ın suçluların iadesi yönünde karşılıklı bir sözleşme ve antlaşma yoluna gitmediği bir ülkede yurttaşının kabahat veya cürüm teşkil eden bir fiilde bulunması akabinde Birleşik Krallık’a tekrar gelmesi durumunda ve suçluların karşılıklı iadesi sözleşmesinin imzalandığı

---

¹⁸⁵ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s. 270-274; Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e., 2009, s. 134-135.

bir devlette ifa edilen bir kabahatin ya da cürmün Birleşik Krallık'ın sınır aşırı yetkisi haricinde olması olasılığında oluşması ihtimal dahilindedir.

Mülkîlik prensibinin onaylanmasının sebepleri, kabahatin ya da cürmün vuku bulunduğu devlet bakımından birçok kazanımlar ve yararlar barındırmaktadır. Örneklendirmek gerekirse, ifa edilen kabahatin ya da cürmün kanıtları çoğunlukla fiilin vuku bulunduğu alanda olacağından kanıtların derlenmesi ve düzenlenmesi muhakeme ekonomisi bakımından çok daha makul olacağından, mahkeme faaliyeti çok daha suratlı her şeye ulaşımın krahata olması sebebiyle daha sağlıklı ilerleyecektir. Suçu işleyen kişimin yabancı olmaması halinde, sanığın haklarının muhafaza edilebilmesi açısından da fiilin vuku bulunduğu yerde daha sağlıklı bir muhafaza imkanı vardır. Suç vasfındaki fiili ifa eden kişinin fiilin vuku bulunduğu yer hukukunu ve kendisine sağlanmış olan haklara vakıf olduğu kabul görmekte ve var sayılmaktadır. Yine suç, işleyen kişi yabancı bir yurttaş olmadığı takdirde suçun vuku bulunduğu ülkede kullanılan lisana hakim olduğundan muhakeme boyunca kendisini ve haklarını daha sıhhatli ve kolay takip edebilecektir. Ve yine aynı zamanda genel kabul gören anlayışa göre kamunun düzenine zarar veren fiilin vuku bulunduğu yer olarak genel kabul gördüğünden burada bozulmuş olan düzenin dirliğin yine burada yürütülecek soruşturma, kovuşturma ve hüküm verme safhalarıyla ve her safhanın aynı yerde olacak olması sebebiyle sağlanacağı genel bir kanıdır. Ve şuda var ki kamuoyu aynı yerde takip edilecek olan muhakeme süreciyle daha yakından ilgilenip daha sıkı takip ederek olumlu mânâda daha güçlü bir kamuoyu oluşumuna yol açacaktır. Ve muhakemenin sonucunda da varılan hükümden daha fazla etkilenecektir. Bu sayede kamu düzenini bozan bir durumun tamiri daha etkili olmuş olacaktır¹⁸⁶.

Suç vasfındaki uluslararası olayla bakımından da soruşturma ve hüküm verme aşamalarının suçun vuku bulunduğu yer ülkesinde ifa edilmesi olay ile ilgili tüm ceza muhakemesinin ilerleyişini sağlıklı bir şekilde hızlandıracığı ve yürüteceği gibi suç vasfındaki fiilden yakinen zarar gören herkes(mağdur, mağdur yakınları ve kamu)

---

¹⁸⁶ Evans, a.g.e., 2018, s. 621.

adına da yaşamış oldukları bu kötü olaydan kurtulmaları, yaşanmış olan bu kötü olaylara dair toplumda oluşan ve biriken kızgınlığın, kargaşanın, gerginliğin silinmesi ve nihayetinde de toplumu oluşturan kişilerin olayla ilgili kusuru bulunanların, faillerin, yardım edenlerin ve suçlu olan herkesin cezasını çektiklerine de yakinen tanık olmaları bakımından da mülkilik prensibinin tatbik edilmesi çok etkili bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁸⁷. Bu olayda yer alacak kişiler açısından da bir değerlendirme yapmak gerekirse; olayın muhakemesi sürecine dahil olan gerek savcılar gerek hakimler gerekse de avukatlar ki bu kişiler muhakemenin soruşturma, kovuşturma ve hüküm verme kısımlarında yer alacak kişilerdir, olayın vuku bulduğu devletin vatandaşları olacakları için kullanılacak lisanda ve hukukta yabancılık çekmeyeceklerinden olaya tam anlamıyla hakim olarak aynı zamanda olayın ülkede insanlar üzerinde meydana getirdiği duyguları, istekleri hem kendileri az ya da çok tahmin ediyor olacaklar hem de ulusal ve uluslararası basın olayı ne şekilde takip ettiğini, hangi adalet değerlerinin ve yöntemlerinin olayda etkili olabileceği hususunda da üzerlerindeki bu takip edilme hissi ile birlikte daha sağlıklı ve toplum dengesine uygun bir değerlendirmede ve çalışmada bulunabileceklerdir. Bu durumda mülkilik prensibinin önemini vurgulamaktadır¹⁸⁸. Bir başka açıdan ,nihayetinde olay ile ilgili hüküm verip kişileri ve hatta komple toplumu etkileyecek olan mahkeme hakimi kendi ülke yasalarını,işleyişini ve kısacası hukukunu diğer başka yabancı devletlerin yasalarından ve hukuklarından daha sağlıklı bildiği düşünüldüğünde olayın vuku bulduğu yerdeki hukukun(yasaları ve tüm uygulamalarıyla) tatbikinin zaruriyeti mülkilik prensibini benimseyip müdafa edenlerce şiddetli bir şekilde savunulmaktadır¹⁸⁹.

Çalışmanın akabindeki bölümlerinde artık coğrafi bir kavram olarak ülke terimi ile neyin kastedildiğini, şümulunu, kastedilen alanlara nelerin girebileceği ve giremeyeceği hususunu irdelenecek ve bu terimle belirtilen alan dahilindeki durumların bütün yetki prensipleri bakımından kafi olacak şekilde açıklanması hem

---

¹⁸⁷ Jennings, Watts., a.g.e., 1992, s. 465,466; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 275,276.

¹⁸⁸ Jennings, Watts., a.g.e., 1992, s. 467; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s.277.

¹⁸⁹ Kayıhan İçel, Süheyl Donay, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım, İstanbul, 5. Basım, 2006, s. 168-171; Oppenheim, a.g.e., 2020, s.221-222.

birinci bölümde açıkladığımız devlet yetkilerinin sınırlanılacağı ve kullanılabileceği alanın tespit edilebilmesi hemde kabahat veya cürüm gibi suç vasfındaki bir olayın vuku bulduğu yerin tespit edilmesi ve bu yönde hareket edilmesi bakımından şüphesiz bir gereklilik taşımaktadır.

2.2.1. Ülke Kavramı ve Kapsamı

Diğer bütün bilim dallarında olduğu gibi hukuk biliminde de bilim çalışmalarının sağlıklı ve düzenli yürütülebilmesi için metodolojik açıdan sınır ve şartların önceden belirlenmesi elzem bir durumdur¹⁹⁰. Bu durum bütün bilim dalları adına önemli olsa da pratikte insanlara etkisi çok daha hissedilir olan ve yaşantılarını derin bir şekilde etkileyen bilhassa hukuk bilimi açısından çok fazla önem arz etmekte ve hissedilmektedir. Hukuk bilimleri açısından/içerisinde ise bilhassa Ceza Hukuku bakımından ise bir hadiseye tatbik edilen bir kaideler bütünü oluşturduğundan, bu durum ciddiyetini daha da arttırmaktadır. Ülke terimi, tatbik edilecek olan hukukun alanını belirleyen, sınırlarını çizen bir karşılık bulmasından ötürü ehemmiyetle izah edilmesi gereken bir terimdir¹⁹¹. Öncelikli olarak, bir ülkenin kabahatlerle ilgili olanlar da dahil tüm ceza yasalarının (buna ilgili kanunlar, yönetmelikler de girmektedir) bağlayıcı olduğu alan geçerli olduğu alan coğrafya anlamında ülke coğrafi alanıyla sınırlı ve kısıtlı olması sebebiyle ülkenin tarifinin yapıldıktan sonra kapsamının ortaya konulması ülkelerin mevcut yetkilerini uygulaması ve bunu yaparken ki sınırları tespit edebilmesi bakımından birinci derecede önemde bir husustur.

Hukuk literatüründe ve siyaset bilimi alanında kabul görmüş bir onay doğrultusunda devlet asgari 3 ana ögenin bir arada bulunmasından müteşekkildir. Bu ögeler, en başta tabi ki insanlar (yani insanlardan oluşmuş olan bir topluluk), akabinde ülke ve son öge olarak ise kendisinin daha tepesinde başkaca bir sultaya,

---

¹⁹⁰ Karl R. Popper, Bilimsel Araştırmanın Mantığı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 126.

¹⁹¹ William A. Schabas, An Introduction to the International Criminal Court, 5th Ed, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press., 2011, s.80-85; Jennings, Watts., a.g.e., 1992, s.466-467.

velayete teslim olmamış bir siyasal yönetmedir¹⁹². Tanımdan da rahatlıkla çıkarılabileceği üzere bu durumda ülke kavramı, devletin temel öğelerinden en önemlilerinden biri olması yanı sıra bir de devletin egemenlik yetkilerinin prensip olarak da hudutlarını meydana getirmektedir. Bu sebeple rahatlıkla genel kabul gören ve aynı zamanda ana kaide diyebileceğimiz bir çıkarımla; bir devletin, egemenlik haklarının/yetkilerinin nerede başlayıp nerede etkili olup nerede biteceğinin hududunu ‘ülkesi’ göstermekte ve meydana çıkarmaktadır denilebilir¹⁹³.

Çalışmamızın birinci bölümünde devletlerin egemenlik kaynaklı sahip oldukları yetkileri konusunu incelerken detaylı bir şekilde açıkladığımız üzere, herhangi bir ülkenin, devlet olmasından ötürü kazandığı egemenlik haklarını/yetkilerini Devletler Umumi Hukuku’nun kaidelerinin belki de en önemlisi kabul edilen her ülkenin başkaca öteki ülkelerin kendi ülkeleri hakkındaki(ülkelerini kapsayan) egemenlik yetkilerini kabul etmekte ve buna saygı göstermektedir. Bu anlamda devletin ülkesi kapsamı yani devletin üzerinde münhasır egemenlik haklarını/yetkilerini ve her çeşit tasarrufları ifa edebileceği alanın tespit edilmesi büyük önem kazanmaktadır. Şöyle ki, bir ülkenin sınırları dahilindeki herkes ya da her eşya o alana dahil olması akabinde alanın sahibi olan ülkenin münhasır egemenlik haklarına/yetkilerine/yükümlülüklerine bağlanmış olur. Aynı zaman dilliminde aynı ülke sahasında/alanında tek bir ülkeden başka ülkelerin bahsettiğimiz şekliyle egemenlik yetkileri/hakları doğrultusunda tasarrufta bulunmaları söz konusu olamayacaktır¹⁹⁴.

Devletlerin coğrafi bakımdan alanlarının belirlenmesi, bu alanın nereye kadar kabul edildiği ve aynı zamanda başka neleri kapsadığı ile birlikte belirlenecek bu coğrafi saha üstünde ülkelerin münhasır hak ve yetkilerine dair genel kabul edişler ve temel bilgilendirme bu bölümde tartışılacak olup aynı zamanda Türk hukukunun bu konu hakkında ne şekilde tatbik edileceğine dair bütün kaidelere de akabindeki

---

¹⁹² Pazarcı, a.g.e., 2021, s. 139-145.

¹⁹³ Christian Marxsen, “Territorial Integrity in International Law – Its Concept and Implications for Crimea”. Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, Cilt: 75, 2005, s.6-27

¹⁹⁴ Oppenheim, a.g.e., 2020, s.223,224; Lowe, a.g.e., 2003, s. 336; Evans, a.g.e., 2018, s 621.

bölümde, bu bölümde yaptığımız genel sayılabilecek/diyebileceğimiz açıklamalara atıf yapılmak suretiyle değinilecektir. Üzerinde durulmasında önem kesbettiğimiz bazı durumlar elbetteki hem bu bölümde hem de akabindeki bölümde ayrı başlıklar altında gerek duyuldukça tartışılacaktır.

2.2.1.1. Gerçek Mânâda Ülke

Bu kısımda temel olarak genel mânâda ülkenin kapsamını belirlemeye çalışılacak ve bu yapılırken de mülklik prensibinin uluslararası hukuktaki yeri dikkate alınmak suretiyle antlaşmalar, doktrin ve mahkeme kararları çerçevesinde açıklanmalar yapılacaktır. Hem iç hukukta hem de uluslararası hukukta kabul görmüş düşünce doğrultusunda bir ülke deniz, kara ve hava sahalarından/alanlarından müteşekkildir. Bu sahaların tümü yukarıdaki kısımda da bahsettiğimiz üzere herhangi bir devletin ülkesini(ülke alanını) meydana getirmektedir. Genel mânâdaki ülke tanımı, hudutları belirlenmiş kara sahası(ana ülkesi diyebileceğimiz ana karası) ve mevcut olması durumunda adalarını iç denizlerini de içine alan bir bütünü ifade eder. Ancak burada ana karaya, yine mevcut olması durumunda göller, akarsular nehirler tipi tüm iç sular da dahil olacaktır. Buraya kadar belirtilenlerle de kalmamaktadır şöyle ki buraya kadar belirttiklerimiz sadece ülkenin yüzeyiyle fiziki bağlantılı ve bitişik olanlardır ve ülke sadece yüzeyden oluşmuş bir yer yüzü parçası değildir. Yani bir ülke adına sadece yüzeyden ibaret yapılacak bir tanımlama eksik kalacaktır. Çünkü bu alan/saha yer altında da varlık göstermekte ve devam etmektedir¹⁹⁵. Ve yine aynı yer altında olduğu gibi ülkenin yer üstü de hava sahası adı altında kapsamı içine dahil olmaktadır¹⁹⁶. Ve bütün bunlara ek olarak ayrı bir bölümde inceleyeceğimiz üzere mevcut olması halinde kara suları da yine ülke alanına dahil olan sahalardandır¹⁹⁷. Fakat bahsettiğimiz ve ayrı bir bölümde özellikle üzerinde durup geniş biçimde

---

¹⁹⁵ Pazarcı a.g.e., 2021, s.11.

¹⁹⁶ Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, Ankara: Seçkin Yayınları, Dokuzuncu Basım, 2006, s. 70-79.

¹⁹⁷ Varghese, Rose, "Territorial Sea and Contiguous Zone Concept and Development". Cochin University Law Review, School of Legal Studies, Cochin University of Science and Technology, Cilt: 9, 1985, s 426-469.

açıklayacağımız üzere karasularının tek taraflı ya da çok taraflı antlaşmalar ile kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiş birtakım kısıtlamaları mevcut olabilmektedir.

Bu sebeple unutulmamalıdır ki her devlet, devletin kıyısı olduğu denizin veya deniz sahasının tümüne tek başına sahip olamamakta ve tek başına bu mezkur alan üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunamamaktadır¹⁹⁸. Toparlayacak olursak ülke denildiğinde genel mânâda kastedilen az da olsa detaylandırdığımız hava, kara ve deniz alanlarının bütünüdür. Bu kısa ve öz tanımlamanın detaylarına çalışmamızda değinilecek olup, mevcut yerli ve yabancı literatür kaynaklarında bu şekilde özetlenmektedir¹⁹⁹. Bu özete devletlerin pratik mânâda ülkesi denilmektedir. Pratik ve ilk etapta anlaşılacak mânâdaki bu ülke kapsamına hudutları çizilmiş bir anakara, olması halinde mevcut adalar, devletin hudutları dahilinde bulunan iç deniz,dere, nehir, akarsu, göl ve daha başka türdeki bütün kaynaklar ve sular, karasuları ve tabiki devletin sınırları üstündeki hava sahası/alanı ve son olarakda yer yüzü alt kısmı dahil olmaktadır²⁰⁰.

Herhangi bir devletin kendi ülkesini ilk olarak anakarası da diyebileceğimiz kara ülkesi meydana getirmektedir. Doğal bir şekilde oluşmuş adalar da ülke tanımına girdiği gibi bununla birlikte deniz sahasında yapılmış olan sonradan yapılmış yapılar da bu tanımın içine girmektedir. Bunlardan ayrı olarak bir ülkenin karasuları da devletlerin ülkesi kapsamına girmektedir ve devletler münhasır egemenlik haklarını/yetkilerini bu saha üzerinde de tasarruf edebilirler. Son olarak ülkelerin ana karası ve karasuları üstünde ve herhangi bir hava aracının veya aletinin erişebileceği en tepe kısma kadar bulunan alan olan ulusal hava sahası şeklinde tanımlanan bölge de devletin ülkesi tanımının içine girmektedir. Uzay sahası ise

---

¹⁹⁸ Soto, Max Valverde. “General Principles of International Environmental Law”. ILSA Journal of International & Comparative Law, Cilt: 3, Sayı: 193, 1996, s. 196-199.

¹⁹⁹ Oppenheim, a.g.e., 2020, s.224,225; Pazarcı a.g.e., 2021, s. 141-142.

²⁰⁰ Jiia, Bing Bing, “The Principle of the Domination of the Land over the Sea: A Historical Perspective on the Adaptability of the Law of the Sea to New Challenges”. German Yearbook of International Law, Cilt: 57, 2014, s. 01-34.

sonradan da ayrı bir bölümde de değinileceği üzere ülkelerin ulusal yetkileri dışında kalmaktadır²⁰¹.

İnsan topluluklarının bir arada üstünde yaşadıkları ülke, devletin temel, zaruri ve yapıcı öğelerindendir. Ülke alansız bir devletin varlığı kabul edilemeyeceğinden ötürü her devletin küçük ya da büyük sahalı olan ülke alanları mevcuttur²⁰². Mesela Monako Krallığı gibi. Bu örnekleri çoğaltmak kolaydır. Diğer yandan ülkelerin coğrafi bakımdan sadece kara, olması durumunda deniz ve hava sahasından ibaret olacağı gibi bir zarurilik de kabul edilmemektedir. Bazı devletlerin birden fazla alanlardan/sahalardan oluştuğuna çokça şahitlik etmekteyiz²⁰³. Örnekleri her türden çoğaltmak mümkün olmakla birlikte mesela İngiltere farklı büyüklüklerdeki adalardan müteşekkildir. Bir devletin ülkesi sade bir ana karadan müteşekkil olabilirken kimi ülkeler birbirinden özgür kara parçasından müteşekkil olabilir. Buna Amerika Birleşik Devletlerini örnek göstermek mümkündür²⁰⁴.

2.2.1.2. Farazi Mânâda Ülke

Herhangi bir ülkenin; deniz, anakara, hava ve karasuları sınırları dahilinde vuku bulan kabahat ve cürümlerden ötürü münhasır yargı yetkisine/hakkına haiz bulunması durumu mülkilik prensibi uyarınca ve mülkilik prensibi kaynaklı olarak kabul görmüş bir tutumdur. Sebebi ise zikredilen hudutlar, herhangi bir ülkenin hakiki ve kabul edilmiş alanları oluşudur. Özetle hakiki mânâda bir devleti ortaya koymaktadır. Ve fakat kabahat veya cürüm, her seferinde o ülkenin zikredilen hudutları dahilinde vuku bulmayabilir. Aynı ülkenin bayrağını bulunduran ticari bir gemide²⁰⁵ veya sivil hava taşıtlarından herhangi birinde de kabahat ya da cürüm ifa edilmiş olabilir. Ve

---

²⁰¹ Rothwell, Kaye, a.g.e., 2011, s.299-305.

²⁰² San Marino Cumhuriyeti, Vatikan, Lichtenstein Krallığı örnekli ülkeler alanları çok ufak olmasına rağmen yinede bir ülke alanına maliktirler; Oppenheim, a.g.e., 2020, s. 219.

²⁰³ Örneğin Japonya ve Endonezya farklı büyüklüklerdeki adalardan oluşmaktadırlar; Pazarcı a.g.e., 2021, s.145,146.

²⁰⁴ Pazarcı a.g.e., 2021, s.146,147.

²⁰⁵ Rollin M. Perkins, "The Territorial Principle in Criminal Law". The Hastings Law Journal, Cilt: 22, Sayı: 5, 1971, s.12.

hatta aynı ülkenin, hava ve deniz savaş taşıtlarında da vuku bulmuş olması mümkündür.

Bir ülke bayrağını bulunduran ve sivil olan hava ve deniz taşıtlarıyla; sivil olmayan hava, deniz savaş taşıtlarının üstünde/içinde veya hava ve deniz savaş taşıtları aracılığıyla da çeşitli cürümler ve kabahatler oluşabilir. Herhangi bir ülkeye bağlı bulunan savaş veya sivil hava ve deniz taşıtları dahilinde veyahut bu deniz veya hava taşıtları marifetiyle vuku bulan olay başka bir ülkenin sahilinden geçiş esnasında yani başkaca bir ülkenin karasuları dahilindeyken vuku bulabileceği gibi; açık denizde veya başkaca bir ülkeye ait kıta sahanlığı alanı dahilinde veya münhasır ekonomik bölgesi dahilinde ve hatta iç sularında dahi vuku bulmuş olabilir²⁰⁶. Saydığımız tüm bu ihtimallerde vuku bulacak kabahat ve cürümlerden ötürü ülkeler birbirleriyle kendi aralarında yetki uyuşmazlığı ve yetki/hak çatışması problemiyle karşı karşıya gelebilirler. Bu sebeplerden dolayı; örneklendirilen bu taşıtların maliki olan ülke, fiilin vuku bulduğu sahada münhasır yargı yetkilerine sahip olan ülkenin kimler oldukları ve devletarası antlaşmaların bu durum hakkındaki yöneliminin ne şekilde olacağının belirlenmesi icap etmektedir. Bu belirleme yapılamadığı veya yapılamadığı durumlarda hukuki mânâda çayışma ve uyuşmazlıklar ile daha da kötüsü devletler arasında hakiki şekilde/mânâda da savaş tarzında çatışmalar vuku bulabilir. Doğurabileceği sonuçlar göz önüne alındığında görüldüğü üzere bu belirleme sadece ilgili ülkeler arasında sınırlı kalmayıp tüm uluslararası toplum açısından da çok hayati bir hâl almaktadır. Ülkelerin veya devletlerüstü kuruluşların oluşturduğu uluslararası antlaşmalarda açıklanan sınırların belirlenmesi, yargı yetkisi uyuşmazlıkları tarzı hukuki çatışmalarla, savaş hali tarzı fiili çatışmaları yegane önleyebilecek çözüm yolları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı üzere farazi mânâda ülke, bir ülkenin hava ülkesi, kara ülkesi ve deniz ülkesi haricinde de egemen oluşu kaynaklı münhasır yargı yetkilerini icra edebildiği ve hakkında tasarrufta bulunabildiği yine o ülkenin sahip olduğu taşıtları, araçları, alanları ve sahaları kapsayan bir terim olarak

---

²⁰⁶ Malanczuk, a.g.e., 1997, s.89-94; Ahmet Demir, Türkiye İç sularından Faydalanma Meseleleri, AÜSBFY, 1963, s. 38-43; Bozkurt a.g.e., 1992, s.54-62.

karşımıza çıkmaktadır. Bu taşıtlar ve sahalar ülkelein genel olarak anlaşıla gelen mânâdaki hava ülkesi, deniz ülkesi ve kara ülkesi sınırları haricinde görüldüğünden egemen oluşu kaynaklı yetkilerinin ve haklarının ve yine bu yöndeki münhasır yargılama hak ve yetkilerinin icrası, zikredilen taşıtlar ve sahalar o ülkenin kendi ülkesiymiş şeklinde farzedilerek mülkilik prensibi dahilinde değerlendirilmektedir.

Mülkilik prensibi bir ülkenin sadece kara ülkesi dahilinde vuku bulan kabahat ve cürümler hakkındaki münhasır yargılama yetkisini içermemektedir. Bunun yanı sıra deniz ülkesi ve hava ülkesi ile birlikte bazı durumlarda bitişik ve hatta diğer sahakardaki ve buna ek olarak bayrağını taşıyan deniz taşıtlarının gezdiği açıkl sulardaki yetkisini de içermektedir²⁰⁷.

Herhangi bir ülkenin sicil defterlerine işlenmiş olan hava veya deniz taşıtları o ülkenin bütünlüğü dahilinde bir kısım sayılmadığı halde bazı hukuki yetki saikleriyle birlikte o ülkenin değişebilir, sabit bulunmayan ülkesi şeklinde tanımlanan farazi ülke dahilinde kabul edilmektedir²⁰⁸. Gerçekten Uluslararası Adalet Divanı'nın Lotus yargılamasında da ; Fransa siciline kayıtlı Lotus isimli sivil deniz taşıtının açık sularda Türkiye sicil defterine kayıtlı olan Bozkurt isimindeki sivil deniz taşıtıyla kaza yapmış olduğu çarpışmada, çarpışmanın Türkiye devletinin kendi ülkesel yetkisi dahilinde vuku bulduğunu onaylayarak bu yönde ve bu kabul ile karar vermiştir²⁰⁹.

Bir devletin ülkesi kastedildiğinde coğrafi anlamda bu alan içerisine sadece ama karası (kara parçası) dahil olmamakta ve ayrıca o ülkenin karasuları, hava taşıtları ve açık denizlerde bulunan deniz taşıtları da dahil olmaktadır²¹⁰.

---

²⁰⁷ Shaw, a.g.e., 2008, s. 580-581; Oppenheim, a.g.e., 2020, s. 220-221-222.

²⁰⁸ Cryer, Friman, Robinson, Wilmshurst, a.g.e., 2010, s.48; Jennings, Watts., a.g.e., 1992, s. 456, Oppenheim, a.g.e., 2020, s.220; Lowe, a.g.e., 2003, s.336; Evans, a.g.e., 2018, s. 622.

²⁰⁹ Uluslararası Adalet Divanı'nın Lotus hükmü

https://web.archive.org/web/20101210073754/http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1927/1927.09.07_lotus.htm (E.T. 02.02.2022)

²¹⁰ Oppenheim, a.g.e., 2020, s.225,226, Cassese, Gaeta, a.g.e., 2003, s.287,288,289.

Cassese, yabancı diplomatik mümessillerin resmi ikametleri adına kabul edilen dokunulmazlık ve yargıdan muaf olma sistemleri temsilcileri bu yerlere göndermiş olan devletiymişçesine (farazi ülke) davranılmasından çıkarılmaktadır. Yani bu dokunulmazlık sistemi ve yargı muafiyeti durumunun farazi ülke anlayışı kaynaklı olduğunu düşünmektedir²¹¹.

2.2.1.2.1 Bayrak Ülkesi/Bayrak Prensibi

Bayrak Ülkesi özellikle ceza hukukunda ortaya çıkardığı istisnalar bakımından önem arzetmekle birlikte bayrak ilkesine değinmeden önce ülke kavramı irdelenmesi bu ilkenin anlaşılması açısından yerinde olacaktır. Ülke terim olmak babında ‘Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların tümü, diyar, memleket’ anlamını taşımaktadır.²¹² Ceza kanunu açısından bakıldığında ise ülke kavramı gerçek mânâda ülke ve farazi mânâda ülke olmak üzere iki önemli kavram üzerine inşa edilmektedir.²¹³ Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir hükmünde gerçek ve farazi mânâda ülke terimlerini/kurumlarını şu şekilde tanımlamaktadır: Gerçek mânâda ülke; aynı egemenliğe bağlı şahıslar tarafından işgal edilen, komşu durumundaki ülkelerden sınırlara ayrılmış bulunan toprak parçası ve bu sınırlar içerisinde mevcut olan nehirler, göller ve her türlü sular, karasularıdır. Farazi mânâda ülkeye gelince ise; ülkelerin askeri deniz araçları, açık denizlerdeki yük ve yolcu taşıyan deniz taşıtları ile birlikte askeri işgal altında bulunan sahalardır/yerlerdir.²¹⁴ Ceza hukuku bakımından bu kavramların işlenmesindeki temel gaye ise suçun bu alanlarda işlenmesi durumunda aynı “gerçek ülkede işlenmiş gibi” cezalandırılması gerekir²¹⁵. Farazi ülke unsurları dahilinde yer alan ülkelerin deniz savaş araçları, açık denizlerdeki yük ve yolcu deniz taşıtları ile askeri işgal altında bulunan yerlerde işlenen suçlarda tatbik edilecek hukuk ile aynı unsurların diğer bir ülkenin hava bölgesinde, karasuları dahilinde suç işlemesi veya bu araçlarda suç işlenmesi

---

²¹¹ Cassese, Gaeta, a.g.e., 2003, s.290,291.

²¹² Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Çevrimiçi, www.tdk.gov.tr, 12.04.2022

²¹³ Ayhan Önder, Ceza Hukuku Dersleri, C.1, İstanbul, 1991, s.90

²¹⁴ CGK., 25.02.1997, 6/505-21

²¹⁵ Yenidünya, Ali Serdar (2015). “Göçmen Kaçakçılığı Suçları”. Adalet Dergisi, Sayı: 51, s. 22-30

hallerinde tatbik edilecek hukuk daha farklı olmaktadır.²¹⁶ Bu bakımdan yetkilendirme hususu fazlasıyla önem arz etmekte hangi alanlarda/sahalarda hangi ülkeye ait hukuk kaideleinin tespit edilmesi gerekmektedir. Uluslararası sözleşmeler bakımından da, bu açıdan birbirinden farklı hükümler tesis edilebilmektedir.

Deniz hukuku antlaşmalarında açık denizin tanımı, ilk defa 1958 Cenevre Açık Deniz Antlaşması'nda yapılmış bulunmaktadır. Antlaşmanın birinci maddesi uyarınca, açık deniz kavramı, bir ülkenin karasularına ve içsularına ait bulunmayan tün deniz alanlarını/sahalarını ifade etmektedir²¹⁷.

Buna karşın, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Antlaşması açık deniz teriminin açıklamasını yapmadan, açık denizlere dair hükümlerin hangi deniz sahaları haricinde tatbik edilebileceğini vurgulamıştır. 1982 Antlaşmanın seksenaltıncı maddesinde açık denize dair yapılmış olan düzenlemenin bir ülkenin münhasır ekonomik bölgesine, karasularına veya içsularına veya bir takımda devletin takımda sularına ait olmayan bütün deniz sahasında tatbik edilebileceğini belirtmektedir. Antlaşma münhasır ekonomik bölgenin ulusal/yerel yetkiye tabii mi, yoksa açık deniz sahasına tabi olduğu hususunda açık ve net bir hüküm bulundurmamaktadır. Bu çerçevede, antlaşmadaki açık denize dair hükümler, içsuları, karasuları veya münhasır ekonomik bölgesi ve takımda ülkesinin takımda suları haricinde bulunan tüm deniz sahalarında tatbik edilecektir.²¹⁸

Yargılamanın suçun işlendiği yerde²¹⁹ (*locus delicti commissi*) yapılması gerektiği düşüncesine dayalı olan mülkilik prensibi gereği devletin ülkesinde vuku

---

²¹⁶ Perkins, Rollin M. (1971). "The Territorial Principle in Criminal Law". The Hastings Law Journal, Cilt: 22, Sayı: 5, s. 1155-1172.

²¹⁷ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin birinci maddesi (Özman, a.g.e., 1984, s.11),

²¹⁸ 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri: Açık Deniz Sözleşmesi, <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/137-1958-cenevre-deniz-hukuku-soezlesmeleri-acik-deniz-soezlesmesi> , Erişim Tarihi: 26.03.2022.

²¹⁹ Suçun işlendiği yer hakkında bkz. Durmuş Tezcan, "Yeni TCK'da Yer Bakımından Yetki", Manisa Barosu Dergisi, Sayı 110, s. 40 vd; Berrin Akbulut, "Suçun İşlendiği Yer", Üçüncü Yılında Yeni Ceza Adaleti, Seçkin Yayınları, Ankara, 2009, s.123 vd; Mahmut Koca, İlhan Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2008, s.63 vd; Hakan Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, s. 76 vd; Zafer, a.g.e., 2013, s. 449 vd.

bulan bütün hukuka aykırı olan fiilleri takip etmek yetkisi o devlete aittir.²²⁰ Bu kapsamda uluslararası antlaşmalar bakımından da devletlerin kendi kara parçaları, kara suları , iç suları, deniz yatağının alt bölümlerinde zararsız geçiş hariç tam yargı yetkileri mevcut bulunmaktadır ve bu sahalarda herhangi bir tartışma veya fikir ayrılığı mevzu bahis değildir. Fakat mülkilik prensibi kapsamı açık denizlerde, deniz yatağının alt bölümü veya hava bölümünde vuku bulan suçlara dair kullanılamayacaktır.

Bu durumda, zikredilen bu sahalarda/bölgelerde vuku bulan suçlarda yargı yetkisi problemi meydana çıkacaktır. Uluslararası Hukuk'ta, bayrak ülkesi/prensibi kaideleri tatbik edilerek yargı yetkisi hususunda meydana gelebilecek kaosların önüne geçilmekte olduğunu söyleyebiliriz. Bayrak ülkesi/prensibi, her ülkenin kendi ulusal yetkileri altında bulunan deniz taşıtları üzerinde açık denizde de yetkili kılınmasını ifade etmektedir.²²¹ Mülkilik prensibinin deniz ve hava taşıtlarındaki görünümü ise bayrak i ülkesini/prensibini ortaya koymakta olduğunu söyleyebiliriz. Bayrak ülkesi/prensibi uyarınca açık denizde, ülkenin bayrağını taşıyan deniz veya hava taşıtlarında bayrak ülkesinin yasaları geçerli olmaktadır ve bu taşıtlarda veya bu taşıtlarla işlenen suçları yargılama yetkisi bayrak ülkesine ait olmaktadır.²²²

Belirtmeliyiz ki; ülkeler, kendi uyruğundaki deniz araçları üstünde münhasır yetkiye haizdir, ülkelerin bahsettiğimiz bu münhasır yetkisi “bayrak yasası” biçiminde de ifade edilmektedir. Bayrak yasası uyarınca açık denizlerde seyir halinde olan bir deniz aracı, uyrukluğunu bulundurduğu devletin kanunlarına bağlı olmak ile beraber diğer ülkelerin kanunları ve yetkileri haricindedir. Bu kapsamda ülkeler, kural olarak başka bir devletin bayrağını bulunduran deniz araçlarına karışamazlar.²²³ O halde “farazi mânâda ülke açısından” açık deniz kavramı kapsamında bulunan yerlerde vuku bulan suçlarda yargı yetkisi hangi ülke bayrağı

---

²²⁰ W. William Bishop, “International Law, Cases and Materials”, Boston, L. Brown and Company, 1953, s. 363.

²²¹ Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk, Ankara: Turhan Kitabevi, 2015, 14. Bası, S.290

²²² Nur CENTEL, Hamide ZAFER, Özlem ÇAKMUT, Türk Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2010, s. 159

²²³ Yücel Acer, İbrahim Kaya, Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s.222

bulunduruluyorsa o ÷lkeye ait olmaktadır. Bayrak ÷lkesi/prensibi hususiyetle Fransa devletinin uğraşları ile antlaşmalrda yerini bularak uluslararası hukuk aleminde mühim bir prensip halini almış bulunmaktadır.²²⁴

Hukuki bir rejimi ifade eden açık deniz prensibi, serbest kullanım prensibi ve bayrak devletinin münhasır yargılama hakkı ile karakterize edilmektedir. ²²⁵Hiçbir devletin açık denizde bir mülkiyet hakkının ve yargılama hakkının tek başına bulunamayacağı anlayışını, hiç bir ÷lkenin diğeri bir ÷lkenin deniz aracının seyrüseferine mani olamayacağı anlayışı takip etmektedir.²²⁶ Açık suların serbestisi prensibi 1958 seneli Cenevre Açık Deniz Antlaşmasının ikinci madde hükmü ve 1982 seneli Birleşmiş Milletler Ddeniz Hukuku Antlaşması'nın seksenyedinci maddesi hükmünde yer almaktadır. Zikrettiğimiz hükümler uyarınca, denize kıyısı bulunup bulunmadığına bakılmaksızın bütün ÷lkeler aşağıdaki serbestliklere maliktir: Seyir etme serbestliği, Balık ve canlı kaynakları avlama serbestliği, Açık deniz üstünde Hava ulaşım serbestliği, Deniz altı tel ve kanal/boru geçirme serbestisi, 1982 Antlaşması altıncı kısım -Kıta Sahaneliği- hükümlerine göre yapay adacık ve diğeri yapıları inşa edebilme serbestliği, 1982 Antlaşması altıncı kısım-Kıta Sahaneliği- ve onüçüncü kısım-Bilimsel denizçalışmaları- hükümleri gereğince denizde bilimsel çalışmaları icra edilebilmesi gibi eylemlerdir. Tüm ÷lkeler barış vakitlerinde yukarıda zikredilen serbestileri açık denizde birbirleriyle aynı koşullarda kullanabilirler. Açık denizin serbestisi prensibi kapsamında denizlere kıyıları bulunup bulunmadığına bakılmaksızın bütün ÷lkeler açık sularda kendi bayraklarını dalgalandıran deniz taşıtlarını yolculuk yaptırma hakkına haizdirler. ÷lkeler deniz taşıtlarını ve hava taşıtlarını açık denizde su yüzeyi üstünden veyahut suyun altından ya da açık suların üzerindeki hava alanından/bölgesinden hareket ettirebilirler.²²⁷

---

²²⁴ Burak Kaya, Uluslararası Ceza Hukukunda Kişisel İlkesi, Ankara Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt 8, sayı 15, 2020, s.27.

²²⁵ Churchill R.R./Lowe, A.V., The Law of The Sea, Juris Publishing, 1999, s. 203.

²²⁶ Churchill, a.g.e., 1999, s.205

²²⁷ 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri: Açık Deniz Sözleşmesi, <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/137-1958-cenevre-deniz-hukuku-soezlesmeleri-acik-deniz-soezlesmesi>, Erişim Tarihi: 27.03.2022.

Açık denizlerin serbestliği ilkesi gereği, hiçbir devletin açık deniz üzerinde egemenliği olamayacağı gibi, hiçbir devletinde açık deniz üzerinde idari, polisiye ve hukuki yetkisi, kısaca yargı yetkisi de yoktur.²²⁸ Hiçbir devlete ait olmadığı için yine hiçbir devlet açık denizin bir parçasını işgal edemez.²²⁹ Açık denizin hiçbir devletin egemenliğinde olmaması, herhangi bir devletin burada bir yargı yetkisi veya imtiyazının olmaması, onu devletler hukukunun bir parçası olmaktan çıkarmaz.²³⁰ Açık denizin hiçbir devlete ait olmamasının açık denizi bir anarşi alanı haline çevirmemesi için,²³¹ geleneksel uluslararası hukuk(teamül hukuku) belli bazı kurallar koymuştur.²³² Açık denizde düzen , bayrak kanunu (Flag law, droit du pavillon) ve uluslararası sözleşmeler ile sağlanmaktadır . Her devletin açık denizde kendi bayrağını taşıyan gemiler bulundurmaya ve seyrettirmeye hakkının olması , açık denizde geminin , bayrağını taşıdığı devletin yetkilerine tabi olması , diğer bir ifadeyle ; her devletin sadece kendi bayrağını taşıyan gemiler üzerinde kişisel²³³ yetki kullanabilmesi, açık denizde , başka bir devletin bayrağını taşıyan gemiler üzerinde bayrak devleti haricinde diğer devletlerin herhangi bir müdahale bulunmaması gibi esaslar devletler hukukunda “bayrak kanunu” terimi ile ifade edilmektedir.²³⁴

Açık deniz serbestliği ilkesinin en önemli özelliklerinden biri her devletin ulusal ve uluslararası hukuka uygun olmak üzere, bir gemiye kendi uyrukluğunu verebilmesi hakkıdır.²³⁵ Bu aynı zamanda bir hakla birlikte uluslararası anlaşmalarla birlikte uluslararası hukukta şart haline getirilmiştir.²³⁶Başka bir deyişle uluslararası

---

²²⁸ Nagendra Singh, International Law Problems of Merchant Shipping, Collected Course of The Hague Academy of Internatioanl Law, Vol.107, Martinus Nijhoff Publishers, 1962, s.23

²²⁹ Oppenheim, L. , International Law A Treatise, Vol.1 Peace, 3rd. Edt. edited by Ronald F. Roxburgh, The Lawbook Exchange Ltd., Clark New Jersey 2005, s.415.

²³⁰ Oppenheim L., a.g.e., s.416.

²³¹ Singh N., a.g.e., s.19-20.

²³² Oppenheim L., a.g.e., s.416.

²³³ Melda Sur, Uluslararası Hukukun Esasları ,4. bs., İstanbul, Beta Yayınevi, 2010, s 353; Enver Bozkurt, Devletler Hukuku , 4. Bs, Ankara , Asil Yayın , 2004, s.137

²³⁴ Seha L. Meray , Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler, Ankara , Ankara Üniversitesi Basım evi, 1977, s.119

²³⁵ Anderson III., H. Edwin, The Nationality of Ships and Flags of Convenience: Economics, Politics, and Alternatives, Tulane Maritime Law Journal, Vol.21, s.139, 1996-1997, s.140

²³⁶ Oya Özçayır, Port State Control, 2nd. edt, LLP, 2004, s.8

hukuka göre açık denizlerde her geminin bir ulusal kimliği olması gerekir.²³⁷ Özetle ülkeler hem görev de hem hak olarak uyruklarını gemilere verirler. Uyrukluğunu gemiye bahşetmiş olan devlet artık uluslararası hukuk karşısında bayrak devleti olarak ifade edilmektedir ve uluslararası sözleşmelerde var olan hükümlerle; açık denizlerde, deniz araçları içinde veya bu deniz araçlarıyla işlenen suçlarda, yargı yetkisinin bayrak devletine ait olduğu tespit edilmiştir.²³⁸

Bir yabancı gemi bir kıyı devletinin egemen yetkiler kullandığı sularda yasalarını ihlal ettikten sonra açık denize kaçtığı takdirde, kıyı devletinin kamu hizmetindeki devlet gemileri vasıtasıyla sözkonusu yabancı gemiyi açık denizde de izleme ve yakalaması halinde yasal işlem yapma yetkisi bulunmaktadır.²³⁹ Kesintisiz izleme hakkının kullanılmasına ilişkin bazı koşullar bulunmaktadır: İç sular, karasuları ya da takımda sularındaki yasalara aykırı davranışlar bakımından, bu deniz alanlarının herhangi birinde bulunan kıyı devletinin görevli gemisinin, yabancı geminin bu alanlarda bulunduğu sırada izlemeyi başlatması gerekmektedir. Bitişik bölge veya münhasır ekonomik bölgede bulunan yabancı geminin izlenmeye başlanması ise, yalnızca bu deniz alanlarına ilişkin yasaların ihlali halinde sözkonusu olabilmektedir. Suçu işleyen yabancı gemiye, suç işlediği deniz alanı içindeyken, görülebilir veya duyulabilir bir biçimde ve uzaklıkta, dur emrinin verilmesi gereklidir. İzleme kesintisiz biçimde yürütülmelidir. İzleme, doğal nedenlerle veya sürat farkı gibi teknik nedenlerle kesilebileceği gibi, bir başka devletin karasularına girilmesi de izlemeyi kesintiye uğratan bir nedendir. İzleme, kıyı devletinin savaş gemileri, askeri uçakları ya da kamu hizmetine tahsis edilmiş olan ve görevli oldukları işaretlerle belirtilen gemi ve uçaklarla icra edilmelidir.²⁴⁰ İzleme hakkı görüleceği üzere, açık deniz ilkesi prensipleri aksine yer devletine açık denizde yargılama yetkisi tanımakta, kıyı devleti ile bayrak devleti arasındaki yetki çatışmasını engellemektedir.

---

²³⁷ Goldrein QC,Iain/Hannaford,Matt/Turner,Paul, Ship Sale and Purchase,4th. Edt., Informa Law 2003, s.11.

²³⁸ Churchill, a.g.e., 1999, s.257

²³⁹ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/153-unclos-turkish>, Erişim Tarihi: 27.03.2022

²⁴⁰ Pazarıcı, a.g.e., 2015, s.291

Ülke; sadece devletin toprağından oluşmadığı için, mülkilik ilkesi de sadece bir devletin kara parçasında işlenen suçlarla sınırlı değildir. Bayrak kuralından dolayı, uluslararası sularda ve bunun üzerindeki uluslararası hava sahasında bulunan deniz ve hava araçları, bayrağını taşıdığı devletin toprağı olarak kabul edilir.²⁴¹Bu anlamda hava araçlarında da deniz hukukunda uygulanan kurallar uygulanmaktadır. Bir devletin karasularından, gemilerin zararsız geçiş hakkı olduğu gibi, sivil hava araçlarının da bir devletin hava sahasından geçiş hakkı vardır. Zararsız geçiş hakkında olduğu gibi, hava araçlarının da bir devletin hava sahasına girdiklerinde durmadan o hava sahasını geçmeleri gerekmektedir. Şikago’da imzalanan Milletlerarası Sivil Havacılık Sözleşmesine göre; bu husus sözleşmeye imza atan devletlerin herhangi bir izin almadan diğer devletlerin hava sahasına girebileceği hükmünü getirmiştir. (MSHS, m. 5).²⁴² Bazen uçaklar hava sahasından geçemeyince zorunlu iniş yapmaları gerekecektir. Uluslararası sözleşmeler bu konuda da düzenlemeler yapmıştır. 1963 yılında imzalanan Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Bazı Eylemlere İlişkin Sözleşmesi(Tokyo Sözleşmesi) bu tedbirere ilişkili olarak düzenlenmiştir.. Sözleşme, suç konusu olmasa bile sivil hava araçlarında düzen ve disiplinini bozanları da kişi yönünden kapsam altına almıştır. Ancak Sözleşme asker, polis veya gümrük hizmetlerinde kullanılan uçaklara uygulanmamaktadır (TS, m. 1/4)bu hüküm ile sadece sivil uçaklarda uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Sözleşme, açık deniz yüzeyinde veya herhangi bir devletin ülkesi dışındaki bir bölge yüzeyinde işlenen suçlar veya tamamlanan fiillere uygulanır (TS, m. 1/2). Bu suçlar veya fiillere ilişkin yargı yetkisi ise uçağın tescilinin bulunduğu devlete aittir.²⁴³

---

²⁴¹ Devrim Aydın, “Ceza Kanunlarının Yer Yönünden Uygulanması”. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 94, 2011, s. 131-148.

²⁴² Milletlerarası Sivil Havacılık Sözleşmesi madde 5.- “Akid Devletlerden her biri diğer Akid Devletlere ait olup tarifeli milletlerarası servislerde çalışmayan hava nakil vasıtalarının bu konvansiyon ahkâmına riayet şartıyla önceden müsaade alınmasına lüzum kalmaksızın ülkesi dahiline girmek veya ülkesi üzerinden durmadan uçmak ve seyrüseferden gayri maksatlarla iniş yapmak hakkını tanırlar. Şu kadar ki. ülkesi üzerinden uçulan devletlerin iniş talebinde bulunmak hakkı mahfuzdur. Bununla beraber Akid Devletler uçuş emniyeti mülahazasıyla, muvasalasî müşkül olan veya kâfi seyrüsefer teshilatı bulunmayan mıntıkalar üzerinden uçacak olan hava nakil vasıtalarına muayyen yollar takip etmelerini veya hususi müsaade istihsal eylemelerini talep etmek hakkını muhafaza ederler.”

²⁴³ Tokyo Sözleşmesi madde 12- “Herhangi bir Akit Devlet, diğer bir Akit Devletin sicilinde kayıtlı bir uçağın kaptanının, herhangi bir şahsı 8 ‘nci maddenin 1 ‘nci paragrafı uyarınca uçaktan indirmesine müsaade etmek zorundadır.”

Açık denizlere ilişkin genel kurallar yukarıda izah edildiği gibi olmakla birlikte, açık denizlerin serbestliği ile bayrak devletinin münhasır yargı yetkisi ilkeleri sınırsız değildir. Bayrak devletinin münhasır yargı yetkisine ilişkin, ilke uyarınca her ticari geminin yalnızca kendi bayrak devleti tarafından aranabileceği sonucuna varılsa da; hem 1958 Cenevre Konvansiyonu'nda ve hem de BMDHS'de bu yetkinin istisnaları düzenlenmiştir.²⁴⁴ Açık denizde bayrak devleti haricinde hangi hallerde diğer devletlerin, gemileri ziyaret edebileceği veya durdurabileceği her iki Konvansiyonda da hüküm altına alınmıştır. Konvansiyonlarda belirtilen ve bayrak devletinin münhasır yargı yetkisinin istisnalarını oluşturan durumlar gözönüne alındığında, bayrak devletinin gemi üzerindeki cezai yargı yetkisi, insanlığa karşı suçlar bakımından münhasır değildir.²⁴⁵ Örneğin BMDHS m.110'da "Ziyaret hakkı" düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca; "müdahalenin bir andlaşma ile tanınan yetkilerden kaynaklanması durumu dışında, açık denizde ve 96. Maddelerde²⁴⁶ öngörülen tam dokunulmazlıklardan yararlananlar haricindeki bir yabancı gemiyle karşılaşan bir savaş gemisi aşağıda belirtilen konularda ciddi nedenler olmadıkça, bu gemiyi durdurup denetleme hakkına sahip değildir"²⁴⁷BMDHS'de; köle taşınmasının yasaklanması, deniz haydutluğunun, uyuşturucu madde kaçakçılığının ve açık denizlerde izinsiz radyo yayınlarının önlenmesi hakkında hükümler bulunmaktadır.²⁴⁸

---

²⁴⁴ Sinan Misili, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 1, Ankara, 2014, s.202.

²⁴⁵ Misili, a.g.e., 2014, s. 202

²⁴⁶ BMDHS m.96'ya göre; "Bir devlete ait olan veya onun tarafından işletilen ve münhasıra ticari olmayan bir kamu hizmetinde kullanılan gemiler, açık denizde bayrağını taşıdıkları devlet dışında, diğer devletler yönünden mutlak yargı bağımsızlığına sahiptir". Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin doksan altıncı maddesi (Özman, a.g.e., 1984, s.37,38),

²⁴⁷ BMDHS m.110'da belirtilen konular; geminin deniz haydutluğu yaptığı, geminin köle ticaretine karıştığı, savaş gemisinin bayrağını taşıdığı devletin 109. madde uyarınca yargılama yetkisine sahip olduğu bir durumda, geminin izinsiz yayına hizmet ettiği, geminin tabiiyetsiz olduğu veya yabancı bir bayrak çekmiş olmasına veya bayrağını göstermekten kaçınmasına rağmen, geminin gerçekte savaş gemisiyle aynı tabiiyette olması. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin yüz dokuzuncu ve yüz onuncu maddesi (Özman, a.g.e., 1984, s.41,43),

²⁴⁸ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/153-unclos-turkish>, Erişim Tarihi : 27.03.2022

Türkiye Cumhuriyeti, BMDHS'ne taraf olmasa dahi²⁴⁹, “açık denizlerin serbestliği” ile “bayrak devletinin münhasır yargı yetkisi” ilkeleri, Uluslararası Hukukun asli kaynaklarından olan teamül kurallarının bir parçasıdır.²⁵⁰ Teamül kurallarının oluşabilmesi için; devletlerin aynı durumlarda, aynı tutum ve davranışları sürekli olarak tekrarlamaları ve bu davranışların zorunlu olduğu inancına sahip olmaları gerekir. Bu ilkeler de, devletlerin tekrar eden uygulamalarının bir sonucu olarak, teamül kurallarının bir parçası olarak kabul edilmiştir. Bu ilkeler, her devlet bakımından bağlayıcı niteliktedir.²⁵¹

2.2.1.3. Kara Ülkesi

Ülkelerin egemen oluşları sebebiyle tasarrufta bulunabilecekleri münhasır yetki sahalarını o ülkelerin coğrafik açıdan sahip oldukları alanları göstermektedir. Yukarıda ,lgili bölümlerde detaylı bir şekilde açıkladığımız üzere devletin ülkesi, devletlerin temel ve zaruri öğelerindendir. Devletin ortaya çıkabilmesi için bir ülke sahasının olması mecburidir. Sınırlar ise tam bu noktada devletlerin nihai olarak nereye kadar ulaşabileceklerini ve hareket edebileceklerini yani hareket sahalarını göstermektedir. Ülkeleri diğer ülkelerden belirgin bir şekilde ayıran hudutların ortaya çıkması ulus devletlerin iyice ve yoğunlukla kurulmaya başlamasıyla birlikte ortaya çıkmıştır²⁵². Ülkeler arasında kara suları hudutlarının çizilmesi/belirlenmesi sadece ve sadece uluslararası sözleşmeler marifetiyle ayarlanabilir²⁵³. Haliyle mevcut durumda Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün kara hudutları uluslararası sözleşmelerle çizilmiş ve belirlenmiştir²⁵⁴

---

²⁴⁹ Karasuları sınırı nedeniyle yaşanan tartışmada, özellikle Ege denizinde bulunan adalardan kaynaklanan Yunanistan'ın 12 deniz mili iddiasını desteklediği gerekçesiyle Türkiye Cumhuriyeti bu sözleşmeye taraf olmamıştır.

²⁵⁰ Pazarcı, a.g.e., 2015, s.97

²⁵¹ Churchill, a.g.e., 1999, s.257

²⁵² Pazarcı a.g.e., 2021, s. 235; Cassese, Gaeta, a.g.e., 2003, s. 300.

²⁵³ Malanczuk, a.g.e., 1997, s.17,18.

²⁵⁴ Bozkurt a.g.e., 1992, s.12,13; Demir a.g.e., 1963, s.34,35

Ülkelerin kara ülkesinin/ana karasının toprak altında kalan bölümü; internet ve telefon telleri, aktif durumda bekleyen mayın tipi yer altı silah araç gereçleri ve her tür geçit ve ulaşım/ulaştırma kanalları açısından çok büyük bir öneme haizdir. Ülkelerin yüzeylerinin toprağın altında kalan kısımları saydığımız şekildeki kullanım biçimleri sebebiyle de birçok farklı suç tipinin konusunu sağlamak adına da gayet uygundur. Uluslararası hukukta kabul görmüş teamül doğrultusunda ülkelerin yüzey/yer altının sınırsız dip kısmı yüzeye hükmeden devletin kara ülkesi dahilindedir ve o devletin münhasır yetkisi kapsamında kabul edilmektedir²⁵⁵.

Bir ülkenin kara ülkesine farklı ülkelerin temsil kurumları, büyükelçi kurumu ve konsolos kurumu ve olması halinde askeri üst veya kıtaları dahil kabul edilmektedir. Diğer bir söyleyişle bir ülkenin farklı bir ülkenin topraklarında kaim olan her türlü temsil kurumları ya da olması halinde askeri alanları münhasır ülkesi kabul edilmektedir²⁵⁶. Bu çeşit yerlerde vuku bulan olaylar yer yönünden fiilin vuku bulduğu yer devletinde vuku bulmuş sayılırken, bu olayları işleyenlerin farklı devlet askeri/memuru veyahut diplomatik temsilci olması durumunda bu şahıslara verilen dokunulmazlık ve yargı muaflığı ayrıcalığı şahıs yönünden uygulamaya dair uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan kaideler olup bu şekildeki istisna sayılabilecek nadir kaidelerin olayın vuku bulduğu yere yönelik herhangi bir tesiri bulunmayacaktır. Misal olarak herhangi bir ülkenin farklı bir ülkede bulunan dokunulmazlık ve yargılama istisnasına haiz²⁵⁷ diplomatik temsilcinin bulunduğu devletteki konsolosluk binası içerisinde suç işlemesi ve bu şahısların yargı istisnasının bu şahıslara oraya gönderen devletçe açık olarak iptal edilmesi durumunda²⁵⁸ mevzu bahis suça ilişkin olarak mülkilik prensibi uyarınca suçun vuku bulduğu ülkenin hukuku tatbik edilmesi uygun görülmektedir²⁵⁹.

---

²⁵⁵ Oppenheim, a.g.e., 2020, s.226,227; Lowe, a.g.e., 2003, s. 338,339; Demir a.g.e., 1963, s.23,24.

²⁵⁶ İspanya Yerel Yargısı'nın Vietnam'da bulunan İspanyol Konsolosluğu'nda vuku bulan ağır bir cürmü İspanya topraklarında vuku bulmuş şeklinde görerek hüküm vermesi hususundaki aksi görüşler için bakınız, Cassese, Gaeta, a.g.e., 2003, s. 278-281.

²⁵⁷ Dokunulmazlık ve yargıdan muaf olma durumları, kişisel cezasızlık durumlarıdır.

²⁵⁸ 1961 Viyana Diplomatik İlişkiler Sözleşmesinin 32. maddesinin birinci ve ikinci fıkrası (Aslan Gündüz, Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar, İstanbul: Beta Yayınevi, 2000, s.96)

²⁵⁹ Malanczuk, a.g.e., 1997 s.189.

2.2.1.4. Deniz Ülkesi

Herhangi bir ülke sadece ana kara dedediğimiz kara parçasından oluşmamaktadır²⁶⁰. Kimi ülkelerin sınırları dahilinde göl, dere, kanal tarzında kara ülkesinde akar vaziyette olan veyahut deniz veya okyanusa kıyısı bulunan ülkeler bakımından boğaz, koy, körfez tarzında su alanlarından oluşmaktadır²⁶¹. Modern zamanlardan önce deniz sahaları/alanları; açık sular ve karasuları şeklinde iki farklı biçimde tanımlanırken modern zamanlarla birlikte kavramlaşan saha sayısında artış gözükmemektedir. Yani modern zamanlarla birlikte artık deniz alanı dediğimizde artık çok daha fazla türde ve sayıdaki deniz sahasını kast ediyor olmaktadır. Bitişik bölge, kıta sahanlığı, iç sular, kara suları, açık sular, Münhasır Ekonomik bölge ve daha birçok kavram, ekonomi ve teknolojiye gelişmeler, modernleşme ve ulus devletlerin çıkışı gibi başkaca sebeplerin etkisiyle ortaya çıkmış ve literatürde yerini almıştır. Bu kavramların her biri aslında yeni modern dünya düzeninde birer ayrımdır. Zaman içerisinde açık sular ve kara suları ayrımından onlarca farklı ayrıma doğru bir değişim ve gelişim olmuştur²⁶². Saydığımız türlerdeki bu deniz sahaları coğrafik açıdan sınır ve kapsam bakımından belirlenmeye muhtaçtır. Bunun sebebi ise ülkelerin belirlenen bu sahalar üstünde egemenlik yetkilerini tasarruf edebilecek ve ayrıca bu sahalar dahilinde meydana gelen olaylara karşı kendi oluşturdukları suç politikası doğrultusunda müdahale edebileceklerdir. Yani muhakeme ve ceza verme yetkilerinin icrası açısından zaruri bir ihtiyaçtır²⁶³. Deniz ülkesini meydana getiren bu deniz alanlarından önemli gördüklerimizi aşağıda ayrı ayrı değerlendirmeyi uygun görüyoruz.

---

²⁶⁰ Oppenheim, a.g.e., 2020, s.227,228; Lowe, a.g.e., 2003, s.138,139; Demir a.g.e., 1963, s.23,24.

²⁶¹ Oppenheim, a.g.e., 2020, s.229; Evans, a.g.e., 2018, s. 628-630; İçel, Donay, a.g.e., 2006, s.24; Mehmet Gönübol, Barış Zamanında Sahil Sularının(Karasuları ve Bitişik Bölge) Hukuki Statüsü, Ajans-Türk Matbaası, 1959, s.36.

²⁶² Enver Bozkurt, ‘‘Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı’ Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt:2, No:5, 2006, ss:50-74 s.55,56,57.

²⁶³ Sevin Toluner, Milletlerarası Hukuk Dersleri, Devletin Yetkisi, İstanbul: Beta Yayınevi, 1996, s.26-32.

2.2.1.4.1. İç Sular

Uluslararası hukukta ve bilhassa Deniz hukukunda birçok hususta standartları tesis etmiş olup başvuru için teamül halini almış İsviçre'nin Cenevre şehrinde 1958 yılında toplanılarak oluşturulmuş ve bu sebeple Cenevre Konvansiyonları ya da Cenevre Sözleşmeleri olarak da bilinen Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölgeler Antlaşmasının 5. maddesinde²⁶⁴ ve ayrıca yine önemli bir uluslararası hukuk kaynağı olan 1982 yılında Jamaika'da oluşturulmuş Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Antlaşması'nın 8. maddesinde²⁶⁵ ²⁶⁶ iç sular kavramının ortak denebilecek bir tarifi bulunmaktadır. Zikrettiğimiz antlaşma metinleri doğrultusunda iç sular; karasuların başladığı temel çizginin(yani esas hattın²⁶⁷) ana kara yönünde/kısımında kalmış olan deniz sahasıdır. Bu sahaya körfezler, limanlar, koylar ve düz temel hat yönteminin tatbik edildiği durumlarda bu hattın kara parçası yönünde kalan su alanları dahil olmaktadır²⁶⁸

2.2.1.4.1.1. Deniz

Göllere, nehirlerle veya diğer su birikintilerine nazaran çok daha büyük hacim kaplayan su sahaları olan denizlerin çevreleri bir veyahut daha çok ülke tarafından kuşatılı vaziyette olanlara 'kapalı deniz'; kıyıları bir tek ülkeye ait olup, genişliği ise karasularının genişliğinin iki mislinden daha çok olmayan ve bir boğaz yoluyla herhangi bir açık deniz ile irtibatlı olanlar ise 'iç deniz' şekliyle tanımlanmaktadır²⁶⁹ Kapalı deniz biçimindeki su alanları sadece bir devletin ülkesi

---

²⁶⁴ Gündüz, a.g.e., 2000, s.56; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.28,29; Toluner, a.g.e., 1996, s.20,21.

²⁶⁵ Gündüz, a.g.e., 2000, s.88; M. Aydoğan Özman, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, İstanbul: Deniz Ticaret Odası Yayınları, 1984, s.76.

²⁶⁶ Söz konusu sözleşme ile ilgili söylemekte/eklemekte yarar gördüğümüz bir diğer husus ise Türkiye Cumhuriyeti'nin sözleşmenin tarafı olmayışıdır.

²⁶⁷ Uluslararası deniz hukukunda esas hat, devletlerin yetkisine tabi olan deniz alanlarının ölçülmeye başlandığı hat olup kıyı doğrultusunda suların en son çekildiği hattı ifade eder. Pazarcı, a.g.e., 2021, s.251, 252; Selami Kuran, Uluslararası Deniz Hukuku, İstanbul: Beta Yayınevi, 2014, s.24,25; Oppenheim, a.g.e., 2020, s.229,230.

²⁶⁸ Malanczuk, a.g.e., 1997, s.169-174; Demir a.g.e., 1963, s. 48-53; Bozkurt, a.g.e., 1992, s.24-42.

²⁶⁹ Niteliği hakkında fikir ayrılıkları mevcut olan ve müellifler tarafından tartışıl原因 ve bizim ise çalışmamızda daha fazlasıyla detaylandırmaya gerek görmediğimiz Marmara Denizi'nin bir iç deniz olup olmadığı mevzuunda, bir iç deniz olduğunu savunan Selami Kuran'ın görüşleri ve gerekçelerini içeren çalışması için bakınız. Kuran a.g.e., 2014, s.30-33.

ile kuşalı vaziyetteyse bu deniz kıyı ülkesinin bir alanı kabul edilecektir. Bahsettiğimiz bu tür bir deniz ile herhangi bir göl arasında hukuki olarak bir farklılık görülmemektedir. Fakat kapalı bir deniz herhangi iki veya daha çok sayıda ülke ile kuşatılı vaziyette ise bu denizin hukuki durumu denize kıyısı olan devletlerin kendi aralarında yapacakları bir milletlerarası antlaşma marifetiyle çözüm yoluna gidilecektir. Buna en yakınımızdan zamanın Sovyetler Birliği ile İran arasındaki Antlaşmayı gösterebiliriz²⁷⁰ Ayrıca dünya üzerinde milletler arası bu şekildeki karşılıklı (iki taraflı veya çok daha fazla taraflı) antlaşma örneklerini çoğaltmak mümkündür²⁷¹.

2.2.1.4.1.2. Körfez

Coğrafik şekil bakımından körfez, okyanusların veya denizlerin ülkenin ana karasına doğru meydana getirdiği girintileri tanımlamaktadır²⁷². Fakat her girinti hukuksal mânâda körfez niteliği taşımamaktadır. Herhangi bir körfezin iç sular statüsünde kabul görebilmesi için bazı nitelikler taşıması zorunludur. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi uyarınca bu çeşit kıyı girintilerinde bakılacak nitelikler, mevcut girintinin, körfez ağız kısmına çekilecek bir doğrunun çap olarak alındığı bir yarım çember yüzölçümüne denk veya ondan daha büyük olması ve körfezin doğal giriş/çıkış noktaları arasındaki mesafenin 24 deniz milini geçmemesidir²⁷³. Yani bu tarife bakıldığında, çizilen doğruya göre elde edilen yarım çemberin, girinti su alanına denk veya ondan daha da ufak olması gerekecektir.

Herhangi bir su girintisinin körfez vasfında olduğunun ya da olmadığının belirlenmesinde yukarıda anlattığımız matematiksel hesap genel kaidedir.

---

²⁷⁰ Bu konuyla ilgili misal olarak Sovyetler Birliği ve İran verilebilir. Hazar Denizi konusunda yetkilerini 1921 senesinde konu ile ilgili olarak imzaladıkları Moskova Antlaşmasıyla anlaşımlıdır. Gündüz, a.g.e., 2000, s.96.

²⁷¹ Malanczuk, a.g.e., 1997, s.176,177.

²⁷² Doktrinde ve Pratik uygulamalarda 'koy' ve 'körfez' kavramları yönünden bir farklılığa rastlanmamaktadır. Demir, a.g.e., 1963, s.40.

²⁷³ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesinin 2. ve 5. fıkraları. Özman, a.g.e., 1984, s.17,18; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.144,145,146.

Matematiksel hesap belirtilmeden/yapılmadan iç suları rejiminden faydalananak su girintilerinin istisnasını ise ‘tarihi körfezler’ örneklemekte ve oluşturmaktadır. Bu durumun istisnası tarihi körfezlerdir. Yani tarihi körfezler, ağız eni veyahut kapladıkları alan dikkate alınmaksızın herhangi bir ülkenin sürekli ve istikrarlı bir biçimde kullanımı neticesi iç sular rejimine tabi olmuşlardır²⁷⁴

Tarihte ilk defa 1910 senesinde Kuzey Atlantik kıyıları balıkçılık yargılaması esnasında bahsedilen, çok daha sonrasında Uluslararası Adalet Divanı’nın İsveç ile İngiltere arasındaki balıkçılık yargılamasına dair 1951 yılında mahkeme hükmünde zımnen kabul edilmiş olan ‘tarihi körfez’ vasfının /konumunun sahip olunabilmesi için bahsi geçen körfez üzerinde uzun ve yeterli sayılabilecek bir zaman süresince bir ülkenin egemenliğinin mevcut olması ve bu fiili hakimiyet haline herhangi başka bir ülkenin itiraz etmemiş olması gerekecektir²⁷⁵

2.2.1.4.1.3. Liman

Liman, deniz taşıtlarının ulaşım veyahut yapacakları/yaptıkları seferlerin gereksinimlerini emniyetli bir biçimde karşılamak üzere deniz taşıtlarının uğramasına ve gerekli durumlarda bağlanmasına/orada duraklamasına müsait olmakla birlikte çoğunlukla doğal bir biçimde ortaya çıkmış ve insanların kendi çağdaş gereksinimleri yönünde geliştirilmiş göl,deniz veya okyanus kıyısı alanlardır²⁷⁶ Limanların dahilindeki su alanları iç sular olarak kabul görmekte ve bu kapsama dahil olmaktadır. Limanlardaki mevcut sürekli yapılar liman sistematüğimin ayrılmaz ögesini oluşturmakla birlikte yine de limanın açıklarındaki yapılar ve suni adacıklar sürekli ve kalıcı liman yapış ıvasfına haiz değildir, yani daimi liman tesisi olarak kabul görmemektedirler²⁷⁷.

---

²⁷⁴ Evans, a.g.e., 2018, s. 623; Kuran a.g.e., 2014, s.32.

²⁷⁵ Misal olarak Libya devletinin 1985 senesinde neredeyse 200 deniz mili genişliğinde bir ağza sahip olan Sirte körfezini iç suları rejimine kattığını duyurması üzerine Amerika Birleşik Devletleri’nin sert itirazları neticesi iki ülke arasında şiddetli çatışma ortaya çıkmıştır. Kuran a.g.e., 2014, s.33.

²⁷⁶ Kuran a.g.e., 2014, s.36; Evans, a.g.e., 2018,, s.629.

²⁷⁷ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin on birinci maddesi (Özman, a.g.e., 1984, s.17,18), Malanczuk, a.g.e., 1997, s.1447,148.

2.2.1.4.1.4. İç Sular Dahilinde Yargılama Yetkisi

İç suların hukuki düzenleniş biçimi ülkelerin egemenliklerine dayanmaktadır ve ülkelerin ana karaları üstündeki kati ve münhasır yetkilerinden/haklarından farklı sayılmamaktadır. Bu bakımdan kıyı ülkesinin iç sularında bulunan farklı bayraklı deniz taşıtlarının kara devletinde bulunan farklı uyruklu gerçek şahıslardan hukuk düzenine göre herhangi bir farkı bulunmamaktadır²⁷⁸

Uluslararası hukukta bir ülkenin kara ülkesi üstünde öngörülen kısıtlamalar aynı biçimde iç suları üstünde de geçerliliğini korumaktadır. İç sular dahilinde ülkenin hak ve yetkileri eksiksiz olmakla birlikte kıyı ülkesinin tarafı bulunduğu uluslararası sözleşmelerle veyahut kendi yasalarıyla o ülkenin iç suları hakkındaki haklarına ve yetkilerine bazı değişik kısıtlamalar da belirlenebilir. Misal olarak kıyı ülkesi farklı bayraklı deniz araçlarında vuku bulan kabahat ve cürümler hakkında egemenliğinden kaynaklı yargılama hakkını uygulamaktan feragat edebilir. Bu türdeki kısıtlamalar şu anda uluslararası adetlere ve örfelere kaide niteliğinde geçmemekle birlikte ülkelerin öngünlülükla karşılıklılık temeline dayalı olarak, kendi aralarında imzalamış oldukları iki taraflı veyahut çok daha fazla taraflı sözleşmelerde karşımıza çıkabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin bu hususta iki taraflı veyahut daha fazla taraflı imzalamış olduğu birçok antlaşmalar mevcuttur. Bunlardan örneklandırmek istersek; Malezya ile 1984 seneli, Bangladeş ve Fas ile 1987 seneli, Irak, Mısır, Arnavutluk ile 1988 seneli karşılıklı antlaşmalar gösterilebilir. Hem iki taraflı hem daha fazla taraflı antlaşmalara daha birçok örnek göstermek mümkündür²⁷⁹ Türkiye Cumhuriyeti bu hususta çok fazla sayıda ülkeyle antlaşmalar imzalamış bulunmaktadır²⁸⁰.

Devlet yetkisinin mülkiliği uyarınca kıyı ülkesinin iç sularında veyahut kıyı ülkesinin limanlarında bulunan farklı bayraklı ticaret deniz taşıtları ile ilgili olarak o ülkenin hukukunun tatbik edilmesi şeklinde bir uygulama mevcuttur. Bu durumda

---

²⁷⁸ Kuran a.g.e., 2014, s.33,34,142-144; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.148,149

²⁷⁹ Kuran a.g.e., 2014, s.36,37; Gündüz, a.g.e., 2000, s.93,94,95; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.149,150,151.

²⁸⁰ Bozkurt, a.g.e., 1992, s.44-48.

kıyı ülkesinin bu çeşit deniz taşıtları hakkında da yargı yetkisinin mevcudiyeti söylenebilir. Bu sebeple farklı ülke bayraklı deniz ticaret araçlarının kıyı ülkesi iç sularında veya kıyı ülkesi limanlarında bulunduğu esnada üstünde suç veya kabahat vasfında bir olay oluşursa bu tür deniz araçlarına ve üzerinde bulunan görevli ve mürettebata kıyı ülkesi ceza hukukunun tatbik edilmesi, kanıtların müsadere edilmesi, eşyaya el konulması gibi ceza hukuku tedbir ve yaptırımlarının tatbiki mümkün olacaktır²⁸¹.

2.2.1.4.2. Karasular

Ülkelerin iç suları ile beraber deniz ülkesini meydana getiren karasuları, ülkelerin kara ülkesini kuşatan, iç sular veya kıyıları ile okyanuslar ya da açık denizler arasında kalmış olan belirli bir boyuta haiz olan deniz sahalarıdır²⁸².

Ülkelerin korunma ve güvenlik çekincelerinden ötürü/kaynaklı egemenlik haklarını/yetkilerini ve haklarını deniz sularının da bazı bölümlerine kadar kullanma/yararlanma saikiyle oluşturulmuş olan karasuları kurumu/kavramı üzerinde devletin egemenlik hak ve yetkileri günümüzde uluslararası hukukta deniz faaliyetlerinin özgür ve kesintisiz yürütülmesi sebebiyle zararsız geçiş izni²⁸³ ve

---

²⁸¹ Hakan Selim Canca, Denizde İşlenen Suçlar, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2012, s.60-70., Kuran a.g.e., 2014, s.62-66.

²⁸² Evans, a.g.e., 2018, s. 629,630; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 352-354.

²⁸³ Kimi müelliflerce zararsız geçiş hakkı olarak da kavramlaştırılmış olan zararsız geçiş izni; okyanuslara veya denizlere kıyısı mevcut olup olmamasına bakılmaksızın tüm farklı bayraklı ülke ticaret türü deniz taşıtlarının kıyı ülkesinin karasularından zararsız geçiş izni hakkı uluslararası teamül olarak kabul görmüş ve uygulanmaktadır. Uluslararası bir kaide olarak yer almaktadır. 1958 yılı Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Antlaşmasında ve 1982 yılı Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Antlaşmasında savaş türü deniz taşıtlarının zararsız geçiş iznine dair sarıh bir hüküm bulunmamakla beraber pratikte, doktrindeki fikir ayrılıklarına karşın ‘savaş zamanları haricinde’ askeri deniz taşıtlarının hareketliliğinemüsade edildiği açıkça görülmektedir. Fakat kıyı ülkelerinin zaruri görmesi durumunda askeri deniz taşıtlarının hareketliliği yasaklanabilir, müsade veya ihbar koşuluna tabi kılınabilir. (Deniz Kutluk, Deniz Hukukunda Zararsız Geçiş ve Transit Geçiş Hakları, Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 1987 s. 20-46); Kuran a.g.e., 2014, s.82, 87, 88, 148; Canca, a.g.e., 2012, s.70-75.

başkaca durumlarda yargı yetkisi kısıtlamaları kurallarıyla beraber kabul görmekte ve uygulanma alanı bulmaktadır²⁸⁴.

Karasuların, kıyının başlayacağı yeri belirleyen ve tanımlayan iç sınırının, yine kıyının bittiği yeri belirleyen ve tanımlayan ve ayrıca açık deniz sahasının (olması halinde bitişik bölgesinin)başlayacağı yeri belirleyen ve tanımlayan dış sınırının, sınırdışı olan ülke karasuları sınırını tanımlayan yan sınırının ortaya konulması ülkelerin egemenlik haklarının ve yetkilerinin herhangi bir yetki çatışması ya da yetki uyumsuzluğuna sebep olmadan tasarruf edilebilmesi bakımından hayati önem taşımaktadır²⁸⁵. Karasularının iç sınırı kıyıda deniz veya okyanus suyunun anakaraya en yakın ulaştığı/çekildiği yer olarak tarif edilmektedir²⁸⁶ Karasularının dış sınırı ise tüm noktaları temel hattın en yakın yerinden karasularının enine denk mesafede yer alacak olan doğrudan oluşmaktadır²⁸⁷. Karasularının eni ise bahsettiğimiz esas/temel doğrudan başlamak suretiyle 12 millik mesafeyi geçemeyecektir²⁸⁸.

Son olarak ise, karasularının ülkelerin deniz ülkesinin bir bölümü olarak Kabul edilmesinin nihai neticesi olarak, ülkelerin egemenlik hak ve yetkileri karasularının

---

²⁸⁴ Hakikaten 1958seneli Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Antlaşmasının birinci maddesinin birinci fıkrası ve yine 1982 yılı Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Antlaşmasının ikinci maddesinin birinci fıkrasında ülkelerin egemenlik haklarının ve yetkilerinin bu deniz sahasında da uygulama alanı bulabileceği, bu kapsamda değerlendirileceği her iki antlaşmanın da ilgili antlaşma maddelerinde belirtilmek suretiyle tasdik edilmiştir. Kısıtlamalar hakkında ilgili hükümler için ise bakınız; 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Antlaşması. m.14-24, 1982; Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Antlaşması. m. 18-31; Gündüz, a.g.e., 2000, s.111; Özman, a.g.e., 1984, s.121; Evans, a.g.e., 2018, s. 631,632.

²⁸⁵ Malanczuk, a.g.e., 1997, s.175-177.

²⁸⁶ Daha değişik coğrafi biçimlerdeki kıyı türleri hakkında uygulanan çözüm yöntemleri yönünden bakınız, Kuran a.g.e., 2014, s.65-71.

²⁸⁷ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin dördüncü madde hükmü (Özman, a.g.e., 1984, s.14,15),

Dış sınırın çizilebilmesinde uygulanan metodlar için bakınız (Kuran a.g.e., 2014, s.72,73.); Malanczuk, a.g.e., 1997, s.1448,149.

²⁸⁸ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin üçüncü madde hükmü (Özman, a.g.e., 1984, s.14) Türkiye Cumhuriyeti, 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni imza etmediği için zikrettiğimiz 12 mil kaidesi Türkiye Cumhuriyetine ilişkin olarak iddia edilemeyecektir. (Kuran a.g.e., 2014, s.81,83.)

üstünde yer alan hava sahası , alt tarafında yer alan deniz yatağı ve hatta yüzeyin altında da geçerli olacaktır²⁸⁹.

2.2.1.4.2.1. Karasuları Dajilinde Yargılama Yetkisi

2.2.1.4.2.1.1. Yabancı Ticari Deniz Taşıtları Bakımından Yargılama Yetkisi

Kıyı devleti, ülkesinin bir parçasını oluşturan içsular ve karasuları üzerinde, deniz hukukunun bazı sınırlamaları dışında bütün egemenlik haklarını kullanma yetkisine sahiptir. Bu yetki ülkesellik(mülkilik) prensibinin bir gereğidir²⁹⁰. Devletlerin kendilerine ait yetki alanlarında yargı yetkisini kullanabilmesi egemenlik ilkesinden kaynaklanmaktadır²⁹¹.1920’lerden itibaren gerek devletlerin uygulamalarında, gerekse kodlaştırma çalışmalarında karasuları üzerinde kıyı devletinin hakimiyeti kabul edilmeye başlanmıştır²⁹². Karasular ise “Kara ülkesinin ve iç suların ötesinde kıyı devletinin egemen olduğu ve bir takımada devleti söz konusu olduğunda, takımada sularının ötesinde bir bitişik deniz bölgesidir”.şeklinde tanımlanmıştır. Ancak mülkilik pensibinin bir gereği olan kıyı devletlerinin cezalandırma yetkisi, dünyada uluslar arasında gelişen özellikle ticari ve ekonomik ilişkiler/etkileşimler sonucunda bazı kısıtlamalar bulunmaktadır. Bu kısıtlamaların amacı karasuların üzerinde uluslararası deniz ulaşımının ve açık denizlerin serbestliği ilkelerini tesis edebilmektedir²⁹³.

Bu kısıtlamalardan birincisi zararsız geçiş izni kavramıdır. Zararsız geçiş izni kısaca başka ülke deniz taşıtlarının bir ülkenin karasularından seyrinin o ülkenin barış içerisindeki durumuna, dirliğine/düzenine veya emniyetine aykırı bir durum

---

²⁸⁹ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz HukukuSözleşmesi’nin üçüncü madde hükmü (Özman, a.g.e., 1984, s.13); Malanczuk, a.g.e., 1997, s.178,179.

²⁹⁰ Tezcan, Durmuş (1984). “Yurtdışında İşlenen Suçlarda Türk Hukuku Bakımından Yabancı Ceza Kanununun Değeri Sorunu”. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 39, Sayı: 1-4, s. 111-156.

²⁹¹ Hansen, Thomas Gammeltoft (2008). “The Refugee, The Sovereign and The Sea: EU Interdiction Policies in The Mediterranean”. Danish Institute for International Studies Paper, Vester Kopi, No. 6, s.1-32

²⁹² Haijiang Yang, Jurisdiction of the Coastal State over Foreign Merchant Ships in Internal Waters and the Territorial Sea, Hamburg, Springer Berlin Heidelberg, 2006, s.119

²⁹³ Selami Kuran, Uluslararası Deniz Hukuku, İstanbul: Arıkan Yayınları, 2007, s.83, 133.

oluşturmaması biçiminde açıklanmaktadır²⁹⁴. 1982 BMDHS'nde ne gibi durumlarda seyirlerin zararlı addedileceği teker teker sayılmıştır²⁹⁵.

Madde 19/2: a) Sahildar ülkenin egemenliğine, ülke bütünlüğüne veya siyasi özgürlüğüne aykırı biçimde tehtide veya güç kullanımına girişilmesi veya Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde vurgulanan uluslararası hukuk prensiplerine uymayan başka herhangi bir tasarrufta bulunulması;

b) Herhangi bir tür silah ile tatbikat/deneme veya manevralar/hareketler icra edilmesi;

c) Sahildar ülkenin savunmasını veya emniyetini olumsuz bir biçimde etkileyecek bilgi araştırılması/toplanması;

d) Sahildar ülkenin savunmasına veya emniyetine zarar vermeyi kasteden her çeşit propaganda faaliyeti içerisinde olunması;

e) Her çeşit hava taşıtının hareket ettirilmesi, güverteye iniş yaptırılması veya herhangi bir deniz taşıtına bindirilmesi;

f) Her çeşit orduyu ilgilendiren hava araçlarının hareket ettirilmesi, güverteye iniş yaptırılması veya herhangi bir deniz taşıtına bindirilmesi;

g) Sahildar ülkenin gümrük, maliye, sağlık veya göç/göçmen hususlarındaki yasalarına ve kaidelerine zıt bir biçimde eşya/mal, para ve benzeri veya şahısların deniz taşıtına alınması veya deniz taşıtından çıkartılması;

h) İşbu Antlaşmaya uymayarak, kasıtlı olarak bilip ve isteyip ağır kirletmeye neden olacak fiil ve hareketler icra edilmesi;

i) Balık avcılığı faaliyetinin yapılması;

---

²⁹⁴ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin on dokuzuncu maddesi (Özman, a.g.e., 1984, s.22,).

²⁹⁵ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin on dokuzuncu maddesi (Özman, a.g.e., 1984, s.22,23)

j) İnceleme veya ölçü alma eylemlerinin icra edilmesi;

k) Sahildar ülkenin herhangi bir iletişim/haber alma programının/sisteminin veya diğer herhangi bir deniz araç gereç veya tesisinin/yapısının işlevselliğine mani olabilecek her çeşit eylem/hareket icra edilmesi;

l) Seyir ile direkt olarak alakası olmayan başkaca her tür eylem veya hareket icra edilmesi.

Yapılacak/yapılan seyrin kıyı ülkesinin barış içerisindeki durumuna, dirliğine/düzenine ve emniyetine aykırı bir durum teşkil etmemesi subjektif bir yaklaşımdır. Fakat zikrettiğimiz madde 19/2 ile bu durum daha objektif bir hale getirilmiştir.

Kıyı ülkesinin karasularında zararsız seyir iznini kullanan(Bu seyir izni yabancı deniz araçlarının olağan seyrlerinin olağan bir neticesi olarak kıyı ülkesi karasuların dahilinde demir atıp konaklamalarını içerdiği gibi kıyı ülkesi iç sularına giriş yapmadan karasularından seyir edilmesini de içermektedir)²⁹⁶ deniz araçları kıyı ülkesi egemenlik haklarının (cezalandırma yetkisinin) haricinde olmakla birlikte genel kurallar bakımından bayrak ülkesinin egemenliğine bağlıdırlar²⁹⁷. Yani örneğin bir gemi zararsız geçiş iznini kullanıyorsa bu durumda cezalandırma yetkisi görüleceği üzere geminin tabi olduğu bayrak devletine ait olacaktır.

Kıyı devletinin zararlı geçişe karşı tepkisi, bizzat kıyı devletinin madde 19'u yorumlamasına bağlıdır. Eğer geçiş esnasında yapılacak eylemler esas alınırsa kıyı devleti “bekle ve gör” politikası izleyerek zararlı geçiş önlemeye çalışacaktır. Fakat aynı zamanda, yukarıda da belirtildiği üzere, teorik olarak, gelecekte yapılabilecek

---

²⁹⁶ Kuran, a.g.e., 2007, s.134

²⁹⁷ Dixon, McCorquodale, a.g.e., 2016, s.353; Kuran, a.g.e., 2007, s.133

zararlı eylemleri esas alırsa kıyı devleti muhtemel zararlı geçişi başlamadan “önleyici müdahale” ile engelleyebilir²⁹⁸.

Yabancı deniz araçlarında vuku bulan olaylar/suçlar açısından ülkenin cezalandırma hakkına getirilecek olan kısıtlama, hukuka aykırı fiilin, deniz aracının kıyı ülkesi karasularına giriş yapmadan vuku bulmuş olması, karasularından geçişi esnasında vuku bulmuş olması ve karasularında mola vermiş/durmuş iken vuku bulmuş olmasına göre değişiklik göstermektedir²⁹⁹

Karasularından geçişte hiçbir zaman mutlak seyir özgürlüğü yoktur. Kıyı devletinin kural ve kanunlarına uyma yükümlüğü, her gemi için mevcuttur. Kıyı devleti, kendi menfaatlerini kanun ve kurallar vasıtasıyla koruyabilir. Kıyı devletinin menfaatlerini korumak için mevcut olan kanun ve kuralların yabancı gemi tarafından ihlâl edilmesinin, zararsız geçişi bozup bozmayacağı önemli bir husustur. Zararlı geçiş madde 19’a göre nitelendirilirken, kıyı devletinin menfaatleri referans alınmıştır. Yukarıda bahsedildiği üzere kıyı devletinin menfaatleri kanun ve kurallarla korunmaktadır. Öyleyse kıyı devletinin kanun ve kurallarının ihlâl edilmesi de geçişi zararlı kılar. Çünkü geçiş esnasında böyle bir ihlâl açıkça tahrik edici olacaktır³⁰⁰.

Eğer suçlar yabancı deniz taşıtının kıyı ülkesi karasularına varmasından evvel vuku bulmuşsa 1958 seneli Cenevre Antlaşması cezalandırma hakkını/yetkisini kati suretle kısıtlamıştır³⁰¹; 1982 BMDHS, deniz etrafının korunması ve muhafaza

---

²⁹⁸ William K. Agyebeng, " Theory in Search of Practice: The Right of Innocent Passage in The Territorial Sea", Vol.39, Iss.2, the United States: Cornell International Law Journal, 1/4/2006, s.382

²⁹⁹ Kuran, a.g.e., 2007, s.137

³⁰⁰ Agyebeng, a.g.m., 2006, s.385

³⁰¹ 1958 seneli Cenevre KBBS. 19. maddesi 5. fıkrası. Doktrinde kati kısıtlamaya gerekçe olarak belirtilen kıyı ülkesinin egemenlik alanı/sahası haricinde vuku bulan suçların kendi hukuk mevzuatını ihlal etmediği düşüncesinin (bkz. Selami Kuran, a.g.e., 2007, s.138) ülkelerin sınır ötesi yetkileri (bkz. Supra., 25.) ve bu doğrultuda şahsılık, gerçeklik/koruma ve evrensellik prensipleri sahasına dahil olan suçların ihlalinin mevzu bahis olduğu haller göz önünde bulundurulduğunda isabetli olmadığı kanaatini taşımaktayız. Gerçekten her ülke, ceza yasalarının uygulanma sahasını/alanını yargılama gereksinimi hissettikleri muayyen suçlara bakarak genişletirler. Deniz hukuku antlaşmaları dikkate alındığında deniz araçlarında vuku bulan suçlar hakkında bazı durumlarda ülkelerin muhakeme etme/yargılama yetkilerini kullanamaması

edilmesine ilişkin onikinci kısmında belirtilen hususlar ve beşinci parçasında belirtilen münhasır ekonomik bölgeye dair düzenlemelerin ihlal edilmesi durumlarıyla kısıtlı kalmak üzere kıyı ülkesinin ceza verme/yargılama hakkını tasarruf edebileceği iki istisna vaziyete yer vermektedir³⁰².

Yabancı deniz taşıtının kıyı ülkesi karasularında seyri esnasında vuku bulan suçlar açısından kıyı ülkesinin istisna bir durum babında yargılama/ceza verme hakkını icra edebilmesi sadece vuku bulan hukuka aykırı fiilin; neticelerinin kıyı ülkesine etki oluşturması³⁰³313, kıyı ülkesinin çatışmasızlığının/savaşızlığının, huzurunun ve karasularının dirliğini/düzenini olumsuz etkilemesi durumlarında veya deniz taşıtının sorumlusunun ya da bayrak ülkesi konsolos görevlisinin kıyı ülkesi görevlilerinden yardım talep etmesi ile uyuşturucu madde ticareti tarzı suç tiplerinin mevzu bahis bulunduğu durumlarda imkan dahilinde olabilecektir³⁰⁴. Belirttiğimiz dört vakılardan herhangi birinin mevcut olması durumunda kıyı ülkesi ceza verme yetkisini icra edebilir, soruşturma/kovuşturma yoluna gidebilir ve hatta suçu işleyen şahsı veya suça yardım eden şahsı gözaltına alabilir³⁰⁵.

---

uluslararası hukukun istisnai özellikteki yasaklayıcı kaidelerinden (*prohibitive rules*) olmakla bunun haricindeki durumlarda ülkelerin büyük bir takdir hakkı mevcuttur. Antlaşmadaki yasaklayıcı kaidelerin taraf olmayan ülkeleri soeumluluk/yükümlülük altına sokmayacağı kanaatini taşımaktayz. Bkz. Uluslararası Adalet Divanı'nın *Lotus* hükmü. Benzer yönde bkz. Lowe, a.g.e., s.334; Oppenheim, a.g.e., 2020, s. 458; Shaw, a.g.e., 2008, s.581; Dixon, McCorquodale, a.g.e., 2016, s. 270; Rothwell, Kaye, a.g.e., 2011, s.296; Mann, a.g.e., 1999, s. 146; Cryer et al., a.g.e, 2005, s.44., Supra, 20

³⁰² Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin yirmi yedincimaddesinin beşinci fıkrası (Özman, a.g.e., 1984, s.29,30),

³⁰³ Ceza hukukunda belirlilik prensibi uyarınca şahısların ifa edeceği fiillerden nelerin suç oluşturacağı öncesinde net bir biçimde ortaya konulmalıdır. Zararsız geçiş izni sebebiyle yapılan seyir esnasında vuku bulacak hukuka aykırı fiillerden nelerinin kıyı ülkesine menfi şekilde etki etmiş kabul edileceği ise şüpheye sebep olabilecek ve dahi kötüye kullanılabilecek özelliktedir. Doktrinde herhangi bir objektif ölçüte bağlanmadan soyut kavramlar aracılığıyla ortaya konan misaller bu hususda yol gösterecek özellikteyse de pratikte etkilemiş olma koşulu her somut vakanın özelliklerine bakılarak tespit edilmelidir. Selami Kuran'a göre, ülkemin egemenliğine, ülkesel bütünlüğüne ve politik/siyasi bağımsızlığını hedef alan suçlar, kıyı ülkesinin emniyetine ve huzuruna karşı işlenen haksız fiiller, 1982 BMDHS.'nin ondokuzuncu maddesinin ikinci fıkrasında yer almış olan zarar verici geçiş durumları, kıyı ülkesi ceza yasaları uyarınca ağır cezayı gerektiren durumlar, ölüm veyahut yaralama ile neticelenen çarpışma durumlarında suçun kıyı ülkesine etkide bulunacağı kabul görmelidir. Kuran, a.g.e., 2007, s. 84

³⁰⁴ 1982 BMDHS. m. 27.

³⁰⁵ Bahsettiğimiz bu vakılar belirli sayıda olmakla birlikte (*numerus clausus*) bu nedenler haricinde geçiş durumundaki yabancı deniz araçlarına müdahale edilemez. Kuran, a.g.e., 2007, s.143.

Görüldüğü üzere madde 27/1 kıyı devletine karasularında işlenmiş suçtan ötürü, cezaî yargı yetkisinin kullanılması hususunda, geniş bir manevra sahası bırakmaktadır. Çünkü sadece kıyı devleti suçun sonuçlarının kendisine uzanabileceğini ya da ülkesinin barışını veya düzeni bozabileceğini tayin edebilir. Bu tür bir inisiyatif tek taraflı uygulamalara neden olacağından dolayı subjektiftir.

Karasularında bulunmakta olan yabancı deniz araçlarında vuku bulan suçlar açısından sabit olma ve demir atmış olma, seyrin normal gidişatı icabı olduğu, öngörülemez neden veya yardım ihtiyacı sebebiyle mecbur kalındığı ya da tehlike veya yardım ihtiyacı durumunda kalan şahıslara, deniz taşıtlarına veya hava taşıtlarına yardım ulaştırılması saikiyle olması durumunda zararsız geçiş hakkına tabi olduğundan³⁰⁶ bu tip hallerde ülkenin ceza verme hakkı açısından karasularından seyir esnasında vuku bulan suçlara dair kaideler geçerli olacak, kıyı ülkesi ceza verme hakkını belirli vaziyetler haricinde icra edemeyecektir³⁰⁷. Aksi durumda yabancı deniz taşıtının zararsız geçiş izni kapsamı haricinde olan bir sebepten ötürü durma ve demir atma eylemlerinde bulunması durumunda yabancı deniz taşıtı iç sulardaymış şeklinde değerlendirilerek kıyı ülkesi tarafından her çeşit ceza hakkı/yetkisi icra edilebilecektir³⁰⁸.

Yabancı ticaret gemilerinin Türk karasularına, iç sularına ve limanlarına girişlerine ilişkin iç hukukta herhangi bir yasaklama getirilmemiştir. Türk karasularına ve iç sularına giren yabancı ticaret gemileri, Türk kanunlarına ve düzenlemelerine uymakla yükümlüdürler. Türk iç mevzuatında yabancı ticaret gemilerinin karasularından geçişine ilişkin herhangi bir sınırlama bulunmadığından bu hususta uluslararası deniz hukuku kurallarına göre değerlendirme yapmak gerekir. Türkiye kıyı devleti olarak geçiş düzenleme konusunda yasama ve yürütme

---

³⁰⁶ 958 seneli Cenevre KBBS. ondördüncü maddesinin ikinci fıkrası, 1982 seneli BMDHS'nin onsekizinci maddesinin ikinci fıkrası. Zararsız geçiş izni kapsamına dahil olan bu hallerin deniz taşıtı görevlisi ya da bayrak ülkesi mümessilleri tarafından net ve mutmain edici kanıtlarla ortaya sunulması ve vaziyetin kıyı ülkesi yetkililerince değerlendirilmesi gerekliliği belirtilmiştir. Selami Kuran, a.g.e., 2007, 145.

³⁰⁷ Kuran, a.g.e., 2007, 146., 1958 Cenevre KBBS. m. 19/1, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin yirmi yedincimaddesini (Özman, a.g.e., 1984, s.29.),

³⁰⁸ Kuran, a.g.e., 2007, s.146,147.

yetkilerine sahiptir. Geçişin zararlı faaliyetler içermesi durumunda ticaret gemileri için Türkiye iç hukuk düzeninde yer alan önlemleri almak ve gerekli yaptırımları uygulamak yetkisine sahiptir³⁰⁹.

Kıyı ülkesinin yabancı bayrak ticari deniz araçlarının karasularından seyri esnasında ya da karasularında durduğu/demirlendiği esnada vuku bulan suçlar bakımından yetkili olduğu durumlarda mevzu bahis deniz aracı daha sonra açık denize açılrsa dahi kıyı ülkesince takip edilerek açık denizde yakalanması³¹⁰ ve ceza verilmesi de uluslararası hukukta kabul görmektedir. Kıyı ülkesinin bu hakkına/yetkisine sıcak takip hakkı/yetkisi ismi verilmiş bulunmaktadır³¹¹.

Bir yabancı gemi bir kıyı devletinin egemen yetkiler kullandığı sulara yasalarını ihlal ettikten sonra açık denize kaçtığı takdirde, kıyı devletinin kamu hizmetindeki devlet gemileri vasıtasıyla sözkonusu yabancı gemiyi açık denizde de izleme ve yakalaması halinde yasal işlem yapma yetkisi bulunmaktadır³¹². Kesintisiz izleme hakkının kullanılmasına ilişkin bazı koşullar bulunmaktadır: İç sular, karasuları ya da takımda sularındaki yasalara aykırı davranışlar bakımından, bu deniz alanlarının herhangi birinde bulunan kıyı devletinin görevli gemisinin, yabancı geminin bu alanlarda bulunduğu sırada izlemeyi başlatması gerekmektedir³¹³.

2.2.1.4.2.1.2. Yabancı Savaş Deniz Araçları Açısından Yargılama Yetkisi

Bu kısma dek yapılmış olan değerlendirmeler yabancı ticaret deniz taşıtları bakımından deniz hukuku anlaşmalarında açık bir biçimde belirtilmiş olmakla beraber yabancı savaş gemileri³¹⁴ ve ticari bir gayeyle kullanılmayan yabancı devlet

---

³⁰⁹ Kuran, a.g.e., 2007, s.163.

³¹⁰ Yakalama eylemi ülkenin icra yetkisi dahilinde olmakla birlikte genel kaide olarak devletin ülkesi ile kısıtlıyken sıcak takip hakkı/yetkisi dahilinde bu kaideye istisnai bir hak verilmiştir.

³¹¹ Pazarcı, a.g.e., 2021, s.285.

³¹² Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/153-unclos-turkish>, (Erişim Tarihi : 27.03.2022)

³¹³ Pazarcı, a.g.e., 2021, s.291.

³¹⁴ Savaş gemisinin tarifi 1958 seneli Cenevre Antlaşması'nda ve 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde şu şekilde izah edilmiştir: "Savaş gemileri, herhangi bir ülkenin silahlı güçlerinden birine dahil olan, onu başkaca gemilerden farklı kılan dış emarelere sahip, hükümet tarafından usulüne uygun haliyle yetkilendirilen ve adı hizmet listelerinde mevcut olan bir

gemilerinin (sahil güvenlik gemileri/deniz araçları, gümrük gemileri/deniz araçları, hastane gemileri/deniz araçları gibi) zararsız geçiş izni yetkilerine dair net hükümler mevcut değildir. Kabul gören uygulamaya bakıldığında ülkeler, karasularından yabancı savaş gemisinin seyrini yasak edebilmekte, mücadele ya da haber verme koşuluna bağlı kılabilirler.

Harp gemilerinin karasularından geçişi ile ilgili olarak tartışmalar, farklı yorumlar, azalmadan devam etmektedir. Çoğu kıyı devleti BMDHS'nin ihlali olmasına rağmen karasularından zararsız geçiş yapacak harp gemilerine karşı negatif tutum sergilemektedirler. Ön ihbardan, ön izine, hatta bazı devletler geçiş yapacak harp gemisi sayısını dahi kısıtlandırmaktadırlar³¹⁵.

Karasularından Yabancı Savaş Gemilerinin Seyirlerine Açık Olarak Ya Da Zımni Olarak Mücadele Eden Kıyı Ülkesi, Uluslararası Hukukun Savaş Gemilerine Verdiği Dokunulmazlık Ve Yargı Muafiyeti Gibi Ayrıcalıklar³¹⁶Sebebiyle Bu Gemiler Dahilinde Vuku Bulan Suçlar Açısından Ceza Verme Yetkisinden Vazgeçmiş Olmakta, Gemi Komutanı Ya Da Bayrak Ülkesi Görevlileri Kanalıyla Yardım Talebinde Bulunulmadıkça Herhangi Bir Cezai Mahiyette Yetki İşlemi İcra Edememektedirler³¹⁷. Yabancı Savaş Gemilerinin Karasularından Geçiş Konusunda Karar Vermek Yetkisi Olan Kıyı Devleti, Geçiş İzin Verdikten Sonra Bu Gemilere Birtakım İmtiyazlar Tanımak Zorundadır. Bu İmtiyazlar Uluslararası Hukukun Savaş Gemilerine Tanındığı Dokunulmazlık Ve Bağışıklıktır. Savaş Gemilerine Tanınan Bütün İmtiyazların Ve Dokunulmazlıkların Temelinde Bu Gemilerin Bayrak Devletinin Egemenlik Gücünü Temsil Ettikleri Görüşü Yatmaktadır. Buna Göre, Savaş Gemileri Bayrak Devletinin Egemenliğini Temsil

---

subay rütbesi taşıyan kamu görevlisinin emrinde olan ve silahlı kuvvetlerin düzenli disiplini dahilindeki bir personelle donatılmış olan gemilerdir.” Selami Kuran, “Savaş Gemilerinin Dokunulmazlığı ve Yargı Bağışıklığı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni , Sayı 1-2 2005/2006, s. 230.,

³¹⁵ Kuran, a.g.e., 2007, s.230

³¹⁶ Bu çeşit ayrıcalıkların kaynağında savaş gemilerinin bayrak ülkesinin egemenlik kuvvetini temsil ettiği yorumu/görüşü bulunmakla beraber bir ülkenin yabancı savaş gemileri üstünde ceza verebilme yetkisini icra etmesinin ülkelerin egemen denklığı prensibine aykırı bulunacağı kabul görmektedir. Selami Kuran, a.g.e., 2007, s.148.

³¹⁷ Pazarıcı, a.g.e., 2021, s.256-258, Kuran, a.g.e., 2007, s.147-152.

Ettiklerinden, Bir Başka Devletin Bu Gemi Üzerinde Egemenlik Yetkisi Kullanması Ülkelerin Egemenliği Ve Eşitliği prensibine aykırıdır.

Sonuç bakımından savaş gemileri dünya üstünde hangi deniz sahası/alanı üstünde bulunurlarsa bulunsunlar yalnızca kendi bayrak ülkesinin ceza verebilme yetkisine bağlı olmakla birlikte başkaca ülkelerin ceza verebilme yetkisinden muaf olmaktadır. Bir ülkenin başka ülke nezdinde muhakeme edilmesi ülkelerin eşitliği ilkesinin bir neticesidir³¹⁸.

Savaş gemilerinin faydalandıkları muafiyet ve dokunulmazlık kıyı ülkesinin yasalarını ihlal edebilme hakkı doğurmamaktadır³¹⁹. Yargı muafiyeti, sorumsuzluk olmadığından, savaş gemisinin bayrak devleti geminin kıyı devletinin kanunlarına uymamaktan dolayı verdiği zarardır sorumludur. Nitekim 1982 B.M.D.H. Sözleşmesinin otuzbirinci maddesi bir savaş gemisinin veya ticari amaçla kullanılmayan devlet gemisinin kıyı ülkesinin karasularından geçişle alakalı yasa ve kaidelerine veya bu anlaşma maddelerine veya uluslararası hukukun diğer kaidelerine uymaması nedeniyle meydana gelen herhangi bir kayıp veya zararın uluslararası sorumluluğunun bayrak ülkesi tarafından taşınacağını açık ve net bir biçimde öngörmektedir. Muafiyet bayrak ülkesini sorumlu olma durumundan kurtarmaz, yalnızca onun yerel mahkemeler huzurunda hesaba çekilmesini önler. Bir savaş gemisinin kıyı ülkesinin karasularından seyir ilişkili yasalarına ve kaidelerine uymaması ve bunlara uyması hususunda kendisine yapılan talebi dikkate almaması durumunda, kıyı ülkesi bu geminin derhal karasularını boşaltmasını isteyebilmektedir³²⁰.

Savaş gemileri üstünde münhasıran bayrak ülkesinin egemen yetkileri geçerli olduğundan gemi görevlilerinin gemi dahilinde suç işlemesi halinde bayrak ülkesi yasaları tatbik edilecektir. Bu bakımdan, gemi komutanı, suç işleyen

---

³¹⁸ Selami Kuran, “Savaş Gemilerinin Dokunulmazlığı ve Yargı Bağımsızlığı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Sayı 1-2, 2005/2006, s. 231

³¹⁹ Kuran, a.g.e., 2007, s.149.

³²⁰ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin otuzuncu maddesi (Özman, a.g.e., 1984, s.33),

personelini tutuklamak ve bayrak ülkesi yargısına iletmek/teslim etmek yetkisine haizdir³²¹. Kıyı ülkesi görevlilerinin gemide zuhur eden vakıalara müdahil olabilme yetkileri bulunmamaktadır. Ve fakat vuku bulan suçun kıyı ülkesinin emniyetini ya da karasuları barışını/düzenini etkilemesi hallerinde kıyı ülkesi, gereken diplomasi eylemlerine girişebilir, ihlalde ısrar edilmesi durumunda bu eylemleri nihayete erdirmek ve savaş gemisini karasularını terk etmeye zorlamak adına orantılı güç kullanabilir. Kıyı ülkesi gemi sorumlusu veya bayrak ülkesinin sorumluları veya yetkilileri yardım talebinde bulunmadıkça, gemide vuku bulan suç ile ilgili olarak işlemde bulunma hak ve yetkisi bulunmamaktadır. Yerel görevliler gemi kaptanının müzadesi haricinde gemiye giriş yapamazlar. Suç işleyen gemi görevlisi hakkında hiçbir biçimde işlem yürütemezler. Gemi komuta kademesi bu açıdan, gemide görevlilerin suç işlemesi durumunda, bu suç işleyenleri göz altına almak ve bayrak ülkesi mahkemelerine teslim etmek yetkisine sahiptir³²².

Dokunulmazlık suçu işleyen şahsa değil gemiye özgü bulunğundan suçun savaş gemisinde gemi görevlisi olmayan bir şahıs tarafından işlenmesi, gemide suç işleyen failin karaya çıkması veya kıyı ülkesinde suç işlemesinin akabinde gemiye çıkması durumlarında da kıyı ülkesinin müdahalede bulunma yetkisi bulunmayıp bayrak ülkesi yasaları tatbik edilecektir. Açık ve net bir hüküm olmasa da bu tipteki durumlarda işlenen suçun mağdurunun kıyı ülkesi yurttaşı olması durumunda ülkenin yurtdaşlarını koruma kollama sorumluluğu gereği olarak savaş gemisinin kaptan komutanının suçu işleyeni kıyı ülkesine vermesi gerektiği, gemide vuku bulan suçtan daha sonra karaya yanaşılması durumunda da kıyı ülkesinin suçu işleyeni gemiye bırakması/iade etmemesi gerektiği ileri sürülmektedir³²³.

Savaş gemisinin kıyı devletinin karasularında bulunduğu esnada gemi personeli dışında bir kimsenin gemide suç işlemesi halinde, suç işleyen kimseyi kıyı devleti yetkililerine teslim etmek konusunda karar vermeye yetkili kişi gemi kaptanıdır. Suç

---

³²¹ Kuran, a.g.e., 2007, s.151.

³²² Kuran, a.g.e., 2007, s. 152., BDHMS Md.30

³²³ Kuran, a.g.e., 2007, s.151,154.

failini teslim edilmemesi durumunda, kıyı devletinin savaş gemisine hiçbir şekilde müdahale etme yetkisi yoktur³²⁴.

Gemi personelinden bir kişinin gemide suç işledikten sonra kıyı devletinin kara ülkesine çıkması durumunda, yerel yetkililerin suç failini savaş gemisine iade edip etmemeleri konusunda suçun kim tarafından kime karşı işlendiğine bakılarak karar verilmesi gerekecektir. Failin gemi personelinden olması ve gemi personeline karşı suç işlemesi halinde, kıyı devleti yetkililerinin gemi komutanının talep etmesi halinde faili savaş gemisine teslim etmeleri gerekir. Gemi komutanının failin iadesini talep etmemesi halinde, kıyı devleti bu kişi hakkında kendi hukuk mevzuatını uygulayacaktır. Gemi personelinden bir kişinin, gemi personeli olmayan bir kişiye karşı suç işlemesi halinde, savaş gemisine iade edilmesi konusunda mağdur kişinin vatandaşlık bağına bakılarak karar verilmesi gerekir. Mağdur kişinin geminin bayrak devletinin vatandaşı olması durumunda, gemi komutanın talebi üzerine suç failinin gemiye iade edilmesi gerekir. Ancak; mağdur kişinin kıyı devletinin vatandaşı olması halinde, faili gemiye teslim etmek yükümlülüğü yoktur. Zira, kıyı devleti vatandaşına karşı bir suç işlenmiş ve kıyı devletinin kendi vatandaşlarını koruma yükümlülüğü nedeniyle suç failini yargılama yetkisi olduğunu kabul etmek gerekecektir. Mağdur kişinin üçüncü bir devletin vatandaşı olması durumunda ve gemi komutanının talebi halinde, failin savaş gemisine iade edilmesi daha doğru olacaktır. Çünkü, gemi komutanının gemi üzerinde tek yetkili kişi sıfatıyla, suç failinin bayrak kanunu hükümlerine göre nerede yargılanacağına karar verme yetkisi vardır³²⁵.

Gemi personelinden bir kimsenin kıyı devletinde kıyı devletinin vatandaşlarına karşı suç işledikten sonra gemiye çıkması halinde, gemi komutanının faili kıyı devletinin talep etmesi halinde iade etmesi uygun olacaktır. Ancak, gemi komutanının iade etmemesi halinde, kıyı devleti yetkililerinin savaş gemisine zorla

---

³²⁴ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin otuzuncu maddesi (Özman, a.g.e., 1984, s.33),

³²⁵ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin otuzuncu maddesi (Özman, a.g.e., 1984, s.33),

girerek, faili yakalamak, yetkileri yoktur. Böyle bir durumda kıyı devletinin geminin bayrak devleti ile sorunu diplomatik yollardan çözmesi gerekecektir³²⁶.

Kıyı devletinde bir adi suç işleyen ya da bir suçtan dolayı mahkum olmuş bir kişinin karasularında bulunan bir savaş gemisine sığınması durumunda, gemi kaptanının bu kişiyi kabul etmemesi ve talep halinde kıyı devleti yetkililerine teslim etmesi gerekir.

Buna karşın, siyasi suçluların savaş gemilerine sığınma hakkı olduğu genellikle kabul edilmektedir. Bir siyasi suç nedeniyle yargılanmakta olan ya da mahkum olmuş bir kişinin yabancı bir savaş gemisine sığınması durumunda, savaş gemisinin bu kişiyi kıyı devleti yetkililerine iade etmek yükümlülüğü yoktur. Bu gibi durumlarda kıyı devleti savaş gemisinin bayrak devletine başvurarak sorunu diplomatik yollarla çözümlmek durumundadır³²⁷.

2.2.1.4.3. Başkaca Deniz Sahaları

2.2.1.4.3.1. Bitişik Bölge

Bitişik Bölge terimi öncelikle 1958 seneli Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Antlaşmasının yirmi dördüncü maddesinde geçmiştir. Hatta bu maddede geçen bitişik bölge terimiyle ilgili olarak bitişik bölgenin kapsadığı alandan da bahsedilmiş olup, terimle ilgili açıklama kapsadığı alanda yapılan güncelleme dışında 1982 Antlaşmasında da neredeyse aynı şekilde muhafaza edilmiştir. 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinde kıyı ülkesinin karasularına yapışık olan bir sahada, devleti üzerinde veya karasularında sağlık, gümrük, maliye veyahut göç hususları ile alakalı politikalarına farklılıklara mani olabilmek maksadıyla gerek gördüğü denetlemeleri gerçekleştirebileceği ve bu denetlemelere

---

³²⁶ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin otuzuncu maddesi (Özman, a.g.e., 1984, s.33),

³²⁷ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin otuzuncu maddesi (Özman, a.g.e., 1984, s.33),

karşı devleti üstünde ya da kendi karasularında vuku bulabilecek aykırı eylemlerle ilgili olarak münhasır yargı yetkisini kullanabilme hakkına sahip olduğu bütün açıklığıyla yazılmıştır³²⁸

Bitişik Bölge olarak tanımlanan bitişik saha, bitişik olduğu ülkenin(ki bu aynı zamanda kıyı ülkesi olmuş olmaktadır) göç, insan ticareti, mali, gümrük ve sağlık tarzındaki hususlardaki işleyişinin ihlal edilmesine mani olma ve münhasır yargı yetkisine haiz kıyı ülkesinin karasularına bitişik durumdaki açık deniz sahasıdır³²⁹. Bitişik bölgenin karaparçasına/anakara yönündeki sınırı olmakla birlikte bitişik bölgenin eni, karasuları eninin hesaplanmaya başladığı temel hatlardan başlayarak yirmi dört deniz milini aşamayacağı kabul görmektedir³³⁰. Buna ilave olarak 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Antlaşması ile birlikte, su tabanını tanımlayan/kavramlaştıran bitişik bölge kuramı/kavramı deniz altında(deniz dibindeki toprağın altı) saklı kalmış olan tarihi ve müzelik eşyaları da kapsayacak şekilde genişletme yaparak ülkelerin , mesela arkeolojik eşyalarının hırsızlığı ve ticaretini veya bu eşyalarla alakalı her türlü kanun dışı faaliyette bulunan şahıslar ve olaylar karşısında münhasır hukukunu tatbik edebilmesine olanak sağlamış olup Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 303. maddesinde yer almaktadır³³¹. Karasuları, kıyı ülkesinin deniz sahasından bir bölüm olduğundan, ülkeler bu sahanın üstünde çoğunlukla genelde ülke hak ve yetkileri(özelde münhasır yargılama hakkı/yetkisi) sahibiyken, bitişik bölge açık denizin de bir bölümü olduğu için bütün bu devlet hak ve yetkileri sadece sınırlı hususlar ve olaylar açısından bu hak ve yetkilere sahip olabileceklerdir³³².

---

³²⁸ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 33. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri.(Özman, a.g.e., 1984, s.36); Malanczuk, a.g.e., 1997,s.180,181.

³²⁹ Yoshifumi Tanaka, The International Law of the Sea, CUP: 2012, s. 110-130.

³³⁰ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi 'nin 33. maddesinin ikinci fıkrası. (Özman, a.g.e., 1984, s. 36); Tanaka, a.g.e., 2012, s. 125.

³³¹ Malanczuk, a.g.e., 1997, s.276; 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 30. maddesi. (Özman, a.g.e., 1984, s. 33); Tanaka, a.g.e., 2012, s. 125; Kuran a.g.e., 2014, s.89-91; Toluner, a.g.e., 1996, s. 75,76.

³³² Kuran a.g.e., 2014, s.87,88; Canca, a.g.e., 2012, s.84,85.

Ülkelerin bitişik bölge dahilinde yargılama hakkı konu bakımından adı geçen antlaşmalarda fade edildiği üzere sadece mali konular, gümrük konuları, göç konuları ve sağlık ile alakalı konularla kısıtlı tutulmuştur. Konferansa katılan ülkelerden bazılarının I. Deniz Hukuku Konferansında ‘emniyet’ hususunda bitişik bölge meydana getirilmesi istekleri, bitişik bölge teriminin/kurumunun belirsiz, şüpheli ve üzerinde tam bir fikir birliği oluşmamış olması ve bütün bu saydıklarımızın kötü niyetli kullanımlara sebebiyet verebileceği kanaatiyle kabul görmemiştir. Ve hatta bitişik bölge terimi 1958 ve 1982 Antlaşmalarında da yer bulmayıp, zikredilmemiştir³³³. Herhangi bir ülkenin sınırları içerisinde iç sularında veyahut karasularında açıklanan hususlarla alakalı olan kabahat ve cürümlerin işleyenleri ve yardım edenleri bitişik bölgede olmaları durumunda o ülkenin ceza hukuku bu şahıslar için tatbik edilebilir ve bu şahıslar hakkında kıyı ülkesi görevlilerince işlem yapılabilir. Bu durumda ülkelerin mülki haklarının ve yetkilerinin sınır ötesine aşması/geçışı ve teması/etkisi mevzu bahis olmaktadır³³⁴.

Münhasır Ekonomik Bölge kurumunun/teriminin ihdas olmasıyla beraber bitişik bölge kuramı/terimi önceliğini yitirmiş kıt’a sahanlığının ve münhasır ekonomik bölgenin karasularının bittiği yerden sonra bitişik bölge ile beraber başlamaları kıyı ülkelerinin hak ve yetkilerini kullanmak bakımından uyacakları kısıtlamalar ve hudutlar hususunda karışıklık çıkarmaktadır³³⁵.

2.2.1.4.3.2. Kıt’a Sahanlığı

Kıt’a sahanlığı, kıyı ülkesinin, karasularının ilerisinde ve ancak kıyıya yapışık su altı, deniz veya okyanus yatağı ve yüzey altı sahalarında mevcut olan cansız değerleri (yakıt kaynakları, elmas, doğal gaz, altın, değerli taşlar ve yakıtlar vb.) üstünde araştırma, işletme ve işleme hususunda münhasır hak ve yetkilere malik bulunduğu kara devletinin deniz altı doğrultusunda ilerleyen doğal bir uzantı olduğu

---

³³³ Gündüz, a.g.e., 2000, s.178,179; Özman, a.g.e., 1984, s.46-112; Gönlübol, a.g.e., 1959, s. 51-52; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.69-70.

³³⁴ Gönlübol, a.g.e., 1959, s.112-116; Canca, a.g.e., 2012, s.86-90; Toluner, a.g.e., 1996, s.141-146; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.165,166.

³³⁵ Malanczuk, a.g.e., 1997, s.167,168; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 107,108.

söylenebilir³³⁶. 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Antlaşması uyarınca kıyı sahanlığı kıyı ülkesinin karasularının hesaplanmaya başlanılan temel doğrudan itibaren ikiyüz deniz milidir³³⁷. Kıyı ülkesinin kıyı sahanlığı karasularının sonlandığı çizginin deniz veya okyanus yatağı üstündeki hizadan başlayarak hesaplanmaktadır³³⁸ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Antlaşması uyarınca millik bu saha içerisinde kıyı sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge aynı noktalarda ve düzlemlerde kesişmektedir³³⁹. Böylece kıyı sahanlığı üstünde mevcut olan suni adacıklara/adalara ve her türlü yapıya münhasır ekonomik bölgeye atfedilmiş hukuk düzeni tatbik edilecektir³⁴⁰. Bunun sonucu olarak bir ülkenin yargılama hakkını veya yetkisini uygularken bu hukuki düzen doğrultusunda tasarruflarda bulunabilecektir Münhasır ekonomik bölge ve bu saha üstünde tatbik edilecek hukuk düzeni hakkında akabindeki bölümde değerlendirmelerde bulunacağız.

2.2.1.4.3.3. Münhasır Ekonomik Bölge

Münhasır ekonomik bölge karasularının deniz veya okyanusa bitişik/yapışık kısmından başlamış olan ve karasularına yapışık olup açık deniz veya okyanus üstündeki özel bir hukuk düzeni çeşididir³⁴¹. Kıyı ülkesine münhasır bakımdan mühim ekonomik haklar veren bu saha/bölge, karasuları temel çizgisinden itibaren 200 millik alandaki deniz sahasında mevcut olan su katmanı, okyanus veya deniz yatağı ve yüzetin altında kalmış olan toprak kısmından meydana gelmektedir³⁴². 80'li senelere doğru çoğu ülke bakımından ikiyüz millik bu saha uygulamasının çok kabul

---

³³⁶ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin beşinci maddesi ve 761 ve 771. maddeleri (Özman, a.g.e., 1984, s. 11,66,69.)

³³⁷ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 761. Maddesi; Özman, a.g.e., 1984, s.66; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.167,168; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s. 108.

³³⁸ Demir, a.g.e., 2006, s.71; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s. 109.

³³⁹ Mahmut Koca, İlhan Üzülmüş, Türk Ceza Huku Genel Hükümler, Ankara: Seçkin Yayınları, 6. Basım, 2013, s.714,715.

³⁴⁰ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 80. maddesi. (Özman, a.g.e., 1984, s.46.).

³⁴¹ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 54-76 maddeleri arası. Ayrıca BMDHS'nin 58. maddesi, 69. maddesi, 70. maddesi 3. devletlere de Münhasır Ekonomik Bölge üstünde bazı haklar/yetkiler vermektedir. (Özman, a.g.e., 1984, s.20,25,26.); Toluner, a.g.e., 1996, s.97,98

³⁴² Toluner, a.g.e., 1996, s.99-100; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s. 368,369; Evans, a.g.e., 2018, s. 646; Malanczuk, a.g.e., 1997, s. 182.

görmüş olması ve ayrıca 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Antlaşması'ndaki uzlaşısı ile beraber kıyı ülkesinin 200 mil boyutundaki bu deniz sahası üstündeki yetkilerinin ve haklarının uluslararası teâmül olarak kabul edildiği Uluslararası Adalet Divanı'nın Libya ile Tunus ve Malta ile Libya yargılamalarında açıkça görülmektedir ve aynı zamanda belirtilmiştir³⁴³.

Kıyı ülkesinin münhasır ekonomik bölge içerisinde, kıt'a sahanlığı üstündeki hak ve yetkilerine ilave olarak, deniz yüzeyi, deniz içi toprak altı ve üstü bölümlerde/sahalarda canlı ve cansız doğal değerlerin ve kaynakların (örneğin yakıt madenleri) araştırma yapılması, işlenilmesi, muhafaza edilmesi, emniyete alınması ve tasarruf edilmesine dair hak ve yetkilere malik durumdadır³⁴⁴ Bundan dolayı kıyı ülkesinin münhasır ekonomik bölgesinde suni adacıklar, her çeşit tesis türü bina, her tür yapı çeşidi inşa etmesi ve kullanması, deniz bilimine dair deneyler/araştırmalar ve çalışmalar/incelemler ve toplu değerlendirmeler yapması, deniz bölgesinin ve etrafının muhafazası ve emniyete alınması hususunda yetkiye hazi olduğu kabul edilmektedir³⁴⁵. Kıyı ülkesinin yukarıda saymış olduğumuz çeşit tesis ve yapılar üstünde sağlık, gümrük, emniyet, maliye ve bunlar gibi tür hususlarda her şekilde yargı faaliyetinde bulunma yetkisi, yasama faaliyetinde bulunma yetkisi, icra faaliyetinde bulunma yetkisi olmak üzere tüm hak ve yetkilere sahiptir³⁴⁶ Bu anlamda kıyı ülkesi beşyüz metre boyutunu aşmamak ve bunun yanında uluslararası ulaştırma rotalarına mani olmamak koşuluyla emniyet bölgeleri oluşturabilecekleri kabul edilmiştir³⁴⁷ Bu sahalar ve tasarruflarla ilgili kıyı ülkesi yasalarının tatbik

---

³⁴³ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.371,372; Evans, a.g.e., 2018, s.647; Toluner, a.g.e., 1996, s.101,102.

³⁴⁴ Toluner, a.g.e., 1996, s.99-100; McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s. 368,369; Evans, a.g.e., 2018, s. 649; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.183,184.

³⁴⁵ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 56. maddesinin birinci fıkrasının (b) bentini.(Özman, a.g.e., 1984, s.32); Malanczuk, a.g.e., 1997, s.185,186.

³⁴⁶ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 56. maddesi ve 60. maddesi. (Özman, a.g.e., 1984, s.32,34); Malanczuk, a.g.e., 1997, s.187.

³⁴⁷ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 60. maddesinin dördüncü fıkrası (Özman, a.g.e., 1984, s.33); Malanczuk, a.g.e., 1997, s.187,188.

edilebilmesi için kıyı ülkesinin kıyılarının ilerisindeki deniz sahası üstünde münhasır ekonomik bölge ilan etmek zorundadır³⁴⁸.

2.2.1.4.3.4. Açık Deniz

Açık deniz bütün insanların ortak mülkiyetinde olduğu tüm imsalardan tarafından kabul edilmiş, herhangi bir ülkenin münhasıran egemenliğine bırakılmamış ve aksine bütün ülkelerin tasarrufuna açık deniz sahalarını tanımlamak adına kullanılan kavramdır³⁴⁹. Açık deniz herhangi bir ülkenin iç suları, karasuları, münhasır ekonomik alanı ve olması durumunda takımda suları haricinde kalmış deniz sahaları olarak da tanımlanabilmektedir³⁵⁰. Açık denizde kabul edilmiş olan bahsettiğimiz bu serbestlik prensibi, açık deniz olarak tanımladığımız deniz sahasının hiçbir kurala, yasaya veya hukuk düzenini bağlı olmayacağı anlamına elbette gelmemektedir. Bahsetmiş olduğumuz serbesti durum, deniz seferleri, ulaştırması/ulaşımı anlamında serbesti, balık veya diğer deiz ürünlerinin tutulması hususunda serbestiyeti ve açık deniz üstündeki hava sahasının ulaşım serbestisini ve hem kara hem deniz yüzey altı tel ve boru döşenebilmesi serbestisini ve kıta sahanlığı kaidelerine bağlı kalmak koşuluyla suni adacıklar ve diğer yapıların inşası ile birlikte bilimsel araştırma ve çalışmaları kapsamaktadır³⁵¹.

Açık sularda seyir halindeki deniz araçları sadece bir ülkenin barağını takarak seyir yapabilirler ve uluslararası sözleşmelerden kaynaklı birkaç istisna durum haricinde bayrak ülkesinin yetkisine bağlıdır³⁵². Bölümümüzün başında da söylediğimiz gibi, açık denizlerde insanlar adına büyük bir serbestilik kabul edilmiştir lakin bu serbestilik kuralızsızlık veya hukuksuzluk anlamı taşımamaktadır. Bundan ötürü genel kabul gören kaide bakımından açık denizde seyir halindeki bir

---

³⁴⁸ Toluner, a.g.e., 1996, s.101,102; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 370,371; Evans, a.g.e., 2018, s. 650,651; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.185,186,187.

³⁴⁹ Toluner, a.g.e., 1996, s.112,113; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 372,373; Evans, a.g.e., 2018, s. 665,666; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.159,160.

³⁵⁰ Toluner, a.g.e., 1996, s.114-115; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 374,375; Evans, a.g.e., 2018, s. 668,669; Malanczuk, a.g.e., 1997,, s.161,162.

³⁵¹ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz HukukuSözleşmesi'nin 87. maddesinin birinci fıkrası. (Özman, a.g.e., 1984, s.42); Malanczuk, a.g.e., 1997,, s.215,216.

³⁵² 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz HukukuSözleşmesi'nin 92. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları, (Özman, a.g.e., 1984, s.44); Malanczuk, a.g.e., 1997, s.217,218.

deniz taşıtında vuku bulan kabahat ve cürüm yönünden bayrak ülkesi kim ise onun hukuku tatbik edilecektir³⁵³.

2.2.1.5. Hava Ülkesi/Hava Sahası

Teknolojinin gelişmesiyle neredeyse gün ve gün değişime uğrayabilecek olan hava ülkesi kavramı, sahası ve kapsamı, teknolojik gelişmeler olmadan da teknik araçların olduğu ölçüde yine de belirli sahaları ve bölgeleri kapsıyor ve tanımlıyordu. Daha uzayı bırakın hava araçlarının dahi bulunmadığı zamanlarda hava ülkesinin boyu yukarıda kara ülkesi ve deniz ülkesi sınırlarını anlatırken bahsettiği,miz üzere toprak altındaki kadar hudutsuz ve hesapsız olmasa dahi ilk zamanlarda bile yine de telegraf teli, telefon teli, elektrik teli veya o ana kadar icat edilebilmiş ne varsa onların hudutları ve kullanım koşulları ölçüsünce bir devletin hava ülkesi kapsamında zikredilmekteydi³⁵⁴. Şu an çok farklı boyutlara ulaşmış olmasının yanı sıra yakın tarihte neredeyse her zaman üzerine düşünüle gelen bir husus olagelmıştır³⁵⁵. Konu ile ilgili geçmiş yazılı antlaşmalara baktığımızda da bu yönde bir tarihi gelişim süreci görmekteyiz.

Mülkîlik sistemi, herhangi bir devletin üstündeki hava alanında da o devletin egemenlik hakkı ve yetkisi dahilinde olduğunu kabul eden bir sistem olarak varlığını sürdürmüştür. Bu durumu bilhassa uluslararası özel hava uçuşlarına dair 1944 senesinde hazırlanmış olan Chicago Antlaşması'nın ilk maddesi ve bu antlaşmanın hazırlanmasından önce kullanımda olan 1919 seneli Paris Antlaşması bütün ülkelerin kendi hava ülkesi üstünde mutlak hak ve yetkilere malik olduğunu antlaşma metninde zikrederek soyut mânâda da olsa kayıt altına almıştır. Soyut olarak nitelendirmemizin sebebi, ülkelerin anakaralarının yüzeyinden başlayarak ne boyutta hava alanına dahil olacağının mutlak mânâda tespit etmemiş olmasındandır³⁵⁶ Chicago Antlaşması uyarınca herhangi bir ülkenin hava sahası/alanı üstündeki egemenlik hak ve yetkileri aynı deniz taşıtlarında olduğu gibi hava taşıtlarında da tanınacak olan zararsız geçiş izniyle kısıtlı kılınmıştır³⁵⁷.

Yerel/ulusal hava sahası ülkenin egemenliği kapsamında olan kara ülkesi, iç suları ve karasuları üstündeki hava sahasıdır/alanıdır³⁵⁸.Bu anlamda herhangi bir

---

³⁵³ Toluner, a.g.e., 1996, s.115-116; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 376,377; Evans, a.g.e., 2018, s. 670,671; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.163,164.

³⁵⁴ Oppenheim, a.g.e., 2020, s.219,220.s.230-235

³⁵⁵ Malanczuk, a.g.e., 1997, s.195,196; Oppenheim, a.g.e., 2020, s.236.,

³⁵⁶ İçel, Donay, a.g.e., 2006, s. 172,173; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 378; Evans, a.g.e., 2018,s. 670; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.165.

³⁵⁷ Artuk Gökçen,Yenidünya, Ankara: Adalet Yayınevi; 8. Basım, 2013, s. 958,959; Oppenheim, a.g.e., 2020., s.236,237,238.

³⁵⁸ Toluner, a.g.e., 1996, s.117-118; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 378,379; Evans, a.g.e., 2018, s. 670,671; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.165,166.

ülkenin hava bölgesinin dış sınırı, karusalarının sona erdiği doğrunun hava sahasındaki izdüşümünü karşılamaktadır ve bu izdüşüme denktir³⁵⁹

Ulusal/yerel hava sahası üstünde kalan bölgede ülkelerin münhasır egemenlik hak ve yetkileri mutlak ve kati olmakla beraber yargılama hak ve yetkilerini bu bölge dahilinde vuku bulan ya da vuku bulabilecek kabahat ve cürümler bakımından münhasıran tasarruf ve tatbik edebileceklerdir³⁶⁰. Ülkelerin münhasırzn egemenliklerinin nevcut olduğu kara ülkesi ve deniz ülkesi haricinde bulunan deniz sahası üstünde mukim hava sahası/bölgesi uluslararası hava sahası şeklinde tanımlanmaktadır³⁶¹. Uluslararası hava sahası üstünde uluslararası hukuk genel teamülleri ve kaideleri uyarınca uygulanacak hukuk düzeni serbestiyettir³⁶². 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Antlaşması uyarınca açık deniz üstünde kaim olan hava sahasında/bölgesinde dünyadaki tüm ülkelerin uçuş serbestisi hakkı mevcuttur³⁶³. Bitişik bölgenin açık denizlerin bir kısmını teşkil etmesi sonucunda bu kısım üstünde bulunan hava sahasında/alanında da serbestlik düzeni uygulama alanı bulacaktır³⁶⁴. Yine aynı doğrultuda herhangi bir ülkenin münhasır ekonomilk bölgesi üstünde kaim olan hava alanında/sahasında da uçuş serbestisi kuralı uygulama alanı bulacaktır³⁶⁵.

Son olarak ise herhangi bir ülkenin hava alanı/sahası üstünde kaim olan fasrklı ülke savaş taşıtları bayrağını bulundurduğu ülkenin farazi anlamda ülkesi kabul edildiğinden bu taşıtlarda vuku bulan kabahat ve cürümlerde bayrağını taşıdığı ülkenin hukuku tatbik edilecektir³⁶⁶. Bu farklı ülke savaş taşıtlarının görevlileri kara ülkesinde/anakarada bir kabahate ya da suça karışmaları durumunda ise ilk olarak olaydaki devletlerin aralarındaki sözleşmelere bakılacaktır ve eğer devletlerin aralarında herhangi bir sözleşme mevcut değil ise mülkilik prensibi doğrultusunda olaya kara ülkesinin hukuku tatbik edilecektir³⁶⁷. Mevcut uygulama bu yöndedir.

---

³⁵⁹ Toluner, a.g.e., 1996, s.119,120; Demir, a.g.e., 1963, s.84; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 110.

³⁶⁰ 1944 yılı Chicago Sivil Havacılık Antlaşması'nın birinci maddesi (Gündüz, a.g.e., 2000, s.182.); Canca, a.g.e., 2012, s.121,122; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 111.

³⁶¹McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 380,381; Evans, a.g.e., 2018, s. 671,672, Malanczuk, a.g.e., 1997, s.167,168.

³⁶² McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 382,383; Evans, a.g.e., 2018, s. 673,674; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.168,170.

³⁶³ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz HukukuSözleşmesi'nin 87. maddesinin birinci fıkrasının (b) benti,(Özman, a.g.e., 1984, s.42); Malanczuk, a.g.e., 1997, s.216,217.

³⁶⁴ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz HukukuSözleşmesi'nin 86. Maddesi, (Özman, a.g.e., 1984, s.41); Malanczuk, a.g.e., 1997, s.217.

³⁶⁵ 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz HukukuSözleşmesi'nin 58. maddesinin birinci fıkrası, (Özman, a.g.e., 1984, s.36); Malanczuk, a.g.e., 1997, s.217,218.

³⁶⁶ Veli Özer Özbek, M. Nihat Kabur, Koray Doğan,Pınar Bacaksı, İlker Tepe, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 7. Basım, 2013, s.134-136; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 384.

³⁶⁷ Gökçen, a.g.e., 2013, s. 966,969; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 385,386; Evans, a.g.e., 2018, s. 677,678; Malanczuk, a.g.e., 1997,, s.171-173.

2.2.1.6. Uzay Bölgeleri

Ceza kaidelerinin zorlayıcı sonuçlar doğurması olayı kendisini yeryüzünün daha önceden sınırı tespit edilmiş bir alanında meydana çıkmaktadır³⁶⁸. Yer yönünden uygulama klasik olarak kabul edilen ceza hukuku literatüründe kabahat veya cürme konu olan olayın sadece yeryüzünde herhangi bir alanda/sahada(tabiki buna denizler,okyanuslar,göller ve nehirler de dahil edilmektedir) vuku bulabilabileceği düşünülerek ve hesaplanarak oluşturulmuş ve bu kapsamda ve ağırlıklı olarak bu yönlerde tarih içerisinde değişimler göstermiştir³⁶⁹Fakat artık zamanımızda bilhassa sanayi devriminden ve İkinci Dünya Savaşı esnasında Alman mühendislerin kullandıkları V2 roketlerinin müthiş gelişimleri akabinde uzaya fırlatılabilen uzay araçları vasıtasıyla yapılabilen gözetleme ve izleme fiilleri hukuka aykırı bir şekilde ifa edilebilmekte ve ülkeler arasında çok büyük farklar ve çok zararlar ile birlikte mühim problemler çıkarabilmektedir³⁷⁰Hakikaten star wars deyiminin kullanılması dahi soğuk savaş yıllarının boyutunu genişletmeye ve ivme kazandırmaya kafi gelmiştir. Uzay hukuku artık şu an uluslararası hukukun bir kısmı olarak yerini almakta ve bu sahada vuku bulabilecek olayların engellenmesi ile alakalı antlaşmalar(misal olarak kitle imha bombalarının patlatılmasının engellenmesine dair) yapılarak uygulamaya sokulmuştur³⁷¹

İlk olarak 1957 senesinde Sovyet Sosyalist Birliği topraklarından gönderilen Sputnik 1 isimli tarihteki ilk yapay uydudan günümüz zamanına dek uzay alanında bir çok tür iletişim uygulama uyduları, meteoroloji uygulama uyduları, radyo,televizyon uygulama uyduları ve içlerinde savunma maksatlı olanlar da dahil daha bir çok çeşit uygulama uydusu gönderilmiş ve şu an birçok ülke tarafından aktif bir şekilde kullanımda bulunmaktadır³⁷². Ve hatta Amerika Birleşik Devletleri,

---

³⁶⁸ Gökçen, a.g.e., 2013, s. 970,973; McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 415,416; Evans, a.g.e., 2018, s. 687,688; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.174,175.

³⁶⁹ McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 416,417; Evans, a.g.e., 2018 s. 688,689; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.175.

³⁷⁰ Oppenheim, a.g.e., 2020, s.269.

³⁷¹ McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 417,418; Evans, a.g.e., 2018, s. 689,690; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.176; Oppenheim, a.g.e., 2020, s.270.

³⁷² McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 419,420; Evans, a.g.e., 2018, s. 691,692; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.177; Oppenheim, a.g.e., 2020, s.271.

İngiltere, İsviçre ve bazı başkaca devletlerin ulusal hukuklarında uzay sahasıyla ilgili çalışmalar ve yasalar yerini bile almıştır³⁷³

Konu ile ilgili bir diğer tam çözüme hâlâ ulaşmamış olan husus ise başlangıç ve bitiş anlamında uzay bölgesinin/alanının/sahasının saptanması sorunsalıdır. Bu hususta üretilmiş bir çok fikir olmasına rağmen uygulanabilir bir ölçüte henüz daha ulaşamamıştır. Bu fikirleri şu şekilde bilgilendirmek amacıyla özetlemek mümkündür; havanın uçuş bakımından yeterli tepkisinin sonlandığı şerit olması, atmosfer katmanının sona erdiği doğrunun başlangıç olarak kabul edilmesi, yer çekiminin sona erdiği doğrunun ölçüt olarak kabul edilmesi, uyduların kendi yaptıkları hareketleri süresince izledikleri yolun atmosfere en yaklaştığı mesafenin ölçüt olarak kabul edilmesi ve son olarak da ülkelerin emniyetlerini sağlamak için yeterli ve zaruri olan mesafenin ölçüt olarak kabul edilmesidir³⁷⁴ Buna nazaran Uzay Komitesi'nin yapmış olduğu çalışmalarda ülkelerin ekseriyesinin yer yüzünden gökyüzüne doğru olan mesafeyi ölçüt olarak aldıkları örneklerle sabittir. Mesela örnek olarak Kanada 66 kilometre, Fransa 79 kilometre, İtalya 99 kilometre mesafeyi ölçüt olarak kabul etmektedirler³⁷⁵

İnsanlık tarihinin uzun bir müddeti kapsayan çalışmalarının ve yine insanlık tarihi açısından bakıldığında insanoğlunun hayal dünyasının sınırlarını zorlayan uzay bölgesine yerleşim kurma düşüncesinin bir nüvesi olan Uluslararası Uzay İstasyonu³⁷⁶,nun şahitliğinde olan uzunca bir zamandır izole edilmiş bir yerde çeşitli kültürlerden ve yerlerden gelmiş olan görevlilerin yaşamış oldukları tecrübeler, ceza

---

³⁷³ Malanczuk, a.g.e., 1997, s.195,196; Oppenheim, a.g.e., 2020, s. 222.

³⁷⁴ Malanczuk, a.g.e., 1997, s.159-163; Demir, a.g.e., 1963, s. 28-33; Bozkurt a.g.e., 1992, s.24-42. McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 421,422,423; Evans, a.g.e., 2018, s. 693,694,695; Oppenheim, a.g.e., 2020, s.271,272.

³⁷⁵ McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 424,425,426; Evans, a.g.e., 2018, s. 696,697,698, Malanczuk, a.g.e., 1997,s.181,182,183; Oppenheim, a.g.e., 2020, s.219,220., s.275,276,277., s.278,279; Cryer, Friman, Robinson, Wilmshurst, a.g.e., 2010, s.199,200,201.

³⁷⁶ Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Kanada, Japonya ve Avrupa Uzay Ajansı birliğinin beraberce yürüttükleri bir çalışma olan Uluslararası Uzay İstasyonu ortalama 388 kilometre yükseklikte bulunan alçak yörüngeye yerleştirilmiş insanlık tarihinin uzay sahasındaki ilk sürekli yerleşim özelliğindeki yapısıdır. Kurulan yapı ile ilgili geniş bilgi için;

Andre Farand, "Space Station Cooperation: Legal Arrangements", 1997

Gabriel Lafferandier & Daphne Crowther (eds.), Outlook on Space Law over the Next 30 Years, 1997, s. 124-130.

hukuku ve kriminoloji bilimi bakımından araştırmaya değer vakıalardır³⁷⁷ 1995 ve 1996 senelerinde uzay sahasında bulunan kişilerin izole edilmiş vaaziyette bir yerdeki hareketleri ve eylemleri üstüne oluşturulan bir çalışmaneticesinde değişik türde suçları meydana getiren fiillerin olduğu gözlemlenmiş ve kaydedilmiştir³⁷⁸. 120 gün süresince değişik uzay kurumları adına bilimsel denemeler ve araştırmalar ortaya çıkaran Ruslardan,Kanadalılardan ve Japonlardan müteşekkil 7 erkek ve 1 kadın görevliden müteşekkil Mir uzay üstündeki yapıda iki Rus görevlinin. Öldürmeye teşebbüs etme, cinsel saldırıya teşebbüs etme ve taciz eyleminde bulundukları tutulan kayıt altına alınmıştır ve mevcut kayıtlarda gözükmetedir³⁷⁹ İzole edilmiş bir yerde yaşamalarının ardından 15-20 gün sonrasında 1996 yılbaşısının bir gün öncesinde kendi aralarında toplanan görevliler içerisindeki Rus görevli fazlaca alkol almış olmasının tesiriyle Kanadalı kadın görevli Judite Lapierre'i dudağından öpmeye kalkarak hukuka aykırı bedensel dokunmalar gerçekleştirmiştir. Bu olayın öncesinde aynı gün iki Rus görevli birbirlerine saldırmış ve yine birbirlerine karşılıklı olarak sözlü biçimde her ikisi de ölüm tehditleri etmişlerdir. Akabindeki gün ise diğer bir Rus görevli olayların daha da kötüleşmemesi adına orada bulunan kesici ve delici aletleri gizleme gereği duymuştur³⁸⁰.

Uzay Alanı Antlaşması³⁸¹ uyarınca cezai yetki hususunda temel prensip, uzay eşyasını(aletin/aracının) kaydının bulunduğu/tescil ülkesinin, bu araç ya da platform veya eşya üstünde vuku bulan suçlar açısından suçu işleyen ya da suçtan zarar görenin vatandaşlığı ya da uyruğu dikkate alınmaksızın yetkili olduğudur³⁸². Söz konusu antlaşma ayrıca ortaklaşa çalışma amacıyla teşkil edilen uzay

---

³⁷⁷ Julian Hermida, "Crimes in Space: A Legal and Criminological Approach to Criminal Acts in Outer Space", *Annals of Air and Space Law*, 2006, Sayı 31, s. 1-5.

³⁷⁸ Hermida, a.g.e., 2006, s. 6,7,8., Farand, a.g.e., 1997; Lafferanderie, a.g.e., 1997, s. 111,112,113.

³⁷⁹ Zikredilen kaydın tamamı için bakınız, http://www.jamesoberg.com/04142000assualt_rus.html E.T. (25.12.2021)

³⁸⁰ Hermida, a.g.e., 2006, s. 6,7,8., Farand, a.g.e., 1997, Lafferanderie, a.g.e., 1997, s. 111,112,113., bahsedilen olay ile ilgili tüm kayıtlar için , http://www.jamesoberg.com/04142000assualt_rus.html E.T. (25.12.2021)

³⁸¹ Antlaşmanın resmi ismi 'Ay Ve Diğer Gök Cisimleri Dahil Uzayın Keşif Ve Kullanılmasında Ülkelerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Sözleşme' olarak geçmektedir. (R.G. 24.07.1967 t.12655 s.). Biz çalışmamızda 'Uzay Alanı Antlaşması' şeklinde kısaltmayı uygun gördük.

³⁸² Birleşmiş Milletler Ay Ve Diğer Gök Cisimleri Dahil Uzayın Keşif Ve Kullanılmasında Ülkelerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Sözleşmesi'nin sekizinci maddesi.

eşyaları/meکانları, örneğinin Uluslararası Uzay İstasyonları, açısından çalışmaya katılmış ülkelerin, hukukun herhangi bir dalında özel yetki kaideleri oluşturma hususunda anlaşma hazırlamalarına olanak sağlamaktadır³⁸³ Bu anlamda çalışmalara katılan ülkeler temel bir prensip kabul etmekten ziyade kaide olarak faile göre kişisellik prensibini kabul etmiş görünmektedirler³⁸⁴ Uluslararası hukukun cezai yetki doğrultusundaki genel kabul ettiği yorumunu gösteren bu prensip doğrultusunda, çalışmaya katılan ülke, yargılama yetkisini yurttaşı üstünde kabahat ya da cürüm vasfındaki olayın hangi tescil ülkesinin parçası üstünde vuku bulduğunu dikkate almaksızın münhasıran kullanım hakkına sahiptir³⁸⁵ Misal vermek gerekirse, Güney Kore’li bir uzay görevlisi Amerika Birleşik Devletleri namına kaydı yapılmış bir uzay platformu ya da yapısı üstünde hukuka aykırı bir fiil icra etmişse Güney Kore ceza hukuku tatbik edilecek ve Güney Kore mahkemeleri yetki sahibi olmaktadır³⁸⁶ Suçu işleyen kişinin görevini kötüye kullanması, çalışmaya katılmış olan diğer ülkelerin görevli yurttaşlarının canlarını ya da emniyetlerini tehlike altına sokmuşsa ya da seyahat parçalarının zarara uğramasına neden olmuşsa, bu halde suçu işleyen şahsın yurttaşı olupta çalışmaya katılmış olan ülke münhasır olmamakla beraber yargılama yetkisine haiz olup, ancak vuku bulan kabahatin ya da cürümün ulusal yetkili kurumlara haber verilmesi ve suçu işleyen şahsın mahkeme edilmesi hususunda yeterli güvenceyi gösterememesi halinde hukuka aykırı fiilden zarar gören ortaklaşa çalışmaya katılmış olan diğer ülkenin mağdura göre kişisellik prensibi uyarınca yargı yetkisine haiz olması ve ceza hukukunu tatbik edebilmesi durumu ortaya çıkacaktır³⁸⁷.

Uluslararası Uzay İstasyonu haricinde dünyanın uydusu zemininde ve başkaca gökyüzü elemanları üstünde vuku bulan kabahat ve cürümler açısından üzerinde fikir

---

³⁸³ Uzay Eşyalarının Tesciline Dair Birleşmiş Milletler Antlaşmasının ikinci maddesinin ikinci fıkrası., McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s. 427,428,429; Hermida, a.g.e., 2006, s. 36,37,38; Farand, a.g.e., 1997, Lafferandierie, a.g.e., 1997, s. 114,115.

³⁸⁴ Katılan Ülkeler Arasında Yapılmış Olan Çok Taraflı Uzay Sözleşmesi yirmi ikinci maddesi. <http://www.state.gov/documents/organization/107683.pdf> (E.T.17.12.2021)

³⁸⁵ Hermida, a.g.e., 2006, s. 39,40., Farand, a.g.e., 1997; Lafferandierie, a.g.e., 1997, s. 116,117.

³⁸⁶ Hermida, a.g.e., 2006, s. 9,10,11., Farand, a.g.e., 1997; Lafferandierie, a.g.e., 1997, s. 117,118,119.

³⁸⁷ 1998 seneli Ortak Çalışmaya Katılan Ülke Hükümetleri Arasında Kabul Edilen Çok Taraflı Uzay Sözleşmesi’nin yirmi ikinci maddesi; Farand, a.g.e., 1997, s. 118,119,120.

birliği sağlanmış olan temel özellikteki kabuller ise var olan bir çok çeşit sözleşmede imza altına alınmıřtır³⁸⁸ Kabul görmüş bu sözleşme ve prensipler doğrultusunda, yeryüzündeki hiç bir ülke ay sahasında ve başkaca gökyüzündeki bütün gökyüzü elemanlarını kapsayan uzay alanlarının hiçbir sahasında çalışma, işgal etme ya da başkaca farklı bir saikle egemenlik iddia edemeyeceklerdir³⁸⁹ Birleşmiş Milletler lkelerin Ay Üzerinde Ve Başkaca Gökyüzü Cisimleri Üzerindeki Hareketlerini Düzenleyen Sözleşmesi uyarınca, insanlığın ve dünyanın ortak değer ve uydusu olan Ay, tüm taraf olan ülkelerce sadece ve sadece barış saikli çalışmalarda ve faaliyetlerde kullanılabilecektir. Bunu tüm ülkeler onaylamaktadır. Ay veya başkaca bir gökyüzü elemanı üstünde tehdit unsuru içeren herhangi bir çalışma veya faaliyet, kuvvet kullanımı veya başkaca bir şiddete yönelik faaliyet veyahut şiddete yönelik faaliyet tehtidi kesin olarak yasaklı kabul edilmiřtir³⁹⁰ Bahsettiğimiz bu yönde Ay’dan bu şekilde bir faaliyette bulunmak maksadıyla faydalanmak veyahut dünyaya, aya, uzayda kullanılan taşıtlara, bu taşıtların görevlilerine ve hatta insan imalatı olan uzay elemanlarına ilişkin olarakda aynı faaliyetler için kullanma tehtidi taşımak da yasaklı durumlardan olarak kabul grmektedir³⁹¹ Taraf olan lkeler, Ay’ın kendine has hareketi boyunca izlediği yol üzerine veyahut Ay doğrultusunda veya çevresinde başkaca bir mevkiye, nükleer bomba veyahut başkaca her çeşit kitle imhasına sebebiyet verebilecek bomba yüklü her çeşit araç ve taşıt bulunduramazlar, Ay zemininin altına veyahut zemininin üstüne bu çeşit bombalar/silahlar kuramazlar ve deneme amaçlı olsa dahi bu bölgede hiçbir şekilde kullanımda bulunamazlar³⁹². Yine benzer şekilde Ay yüzeyinde askeri amaçlı istler ve yapılar oluşturmak ve aynı şekilde yine askeri mantıklı savunma saikiyle her türlü haberleşme sistemleri ve yapıları, hendek türü yapılar, siper türü kazılarda bulunmak ve ayrıca bütün türlerdeki silah çalışmaları ve tecrübeleri ile birlikte veya haricinde askeri faaliyetler veya tatbikatlarda bulunmak yasaklanmakla birlikte saydıklarımız haricindeki

---

³⁸⁸ Farand, a.g.e., 1997; Lafferanderie, a.g.e., 1997, s. 1121; Hermida, a.g.e., 2006, s. 11.

³⁸⁹ Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dâhil Uzayın Keşif ve Kullanılmasında lkelerin Hareketlerini Yöneten Prensipler İle İlgili Sözleşme’nin ikinci maddesi ,1979 seneli Birleşmiş Milletler lkelerin Ay’da ve Diğer Gök Cisimlerindeki Hareketlerini Düzenleyen Sözleşme’nin onbirinci maddesinin ikinci fıkrası., (R.G.: 11.08.2011 t., 27981 tekrar edilmiş sayı).

³⁹⁰ Farand, a.g.e., 1997; Lafferanderie, a.g.e., 1997, s. 1122,123., Hermida, a.g.e., 2006, s. 12,13.

³⁹¹ Farand, a.g.e., 1997; Lafferanderie, a.g.e., 1997, s. 1124., Hermida, a.g.e., 2006, s. 14.

³⁹² Farand, a.g.e., 1997; Lafferanderie, a.g.e., 1997, s. 1125,126., Hermida, a.g.e., 2006, s. 15,16.

saiklerle, bilim üzerine deneme amaçlı, ve bunlardan başka her çeşit barışçıl amaçlı askeri personel bulundurulması ve faaliyet göstermesi uygun görülmektedir. Yaptığımız açıklamalar doğrultusunda Ay'ın uluslararası toplumun barışına refahına hizmet edecek olan her yöndeki keşfi ve faaliyetleri amacıyla işlev görecektir her çeşit alet erdavat, araç gereç tedarikine, donanım ve tesisat hususlarına müsaade edilmektedir³⁹³ Taraf olan ülkeler, Ay yüzeyinde mevcut olan görevlileri, uzay araç ve gereçleri, bu yöndeki her türlü malzemeleri, istasyon vasfındaki yapıları, her çeşit yapı ve donatmaları üstündeki yetkilerini ve denetleme haklarını muhafaza etmektedirler³⁹⁴

Uzaya yollanan görevliler, yardımcılar, mürettebat ve hatta bütün kişiler de tescil sahibi ülkenin yetki ve kontrolünde olmakla birlikte, bu şahısların karışacakları olaylar ilgili olarak tescil ülkesinin hukuk düzenine riayet edilecek olup, aynı zamanda tescil ülkesinin hukuku tatbik edilecektir³⁹⁵

2.3. ŞAHSİLİK PRENSİBİ

Çalışmamızın buraya kadar olan kısmında da belirttiğimiz üzere egemenlik ülkelerin temel esaslı öğelerinden biridir. Ülkelerin bu temel öğesi konumundaki egemenlik ve bu yönde yetki nüfuzları ile ülkenin diğer yapı taşı öğelerinden olan şahısların toplu halde bulunmasıyla meydana gelen insan topluluğu arasında hukuken bir bağıllık oluşması zaruridir³⁹⁶ Ülke ile yurttaş arasında bulunan bu bağlam aslında şahsılık prensibi ile oluşmaktadır. Şahıslar yurttaşlık bağlantısı ile her yerde muteber bir pasaport almak suretiyle, dolaşma hakkı, oy verebilme hakkı, kamu görevinde bulunabilme hakkı, ülkenin muafazasından faydalanabilme hakkı

---

³⁹³ Birleşmiş Milletler Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dâhil Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Ülkelerin Hareketlerini Yöneten Prensipler İle İlgili Sözleşme'nin üçüncü maddesi., Bu yönde daha geniş bilgilendirme için bakınız; Hermida, a.g.e., 2006, s. 18,28.

³⁹⁴ Birleşmiş Milletler Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dâhil Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Ülkelerin Hareketlerini Yöneten Prensipler İle İlgili Sözleşme'nin onikinci maddesinin birinci fıkrası, Bu yönde daha geniş bilgilendirme için bakınız; Hermida, a.g.e., 2006, s. 18,28.

³⁹⁵ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.395,396; Evans, a.g.e., 2018, s.697,698; Malanczuk, a.g.e.,1997, s.191-193.

³⁹⁶ Zsuzsanna Deen-Racsmány, Active Rersonality and Non-Extradition of Nationals in International Criminal Law at the Dawn of the Twenty-First Century: Adapting Key Functions of Nationality to the Requirements of International Criminal Justice., Doctoral Thesis, 2007, s.1; Shaw, a.g.e., 2008, s.584.

tarzlarında burada sayılamayacak sayıda çok haklara ulaşabilmekteyken, aynı şahısların/yurttaşların yasalara bağlılık zorunluğu da bunlarla beraber yine sayılamayacak kadar çok sorumluluk ve yükümlülük yaratmaktadır³⁹⁷.

Şahsilik prensibi mülkilik prensibi gereğince herhangi bir devletin hudutları haricinde vuku bulan kabahatler ve cürümler hakkında ülke yasalarının ve hukukunun tatbik edilemediği ve yargı yetkisinin de geçerli olmadığı durumlarda vuku bulan olayların yargılamasız ve cezasız kalmamasını sağlar bir özellik taşımaktadır. Şahsilik prensibi temel m'an'ada ve temel anlamda aslında ülke sınırları haricinde vuku bulan suçlara ülke yasalarının ve hukukunun kullanılmasında/tatbik edilmesinde yurttaşlık bağlantısını gerekli görmektedir. Fakat bazı ülkelerin yurttaşlık bağlantısı haricinde kendi topraklarında belirli bir zaman mühletince yerleşik vaziyette kalmış yabancılar hakkında da şahsilik prensibini işlevselleştirdiklerine de tanık olunmaktadır. Şahsilik prensibi suçu işleyen ya da suçtan zarar görenin yurttaş olmas bakımından suçu işleyene göre şahsilik prensibi ve suçtan zarar görene göre şahsilik prensibi olmak üzere iki bölüme ayrılabilir. Ülke toprakları haricinde vuku bulan bir hukuka aykırı fiilde, fiili işleyen temel alındığı durumlarda fiili işleyen şahsın vatandaşlığına bakılmak suretiyle vatandaş bulunduğu devletin yasaları ve hukuku tatbik edilirken fiilden zarar görenin temel alındığı durumlarda fiilden zarar gören şahsın vatandaşlığı esas alınmak suretiyle vatandaşlığında bulunduğu ülke yasaları ve hukuku tatbik olunacaktır. Yalnız zamanımızda bu iki prensibin de temeline yöneltmiş ciddi eleştiriler mevcuttur.

2.3.1. Fiili İşleyene Göre Şahsilik Prensibi

Bu prensip ülkelere yurttaşlarının ülke sınırları haricinde işledikleri kabahat ve cürümler hakkında yargılama yetkisine sahip olmasına olanak sağlamaktadır. Bir ülkenin kendi yurttaşını ülke sınırları haricinde ifa ettiği fiiller hakkında düzenlemede bulunmasında faydasına çok yön bulunduğu herkesçe kabul gören bir

---

³⁹⁷ Deen, a.g.e., 2007, s.2,3,4; Shaw, a.g.e.2008, s.585.

gerçekliktir³⁹⁸ Ülkelerin münhasır hukuklarının yurttaşları üzerinde, bulundukları yere, ülkeye, sahaya veya bölgeye bakılmaksızın bağlayıcı olacağı yönünde çekincesiz ve görüş ayrılığı taşımayan bir hakka malik oldukları herkesçe kabul gören bir tutumdur³⁹⁹ Herhangi bir şahsın vatandaşı olduğu ülkenin ceza hukukuna tabi oluşunun o ülkenin ülke toprakları haricinde de sürmesi mânâsını taşıyan fiili işleyene göre şahsiliik prensibinin gerekliliği 19 Nisan 1876 Belçika Ceza Muhameleleri Yasasının hazırlanması ve kaleme alınması süreci esnasında Tomishien aracılığıyla aşağıda alıntılacağımız şekilde belirtmiş ve sunulmuştur;

‘Topluluk halinde yaşayan insanlar, ahlak yasalarını yaralayan ve bununla birlikte temel yaraları zedeleyen, zarar veren fiil, hareket ve tutumlara ceza vermek hakkına şüphe ve tartışma götürmez bir halde maliktir. Zikrettiğim fiil,tutum ve hareketlerin başka ülke sınırları içerisinde veyahut kendi ülke topraklarımız dahilinde vuku bulmasının bir farkı olmamaklabirlikte ahlakiyasaya zıt bulunanları ve yargılama yapılmayıp herhangi bir ceza da verilmemesinin kanun yapıcının koruma vazifesine malik bulunduğu çıkarları zedeleyebilecek özellikte bulunması kafi görülmektedir.Bu sebeplerle kabahat veya cürmün vuku bulduğu alan bu iki koşulun varlığını çok etkilememektedir.Belçika yurttaşının ulusal hudutları geçmesi milliliyet durumunu eksiltmez ve vatanının yasalarına tabi olmasına mani olamaz⁴⁰⁰ ... ’

Kimi ülkeler toprakları haricinde vuku bulan suçlar hakkında bir takım kendine özgü ölçütler belirlemektedirken kimi farklı ülkeler ise bu sorumluluğu yurttaşlarına ceza yasalarındaki bütün suç tipleri bakımından herhangi bir suç tipini ayırmadan bu yükümlülüğü/sorumluluğu yüklemektedir.(Misal olarak Bosna Hersek Ceza Yasasının onikinci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca ‘Ceza yasaları Bosna Hersek toprakları haricinde hukuka aykırı eylemde bulunan yurttaşlar hakkında da tatbik edilecektir.’ İşlenen suçun suç tipine, özelliğine, kabahat veya cürüm oluşuna, verilebilecek cezanın hafif oluşuna ve bu saydıklarımız gibi daha çok farklı

---

³⁹⁸ McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s.275,276; Lowe, a.g.e., 2003, s.337,338; Cryer, Friman, Robinson, Wilmshurst, a.g.e., 2010, s.45,46.

³⁹⁹McCorquodale, Dixon,Williams, a.g.e., 2016, s. 397,398; Evans, a.g.e., 2018, s. 699,700; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.194,195.

⁴⁰⁰ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e.,2009, s. 74-78.

ihtimallere ve nedenlere bağılı kalınmaksızın ceza yasaları her tür kabahat ve cürüm hakkında tatbik edilecektir⁴⁰¹. Çok benzeyen bir uygulamaya Macaristan Ceza Yasası'nın üçüncü maddesinin birinci fıkrasında da rastlamak mümkündür.) Açıklama yaparken bahsettiğimiz ölçütler misal olarak suça ilişkin fiilin aynı vakitte oluştuğu yerde de ilgili ceza yasalarında suç tipine girmesi, suçu işleyen şahsın yurttaşı bulunduğu ülkenin ceza yasalarındaki belirli ağırlıktaki kimi daha ağır suç tipleriyle kısıtlandırma veya idari bir şekilde taplepte bulunma koşuluna riayet zorunluluğu şeklinde düzenlenebilmektedir. Bu açıdan herhangi bir kısıtlama yapılması gerekliliği uluslararası hukuktan dolayı olmayıp ülkelerin kendi insiyatiflerine terk edilmiştir⁴⁰².

Fiili işleyene göre şahsiliik prensibinin başka ölçütlerle uygulanışına geçmiş dönemler içinde de rastlamak mümkündür. İtalyalı hukuk adamları site devletinin yetki alanı haricinde vuku bulan kabahat ve cürümler açısından fiili işleyene göre şahs,iliik prensibini tatbik etmişlerdi. Bu tatbik uyarınca avareler ve kendi sitelerinden sürgünü gönderilmiş şahıslar, her sitenin yetki alanında hayali bir yerleşim yerine sahipmiş gibi sitede normal bir şekilde yerleşik olanlara ilave edilerek suçu hangi alanda işledikleri dikkate alınmaksızın haklarında yargılama ve cezalandırma icra edilmekteydi⁴⁰³. Napolyon zamanının Fransız Ceza Muhakemeleri Usul Yasası beşinci, altıncı ve yedinci maddeleri uyarınca fiili işleyene göre şahsiliğin ve aynı zamanda fiilden zarar görene göre kişiselliğin hep birlikte mevcut olduğu ikincil türde bir sistem de onaylanmış ve tatbik edilmiştir. Napolyon zamanındaki bu sistem uyarınca;

*'Kraliyet toprakları haricinde bir Fransız yurttaşa karşı bir cürümden suçlu bulunan tüm Fransız yurttaşlar, Fransa'ya tekrar döndüklerinde o bulundukları yabancı devlette mahkeme edilmemişlerse Fransa'da makeme edilebileceklerdir'*⁴⁰⁴.

---

⁴⁰¹ <http://www.iccnw.org/documents/criminal-code-of-bih.pdf> (E.T.: 20.12.2021),

⁴⁰² Malanczuk, a.g.e., 1997, s. 154,155; Evans, a.g.e., 2018, s. 446,447; Lowe, a.g.e., 2003, s.339,340; Cryer, Friman, Robinson, Wilmshurst, a.g.e., 2010, s.47,48.

⁴⁰³ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e.,2009, s. 70-73.

⁴⁰⁴ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e.,2009, s. 74,75.

Bu uygulama uyarınca Fransa toprakları haricinde vuku bulan kabahat veya cürmün hem fiili işleyeni hem de fiilden zarar görenin Fransa yurttaşı olmak durumundadır.

2.3.2. Fiilden Zarar Görene Göre Şahsilik Prensibi

Fiilden zarar görene göre şahsilik prensibi her hangibir ülkenin yurttaşlarının kendi ülkelerinin toprakları haricinde zarar gördüğü hukuka aykırı fiiller üstündeki yetkisini tanımlamakta ve belirtmektedir. Fiilden zarar görene göre şahsilik prensibinin kaynağı ülkelerin yurttaşlarını ülke toprakları haricinde de emniyetlerini sağlama ve kollama görevi olarak zikredilmektedir⁴⁰⁵. Yer yüzündeki tüm ülkelerin ülke toprakları haricinde bulunan yurttaşlarının emniyetini sağlamada hukuka uygun bir faydası bulunduğu tarih boyu ve tüm dünya toplumları tarafından kabul görmüş ortak bir kanıdır. Uluslararası hukuk açısından da durumun bu yönde olduğu rahatlıkla söylenebilir⁴⁰⁶.

Ana başlığın giriş kısmında da belirttiğimiz üzere şahsilik prensibi, mülkilik prensibiyle karşılaştırıldığında daha fazla bir tarihi sürece uzanmış olan bir yetki prensibidir⁴⁰⁷. Mülkilik prensibi insanlığın yerleşik düzene geçmesiyle başlamış bulunmasına rağmen şahsilik prensibi konar geçer topluluklarda ceza vermenin temel yapı taşlarındandı. İlkel devirlerde ceza kaideleri herhangi bir grubun veyahut herhangi bir topluluğun içerisinde kötü bir fiilde bulunulduğu takdirde intikam almak saikiyle kullanılmaktaydı. Herhangi kötü bir fiilden zarar gören şahsın oradaki insan topluluğunun bir ferdi olduğu bu vaziyette zarar veren şahsın yabancı olup olmaması dikkate alınmaksızın ilkel toplumlarda herhangi bir fiilden zarar görene yani mağdura göre şahsilik prensibinin kullanıldığı rahatlıkla söylenebilir⁴⁰⁸. İnsan grupları/kabile tarzı topluluklar bakımından ceza tatbik edilmesine dair öncelikli olanın zarar görene göre şahsilik prensibi uygulaması olduğunu belirtmek bilhassa

---

⁴⁰⁵ Malanczuk, a.g.e., 1997, s. 156,157; Evans, a.g.e., 2018 s. 448,449; Lowe, a.g.e., 2003, s.341,342; Cryer, Friman, Robinson, Wilmshurst, a.g.e., 2010, s.49,50.

⁴⁰⁶ John G. McCarthy, "The Passive Personality Principle and Its Use in Combating International Terrorism", Fordham International Law Journal, Sayı: 13, 1989, s.299,300; Lowe, a.g.e., 2003, s.343,344.,

⁴⁰⁷ Malanczuk, a.g.e., 1997, s. 256,257; Evans, a.g.e., 2018, s. 408,409; Lowe, a.g.e., 2003, s.348,349.

⁴⁰⁸ McCorquodale, Dixon, Williams, a.g.e., 2016, s.399,400; Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e., 2009, s. 64,65; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.13,14; McCarthy, a.g.e., 1989, Sayı: 13, s.277,278.

konar göçer gruplar/kavimler adına en isabetli saptama olacaktır. Gerçekten de daha yerleşilmiş bir hayata başlamamış ve kendilerini henüz daha herhangi bir yerde bir toprak alanla/sahayla bağlı saymamış gruplar veya toplumlar adına mülkilik prensibinden daha öte grup veya topluluğu oluşturan fertlerden herhangi birine karşı zarar verenin topluluk içerisinde olmasına veya olmamasına ve olayın vuku bulunduğu alan da dikkate alınmaksızın bir zarar görülmesi durumunda intikam alma temeline dayanan ceza vermenin kullanılması zarar görene göre şahsılık prensibinin öncelikli kullanımlarını ispatlamaktadır⁴⁰⁹ Daha sonraki zamanlarda tarihi süreç içerisinde konar göçer insan topluluklarının yavaş yavaş yerleşimler kurmaya başlamasıyla birlikte mülkilik prensibine geçiş sağlanmıştır⁴¹⁰ Hakikaten Eski Yunan'da site devletlerinde yerleşik olan vatandaşlara yönelik hukuka aykırı bir fiil işlendiği takdirde zarar görene göre şahsılık prensibi kabul görmüş ve tatbik edilmiştir⁴¹¹.

2.4. KORUMA/GERÇEKLİK PRENSİBİ

Koruma prensibinde devlet yurtdışında işlenen ve kendi temel menfaatlerine dokunan fiillerini cezalandırma yoluna gitmektedir. Burada doğrudan zarar oluşmaması halinde dahi devletin itibarını korumaya çalıştığı akılda tutulmalıdır.

Koruma prensibiyle, devletin, egemenliğini veya siyasi bağımsızlık hakkını tehlikeye atan, yurt dışında işlenen eylemlerden koruması gözetilir. Koruma prensibinin nesnel bölgesel ilke veya doktrininden ayıran şey bu prensibin işlemesi için bu fiillerden devletin fiili zararının doğmasının gerekmemesidir.

---

⁴⁰⁹ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e.,2009, s. 66,67; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.15,16; McCarthy, a.g.e., 1989, s.279,280.

⁴¹⁰ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e.,2009, s. 68; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.17; McCarthy, a.g.e., 1989, s.280.

⁴¹¹ Tezcan, Erdem, Önok, a.g.e.,2009, s. 69,70; Malanczuk, a.g.e., 1997, s.18,19; McCarthy, a.g.e., 1989, s.281,282.

On üçüncü ve on dördüncü. yüzyıllarda Kuzey İtalya'nın şehir devletlerinde tanınan koruma yetkisi On beşinci ve on altıncı yüzyıllardan itibaren, suçluların iadesi yaygın bir uygulama haline gelmesiyle genişlemiştir. Bundan önce dahi Avrupa Devletleri kendilerini siyasi suçların faillerini teslim etmeye adanmışlardı. Günümüzde koruyucu ilkeye dayalı mevzuatın yaygın olarak benimsendiği göz önüne alındığında, koruma yetkisinin yasallığı şüphe götürmez⁴¹².

Koruyuculuk(Koruma/Korunma) prensibi ülkelerin kendi menfaatlerinin muhafaza edilmesini diğer ülkelere bırakmaktan kaçınmaları ve başkaca ülkelerin de oluşan/oluşacak bu kabahat ve suçları kovuşturmakta çekinceli ve isteksiz davranışlarda olmaları gibi nedenler ile meydana çıkmış olan bu prensibe göre suç yurtdışında işlenmiş bulunsa bile ülke, kendi menfaat ve emniyetini, devlet bütünlüğünü, siyasî özerkliğini tehdit eden yabancı şahısları muhakeme etme hak ve yetkisine haizdir. Peki ekonomik yarar veya bir yurttaşının zarar görmüş olması esaslı çıkar dahilinde kabul görecektir midir? Şurası ortadadır ki ülkelerin menfaat ve emniyetine tehdit oluşturan haller ve ne gibi menfaatlerin esaslı kabul edileceği mevzuları tartışmalıdır ve tüm ülkeler tarafından değişik şekillerde ifade edilmektedir, bu sebepten bunların hakkında fikir birliği mevcut değildir, ve fakat mevcut uygulamada milli emniyet, kalpazanlığa mani olunması, diplomatik veya konsolosluk misyonlarının güvenliği tarzı hususlar genel anlamda “esaslı” olarak kabul görmektedir⁴¹³.

Bir ülke, sırlarının çalınması/satılması, casusluk faaliyetine maruz kalınması veya para biriminin ya da resmi mührünün sahtesinin yapılması tarzı ülke emniyetini tehdit eden veya tehlikeye sokan sınırdışı fiiller mevzu bahis bulunduğu koruyucu yargı yetkisini ileri sürme hakkına haizdir. Koruma/gerçeklik prensibii, İsrail tarafından Adolf Eichmann üstündeki yargı yetkisinin esaslarından biri olarak öne sürülmüştür. Koruma/gerçeklik prensibinin

---

⁴¹² Ryngaert Cedric, Jurisdiction in International Law, 2nd Edition, Oxford: Oxford University Press, 2015, s.114

⁴¹³ Borsa Merve Özkan , “Uluslararası Hukukta Evrensel Yargı Yetkisi”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s.198

uygulamada uluslararası ceza hukuku ile alakalı olan akla getirilebilecek bütün kullanımları, bölgesel, ulusallık veya pasif şahsılık yetkisi ile kesişmektedir⁴¹⁴.

Bu yetkinin tatbik edildiği misaller içerisinde en bilinenlerinde ve mühimlerinden birisi olarak; - bir sonraki başlıkta inceleyeceğimiz evrensellik prensibini de barındırmakla beraber- İsrail'in Arjantin'den kaçırarak Kudüs Bölge Mahkemesi yargılamasında, 1933-1945 seneleri içerisinde İsrail ülkesinin mevcut olmayışından dolayı soykırıma uğrayan şahısların İsrail yurttaşı olmamalarına cevaben koruma prensibinin cezalandırılan ile cezalandıran arasında bir "bağlantı noktası" gerektirdiğini belirtmiştir. Eğer İsrail devleti ile Yahudi halkı arasında bir bağlantı mevcut ise, Yahudi halkının yok edilmesi doğrultusunda bir suç ile İsrail ülkesinin de bağı olduğu dile getirilebilecektir⁴¹⁵.

Koruma/gerçeklik prensibinin tatbik edilmesinde, suçu işleyen şahsın vatandaşlığı mühim değildir. Bir Türk veya başka ülke vatandaşı, yurtdışında Türkiye Cumhuriyeti'nin şahsına yönelik suçu veya aşağıda alıntılacağımız maddede belirtilmiş olan suçlardan herhangi birini işlerse Türkiye'de re'sen koğuşturulabilecektir⁴¹⁶.

Türk Ceza Kanunu ise, madde 13'de;

“(1) Aşağıdaki suçların, vatandaş veya yabancı tarafından, yabancı ülkede işlenmesi halinde, Türk yasaları tatbik edilir:

a) İkinci Kitap, Birinci Kısım altında yer alan suçlar.

b) İkinci Kitap, Dördüncü Kısım altındaki Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Bölümlerde yer alan suçlar.

c) İşkence (madde 94, 95).

---

⁴¹⁴ Robert et. al. (eds.), An Introduction to International Criminal Law And Procedure, Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s.50.

⁴¹⁵ Borsa, a.g.e., 2015, s.199.

⁴¹⁶ Timur Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 4. Bası, 2006, s.165, 166, 167

d) Çevrenin kasten kirletilmesi (madde 181).

e) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188), uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (madde 190).

f) Parada sahtecilik (madde 197), para ve kıymetli damgaları imale yarayan araçların üretimi ve ticareti (madde 200), mühürde sahtecilik (madde 202).

g) Fuhuş (madde 227).

h) (Mülga : 26/6/2009 – 5918/1 md.)

i) Deniz, demiryolu veya havayolu ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması (madde 223, fıkra 2, 3) ya da bu araçlara karşı işlenen zarar verme (madde 152) suçları.

(2) (Ek ikinci fıkra: 29/6/2005 – 5377/3 md.) İkinci Kitap, Dördüncü Kısım altındaki Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümlerde yer alanlar hariç; birinci fıkra kapsamına giren suçlardan dolayı Türkiye’de yargılama yapılması, Adalet Bakanının talebine bağlıdır.

(3) (*) Birinci fıkranın (a) ve (b) bentlerinde yazılı suçlar dolayısıyla yabancı bir ülkede mahkûmiyet veya beraat kararı verilmiş olsa bile, Adalet Bakanının talebi üzerine Türkiye’de yargılama yapılır⁴¹⁷.

2.5. CEZA KANUNUNUN EVRENSELLİĞİ PRENSİBİ

Evrensellik prensibinde ülke kendi menfaatini doğrudan ilgilendirmeyen ama uluslararası toplumun menfaatine aykırı olan eylemleri bir mânâda uluslararası toplum namına cezalandırmaktadır.

Kimi suçlar vardır ki, bu suçlar hangi şahıs işlerse işlesin ve hangi yerde işlenirse işlensin, suçu işleyenler ülkede bulunduklarında, o devlet ceza yasasına tabi

---

⁴¹⁷ 5237 sayılı Türk Ceza Yasası <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 22.11.2021)

olmaktadırlar. Bu durum mülkîlik prensibinin bir istisnai halini ortaya koymaktadır. Bu suçlar genel olarak, uluslararası hukukun bir süjesi olan ülkeninin mevcudiyetini tehdit eden veya uluslararası sözleşmelerle kovuşturulması mecburi tutulmuş olan suç tipleridir. Yasamız ceza yasasının evrenselliği prensibini onüçüncü maddede çok detaylı bir biçimde kaleme almıştır. Hangi yerde ve hangi şahıs eliyle işlenirse ifa edilirse edilsin Türk Ceza yasasının üzerinde tatbik edildiği suçlar Türk Ceza Kanunu'muzda teker teker kaleme alınmıştır. Türk Ceza Kanunu'muzda teker teker ve ayrı ayrı bentler şeklinde kaleme alınmış olan bu suçların çoğaltılması veya azaltılması imkan dahilinde değildir⁴¹⁸.

Tarihi süreçte iletişimin ve yer değiştirmelerin gelişmesi, kolaylaşması ve artmasıyla birlikte bir yabancı tarafından, ülkedışında başka bir yabancıya yönelik vuku bulmuş olan hukuka aykırı fiilin yargısız kalmaması adına düşünülmüş ve ortaya çıkarılmış olan bu prensibe göre 'Adalet prensibi veya evrensellik prensibi'; ülke sınırlarında bu şekilde bir suçlu mevcut olan devlet, suçu işleyeni mevzu bahis suç sebebiyle muhakeme etmek üzere suçun vuku bulduğu veya suçu işleyenin uyruğunu taşıdığı devlete geri göndermek niyeti taşımasına karşın, bu önerilerin mezkur devletler tarafından kabul görmemesi karşısında yargılamasız bırakılmaması sebebiyle suçu işleyen şahsı yargılamaktadır⁴¹⁹.

Bu prensibin kaynağı, Grotius'un "*ya geri ver ya cezalandır*" sözü olarak kabul görmektedir. Bu prensibi müdafa edenlere bakıldığında, suç doğal hukukun yasak ettiği bir eylem olmakla, suçu işleyen şahıs bu suçu tüm insanlığa karşı ifa etmiştir. Bu nedenle suçu işleyen şahsın cezasını vermek, tüm insanoğlunun vazifesi olmaktadır. Tabi ki ve şüphesiz bahsedilen suçların dünyanın her yerinde suç vasfında olduğu kabul görmüş olmalıdır. Adalet prensibi, bazı zamanlar ülkeler arasında imza edilip karşılıklı kabul edilmiş antlaşmalarla, antlaşmaya taraf olan devletlere bu hususta sorumluluk ve yükümlülük yüklemektedir. Misal olarak, 1929 senesinde imzalanmış olan "Kalpazanlığın Cezalandırılmasına Dair Antlaşma", 1993

---

⁴¹⁸ Zeki Hafizoğulları, **Türk Ceza Hukuk-Genel Hükümler**, Ankara: US-A Yayıncılık, 13. Baskı, 202, s. 40.

⁴¹⁹ Timur Demirbaş a.g.e., 2006, s.169

senesinde imzalanmış olan “Kadın Ticaretinin Önlenmesine Dair Antlaşma” gibi⁴²⁰...

Bu halde tez konumuzun temellerinden biri olan bu prensibin amacı, bu tür suçların tüm devletler tarafından yargılanabilmesini öngörerek dünya üzerinde bu suçlardan dolayı ceza görmekten kaçılacak, sığınılacak hiçbir güvenli bölgenin bulunmaması yoluyla suçların önlenmesini, en azından caydırıcılık yoluyla azaltılmasını sağlamak ve suçların işlenmeleri hâlinde ise cezasız kalmalarının önüne geçmektir.

Bir suçun cezasız bırakılması, adaletin gerçekleşmesini engeller. İşte, adaletin uluslararası kapsamda sağlanmasını amaçladığından hakkaniyet (adalet) prensibine yaslandırılabilir olan bu yetki, ülkelerin yalnızca ve yalnızca suçun “doğasına” yaslanarak ceza yargılamasında bulunabilme yetki ve sorumluluğudur⁴²¹.

Bu bakımdan, suç diye adlandırılan kötü davranış, yalnızca tek başına herhangi bir ülkenin yasalarının ihlal edilmesi anlamı taşımamakta, tüm insanlara yönelik icra edilmiş sayılmaktadır. Bu halde suç olgusunun taşıyor olması gerekli olan yegane koşul evrensel bakımdan herkesce kınanan bir eylem vasfına haiz olmuş olması durumudur, aksi takdirde onun haricinde suçu işleyene göre/suçtan zarar görene göre vatandaşlık, suçun vuku bulduğu ya da neticelerinin zuhur ettiği yer, ülkenin kendi menfaat, emniyet ve birliğini/bütünlüğünü muhafaza etme gerekliliği gibi suç –ve dolayısıyla suçu işleyen- ile muhakemede bulunan ülke arasında herhangi bir bağlantı gerekmemektedir; gerçekten de suçun, söz konusu ülkenin de menfaatlerine zarar vermiş bulunduğu varsayılmaktadır, ki bu zaten kendi başına bir bağ oluşturmaktadır⁴²².

Evrensellik yetkisinin kullanılmasının ardındaki mantık şudur;

(1) başka hiçbir devlet, geleneksel doktrinler temelinde yetkiyi kullanamaz;

---

⁴²⁰ Timur Demirbaş a.g.e., 2006, s.169-70

⁴²¹ Borsa, a.g.e., 2015, s.205-6

⁴²² Borsa, a.g.e., 2015, s.206

(2) başka hiçbir devletin doğrudan çıkarı söz konusu olmamalıdır;

(3) uluslararası toplumun zorlaması gereken bir çıkar bulunmalıdır.

Bu nedenle, devletler evrensel yargı yetkisini yalnızca ulusal yargı yetkisi olarak değil, aynı zamanda uluslararası toplumun vekili olarak da kullanırlar. Başka bir deyişle, evrensel yargı yetkisini kullanan bir devlet, *hostis humani generis* (tüm insanlığın düşmanları) olan kişilere karşı bir *actio popularis* yürütür⁴²³.

Şahısların kendi şahsi haklarının ihlale uğradığını belirtmeksizin, toplumun menfaatlerinin ihlale uğradığı savına sahip ve toplumun menfaatlerini savunmayı gaye edinmiş başvurular “actio popularis” (halk davası) şeklinde belirtilmektedir⁴²⁴.

SONUÇ

Yaptığımız çalışmada incelemiş olduğumuz sorunsal, temel bakımdan, ülkeler arasında zuhur eden yetki çatışmalarının nedenleridir. Bahsetmiş olduğumuz nedenleri zuhur ettiği hukuki saha/alan ise ceza yasalarının veya daha kapsayıcı bir tanımla ceza hukuku kaidelerinin yer yönünden uygulanma alanını/sahasını tespit eden kaidelerdir. Mezkur kaideler herhangi bir ülkenin yetki sistematiğini meydana getirdiğinden, ülkeler arası uygulamada/pratikte tekdüze ve müşterek yetki hukukunun mevcut olmaması, birbirinden ayrı devletlerdeki birbirinden ayrı hukuk rejimleri/düzenleri nedeniyle yetki uyuşmazlıklarının/çatışmalarının oluşmasını ve mahkeme proseslerindeki sıkıntıları kaçınılmaz hale getirmektedir.

Yetki çatışmalarının çözüme kavuşturulması ve kimi yargı sıkıntılarının çözülmesi gayesiyle karşılıklı kabul edilip imzalanan devletlerarası antlaşmalar, zikrettiğimiz problemlerin azımsanmayacak bir miktarının çözülmesini

---

⁴²³ Bassiouni M. Cherif, *Universal Jurisdiction for International Crimes: Historical Perspectives and Contemporary Practice*, 42 Va. J. Int'l L. 2001, CUP, s.96

⁴²⁴ Suzan Süheyla Gökalp Alica, “Çevrenin Korunmasına İlişkin İptal Davalarında Kişisel Menfaat Kavramı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2018, cilt 31, sayı 139, ss.1665-220

sağlamaktadır.Fakat hukuk devleti olduğu savındaki bir devlette mukim yurttaşların, yurttaşı oldukları ülkenin ne gibi durumlarda soruşturma/yargılama/ceza verme yetkisini icra edebileceğini sarıh ve net bir biçimde biliyor durumda olmaları belirlilik prensibi ve hukuk emniyeti bakımından hayati önemde bir zarurettir.

Bu açıdan herhangi bir ülkenin ne gibi durumlarda ceza verebilme yetkisini icra edebileceği yönündeki kaideleri oluşturan yer yönünden uygulanmaya ilişkin hükümler sarıh, anlaşılır, tam, tartışmaya mahal vermeyecek ve uluslararası hukukla uyuşacak biçimde oluşturulmalıdırlar. Bu oluşturma işlemi icra edilirken,ülke, ceza verme yetkisini icra etme hususunda ifrata düşmemeli, ulusal ve uluslararası yükümlülükleri/sorumlulukları haricinde bulunan ve herhangi bir şekilde kabul edilebilir bir irtibat nedeninin olmadığı fiilleri suç tipi olarak yaratmamalı veya oluşturmuş olduğu suç hükümlerini bu çeşit fiillere tatbik etmemelidir.

Yetkinin zikrettiğimiz biçimde tatbik edilmesi kuşku götürmez bir biçimde o ülkeyi dünya jandarmalığı konumuna getirecek ve kendi yasalarının tatbik edilebilmesi sahasında bulunan her suç hakkında yargıda bulunabilme hususunda birçok olanıksızlıklara da zemin oluşturabilecektir

Bundan dolayı, ceza hukuku kaidelerinin yer yönünden uygulanma alanı/sahası tespit edilirken, ülkelerin, yabancılık unsuru barındıran bir suç ile ilgili icra edecekleri yargı faaliyetlerinin, başlangıcında sonuna değin, herhangi bir hukuki ve eylemsel noksanlık ya da yetersiz olma durumuyla yüz yüze gelmeyeceğinden yana şüphe taşımamaları gerekli gözükmetedir. Bunun aksinine bir durumda şahısların hukuk emniyeti olumsuz etkilenecek ve yargılama süreçleri ve faaliyetleri çok karışık/karmaşık bir hâl alacaktır.Bu gayeler yönünde gerçekçi bir biçimde üzerinde çalışılıp değerlendirilmesi gerekli olan yer yönünden uygulanma kaidelerinin Türk Ceza Hukukumuzdaki mevcut hali çalışılması akabinde kanaatimizce şu neticelere ulaşılabilinmiştir;

Bilhassa günümüze ilişkin yeni dünya sistemlerinde, egemen olan ülkelerin neredeyse hepsi ceza verebilme yetkilerini olabildiğince büyük bir sahada/alanda tatbik edebilme meyilindedirler. Ülkeler sadece kendi topraklarında vuku bulan

olaylarla sınırlı kalmayıp egemenlik sahaları haricinde vuku bulan kimi olaylar üzerinde de ceza verme yetkisini tatbik edebilme düşüncesindedirler. Ceza verebilme yetkisinin kapsamı yer bakımından tespit edilirken hesaba katılması zorunlu kimi haller mevcuttur. Misal olarak kendi toprakları haricinde vuku bulan bir fiile suç vasfı kazandırılması veya kendiliğinden suç vasfında olan bir fiilin keni toprakları haricinde vuku bulduğunda yargılanabilmesi durumunda suçla korunan hukuki fayda ile o devletin ceza verebilme yetkisini icra etmesi uygun,yeterli ve zaruri bir bağlantının mevcudiyeti gerekli görülmektedir. Ceza verme yetkisi icra edecek devlet ile aralarında herhangi bir fiili ve hukuki bağın ya da faydanın bulunmadığı fiillerin suç vasfına sokulması veya mevcuttaki suçların muhakeme edilmesi fazlasıyla istisnai ve çok ağır suç tipleri hakkında imkan dahilinde kılınmalıdır.Bir suçun işlendiğinden haberdar olunmasından başlayarak girişilen kovuşturma ve soruşturma prosesinde icra edilen işlemler, bu işlemlerin icra edilmesi süresince geçen zaman, harcanan manevi, maddi ve ekonomik kaynaklar, cezanın infaz edilmesi süresi zarfında bir yükümlü için harcanan aynı nitelikteki kaynaklar ülkelere büyük mânâda bir yük oluşturduğundan ekonomik kaynağın ceza verme yetkisinin icra edilmesi esnasında harcanmasında çok lüzumlu görülen gereksinimlere öncelik tanınması gerekli görülmektedir.

Suç ve cezada kanunilik prensibi denildiği vakitte, suç ve ceza hükmü barındıran düzenlemelerin yasama organınca yasayla oluşturulması ve değişiklik yapılması durumu söz konusu olmaktadır. Zikredilen prensibin hâlâ tartışma götüren ayrık durumları mevcut olmakla beraber yaptığımız çalışma bakımından farkedilen bir problem olarak Bakanlar Kuruluna tanınmış olan kıta sahanlığı ölçülerini oluşturma hakkı da bu prensip dairesinde değerlendirilmelidir.Ülkenin egemenliğini ve beraberindeki ceza verme yetkisini tatbik ettiği bir coğrafik saha olan kıta sahanlığı ölçüleri, Bakanlar Kurulu tarafından daha da arttırıldığında, ceza hukuku arttırılan sahada geçmiştekine yönelik biçimde uygulamada bulunmamalıdır. Buna benzeyen biçimde,bir ülkenin farazi biçimde ülkesi kabul edilen ve ceza hukukunun tatbik edilme alanı bulduğu askeri işgal altında kaldığı yerlerde de o devletin ceza yasaları geçmişe yönelik biçimde tatbik edilemez.

Açıklamalarımız doğrultusunda bir ülkenin ceza hukukunun yer yönünden uygulanması hususunda, hava sahası, kara sahası ve deniz sahası sınırlarında/ölçülerinde değiştirilecek büyütme ya da farazi ülkesi şeklinde kabul gören alanlara/sahalara ilave edilecek yeni coğrafi alanlar, sahalar ya da araç veya yapılar söz konusu olduğundan, o ülkenin yer yönünden uygulanma alanına ilişkin kaideleri ve bu anlamda tüm ceza hukuku aleyhe olanın geçmişe uygulanmama kaidesi doğrultusunda geçmişe yönelik uygulanma alanı veya sahası bulamayacaktır.

Ülkemiz yasalarının ülkemizin deniz ülkesinde vuku bulan suçlar açısından uygulanma alanı hususunda kati ve net bir düzenlemeye yer verilmesi uluslararası hukuk açısından mahzurlu olduğu düşünülmektedir. Çünkü 1958 seneli ve 1982 seneli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Antlaşmalarında, ülkenin ceza verebilme yetkisini icra edeceği deniz sahalarına farklı yönlerden kısıtlamalar öngörölmüştür. Misal olarak, ceza verebilme yetkisinin bitişik bölgede icra edilmesi, gümrük, mali/ekonomik, göç ve sağlık hususlarıyla kısıtlandırılmaktadır. Aynı biçimde açık denizde vuku bulan kaza vakalarında da zamanında ülkemizin faydasına hüküm çıkan Lotus yargılamasının tersi tarzında düzenlemelere rastlanmaktadır. Ülkemiz her zikrettiğimiz bu antlaşmaların tarafı olmasa da antlaşmanın kimi kararları ilerleyen zaman içerisinde uluslararası teamül kaidesi olarak kabul görmeye başladığından antlaşmaya taraf olmayan ülkeler bakımından da bağlayıcı bir özellik taşımaktadır. Deniz sahalarında ve alanlarında vuku bulan kimi suçlar açısından somut vakılarda yetki sorunu çıkabileceği gibi ülkemizin ileriki vakitlerde şimdiye değin taraf olmadığı antlaşmalara taraf olması durumunda da yer yönünden uygulanma kaidelerinin tekrardan göz atılıp değerlendirilmesi zorunlu olacaktır.

Hava ve uzay sektörlerindeki ilerlemeler, bu sektörlerde söz sahibi olan ve diğer ülkelere nazaran bu konu üzerine daha fazla çalışmalar yapıp üzerine düşen , gelişim göstermiş ve göstermeye devam eden, bu sektörde yeni atılımlar yapmış ve geleceğe dair bu hususta projeleri olan ülkelerin ceza yasalarına da aksetmiştir. Saydığımız meyildeki ülkeler, ceza yasalarının yer yönünden uygulanma alanının ve sahasının kapsamını, uzay bölgesine göndermiş bulundukları uydu, platform ve diğer uzaya dair uzayla alakalı araç ve gereçlerini, farazi mânâda ülkeleri kabul edilecek

biçimde güncellemektedirler. Aynı şekilde uzay bölgesinde mukim olan ve birbirinden farklı çalışmalar/deneyler ile uğraşan görevlilerin işlediği kabahat veya suçlar ve bu şahıslara yönelik vuku bulan kabahat ve suçlar da yer yönünden uygulanma kurumunun çerçevesi dahilinde kabul edilmekte ve incelenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti devleti bakımından bu tip faaliyetlere girileceği durumlarda, yer yönünden uygulanma kaidelerinin eskiye nazaran daha fazla konuşulması/tartışılması ve şu an mevcut olan kapsamın daha da büyütülmesi gerekliliği çok daha açık bir şekilde ortaya çıkacaktır. Zira ülkemizin son dönemlerde uzay bölgesine ilişkin olarak gayet ciddi ve büyük çapta atılımları ve çalışmaları da izlenmektedir.

Mülkilik kaidesinin tatbiki yönünden bir kabahatin ya da suçun Türkiye Cumhuriyeti toprakları dahilinde vuku bulup bulunmadığının tespit edilmesi, Türk Ceza Yasasında belirtilen “fiil” ve “sonuç” ölçüleri doğrultusunda meydana getirilecektir. Doktrinde kimi zaman farklı düşüncelere sebep olmuş “fiil” ölçütünden murad edilenin ne olduğu, yaptığımız çalışmada ayrı bir bölüm olarak çalışılmış ve değerlendirilmiştir. Ceza hukukundaki suç teorisi açısından suçun maddi unsuruna denk düşen “fiil” kurumuyla yasa yapıcı, kısmi bir biçimde dahi olsa bir suçun Türkiye’de vuku bulmasını Türk yasalarının tatbiki açısından kâfi görmektedir. Bundan dolayı bu saikle uyuşmayan geçici diyebileceğimiz geçici/transit suçlarda devletimizin hedef devlet olmaması durumunda suçun ülkede işlenmemiş sayılacağı görüşü, Türkiye’nin bu durumda bir suç alanına dönüşmesine neden olacağı kaygısıyla eleştirilmiştir. Bu eleştiriye ek olarak teknik hukuk açısından suçun vuku bulduğu yerin belirlenmesi hususunda değerlendirilecek ölçütler “fiil” ve “netice” şeklinde tespit edildiğinden, daha farklı suçlar açısından, Ceza Muhakemeleri Usulü Yasasında yetkili mahkemelerin belirlenmesi bakımından öngörülen kaidelerin ölçüt vasfında kullanılması eleştirilmiştir. Gerçekten de bir mahkemenin yetkisinin bulunup bulunmadığının tespit edilmesi hususu Türk yasalarının tatbik edilebilme alanının bulunup bulunmadığının tespit edilmesi hususundan sonra gelmektedir. Türk yasalarının tatbik edilemediği vaziyetlerde Türk mahkemelerinin yetkili bulunup bulunmadığına bakılması doğru olmayacaktır. Her ne kadar Ceza Muhakemeleri Kanunu hükümleri, kıyas metoduyla, suçun vuku bulduğu yerin belirlenmesinde

uygulansa da, Ceza Muhakemeleri Kanunu bir Türk yasası olmasından dolayı, evvela Türk yasalarının tatbik alanı olup olmadığı, Türk Ceza Kanunu'nda belirlenen ölçütler yönünde saptanacaktır. Aynı biçimde yasamızda fail kriterine yer verilmemiş olduğundan, müşterek şekilde işlenen suçlar bakımında Alman Ceza yasasındaki açık hükümden yararlanılarak benzer neticeye ülkemiz bakımından varılması da hatalı bir yönelim olarak tespit edilmiştir. Bir devletin ceza yasalarının uygulanma sahasındaki noksanlık başka bir devletin açık düzenlemesi ile tamamlanamaz.

Yaşamın tüm sahalında kullanımı mümkün bulunan insanların ve devletlerin günümüzde artık hayati bir kullanım aracı haline gelmiş olan internet, bilişim tipi suçları da ne yazık ki çokça arttırmıştır. Yer yönünden düşünüldüğünde dünyanın bir ucuyla öbür ucu arasında anında bağlantı/iletişim kurabilen internet marifetiyle vuku bulan suçlarda yetki konusu aşırı boyutta karmaşık ve içerisinde bir çok tartışma bulundura ve aynı zamanda yetkinin çok büyük bir biçimde işlevselleşebilmesine de izin verecek özelliktedir. Bu hususta bahsettiğimiz bu genişliği azaltabilecek ölçütlere doktrindeki çalışmalarda değinilmiş olmakla birlikte internet aracılığıyla işlenebilen suç tipleri açısından bu ölçütlerin hesaba katılarak yer yönünden uygulanma kaidelerinde bu hususa özgü düzenlemelerin meydana getirilmesi şarttır.

Yer yönünden uygulanma kaideleri hususunda yeryüzünde bütün ülkelerde ortak kaideler mevcut olmadığı müddetçe yetki uyuşmazlıklarının/çatışmalarının olması kaçınılmaz gözükmektedir. Bu hususta tüm ülkelerin menfaatleri ve suç ve ceza politikası değişiklik arzedeceğinden bütün ülkeleri içine alacak bir biçimde ortak kaidelerin benimsenip kabul edilmesi de güç gözükmektedir. Yetki çatışmalarının/uyuşmazlıklarının kaçınılmaz görüldüğü bu hukuk işleyişinde bu çatışmaları/uyuşmazlıkları mümkün olabilecek en alt düzeye indirebilmenin yolu, yetki kaidelerini geniş bir sahayı/alanı kapsayacak şekilde dizayn etmemek, yetki çatışmalarının/uyuşmazlıklarının halledilmesi doğrultusunda hukuk düzenlemeleri meydana getirmek ve uluslararası antlaşmalara taraf olmaktan geçiyor görünmektedir.

KAYNAKÇA

1.Kitaplar

Acer Yücel, Kaya İbrahim (1953), Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Akad Mehmet, Dinçkol Bihterin Vural (2006), Genel Kamu Hukuku, İstanbul: Der Yayınları, 4. Bası.

Akbulut Berrin (2009), “Ceza Hukukunda Suçun İşlendiği Yer”, 3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi, Editör: Prof. Dr. Bahri Öztürk, Ankara: Seçkin Yayınevi.

AKİPEK İlhan Ömer (1959), Hava Sahasının Devletler Hukuku Bakımından Durumu, Ankara: AÜHF Yayınları.

- Aksar Yusuf (2007), Evrensel Yargı Kuruluşları, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Allen, Stephan et al., (2019), “Introduction” in, The Oxford Handbook of Jurisdiction in International Law, Oxford: Oxford University Press, pp.6-26
- Artuk Mehmet Emin, Gökçen Ahmet, Yenidünya Ahmet Caner (2014), Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Adalet Yayınevi, 8. Bası.
- Artuk Mehmet Emin, Gökçen Ahmet, Yenidünya Ahmet Caner (2007), Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Turhan Kitabevi, 3. Bası.
- Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge Sırma GEZER, Yasemin F. Saygılar KIRIT, Esra Alan AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser Erden TÜTÜNCÜ (2015), Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 9. Baskı.
- Barbara Lee Bloom (2008), The Organization of American States, Chelsea House Publishing.
- Bassiouni M. Cheriff (2008), International Criminal Law, Leiden: Martinus Nijhoff Publishing, Cilt I, Third Edition.
- Bassiouni M. Cheriff (2013), Introduction to International Criminal Law, Leiden: Martinus Nijhoff Publishing.
- Başgil Ali Fuat (1960), Esas Teşkilat Hukuku, İstanbul: Baha Matbaası, I.Cilt.
- BAYKAL Ferit Hakan (1998), Deniz Hukuku Çalışmaları, İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Beccaria Cesare (2010), Suçlar ve Cezalar Hakkında, Çev: Sami Selçuk, Ankara: İmge Kitabevi, 2. Baskı.
- Bishop W.William (1953), “International Law, Cases and Materials”, Boston, L. Brown and Company.
- Bozkurt Enver (1992), Devletler Hukuku Bakımından Türkiye’nin Sınır İlişkileri, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.
- Bozkurt Enver (2004), Devletler Hukuku , Ankara: Asil Yayın, 4. Basım.
- BOZKURT Enver, KÜTÜKÇÜ M.Akif, POYRAZ Yasin (2004), Devletler Hukuku, Ankara: Asil Yayınevi.
- Canca Hakan Selim (2012), Denizde İşlenen Suçlar, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Cassese Antonio (2003), International Criminal Law, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press.

- Cedric Ryngaert (2015), Jurisdiction in International Law, 2nd Edition, Oxford: Oxford University Press, s.114
- Centel Nur, Zafer Hamide, Çakmut Özlem (2011), Türk Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul: Beta Yayınevi, 7. Bası.
- Churchill R.R./Lowe (1999), A.V., The Law of The Sea, Juris Publishing.
- Cihan Erol, Yenisey Feridun (1998), Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul: Beta Yayınevi, 3. Bası.
- Crawford, James (2012), Brownlie's Principles Of Public International Law, Oxford: Oxford University Press.
- Cryer Robert (2005), Prosecuting International Crimes, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press.
- Cryer Robert, Friman Hakan, Darryl Robinson, Wilmshurst Elizabeth (2017), An Introduction to International Criminal Law and Procedure, First Edition, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press.
- Cryer Robert, Friman Hakan, Darryl Robinson, Wilmshurst Elizabeth (2010), An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition, Cambridge/United Kingdom, CUP.
- ÇELİK Edip F. (1987), Milletlerarası Hukuk İkinci Kitap, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Çınar M. Fatih (2004), Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Gelişimi Işığında Uluslararası Ceza Divanı, İstanbul: Kazancı Hukuku Yayınevi.
- DEMİRBAŞ Timur (2009), Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Dinah L. Shelton (2010), Regional Protection of Human Rights, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press.
- Dixon Martin, McCorquodale Robert (2003), Cases and Materials on International Law, Fourth Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press.
- Dixon Martin, McCorquodale Robert (2003), Cases and Materials on International Law, 4th Edition, OUP.
- DONAY Süheyl (2009), Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi, İstanbul: Beta Yayınevi, s.24.
- DONAY Süheyl (2015), Güncelleştirilmiş Ceza Yargılama Hukuku, İstanbul: Beta Yayıncılık, 1. Basım.

- Dönmezer Sulhi (1997), Erman Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, İstanbul: Beta Yayınevi, Cilt 1, 14. Bası.
- Dönmezer Sulhi (2003), Genel Ceza Hukuku Dersleri, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan Yavuz (2012), Türk Ceza Kanununda Bilişim Suçları, İstanbul: Legal Kitabevi.
- EREM Faruk, DANIŞMAN Ahmet, ARTUK Mehmet Emin (1997), Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erman Sahir (1974), Askeri Ceza Hukuku, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- EROĞLU Hamza (1984), Devletler Umumi Hukuku. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Erol Haydar (2005), Gerekçeli Açıklamalı ve İçtihatlı Yeni Türk Ceza Kanunu, Ankara : Yayın matbaacılık.
- Francis A. Mann (1999), ‘The Doctrine of International Jurisdiction Revisited After Twenty Years’, Jurisdiction in International Law, W. Michael Reisman, Oxford/United Kingdom, OUP.
- Gönlübol Mehmet (1959), Barış Zamanında Sahil Sularının (Karasuları ve Bitişik Bölge) Hukuki Statüsü, Ajans-Türk Matbaası.
- GÖZE Ayferi (1959), Devletin Ülke Unsuru, İstanbul: İÜHF Yayınları.
- Gündüz Aslan (2000), Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Hafızoğulları Zeki, Özen Muharrem (2010), Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: USA Yayıncılık, 2. Bası.
- Hakeri Hakan (2013), Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Adalet Yayınevi, 16. Baskı.
- Hakyemez Yusuf Şevki (2004), Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramları, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Hobbes Thomas (2019), Leviathan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İçel Kayıhan (2013), Kitle İletişim Hukuku, İstanbul: Beta Yayınevi, 10. Bası.
- İçel Kayıhan (2014), Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul: Beta Yayınevi, Yenilenmiş 6. Bası.

- İçel Kayıhan, Donay Süheyl (2006), Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım, İstanbul, 1. Kitap, 5. Bası.
- Jennings Robert Y., Watts Arthur D. (1992), Oppenheim's International Law, 9th Edition, London: Longman Publications.
- Jia Bing Bing (2014), "The Principle of the Domination of the Land over the Sea: A Historical Perspective on the Adaptability of the Law of the Sea to New Challenges". German Yearbook of International Law, Cilt: 57.
- Kangal Zeynel (2010), Askeri Ceza Hukuku, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kapani Münci (2006), Politika Bilimine Giriş, Ankara: Bilgi Yayınevi, 18. Baskı.
- Koca Mahmut, Üzülmaz İlhan (2013), Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Seçkin Yayınları, 6. Baskı.
- KOCAOĞLU Ali Mehmet (1998), Anayasa Hukuku, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Yayınları.
- Kuran Selami (2007), Uluslararası Deniz Hukuku, İstanbul: Arkan Yayınları.
- Kuran Selami (2009), Uluslararası Deniz Hukuku, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 3. Bası.
- Locke John (2020), Two Treatises of Government, Dublin. United Kingdom: Binker North.
- Lowe Vaughan (2003), 'Jurisdiction', International Law, (ed.) Evans Malcolm D., Oxford/United Kingdom, Oxford University Press.
- Malanczuk Peter (1997), Akehurst's Modern Introduction to International Law, 7th Edt., United Kingdom: Routledge.
- Malcolm D. Evans (2018), 'Immunities Enjoyed by Officials of States and International Organizations', International Law, Fifth Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press.
- Marxsen Christian (2005), "Territorial Integrity in International Law – Its Concept and Implications for Crimea". Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, Cilt: 75.
- McCorquodale Robert, Dixon Martin, Williams Sarah (2016), Cases and Materials on International Law, Sixth. Edition, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press.
- Meran Necati (2004), Gerekçeli ve Karşılaştırmalı 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, Ankara: Seçkin Yayınevi.

- Oduntan Gbenga (2012), *Sovereignty and Jurisdiction in the Airspace and Outer Space*, London: Routledge Press.
- Oppenheim Lassa (2020), *International Law A Treatise, Vol 1 Peace*. London/England, Platanus Publishing.
- Orentlicher, Diane F.(2008) “Universal Jurisdiction: A Pragmatic Strategy in Pursuit of a Moralism’s Vision” in *The Theory and Practice of International Criminal Law*, Sadat, Leila Nadya and Michael P. Scharf Leiden: Koninklijke Brill NV. Leiden The Netherlands
- Öktem Emre (2011), *Terörizm, İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları*, İstanbul: Derin Yayınları, 2. Basım.
- Önder Orhan (2006), *BM Ruanda İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi*, Ankara: Bilge Yayınevi.
- Özbek Veli Özer, Kanbur M. Nihat, Doğan Koray, Bacaksız Pınar, Tepe İlker (2011), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2. Bası.
- Özgenç İzzet (2011), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 6. Bası.
- Özman M. Aydoğan (1984), *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi*, İstanbul: Deniz Ticaret Odası Yayınları.
- Öztürk Bahri (ed.), Tezcan Durmuş, Erdem Mustafa Ruhan, Sırma Özge, Saygılar Yasemin Kırıt, Özaydın Özdem, Akcan Esra Alan, Tütüncü Erden Efser (2015), *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 9. Bası.
- Öztürk Bahri, Erdem Mustafa Ruhan (2006), *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 9. Baskı.
- PARLAR Ali, HATİPOĞLU Muzaffer (2008), *5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu ve İlgili Mevzuat*, Ankara: Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Cilt: 1.
- Pazarcı Hüseyin (2008), *Uluslararası Hukuk*, Ankara: Turhan Kitabevi, 7. Basım.
- Pazarcı Hüseyin (2015). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi, 14. Basım.
- Pazarcı Hüseyin (2021), *Uluslararası Hukuk Dersleri*, Ankara: Turhan Yayınevi, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı.
- Provost René (2018), *International Human Rights and Humanitarian Law*, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press.

- Reydams, Luc (2003), *Universal Jurisdiction: International and Municipal Legal Perspectives*, Oxford: Oxford University Press
- Robert Cryer et al. (eds.) (2010), *An Introduction to International Criminal Law And Procedure*, Cambridge: Cambridge University Press. s.50
- Rothwell Donald R., Kaye Stuart (2011), *International Law Cases and Materials with Australian Perspectives*, , Cambridge/United Kingdom, CUP.
- Schabas William A. (2011), *An Introduction to the International Criminal Court*, 5th Ed., Cambridge/United Kingdom, CUP.
- Seha L. Meray (1977), *Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basım evi, s.119
- SEVİĞ Muhammet Raşit (1958), *Özel Devletler Umumi Hukuku*, İstanbul: İ.Ü. Yayınları.
- Shaw Malcolm (2008), *International Law, Sixth Edition*, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press
- Singh Nagendra (1962), *International Law Problems of Merchant Shipping, Collected Course of The Hague Academy of Internatioanl Law*, Vol.107, Martinus Nijhoff Publishers.
- SOYASLAN Doğan (2014), *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Yetkin Yayınları, 6. Baskı.
- Stahn Castern (2019), *A Critical Introduction To International Criminal Law*, Cambridge/United Kingdom, Cambridge University Press.
- Stephane Bourgon (2002), 'Jurisdiction Ratione Loci', *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*, (eds.) Cassese Antonio, Goeta Paola, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press.
- Stephen Allen (2019), Daniel Costelloe, Malgosia Fitzmaurice, Gragl, Guntrip Edward, *The Oxford Handbook of Juristiction in International Law*, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press,
- Sur Melda (2010), *Uluslararası Hukukun Esasları*, İstanbul, Beta Yayınevi, 4. Basım.
- ŞAHİN Cumhur (2012), *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Suzan Süheyla, ALICA GÖKALP (2018), "Çevrenin Korunmasına İlişkin İptal Davalarında Kişisel Menfaat Kavramı", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, cilt 31, sayı sayı 139, ss.1665-2
- Şen Ersan (2009), *Uluslararası Ceza Mahkemesi*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

- Tan Mehmet (2011), TCK Genel Hükümler, Ankara: Seçkin Yayınevi, 1. Cilt.
- Tanaka Yoshifumi (2012), The International Law of the Sea, Cambridge/United Kingdom, CUP.
- Tezcan Durmuş (1989), “Ceza Kanununun Yer İtibariyle Uygulanması: Milletlerarası Ceza Hukuku”, Ceza Hukuku El Kitabı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Tezcan Durmuş ,Erdem Mustafa Ruhan, Önok R. Murat (2009), Uluslararası Ceza Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Toluner Sevin (1996), Milletlerarası Hukuk Dersleri, Devletin Yetkisi, İstanbul: Beta Yayınevi, 4. Bası.
- TOROSLU Nevzat, FEYZİOĞLU Metin (2013), Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara: Savaş Yayınevi, 11. Baskı.
- TOSUN Öztekin (1984), Türk Suç Muhakeme Hukuku Dersleri, C. I, İstanbul: Acar Matbaacılık.
- Timur Demirbaş (2006), Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4. Bası, Ankara: Seçkin Yay. s.165, 166, 167.
- Tütüncü Ayşegül Nur, Toluner Sevin, Arıkoğlu Enver, Akün Verda Neslihan, Toluner Elif Başkaracaoğlu (2019), Milletlerarası Hukuk (Giriş-Kaynaklar), 2. Basım, İstanbul: Beta Yayınları.
- Ulutaş Ahmet (2012), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi, Ankara: TBB Yayınları.
- ÜNAL Şeref (2005), Uluslararası Hukuk, Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Ünver Yener (2010), Adliye Karşı Suçlar, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2. Baskı.
- ÜNVER Yener, HAKERİ Hakan (2016), Ceza muhakemesi Hukuku, Ankara: Adalet Yayınevi, 11.Basım.
- Wickremasinghe Chanaka (2003), ‘Immunities Enjoyed by Officials of States and International Organizations’, International Law, (ed.) Malcolm D. Evans, Oxford/United Kingdom, Oxford University Press.
- William Michael Reisman (1999), Jurisdiction in International Law, Aldershot, Hants, England: Brookfield, Ashgate/Dartmouth Publishing.
- YALÇIN İsmail, Tüm Yönleriyle Kabahatler Hukuku, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2007, s.50.
- Yenisey Feridun (1990), Duruşma ve Kanunyolları, İstanbul: Beta Yayınevi, 2. Bası.

Yenisay Feridun (1991), Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul: Beta Yayınevi, 2. Bası.

YENİSEY Feridun, NUHOĞLU Ayşe (2015), Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı.

Yıldız Ali Kemal (1982), 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

Yılmaz Alia (2001), Uluslararası Ceza Hukuku El Kitabı, İstanbul: Beta Yayınevi, 2. Bası.

Yurtcan Erdener (1982), Ceza Yargılaması Hukuku, İstanbul: Beta Yayınevi, 2. Bası.

YURTCAN Erdener (2004), Yeni Türk Ceza Kanunu ve Yorumu, İstanbul: Kazancı Kitap Ticaret AŞ.

Yurtcan Erdener (2006), Yeni Türk Ceza Kanunu ve Yorumu, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 2. Bası.

YURTCAN Erdener (2015), CMK Şerhi, Ankara: Adalet Yayınevi, Cilt I, 7. Baskı.

Zafer Hamide (2013), Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul: Beta Yayınevi, 3. Bası.

ZAFER Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul: Beta Yayınları, 2010, s.466.

Zeki Hafizoğulları, Türk Ceza Hukuk-Genel Hükümler, Ankara: US-A Yayıncılık, s. 40.

Zsuzsanna Deen-Racsmány (2007), Active Rersonality and Non-Extradition of Nationals in International Criminal Law at the Dawn of the Twenty-First Century: Adapting Key Functions of Nationality to the Requirements of International Criminal Justice, Doctoral Thesis, Leiden University.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Agdebeng William K. (1/4/2006), " Theory in Search of Practice: The Right of Innocent Passage in The Territorial Sea", Vol.39, Iss.2, the United States: Cornell International Law Journal.

Alsan Zeki Mesud (1951), “Bir Milletlerarası Ceza Divanı Kurulması İle İlgili Fikirler ve Teşebbüsler” , AÜHFD, Sayı: 8, ss. 1-43.

American Law Institute (1997), Restatement (Third) Foreign Relations Law of the United States.

Anderson III., H.Edwin (1996-1997), The Nationality of Ships and Flags of Convenience:Economics,Politics, and Alternatives, Tulane Maritime Law Journal,Vol.21, s.139,140.

Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü (1996), Şafak Ali, Ankara: Selim Kitabevi, 4.B

Artuk Mehmet Emin, Alşahin Mehmet Emin (2013), “Objektif Cezalandırılabilme Şartı ve Zamanaşımı”, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2, ss. 17-45.

Aydın Devrim (2011), “Ceza Kanunlarının Yer Yönünden Uygulanması”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 94.

Aydın Devrim (2011), “Ceza Kanunlarının Yer Yönünden Uygulanması”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 94.

Bassiouni M. Cherif (1996), “International Crimes: Jus Cogens and Obligation Erga Omnes”, Law and Contemporary Problems, ss. 63-74.

Bassiouni M. Cherif (2001), “Universal Jurisdiction for International Crimes: Historical Perspectives and Contemporary Practice”, Virginia Journal of International Law, Sayı 42, ss. 81- 162.

Başar Nur (1980), “Yabancı Ülkede Suç İşleyen Türkün Türkiye’de Tekrar Yargılanması”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, ss. 339-343.

Black’s Law Dictionary (1968), Henry Campbell Black, West Publishing Co.

Black’s Law Dictionary (2009), Ed: Bryan A. Garner, Thompson Reuters Business, 9th Edition.

Borsa Merve Özkan (2015), “Uluslararası Hukukta Evrensel Yargı Yetkisi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.198.

Bozkurt Enver (2006), “Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Sayı:5, Cilt:2, ss. 50-74.

Cengiz OTACI (Ocak 2011), “Suçun Kanuni Sonucu Olarak Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi,C. 2, Y. 2, S. 4

Collins Dictionary of Law (1999), W.J. Stewart, Robert Burgess, Second Edition, Harpercollins Pub Ltd,

Colangelo, Anthony J. (2007), “Constitutional Limits on Extraterritorial Jurisdiction: Terrorism and the Intersection of National and International Law”, 48 Harv. Int’l L. J. 121.

- Cordero Isidoro Blanco (20-27 Eylül 2009), ‘Evrensel Yargı Yetkisi’ 18. Uluslararası Ceza Hukuku Kongresi, İstanbul: TCHD Yayınları.
- Daragenli Vesile Sonay (1999), ‘‘Tehlike Suçları’’, Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan, İstanbul, ss. 163-189.
- Demirel Hakkı (1952), ‘‘Yabancı Ceza İlamlarının Değeri’’, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 9, ss. 300-316.
- DUMAN Berat (2016), ‘‘Türk Hukukunda Geri Verme Kurumu ve Usulü’’, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl 7, Sayı 24, Ocak, s.663 vd.
- Erem Faruk, Keyman Selahattin (1970), ‘‘Uçak Kaçırma Suçları’’, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 27, Sayı: 1-2, ss. 1-24.
- Erol Cihan/Feridun Yenisey (2009), Türkiye Raporu, ‘‘Evrensel Yargı Yetkisi’’, 18. Uluslararası Ceza Hukuku Kongresi, İstanbul: TCHD Yayınları.
- Evrensel Yargı Yetkisi Karar Taslağı (20-27 Eylül 2009), 18. Uluslararası Ceza Hukuku Kongresi, İstanbul: TCHD Yayınları.
- Farand Andre (1997), ‘‘Space Station Cooperation: Legal Arrangements’’, Outlook on Space Law over the Next 30 Years, Gabriel Lafferanderie & Daphne Crowther (eds.), The Hague.
- Gale Ancylopedia of American Law (2010), 3rd Edition, Volume 14: Dictionary of Legal Terms, Cengage Learning.
- GoldreinnQC Iain, Hannaford Matt, Turner Paul (2003), Ship Sale and Purchase, 4th. edt., Informa Law, s.11.
- Guide to Latin in International Law (1996), Aaron X. Fellmeth, Maurice Horwitz, OUP, 2009, Merriam-Webster’s Dictionary of Law.
- Hansen Thomas Gammeltoft (2008). ‘‘The Refugee, The Sovereign and The Sea: EU Interdiction Policies in The Mediterranean’’. Danish Institute for International Studies Paper, Vester Kopi, No. 6.
- Hermida Julian (2006), ‘‘Crimes in Space: A Legal and Criminological Approach to Criminal Acts in Outer Space’’, Annals of Air and Space Law, Sayı 31.
- Hukuk Sözlüğü (2002), Yılmaz Ejder, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları, 7. Bası.
- International Narcotics Control Strategy Report II, Money Laundering and Financial Crimes (Mart 2012), US Department of State Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs.
- Ireland-Piper Danielle (2013), ‘Prosecutions of Extraterritorial Criminal Conduct and the Abuse of Rights Doctrine’, Utrecht Law Review, Sayı:9.

- Kangal Zeynel (2010), “Türk Ceza Hukukunda Evrensellik İlkesi”, Suç ve Ceza, Ceza Hukuku Dergisi, İstanbul: Beta Yayınevi, Sayı: 2, ss. 33-45.
- Kaya Burak (2020), Uluslararası Ceza Hukukunda Kişisel İlkesi, Ankara Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt 8, sayı 15.
- KILIÇ Ali Şahin (2009), "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Devletlerin Egemenliği ÜzerineUlusal Egemenlik Odaklı Bir İnceleme", AUHFD , C.58, S.3, s.638.
- Kıyak Fahrettin (1957), “Sarhoşluk, Sarhoşlukta İtiyat ve Tekerrür”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 5, ss. 184-189.
- Kocasakal Ümit (2000), Karapara Aklama Suçu, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kunter Nurullah (1954), Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 130, s. 96.
- Kuran Selami (2005/2006), “Savaş Gemilerinin Dokunulmazlığı ve Yargı Bağışıklığı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni , Sayı 1-2.
- Levitt Albert (1926), ‘Jurisdiction Over Crimes-I’, Journal of Criminal Law and Criminology, Volume 16 Issue 3 Article 4.
- Lush Christopher (1993), The Territorial Application of the European Convention on Human Rights: Recent Case Law, The International and Comparative Law Quarterly, Sayı: 42/4, ss. 897-906.
- M. Perkins Rollin (1971), “The Territorial Principle in Criminal Law”. The Hastings Law Journal, Cilt: 22, Sayı: 5.
- Max Valverde Soto (1996), “General Principles of International Environmental Law”. ILSA Journal of International & Comparative Law, Cilt: 3, Sayı: 193.
- McCarthy John G. (1989), “The Passive Personality Principle and Its Use in Combating International Terrorism”, Fordham International Law Journal, Sayı: 13.
- Milletlerarası Suçlulukla Mücadele (1984), Çev: Feridun Yenisey, XIII. Milletlerarası Ceza Hukuku Kongresi, Kahire, ss. 171-174
- Misili Sinan (2014), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 1.
- M. Cherif Bassiouni (2001), Universal Jurisdiction for International Crimes: Historical Perspectives and Contemporary Practice, 42 Va. J. Int'l L. CUP (s.96)

Oran's Dictionary of The Law (2000), Daniel Oran, 3rd Edition, West Legal Studies Thompson Learning.

O'Sullivan, Aisling (2017), Universal Jurisdiction in International Criminal Law The Debate and the Battle for Hegemony, London: Routledge.

Oxford Dictionary of Law (2001), Ed: Elizabeth A. Martin, 5th Edition, OUP.

Önder Ayhan (1960), "Suçun İşlendiği Yerin Tayininde Hareket Nazariyesi", Adliye Dergisi, Sayı:1-4.

Önder Ayhan (1961), "Suçun İşlendiği Yer", Ankara: Adalet Dergisi, sayı 1-2, ss. 95-107.

Özçayır Oya (2004), Port State Control, 2nd. edt, LLP, s.8.

Özdemir Kenan (2005), "Ceza Hukukunda Yabancı Kanunun Göz Önünde Bulundurulması", TBB Dergisi, Sayı: 59, ss. 237-263.

Rose Varghese (1985), "Territorial Sea and Contiguous Zone Concept and Development".Cochin University Law Review, School of Legal Studies, Cochin University of Science and Technology, Cilt:9

Scott Roger D. (1999), Territorially Intrusive Intelligence Collection and International Law , The Air Force Law Review, Vol. 46., 217-226.

Strantz Nancy Jean (1990-1991), Aviation Security and Pan Am Flight 103: What Have We Learned?, Journal of Air Law and Commerce, Vol.56, Iss.2.

Stroud's Judicial Dictionary of Words and Phrases, John Burke, Peter Allsop (1952), Volume 2,London.

ŞAHİN İlyas (2015), Ceza Kanunlarının Yer Bakımından Uygulanması Ve Türk Ceza Kanununda Esas Alınan İlkeler, ERÜHFD, C. X, S.1.

TCK Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (2003), (1/593) (Sıra Sayısı: 664)

Tezcan Durmuş (2000), "TCK'nda Yer Bakımından Yetki", Alman-Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku, Cilt III, Prof. Dr. Köksal Bayraktar'a Armağan, Yayına Hazırlayanlar: Eric Hilgendorf, Yener Ünver, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: 18, ss. 1047-1058

Tezcan Durmuş (1984), "Yurt Dışında İşlenen Suçlarda Türk Hukuku Bakımından Yabancı Ceza Kanununun Değeri Sorunu", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı: 1-4.

The Essential Law Dictionary (2008), Amy Hackney Blackwell, Sphinx Publishing

- Topal Ahmet Hamdi (2010), ‘Uluslararası Hukukta Deniz Haydutluğu ve Mücadele Yöntemleri’, AUHFD, 59 (1) 2010: 99-130.
- TURHAN Faruk (Nisan 2005), "Yeni Türk Ceza Kanunu'na Göre Uluslararası Suçların Cezalandırılması", Hukuki Perspektifler Dergisi (HPD), S.3, s.13.
- Webster’s New World Law Dictionary (2006), Ed: Susan Ellis Wild, Wiley Publishing
- Yang Haijiang (2006), Jurisdiction of the Coastal State over Foreign Merchant Ships in Internal Waters and the Territorial Sea, Hamburg, Springer Berlin Heidelberg.
- Yenidünya A. Caner (2005), “Bilişim Sistemine Hukuka Aykırı Erişim Suçu (TCK. m. 243)”, İstanbul: Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 4.
- Yenisey Feridun (1998), “Milletlerarası Ceza Hukukunda Yeni Gelişmeler”, Ceza Hukuku Günleri, 70. Yılında TCK-Genel Hükümler, İstanbul: Beta Yayınevi, ss. 33-53.
- Yıldız Ali Kemal (2010), “2007 Tarihli Yeni Türk İnternet Kanunu ve İnternet Søjelerinin Cezalandırılabilirliği”, İstanbul: Alman-Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku, Cilt: 1, Yayına Hazırlayanlar: Eric Hilgendorf, Yener Ünver, YÜHFY: 17.
- Zafer Hamide (2009), “Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali Suçu”, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, ss. 109-151.
- Zaid Mark S. (1996), "Military Might Versus Sovereign Right: The Kidnapping of Dr. Humberto Alvarez-Machain and The Resulting Fallout" Hous. J. Int'l L. 19: 829.

3. Elektronik Kaynaklar

- Ankara Barosu, <http://www.ankarabarusu.org.tr/> (E.T.:03.05.2018)
- Citizenship By Investment ST. Kitte and Nevis, <http://www.ciu.gov.kn/> (E.T.: 03.04.2020)
- Cornell Law School, <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/> (E.T.: 25.09.2018)
- Enterprising And Humanitarian Foreign Policy, <http://www.mfa.gov.tr/> (E.T.: 01.04.2021)
- Federal Bureau of Investigation, <http://www.fbi.gov/about-us/faqs> (E.T.: 03.04.2021)

Government Offices of Sweden, <http://www.government.se/> (E.T.: 03.04.2021)
Iccnow, <http://www.iccnw.org/documents/> (E.T.: 23.04.2018),
Icj-cij, <http://www.icj-cij.org/> (E.T.: 26.12.2021)
International Association of Penal Law, <http://www.penal.org/> (E.T: 21.04.2021)
Justia, <https://law.justia.com/cases/> (Erişim Tarihi: 31.03.2019)
Kazancı Hukuk Otomasyon, <http://www.kazanci.com/> (E.T: 10.06.2021)
Legislationline (Criminal Codes),
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
(E.T.: 16.02.2022)
Princeton University (2001), <http://lapa.princeton.edu/> (E.T.: 21.05.2020)
Refworld, (UNHCR), <http://www.refworld.org/> (E.T.: 06.04.2021)
Superme Coourt of the United State, <http://www.supremecourt.gov/>
(E.T.: 21.04.2021)
Turkishgreek, <http://www.turkishgreek.org/> (E.t.: 26.03.2022)
The United States Department of Justice Archives (2020), <http://www.justice.gov/>
(E.T.: 23.08.2020)
Trove, <http://trove.nla.gov.au/> (E.T.: 03.04.2019)
The World Law Guide, <http://www.lexadin.nl/> (E.T.: 10.01.2022)
UK Parliament, <http://www.publications.parliament.uk/> (E.T.: 07.04.2021)
United Settşement, <http://www.uniset.ca/> (E.T.: 23.04.2021)
United States Court of Appeals for the Fourth Circuit (2013),
<http://www.ca4.uscourts.gov/> (Erişim Tarihi: 31.03.2019)
University of Missouri-Kansas City (1999), <http://law2.umkc.edu/> (E.T.: 31.03.2018)
U.S. Department of State, **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**<http://www.state.gov/>
(Erişim Tarihi: 11.04.2021)